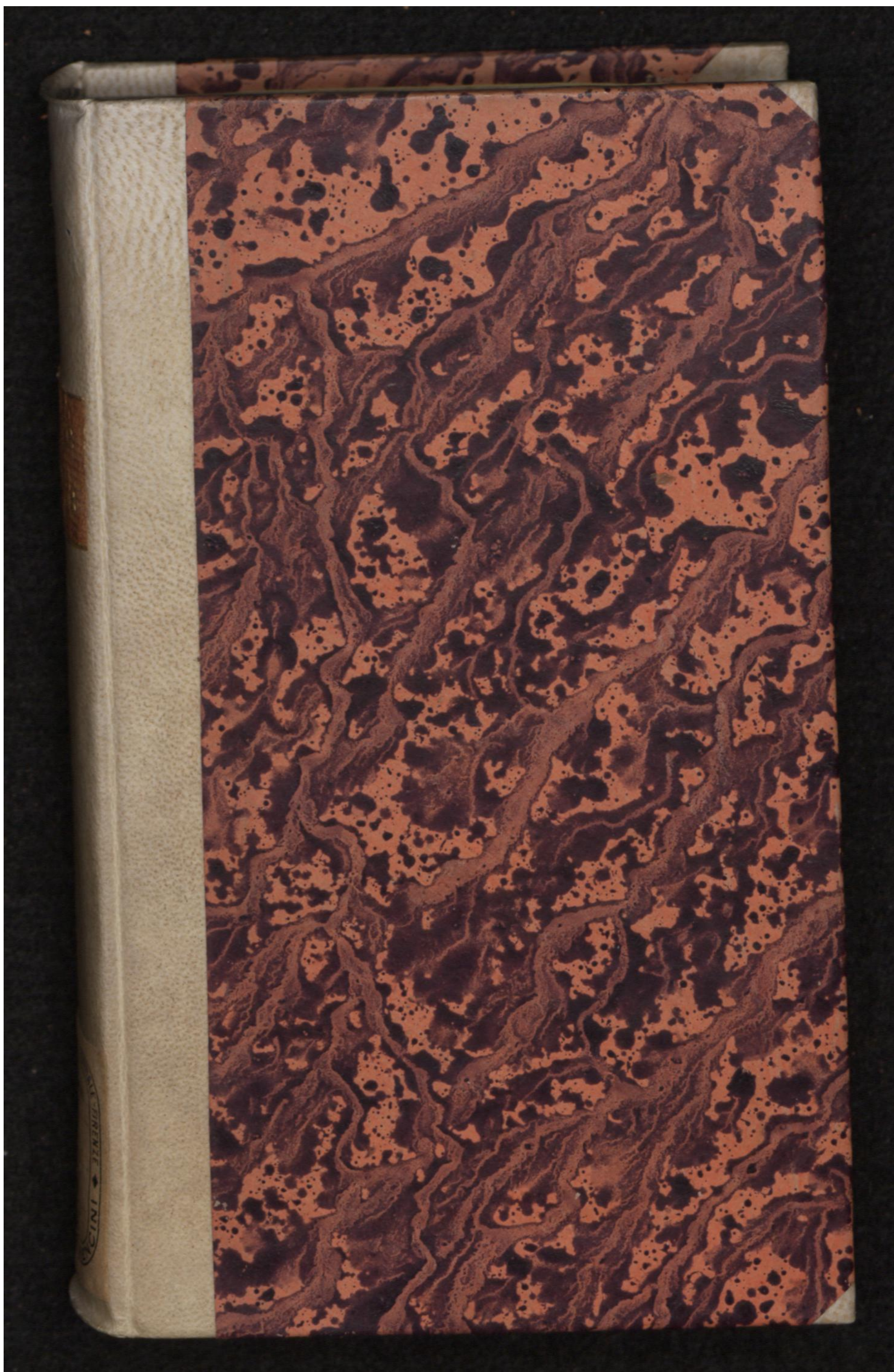

VALERIUS
MAXIMUS
BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE-FIRENZE
RACCOLTA NENCINI
ALDINI
I
3.
46

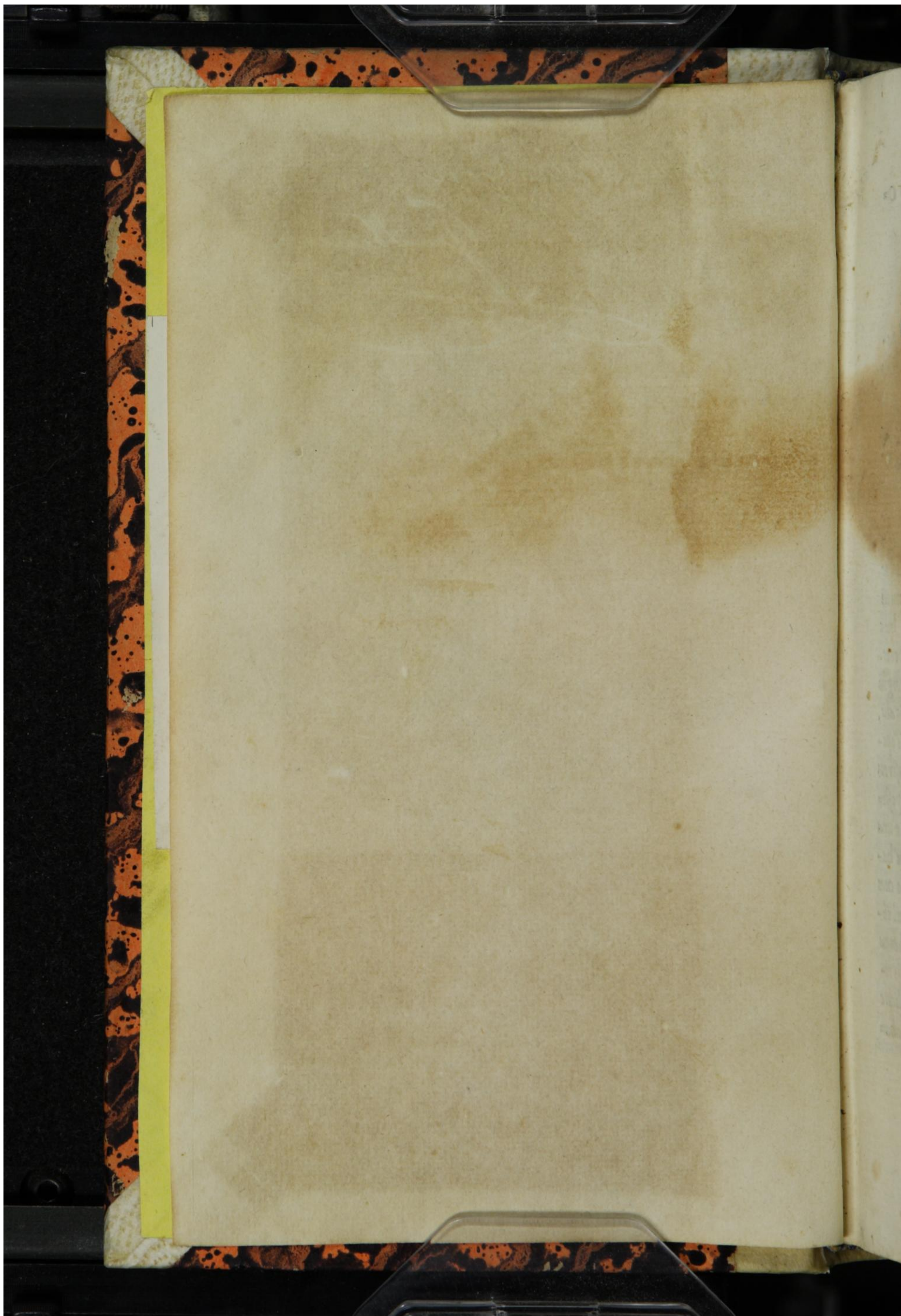

BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE-FIRENZE
ALDINI
I
3
46
RACCOLTA NENCINI

OTIVM
SINE LITERIS
MORS EST
Seneca
Ex Libris Joannis Nencini
1874

Ant.o Pietro Gini

Gio. Vencini

1861

VALERIVS MAXIMVS NVPER EDITVS

INDEX Copiosissimus rerum omnium, & personarum, de quibus in his libris agitur.

M. D. XXXIIII.

PAVLVS MANVTIVS ALDI F. DOCTISSIMO, AC NOBILISSIMO VIRO BERNARDO GEORGIO S. P. D.

VIDE quanti te faciam Bernarde clarissime. Cum pararem Valerij Maximi monumenta rursus excusa in lucem emittere, quae superioribus annis, ut eo tempore per exemplaria licuit, castigata è nostris typis exierunt: incumbebam sedulus in eam curam, ut praestarem aliquid ea expectatione non indignum, quae mihi propter clarissimi patris memoriam excitata uidebatur. Cum uero eum authorem sub tuo nomine in apertum referre constituissem: existimabam nihil ad te nisi perfectum, & suis quasi numeris absolutum mitti à me debere, nihilq; tam egregium esse, quod non haec tua singularis atq; praestantis ingenij uis facile caperet. Quare coepi eò maiores uigilias ad hāc operis recognitionem adhibere, quò plus & me tibi, quàm cuiuis alij, debere cognoscebā: et quòd te nō modo eruditionis opinione, sed integritatis etiam laude inter alios illustres uiros excellere perspexeram. Quid quòd tu uel posteritati seruiens, uel patriae dignitati consulens, quae una in toto orbe terrarum hodie maxime excellit, domi habes abs te conscripta, quae in hoc laudis curriculo cum ipso penè Valerio certent? Legi capita illa tua uel obseruatae, uel neglectae religionis, & legi cum summa tum uoluptate, tum etiam admiratione. ut tibi in ijs nitet oratio, ut splendet: ut ingenio, quantum iudicare ipse possum, uales, dum Veneta exempla cum Roma=

næ urbis, & ueterum reliquorum monumentis con-
fers. Quibus omnibus causis commotus, omnem (quod
aiunt) lapidem moui, ut quidquid in isto emendandi
studio positum esset, in horum librorum castigatione con
sumerem. Præcipua uero, cur hoc ipsum Valerij uolu-
men sub tuo nomine apparere uoluerim, ea ratio fuit,
quòd uolebam ueteris in te obseruantiæ pietatisq́; meæ
monumentum aliquod etiam apud posteros extare:
et ut intelligeres ipse tu, quàm sancte apud me, quamq́;
constanter eorum officiorum, quæ à te in patrem,
& in nos omnes profecta sunt, memoria seruare-
tur. Nam de authore ipso non faciam ut pluribus
dicam. Sed certe cum tu is sis, qui, ut dixi, in hoc
scribendi genere tanta cum laude uerseris: ille autem
omnium ferè gentium facta simul ac dicta memoratu
digna uno tantum uolumine complexus sit: nihil, ut
ego quidem arbitror, uel te dignius, uel tuis studijs ac-
commodatius dicari tibi potuit. Dedi igitur hoc (ut dixi)
tot honestissimis meæ erga te beneuolentiæ causis. dedi
non parum & familiæ tuæ splendori. quæ propter
eximias res à maioribus tuis domi forisq́; præclare ge-
stas ita celebris habetur, ut in exemplum summæ tum
uirtutis, tum innocētiæ trahatur. Huc accedebat instin-
ctus etiam quidam naturæ meus in omnes doctrina,
bonisq́; artibus ornatos: quo ad te amandum etiam atq;
etiā inflāmarer, cū te singulari eruditione præditū, ho-
nestisq́; disciplinis instructum agnoscerē. Quod cū ita
sit, omnino neq; hominē me putem, nisi te, in quo tan-
tæ suauitates ingenij sunt, uehementer diligam, et obser
uem: neq; uitam satis iucundam, aut suauem ducā, nisi,

quàm recte animatus erga te sim, non præsenti solum ætati, uerum etiam posteritati candidius æstimaturæ id probem. Qua tamen in parte ut tibi satisfacerem, hactenus nescio quo meo fato non licuit: memoriam quidem certe, atque animum, quem debui, cumulate præstiti. Neque uero nunc ideo hanc nostram in Valerium operam dicatam tibi uolui, quo me crederem, quidquid tecum æris alieni contraximus, hac ratione posse dissoluere: sed ut tu, cum me tuorum in me beneficiorum, nostræq; coniunctionis nō oblitum agnosceres, posthac etiam libentius, atque ardētius in me fratresq; meos tua studia conferres. quod quidem si me assecutum intellexero: id quod minime dubito: næ ego & mihi ipsi, qui tam præclaram tibi gratificandi rationem iniecerim, in sinu quodammodo gaudebo: & humanitatem istam ingenij tui singularem summis laudibus in cœlum ferre non desinam. Vale.

Rerum capita in literarum ordinem redacta, ut minore negotio possint inueniri.

Copiosus & nunq̃ ante hac editus index rerum ac personarũ, de quibus in his libris agitur.

Grauiter

nutibus [illegible] dominus et [illegible]

Assyriae crines diligit [illegible]

floribus intexit [illegible]

dulces [illegible] tenens [illegible]

Ille sub [illegible] [illegible] [illegible]

Ante [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Laudat et in [illegible] [illegible] [illegible]

VALERII MAXIMI LIBER PRIMVS AD TIBERIVM CAESAREM.

PROLOGVS.

VRBIS ROMAE, EXTERArumq; gentium facta, simul ac dicta memoratu digna, quæ apud alios latius diffusa sunt, quàm ut breuiter cognosci possint: ab illustribus electa authoribus digerere constitui: ut documenta sumere uolentibus, longæ inquisitionis labor absit. Nec mihi cuncta complectendi cupido incessit. Quis enim omnis æui gesta, modico uoluminum numero comprehenderit? aut quis compos mentis, domesticæ, peregrinæq; historiæ seriem, felici superiorum stylo conditam, uel attentiore cura, uel præstantiore facundia traditurum se sperauerit? Te igitur huic cœpto, penes quem hominum, Deorumq; consensus, maris, ac terræ regimen esse uoluit, certissima salus patriæ Cæsar inuoco: cuius cœlesti prouidentia, uirtutes, de quibus dicturus sum, benignissime fouentur, uitia seuerissime uindicantur. Nam si prisci oratores ab Ioue Opt. Max. bene orsi sunt: et si excellentissimi uates à numine aliquo principia traxerunt: mea paruitas eò iustius ad fauorem tuum decurrerit: quò cætera diuinitas opinione colligitur: tua, præsenti fide, paterno, auitoq; syderi par uidetur: quorum eximio fulgore, multum ceremonijs nostris inclytæ claritatis accessit. Reliquos enim deos

accepimus: Cæsares dedimus. Et quoniam initium à cultu deorum petere in animo est: de conditione eius summatim disseram.

DE CVLTV DEORVM. Caput I.

m Aiores nostri, statas, solennesq; cæremonias, pontificum scientia: bene gerendarum rerũ authoritates, augurum obseruatione: Apollinis prædictiones, uatum libris: portentorum depulsas, Hetrusca disciplina explicari uoluerunt. Prisco etiam instituto rebus diuinis opera datur: cum aliquid commendandum est, precatione: cum exposcendum, uoto: cum soluendum, gratulatione: cum inquirendum, uel extis, uel sortibus: impertito, cũ peragendum, solenni ritu sacrificio: quo etiam ostentorum, ac fulgurum denuntiationes procurantur.

De Cerere placanda.

T antum autem studium antiquis non solum obseruandæ, sed etiam amplificandæ religionis fuit: ut florentissima tum, & opulentissima ciuitate, decem Principũ filij S.C. singulis Hetruriæ populis, percipiẽdæ sacrorum disciplinæ gratia traderentur: Cererîq;, quam more græco uenerari instituerant, sacerdotem à Velia: cum id oppidum nondum ciuitatis nomen accepisset: Chalcitanam peterent, uel, ut alij dicunt, Caliphenam: ne deæ uetustis ritibus perita deesset Antistes. Cuius cũ in Vrbe pulcherrimum templum haberent, gracchano interitu pollutum, moniti sibyllinis libris, ut uetustissimam Cererem placarent: Ennam, quoniam sacra eius inde orta credebant: quindecim uiros ad eam

propitiandam miserunt. Item matri deûm sæpenumero imperatores nostri, compotes uictoriarum, suscepta uota Pessinuntem profecti soluerunt.

Cibele

De Metello Pontifice.

M etellus uero Pont. Max. Posthumum Cos. eundemq; Flaminem Martialem ad bellum gerendum Africam petentem, ne à sacris discederet, multa indicta, urbem egredi passus non est. religioniq; summum imperium cessit: quo tuto se Posthumius Martio certamini commissurus non uidebatur, ceremonijs Martis desertis.

De Tiberio Graccho.

L audabile. 12 xij. fascium religiosum obsequium: laudabilior quatuor & uiginti in consimili re obedientia. à Tiberio enim Graccho, ad collegium augurum literis ex prouincia missis: quibus significabat se, cum libros ad sacra populi pertinentes legeret: animaduertisse uitio tabernaculum captum, comitijs consularibus, quæ ipse fecisset: eaq; re ab auguribus ad senatum relata, iussu eius. C. Figulus è Gallia, Scipio Nasica è Corsica Romam redierunt, & se consulatu abdicauerunt.

De P. Cœlio, Marco, & Cornelio.

C onsimili ratione post P. Cœlius, Marcus, Cornelius, M. Cethegus, & C. Claudius propter exta parum curiose admota aris deorum immortalium, uarijs temporibus, bellisq; diuersis, Flaminio abire iussi sunt, coactiq; etiam.

De Sulpitio.

A t Sulpitio inter sacrificandū è capite apex prolapsus, eidem sacerdotium abstulit.

De Fabio Maximo.

O ccentusq; Soricis auditus, Fabio Max. dictaturam. C. Flaminio magisterium equitum deponendi, causam præbuit.

De P. Licinio.

Adijciendum his, quod P. Licinio Pont. Max. uirgo uestalis, quia quadā nocte parū diligens æterni ignis custos fuisset: digna uisa est, quæ flagro admoueretur.

De uirgine Aemilia.

Maxime uero uirginis Aemiliæ disciplinam extincto igne, tutam ab omni reprehensione Vestæ numen præstitit. qua adorante, cum carbasum, quam optimam habebat, foculo imposuisset: subito ignis emicuit.

De Marcello, & templo Honoris.

Non mirum igitur, si pro eo imperio augendo, custodiendoq;, pertinax eorum indulgentia deorū semper excubuit: quod tam scrupulosa cura, paruula quoq; momēta religionis examinari uidentur: quia nunquā remotos ab exactissimo cultu ceremoniarum oculos habuisse nostra ciuitas existimāda est. In qua cum Marcellus quintū consulatum gerens, tēplum Honori, & Virtuti, Clastidio prius, deinde Syracusis potitus nuncupatis debitū uotis consecrare uellet: à collegio pontificum impeditus est: negante unā cællā duobus dijs recte dicari. futurū enim, siquid prodigij accidisset in ea: ne dignosceretur, utri rē diuinā fieri oporteret. nec duobus, nisi certis dijs unà sacrificari solere. ea pontificū admonitione effectū est: ut Marcellus, separatis ædibus, Honoris, ac Virtutis simulachra statueret: neq; aut collegio pontificū authoritas amplissimi uiri, aut Marcello adiectio impensæ, impedimento fuit, quo minus religionibus suus tenor, suaq; obseruatio redderetur.

De L. Furio Bibaculo.

Obruitur etiam tot illustribus consularibus L. Furius Bibaculus: exempliq; locum uix post Marcellum in-

uenit. Sed pij simul, ac religiosi animi laude fraudandus nõ est: qui Praet. à patre suo collegij Saliorũ magistro iussus, sex lictoribus praecedentibus arma ancylia tulit: q̃uis uacationem huius officij, honoris beneficio haberet. omnia nanq; post religionẽ ponenda semper nostra ciuitas duxit, etiam in quibus summae maiestatis conspici decus uoluit. Quapropter nõ dubitauerunt sacris imperia seruire: ita se humanarum rerũ futura regimen existimantia, si diuinae potentiae bene, atq; constanter fuissent famulata. Quod animi iudiciũ in priuatorũ quoq; pectoribus uersatum est. Vrbe enim à Gallis capta, cum Flamen Quirinalis, uirginesq; Vestales sacra onere partito ferrent: easq; pontem Sublicium transgressas, & cliuum, qui ducit ad Ianiculum, descendere incipientes L. Aluanius plaustro coniugem, & liberos uehens aspexisset, propior publicae religioni, q̃ priuatae charitati, suis, ut plaustro descenderent, imperauit: atq; in id uirgines, & sacra imposita, omisso coepto itinere, Cerete oppidum peruexit: ubi cum summa ueneratione recepta, grata memoria ad hoc usq; tempus hospitalem humanitatem testantur. Inde enim institutũ est, sacra Ceremonias uocari: quia Ceretani ea, infracto R.P. statu, perinde ac florente coluerunt. Quare agreste illud, & sordidum plaustrum tempestiue capax, cuiuslibet fulgentissimi triũphalis currus uel aequauerit gloriã, uel antecesserit.

De C. Fabio.

Eadem R.P. tempestate C. Fabius Dorso memorabile exemplũ seruatae religionis dedit. Nanq; Gallis Capitolium obsidentibus: ne statutum Fabiae gentis sacrificium interrumperetur: Gabino ritu cinctus, mani-

bus, humerisq; sacra gerens, per medias hostium stationes, in Quirinalem collem peruenit: ubi omnibus solenni more peractis, in Capitolium, post diuinam uenerationem, uictricium armorum perinde ac uictor rediit.

De Petilio Praet.

Magna conseruandae religionis etiam P. Cornelio, & Bebio Pamphilo Coss. apud maiores nostros acta cura est. Siquidem in agro L. Petilij scribae sub Ianiculo cultoribus terram altius uersantibus, duabus arcis lapideis repertis, quarum in altera scriptura indicabat, corpus Numae, Pomponij filij fuisse: in altera libri reconditi erant latini septem de iure pontificum, totidemq; graeci de disciplina sapientiae: latinos magna diligentia asseruandos curauerunt: graecos, quia aliqua ex parte ad soluendam religionem pertinere existimabantur: Petilius Praet. Vrbanus ex authoritate senatus per Victimarios facto igne, in conspectu populi cremauit. Noluerunt enim prisci uiri quicquam in hac ciuitate asseruari, quo animi hominum à deorum cultu auocarentur.

De Tarquinio Rege.

Tarquinius autem Rex M. Tullium Duumuirum, quod librum secreta ciuilium sacrorum continentem, custodiae suae commissum, corruptus Petronio Sabino describendum dedisset: culeo insutum in mare abijci iussit. idq; supplicij genus non multo post paricidis lege irrogatum est: iustissime quidem: quia pari uindicta parentum, ac deorum uiolatio expianda est.

De M. Attilio Regulo.

Sed quae ad custodiam religionis attinent: nescio an

omnes M. Attilius Regulus præcesserit: qui ex uictore speciosissimo, insidijs Asdrubalis, & Xanthippi Lacedæmonij ducis ad miserabilem captiui fortunam deductus, ac missus ad S.P.Q.R. legatus, ut ex se & uno, & sene, complures Pœnorum iuuenes pensarentur: in contrarium dato consilio, Carthaginem petijt non ignarus ad quàm crudeles, quamq́; etiam merito sibi infestos deos reuerteretur, uerum quia his iurauerat, si captiui eorum redditi non forent, ad eos sese rediturum: potuerunt profecto Dij immortales, efferatam mitigare sæuitiam. cæterum quo clarior esset Attilij gloria, Carthaginienses moribus suis uti passi sunt, tertio Punico bello religiosissimi spiritus tam crudeliter uexati, urbis eorum interitu iusta exacturi piacula. Quanto nostræ ciuitatis senatus uenerabilior in deos: qui post Cannensem cladem decreuit, ne matronæ ultra trigesimum diem luctus suos extenderent, uti ab his sacra Cereris peragi possent: quia maiore penè Romanarum uirium parte in execrabili, ac diro solo iacente, nullius penates mœroris expertes erant. Itaque matres, ac filiæ, coniugesq́;, & sorores, nuper interfectorum abstersis lachrymis, depositisq́; doloris insignibus, candidam induere uestem, & aris thura dare coactæ sunt. qua quidem constantia obtinendæ religionis magnus cœlestibus iniectus est rubor, ulterius aduersus eam sæuiendi gentem: quæ ne iniuriarum quidem acerbitate ab eorum cultu absterreri potuerit.

DE NEGLECTA RELIGIONE. Ca. II.

De Varrone Cos. dimicante cum Carthaginiensibus.

Reditum est Varronem Cos. apud Cannas cum Carthaginiensibus tam infeliciter dimicasse ob iram Iunonis: quòd cum ludos Circenses Aedil. faceret in Iouis Opt. Max. templo, eximia facie puerum histrionem ad excubias tenendas posuisset. quod factum post aliquot annos memoria repetitum, sacrificijs expiatum est.

De Potitio non obseruante sacra.

Hercules quoq; detractæ religionis suæ & grauem, & manifestam pœnam exegisse traditur. Nam cum Potitij sacrorũ eius ritum, quem pro dono genti eorũ ab ipso assignatũ, uelut hæreditariũ obtinuerant: authore Appio Ces. ad humile seruorũ ministeriũ transtulissent: omnes, qui erant numero super. xxx. puberes intra annũ extincti sunt. Nomen'q; Potitiũ in duodecim familias diuisum propè interijt. Appius uero luminibus captus est.

De Apolline uindicante se de sacrilegio.

Acer etiam sui numinis uindex Apollo: qui Carthagine à Romanis oppressa, ueste aurea nudatus, id egit, ut sacrilegæ manus inter fragmenta eius abscissæ inuenirentur. Brennus Gallorum dux, Delphis Apollinis templum ingressus, Dei uoluntate in se manus uertit.

De Turulio.

Nec minus efficax ultor contemptæ religionis filius quoq; eius Aesculapius: qui consecratum templo suo lucum à Turulio præfecto Antonij, ad naues ei faciendas, magna ex parte succisum dolens, inter ipsum ne-

sarium ministerium, deuictis partibus Antonij, imperio Cæsaris morti destinatum Turulium, manifestis numinis sui uiribus in eum locum, quem uiolauerat, traxit: effecitq́;, ut ibi potissimum à militibus Cæsarianis occisus, eodem exitio & euersis iam arboribus pœnas lueret: & adhuc superantibus, impunitatem consimilis iniuriæ pareret. suamq́; uenerationem, quã apud colentes maximam semper habuerat: Deus multiplicauit. De Q. Fuluio.

Q. autem Fuluius Flaccus impune non tulit: quòd in censura tegulas marmoreas ex Iunonis Laciniæ templo in ædem fortunæ equestris, quã Romæ faciebat, transtulit. Negatur enim post hoc factum mente constitisse. quin etiam per summam ægritudinem animi, expirauit: cũ ex duobus filijs in Illyrico militantibus, alterũ decessisse, alterũ grauiter audisset affectũ. cuius casu motus senatus, tegulas Locros reportandas curauit: decretiq́; circunspectissima sanctitate impium opus Censoris retexuit. De Plemnio legato Scipionis.

Tam mehercule, quàm Plemnij legati Scipionis in thesauro Proserpinæ spoliando sceleratam auaritiam iusta animaduersione uindicauit. Cum enim eum uinctum Romam protrahi iussisset: ante causæ dictionem in carcere, teterrimo genere morbi consumptus est. pecuniam Dea eiusdem senatus imperio, & quidẽ summam duplicando, recuperauit. Quæ quod ad Plemnij facinus pertinuit, bene à patribus C. uindicata: quod ad uiolentas Regis Pyrrhi sordes attinuerat: seipsam potenter, atq; efficaciter defendit. coactis. n. Locrensibus ex thesauro eius, magnam illi pecuniã dare: cum onustus nefaria præda nauigaret: ui subitæ

tempestatis tota cum classe, uicinis deæ litoribus illisus est. in quibus pecunia incolumis reperta, sanctissimi thesauri custodiæ restituta est.

Externa. De Masinissa Rege.

At non similiter Masinissa Rex Numidarũ: cuius cum præfectus classis Melitam appulisset: e'q; fano Iunonis dentes eburneos eximiæ magnitudinis sublatos, ad eum pro dono attulisset: ut comperit unde aduecti essent: quinqueremi reportandos Melitam, in'q; templo Iunonis collocandos curauit, insculptos gentis suæ literis significantibus, Regem ignorantem eos accepisse: libenter deæ reddidisse., factum Masinißæ animo, q̃ Punico sanguini conueniens. q̃q̃ quid attinet mores natione pendi? in media barbaria ortus, sacrilegium rescidit alienum.

De Dionysio.

Syracusis genitus Dionysius, tot sacrilegia sua, quot iã recognoscimus, iocosis dictis prosequi, uoluptatis loco duxit. fano enim Proserpinæ spoliato Locris: cum per altum secundo uento, classe ueheretur, ridens amicis, uidetis' ne, ait, q̃ bona nauigatio ab ipsis dijs immortalibus sacrilegis tribuatur? Detracto etiam Ioui Olympio magni ponderis aureo amiculo, quo eum Tyrannus Hiero è manubijs Carthaginiensium ornauerat: iniecto'q; ei laneo pallio: dixit, æstate graue esse aureũ amiculum, hyeme frigidum, laneum autem ad utrũq; tempus anni aptius. Idem Epidauri Aesculapio barbam aureã demi iussit: quòd affirmaret, non conuenire patrem Apollinem imberbem, ipsum uero barbatũ conspici. Idem mensas argenteas, atq; aureas, è fanis sustulit. quod'q; in his more Græciæ scriptum erat, bonorum deorũ eas esse: uti se bonitate eorũ prædicauit.

Idem uictorias aureas, & pateras, & coronas, quæ simulacrorum porrectis manibus sustinebantur: tollebat: & eas se accipere, non auferre, dicebat: perquam stultum esse argumentando, à quibus bona precamur, ab ijs porrigentibus nolle sumere. Qui tametsi debita supplicia non exoluit: dedecore tamen filij, mortuus pœnas rependit, quas uiuus effugerat. Lento enim gradu ad uindictam sui diuina procedit ira: tarditatemq; supplicij, grauitate compensat.

De Thymasitheo principe Liparitanorum.

In quam ne incideret Thymasitheus Liparitanorum princeps, consilio sibi aliter, atq; uniuersæ patriæ, utili prouidit exemplo. Excepta nanq; in freto à ciuibus suis Piraticam exercentibus magni ponderis aurea cratera, incitatoq; ad eam partiendam populo: ut cõperit à Romanis Pythio Apollini decimarum nomine dicatam, eam Delphos perferendam curauit.

De uindicta Cereris in Alexandri milites exercita.

Milesia Ceres Mileto ab Alexandro capta, milites, qui templum spoliaturi irruperant: flamma obiecta priuauit oculis.

De Persarum in Apollinem religione.

Persæ mille nauiũ numero Delũ compulsi, templo Apollinis religiosas potius manus, q̃ rapaces adhibuerunt.

De religione Atheniensium, qui philosophos etiam irreligiose disputantes non tulerunt.

Athenienses Diagoram philosophum pepulerunt: quia scribere ausus fuerat: primũ ignorasse an dij essent: deinde si sint, quales sint. Iidem Socratem damnaue-

runt, quod nouam religionem introducere uidebatur. Iidē Phidiam tulerunt: quandiu is marmore potius, q̃ ebore Mineruam fieri debere dicebat, q̨ diutius nitor esset mansurus: sed ut adiecit, et uilius, tacere iusserūt.

De Diomedonte.

Diomedon unus ex decem ducibus, qui eadem pugna Atheniensibus uictoriam, sibi uero damnationem pepererunt: cum iam ad meritum supplicium duceretur: nihil aliud locutus est: q̃ ut uota pro incolumitate exercitus ab ipso nuncupata soluerentur.

DE SIMVLATA RELIGIONE. Ca. III.

n Vma Pompilius, ut P. R. sacris obligaret: uolebat uideri sibi cum dea Aegeria congressus esse nocturnos: eiusq; monitu, se, quæ accepta Dijs immortalibus sacra forent, instituere.

De Scipione Africano.

Scipio Africanus non ante ad negotia publica, uel priuata ibat: q̃ in cælla Iouis Capitolini moratus fuisset. & ideo Ioue genitus credebatur.

De L. Sylla.

L. Sylla quoties prælium committere destinabat: paruū Apollinis signum Delphis sublatum, in conspectu militum complexus, orabat uti promissa maturaret.

De Q. Sertorio.

Q. Sertorius per asperos Lusitaniæ colles ceruam albā trahebat: ab ea se, quænam aut agenda, aut uitanda essent, prædicans admoneri.

Externa. De Minoe Cretæ insulæ Rege.

Minos Cretensiū Rex nono quoq; anno quoddam præaltum, & uetusta religione consecratum specus secedere solebat: & in eo moratus, tanquam à Ioue, quo se ortum ferebat: traditas sibi leges prærogabat.

De Pisistrato Atheniensium Tyranno.

P isistratus in recuperandã Tyrannidẽ, quã amiserat: simulatione reducentis se in arcem Mineruæ est usus: cum per ostentationẽ ignotæ mulieris, quæ Phia uocabatur: formatæ ad habitũ Deæ, Atheniẽses deciperet.

De Lycurgo Lacedæmoniorum legislatore.

L ycurgus cõsilio Apollinis, grauissimæ Lacedæmoniorum ciuitati leges compositas ferre se persuasit.

De Seleucho.

S eleuchus sub noie Mineruæ apud Locrẽses prudẽtissimus habitus est. Bacchanaliũ sacrorũ mos nouus institutus, cum ad perniciosam uesaniã iretur, sublatus est.

DE AVSPICIIS. Caput IIII.

De Luctatio.

l Vctatius, qui primũ Punicũ bellũ confecit: à senatu prohibitus est sortes fortunæ Prænestinæ audire. auspicijs enim patrijs, non alienigenis R.P. administrare oportere iudicabant.

De C. Cornelio Hispalo.

C. Cornelius Hispalus Præt. peregrinus M. Pompilio Lenate. L. Calpurnio Coss. edicto Chaldæos circa decimum diem abire ex urbe, atq; Italia iussit: leuibus, & ineptis ingenijs, fallaci syderum interpretatione quæstuosam mendacijs suis caliginem inijcientes.

I dem, qui Sabazij Iouis cultu sublato mores Romanos inficere conati sunt, domos suas repetere coëgit.

De L. Aemilio Paulo.

L. Aemilius Paulus Cos. cum senatus Isidis, & Seraphis phana diruenda censuisset: eaq; nemo opificum attingere auderet: posita prætexta securim arripuit, tem-

pliq; eius foribus inflixit. De L. Tarquinio.

L. Tarquinius Rex centurijs equitum, quas Romulus auspicato conscripserat: alias adijcere cupiens, cũ ab Decio Accio Nauio augure prohiberetur: offensus, interrogauit: possét ne fieri, quod ipse mente conceperat: posse fieri dicente: iussit nouacula cotem discindi: qua Decius allata, administrato incredibili facto, effectum suae perfectionis oculis Regis subiecit. De Tib. Graccho.

Tiberius Gracchus, cũ ad res nouas pararetur: auspicia domi prima luce petijt: quae illi perq̃ tristia responderunt: & ianua egressus ita pedem offendit, ut digitus ei decuteretur. tres deinde corui in eum aduersum occinentes, partẽ tegulae decussam ante ipsum protulerũt. quibus omnibus contemptis, à Scipione Nasica Pont. Max. decussus Capitolio, fragmento subsellij ictus procubuit. De P. Claudio.

P. Claudius bello Punico primo cum praelium nauale committere uellet: auspiciaq; more maiorum petijsset: & pullarius non exire pullos cauea nuntiasset: abijci eos in mare iussit: dicens, quia esse nolunt: bibant.

De L. Iunio.

L. Iunius P. Claudij collega neglectis auspicijs, classem tempestate amisit: damnationisq; ignominiam, uoluntaria morte praeuenit. De Metello.

Cum Metellus Pontifex Maximus Tusculanum petens iret: corui duo in os eius aduersum ueluti iter impedientes aduolauerunt: uixq; extuderunt, ut domum rediret. insequente noctu aedes Vestae arsit: quo incendio Metellus inter ipsos ignes raptum palladiũ, incolume seruauit. De M. T. Cicerone.

M. Ciceroni mors imminens auspicio praedicta est. cum

enim in uilla Caietana esset: coruus in conspectu eius horologij ferrum loco motũ excussit: & protinus ad ipsum tetendit: ac laciniam togæ eousq; morsu tenuit: donec seruus ad occidendũ eũ milites uenisse nũtiaret.

De M. Bruto.

M. Brutus cum reliquias exercitus sui aduersus Cæsarem, & Antonium eduxisset: duæ Aquilæ ex diuersis castris aduolauerunt: & edita inter se pugna, ea, quæ ex parte Bruti fuerat, male multata fugit.

Externa. De Rege Alexandro.

Cum Rex Alexander urbem in Aegypto constituere uellet: architectus Democrates cum cretam non haberet: polentaq; futuræ urbis lineamenta deduxisset: ingens auium multitudo primo lacu emersa polentam depasta est: quod sacerdotes ægyptiorum interpretati sunt, aduenarum frequentiæ alimentis suffecturam urbem.

De Deiotaro Rege.

Deiotaro uero Regi omnia ferè auspicata gerẽti, salutaris Aquilæ cõspectus fuit: qua uisa, abstinuit se ab eius tecti usu: quod nocte insequenti, ruina solo æquatũ est.

DE OMINIBVS. Caput V.

o Minum etiã obseruatio aliquo contactu religionis innexa est: quoniã non fortuito motu sed diuina prouidẽtia, constare creditur: quæ effecit, ut Vrbe à Gallis deleta, deliberãtibus P. C. utrũ Veios migrarent: an sua mœnia restituerent: forte eo tempore, e præsidio cohortibus redeuntibus, centurio in comitio exclamaret: Signifer statue signum. hic opti-

me manebimus. ea enim uoce audita, senatus accipere omen se respondit: è uestigioq; Veios transeundi consilium omisit. Quàm paucis uerbis de domicilio futuri summi imperij confirmata est conditio. Credo, indignum dijs existimantibus: prosperis auspicijs Romanum nomen ortum, Veientanæ urbis appellatione mutari: inclytæq; uictoriæ decus modo abiectæ urbis ruinis infundi. Huius tam præclari operis author Camillus, cũ esset precatus: ut sicui deorũ nimia felicitas P. R. uideretur: eius inuidia, suo aliquo incommodo satiaretur: subito lapsu decidit. quod omen ad damnationem, qua postea oppressus est: pertinuisse uisum est. merito autem de laude inter se, uictoria, & pia precatio amplissimi uiri certauerunt. æque enim uirtutis est, et bona patriæ auxisse: et mala in se transferre uoluisse.

De L. Paulo, & filia.

Quid illud? quod L. Paulo Cos. euenit, quàm memorabile? cum ei sorte euenisset: ut bellũ cum Rege Persa gereret: & domũ è curia regressus, filiolam suã nomine Tertiam, quæ tum erat admodum paruula, osculatus: tristem animaduerteret: interrogauit quid ita eo uultu esset: quæ respondit Persam perijsse. decesserat autem catellus, quẽ puella in delicijs habuerat nomine Persa. arripuit igitur omen Paulus: èq; fortuito dicto, quasi certam spẽ clarissimi triumphi animo præsumpsit.

De Cæcilia Metelli.

At Cæcilia Metelli dum sororis filiæ, adultæ ætatis uirginis, more prisco, nocte concubia nuptialia petit: omen ipsa fecit. nam cũ in sacello quodã, eius rei gratia aliquandiu persedisset: nec aliqua uox proposito cõgruens esset audita, fessa longa standi mora puella, roga-

uit:

uit materteram, ut sibi paulisper locum residendi accommodaret: cui illa, ego uero inquit libenter tibi mea sede cedo. quod dictum ab indulgentia profectũ, ad certi ominis processit euentum: quoniam Metellus non multo post mortua Caecilia, uirginem, de qua loquor, in matrimonium duxit.

De C. Mario, & ominis obseruatione.

C. autem Mario obseruatio ominis proculdubio saluti fuit, quo tempore hostis à Senatu iudicatus, in domum Fanniae Minturnis custodiae causa deductus est: animaduertit enim asellum, cum ei pabulum obijceretur: neglecto eo, ad aquam procurrentem. quo spectaculo, deorum prouidentia quod sequeretur, oblatum ratus, alioqui etiam interpretandarum religionum peritissimus, à multitudine, quae ad opem illi ferẽdam confluxerat, impetrauit, ut ad mare perduceretur: ac protinus nauiculam conscendit: eáq; in Africam prouectus, arma Syllae uictricia effugit.

De Pompeio Magno.

Pompeius uero Magnus in acie Pharsalica uictus à Caesare, fuga quaerens salutem, cursu in insulam Cyprum, ut aliquid in ea uirium contraheret, classem direxit: appellensq; ad oppidum Paphum, conspexit in littore speciosum aedificium: gubernatoremq; interrogauit, quod ei nomen esset: qui respondit κακοβασιλέα uocari. quae uox spem eius, quantulacunq; restabat, comminuit. Neq; id dissimulanter tulit. auertit enim oculos ab illis tectis: ac dolorem, quem ex diro omine conceperat, gemitu patefecit.

De M. Bruto.

M. etiam Bruti dignus admisso parricidio euentus est

omine designatus. siquidem post illud nefarium opus, natalem suum celebrans: cum græcum uersum exprimere uellet: ad illud potissimum Homericum referendum animũ tetendit. ἀλλά με μοῖρ' ὀλοὴ, καὶ λητοῦς ἔκταvεν υἱός. qui Deus Philippensi acie, à Cæsare, et Antonio signo datus, in eum tela conuertit.

De C. Casſio.

C onsentaneo uocis ictu C. Casſij aurem fortuna peruellit. quæ orantibus Rhodijs, ne ab eo cunctis deorũ simulacris spoliarentur: Solem à se relinqui respondere uoluit: ut rapacisſimi uictoris insolentiam, dicti tumore protraheret: abiectumq; Macedonica pugna, non effigiem Solis, quam tãtummodo supplicibus cesserat: sed ipsum Solem re uera relinquere coëgit.

De Petilio.

A nnotatu dignum illud quoq; omen, sub quo Petilius Cos. in Liguria bellum gerens occiderit. Nam cum montẽ, cui Leto cognomen erat, oppugnaret: interq; adhortationem militũ dixisſet: hodie ego Letum utiq; capiam, incõsyderatius præliando, fortuitum iactum uocis letho suo confirmauit.

De externis omnibus.

A dijci nostris duo eiusdem generis alienigena exempla non absurde posſunt. Samij Prienensibus auxiliũ aduersus Carras implorantibus, arrogantia instincti, pro clasſe, & exercitu sibyllam eis derisus gratia miserunt: quã illi uelut diuinitus datum præsidiũ interpretati, libẽter receptã, uera fatorũ prædictione, Victoriæ ducem habuerunt.

De Apolloniatarum omine.

N e Apolloniatæ quidem pœnitentiam egerunt: qui, cum bello Illyrico presſi, Epidamnios, ut sibi opem ferrent, orasſent: atq; illi flumen uicinum mœnibus suis nomi-

ne Aeantem in adiutorium se mittere dixißent: accipimus quod datur, responderunt: eiq; primum in acie locum, perinde ac duci aßignauerunt. ex insperato enim superatis hostibus, successum suũ omnino acceptum referentes, & tunc Aeanti ut Deo immolauerunt: & deinceps omnibus prælijs duce uti instituerunt.

DE PRODIGIIS. Cap. VI.

De Ser. Tullo.

Prodigiorum quoq;, quæ aut aduersa, aut secunda acciderunt, debita proposito nostro relatio est. Ser. Tullo etiam tum puerulo dormienti, circa caput flammam emicuiße domestici oculi annotauerunt. Quod prodigium Prisci Tarquinij Regis uxor Tanaquil admirata, Seruium serua natum, in modum filij educauit: & ad regium fastigium euexit.

De Martio.

Aeq; felicis euentus illa flãma: quæ ex L. Martij ducis duorum exercituum, quos interitus P. & Cn. Sciptonum in Hispania debilitauerat: capite concionantis eluxit. Nanq; eius aspectu pauidi adhuc milites, pristinam recuperare fortitudinem admoniti: octo & triginta hostium millibus cæsis, magnoq; numero in potestatem redacto, bina castra Punicis opibus referta ceperunt.

De lacu Albano.

Item cum bello acri, & diutino Veiẽtes à Romanis intra mœnia compulsi capi non poßent: eaq; mora non minus obsidentibus, quàm obseßis intolerabilis uideretur: exoptatæ uictoriæ iter miro prodigio dij immortales patefecerunt. Subito enim Albanus lacus

neq; cœlestibus auctus imbribus, neq; inundatione ullius amnis adiutus, solitum stagni modum excessit. cuius rei explorandæ gratia legati ad Delphicum oraculum missi, retulerũt præcipi sortibus, ut aquam eius lacus emissam, per agros diffunderent: sic enim Veios in potestatem populi Romani uenturos. Quod prius quàm legati renunciarent: aruspex Veientium à milite nostro, quia domestici interpretes deerant, raptus, & in castra perlatus, futurum dixerat. Ergo senatus duplici prædictione monitus, eodem penè tempore & religioni paruit: & hostium urbe potitus est. Nec parum prosperi successus est, quod sequitur.

De L. Sylla Cos.

L. Sylla Cos. Sociali bello, cum in agro Nolano ante prætorium immolaret, subito ab una parte aræ prolapsam anguem prospexit. qua uisa, Posthumij aruspicis hortatu continuo exercitum in expeditionem eduxit: ac fortissima Samnitum castra cepit. quæ uictoria futuræ eius amplissimæ potentiæ gradus, & fundamentum extitit.

De C. Volumnio, & Seru. Sulpitio.

Præcipuæ admirationis etiam illa prodigia, quæ C. Volumnio, & Seru. Sulpitio Coss. in urbe nostra inter initia, motus'q; bellorum acciderunt. Bos nanq;, mugitu suo in sermonem humanum conuerso, nouitate monstri audientium animos exterruit. Carnis quoq; in modum nimbi dissipatæ partes ceciderunt: quarum maiorem numerũ præpetes diripuere aues: reliquum humi per aliquot dies, neq; odore tetro, neq; deformi aspectu mutatum, iacuit. Eiusdem generis monstra alio tumultu credita sunt. Puerum infantem

semestrem in foro Boario triumphum proclamasse. Alium cum elephantino capite natum. In Piceno lapides pluisse. In Gallia lupum uigili, e uagina gladium abstulisse. In Sicilia scuta duo sanguinem sudasse. Etiam metentibus cruentas spicas in corbem decidisse. Cerites aquas sanguine mistas fluxisse. Bello etiam Punico secundo constitit Cn. Domitio bouem dixisse. Caue tibi Roma.

De C. Flaminio.

C. autem Flaminius inauspicato Cos. creatus: cum apud lacum Thrasymenum, cum Annibale conflicturus, cōuelli signa iussisset: lapso equo super caput eius, humi prostratus est: nihilq; eo prodigio inhibitus, signiferis signa moueri sua sede posse negantibus, malū, ni continuo ea effodissent, minatus est. Verum huius temeritatis utinam sua tantum, non etiam P. R. maxima clade pœnas pependisset. in ea nanq; acie. xv. millia Romanorū cæsa. vi. millia capta. xx. millia fugata sunt. Consulis obtruncati corpus ad funerandum ab Annibale quæsitum est: qui, quantum in ipso fuerat, Romanum sepelierat imperium. De C. Hostilio.

Flaminij autem præcipitem audaciā C. Hostilius Mancinus uæsana perseuerantia subsequitur. cui Cōsuli in Hispaniam ituro hæc prodigia acciderūt. cum Lanuuij sacrificium facere uellet: pulli cauea emissi, in proximam syluam fugerunt: summaq; diligentia quæsiti reperiri nequiuerunt. cumq; ab Herculis portu, quo pedibus peruenerat, nauem conscenderet: talis uox sine ullo authore ad aures eius peruenit. Māc ne mane. qua territus cum itinere conuerso Genuam petisset: et ibi scapham esset ingressus: anguis eximiæ ma-

gnitudinis uisus e conspectu abijt. ergo numerum prodigiorum numero calamitatum æquauit: infelici pugna, turpi fœdere, deditione funesta.

Aliud de T. Gracchó.

Minus miram in homine parum consyderato temeritatem T. Gracchi grauissimi ciuis exitus tristis, & prodigio denuntiatus, nec euitatus consilio, facit. Cos. enim cum in Lucanis sacrificasset: angues duo ex occulto prolapsi, repente hostiæ, quam immolauerat, adeso iocinore, in easdem latebras se retulerunt. ob id deinde factum instaurato sacrificio, idem prodigiũ euenit. Tertia quoq; cæsa uictima, diligentiusq; asseruatis extis, neq; allapsus serpentum arceri, neq; fuga impediri potuit. quod quamuis aruspices ad salutem imperatoris pertinere dixissent: Gracchus tamen non cauit: ne perfidi hospitis sui Flauij insidijs, in eum locum deductus, in quo Pœnorum Dux Mago cum armata manu delituerat: inermis occideretur.

De Marcello.

Et Consulatus collegium, & erroris societas, et par genus mortis à T. Gracchó ad Marcelli memoriam me trahit. Is. n. capturum Syracusarum, & Annibalis ante Nolana mœnia à se primũ fugere coacti, gloria inflammatus, cum summo studio niteretur, ut Pœnorũ exercitum aut in Italia prosterneret, aut Italia pelleret: solenniq; sacrificio uoluntates deorum explorarẽt: quæ prima hostia ante foculũ decidit, eius iecur sine capite inuentum est. proxima iocinoris duplex caput habuit. quibus inspectis, aruspex tristi uultu, non placere sibi exta, quia prima trunca, secunda nimis læta apparuissent: respondit. Ita monitus M. Mar-

cellus, nequid temere conaretur, insequenti nocte specu=landi gratia cum paucis egredi ausus, à multitudine hostium in Brutijs circumuentus, æque magnum dolo rem, ac detrimentum patriæ interitu suo attulit.

De Octauio Cos.

Iam Octauius Cos. dirum omen quemadmodum ti=muit, ita uitare non potuit. é simulacro enim Apol=linis per se abrupto capite: & ita infixo humi, ut auelli nequiret: armis à collega suo Cinna dissidens, præsumpsit animo, ea re significari exitum suum. in quem metus augurij, tristi fine uitæ incidit: ac tum demum immobile dei caput terra refigi potuit.

De M. Crasso.

Non sinit nos M. Crassus inter grauissimas Ro. imperij iacturas numerandus, hoc loco de se silentium agere. plurimis, & euidentissimis, ante tantam ruinam monstrorum pulsatus ictibus (ducturus enim erat à Carris aduersus Parthos exercitum) pullum ei traditum est paludamentum, cum in prælium exeunti-bus album, aut purpureum dari soleret: mœsti, & taciti milites ad principia conuenerunt: qui uetere instituto cum clamore alacri accurrere debebant. aquilarum altera uix conuelli à primipilo potuit: altera ægerrime extracta in contrariam, ac ferebatur, partem, se ipsam conuertit. Magna hæc prodi-gia. sed & illæ clades aliquanto maiores: tot pul-cherrimarum legionum interitus, tam multa signa hostilibus intercepta manibus, tantum Romanæ mi=litiæ decus Barbarorum obtritum equitatu, opti=mæ indolis filij cruore paterni respersi oculi, cor-pus Imperatoris inter promiscuas cadauerum strues

auium, ferarumq; laniatibus obiectum. uellem quidem placidius: sed relatu uerum est. Sic deorum spreti praemonitus excandescunt. Sic humana consilia castigantur, ubi se coelestibus praeferunt.

De Cn. Pompeio.

Cn. etiam Pompeium Iupiter omnipotens abunde monuerat, ne cum C. Caesare ultimam belli fortunam experiri contenderet: egresso à Dyrrhachio aduersa agmini eius fulmina iaciens, examinibus apum signa obscurando, subita tristitia implicatis militum animis, nocturnis totius exercitus terroribus, ab ipsis altaribus hostiarum fuga. sed inuictae leges necessitudinis pectus alioqui procul ab amentia remotum prodigia ista iusta aestimatione perpendere passae non sunt. Itaque dum ille eleuat authoritatem amplissimam, & opes priuato fastigio excelsiores: omnia ornamenta, quae ab ineunte adolescentia ad inuidiam usq; contraxerat, spatio unius diei confregit. Quo constat, in delubris deûm sua sponte signa conuersa: militarem clamorem, strepitumq; armorum adeo magnum Antiochiae, & Ptolemaide auditum, ut in muros concurreretur: sonum tympanorum Pergami abditis delubris editum: palmam uiridem Trallibus in aede Victoriae, sub Caesaris statua inter coagmenta lapidum iustae magnitudinis enatam. quibus appareret coelestium numen & Caesaris gloriae fauisse, & Pompeij errorem inhibere uoluisse. Tuas aras, tuaq; sanctissima templa Diue Iuli ueneratus oro, ut propitio, ac fauenti numine tantorum casus uirorum sub tui exempli praesidio, ac tutela delitescere patiaris. Te enim accepimus: eo die, quo purpurea ue-

ste uelatus aurea in sella consedisti, ne maximo studio senatus exquisitum, & delatum honorem spreuisse uidereris: prius quàm exoptatum ciuiũ oculis conspectũ tui offerres, cultui religionis, in quam mox eras transiturus, uacasse: mactatoq; opimo boue, cor in extis nõ reperisse: ac responsum tibi à Spurina aruspice, pertinere id signum ad uitam, & consilium tuum: quòd utraq; hæc corde continerentur. erupit deinde eorum parricidium: qui dum te hominum numero subtrahere uolunt, deorum concilio adiecerunt. Claudatur hoc exemplo talium ostentorum domestica relatio: ne, si ulterius Romana apprehendero, é cœlesti templo ad priuatas domos non consentaneos usus transtulisse uidear. Attingam igitur externa: quæ latinis inserta literis ut authoritatis minus habent, ita aliquid gratæ uarietatis afferre possunt.

De equa pariente leporem externa.

In exercitu Xerxis, quẽ aduersus prouinciam Græciã contraxerat, equæ partu leporem editum constat. quo genere monstri tanti apparatus significatus est euentus. Nã qui mare classibus, terrã pedestri operuit exercitu: ut fugax animal, pauido regressu, regnum suum repetere est coactus. Eidẽ montẽ Athon iuxta Idam trãsgresso, prius quàm Athenas deleret, Lacedæmonis inuadendæ cõsiliũ agitanti, admirabile inter cœnam prodigium incidit. infusum nanq; pateræ eius uinum, in sanguinem nec semel, sed iterum, & tertio conuersum est. Qua de re consulti magi, monuerunt, ut se ab incepto proposito abstineret. & siquod uestigium in uecordi pectore sensus fuisset, cauere potuisset, ante de Leonida, & Spartanis abunde monitus.

De Mida.

Midæ uero, cuius imperio Phrygia fuit subiecta: puero dormienti formicæ in os grana tritici congesserunt. parentibus deinde eius quorsum prodigium tenderet explorantibus, Augures responderunt: omnium illum mortaliũ futurum ditissimum. nec uana prædictio extitit. Nam Midas cunctorum pene Regum opes, abundantia pecuniæ antecessit: infantiæq; incunabula utili deorum munere donata, onustus auro, atq; argento gazis pensauit.

De Platone aliud mirum.

Formicis Midæ iure, meritóq; apes Platonis prætulerim. illæ enim caducæ, ac fragiles, hæ solidæ, et æternæ felicitatis indices extiterunt: dormientis in cunis paruuli labellis mel inserendo. Qua re audita, prodigiorũ interpretes singularem eloquij suauitatem ore emanaturam dixerunt. At mihi quidem illæ apes non montem Hymetum thymi flore redolentem, sed musarum Heliconios colles omni genere doctrinæ uirentes, dearum instinctu depastæ, maximo ingenio dulcissima summæ eloquentiæ instillasse uidentur alimenta.

DE SOMNIIS. Caput. V.

Sed quoniam diuitias Midæ, disertumq; Platonis somnum attigi: referam, quàm certis imaginibus, multorũ quies adumbrata sit. quẽ locum unde potius ordiar, quàm à Diui Augusti sacratissima memoria? eius medico Artorio somnũ capienti nocte, quam dies insecutus est, quo in campis Philippicis Romani inter se exercitus cõcurrere: Mineruæ

species oborta præcepit, ut illum graui morbo implicitum moneret, ne propter aduersam ualetudinem proximo prælio non interesset. quod cum Cæsar audisset: lectica se deferri in aciem iussit. ubi dum supra uires corporis pro adipiscenda uictoria excubat: castra eius à Bruto capta sunt. Quid ergo aliud putamus, quàm diuino munere effectum, ne destinatum iam immortalitati caput, indignam cœlesti spiritu fortunæ uiolentiam sentiret? Augustum uero præter naturalem animi in omnibus rebus subtiliter prospiciendis uigorem, etiam recens, & domesticum exemplum, ut Artorij somnio obtemperaret, admonuit. Audiuerat enim Diui Iulij patris sui uxorem Calpurniam nocte, quam is ultimam in terris egit, in quiete uidisse, multis eum confectum uulneribus in suo sinu iacentem: somnij'q; atrocitate uehementer exterritam, rogare non destitisse, ut proxima die à curia se abstineret: at illum, ne muliebri somnio motus id fecisse existimaretur: senatum, in quo ei paricidarum manus allatæ sunt, adire contendisse. Non est inter patrem, & filium, ullius rei comparationem fieri, præsertim diuinitatis fastigio iunctos. sed iam alter operibus suis aditum sibi ad cœlum instruxerat: alteri longus adhuc terrestrium uirtutum orbis restabat. Quapropter ab hoc tantummodo pendentem mutationem status cognosci, ab illo etiam differri Dij immortales uoluerunt: ut aliud cœlo decus daretur, aliud promitteretur.

De P. Decio, & Manl. Torquato.

Illud etiam somnium magnæ admirationis, & clari exitus: quòd eadem nocte duo Coss. P. Decius. & T.

Manlius Torquatus Latino bello, & graui, & periculoso, non procul à Vesuuij montis radicibus positis castris uiderunt. Vtriq; enim quidam per quietis speciem prædixit: ex altera acie imperatorem, ex altera exercitum dijs Manibus, matriq; Terræ deberi. Vtrius autem dux copias hostium aggrederetur: superq; eas sese ipsum deuouisset: uictoriam habiturum. id luce proxima Coss. sacrificio uel expiaturis, si posset auerti: uel, si certum deorum etiam monitu uisum foret, executuris: hostiarũ exta somnio congruerunt. conuenitq; inter eos: cuius cornu prius laborare cœpisset, ut is capite suo fata patriæ lueret: quæ neutro formidante, Decium depoposcerunt.

S equitur æque ad publicam religionem pertinens somnium. cum plebeijs ludis quidam paterfamilias per circum Flaminiũ, prius, quàm põpa induceretur, seruum suum uerberibus multatum, sub furca ad supplicium egisset: latino homini ex plebe Iupiter in quiete præcepit, ut Coss. diceret, sibi præsultorem ludis Circensibus proximis non placuisse. quæ res nisi attenta ludorum instauratione expiata esset, secuturum non mediocre urbis periculum. Ille ueritus ne cum ali quo incommodo suo religione summum implicaret imperium: silentium egit. E uestigioq; filius eius subita ui morbi correptus, interijt. Ipse etiam per quietem ab eodem deo interrogatus, an satis magnam pœnam neglecti imperij sui pependisset: in proposito perseuerans, debilitate corporis solutus est. ac tum demum ex consilio amicorum, lectica ad tribunal Coss. & inde ad senatum perlatus, ordine totius casus sui expo sito, magna cum omnium admiratione recuperata

membrorum firmitate, pedibus domum rediit.

De M. Cicerone.

Ac ne illud quidem inuoluendum silentio. inimicorum cōspiratione urbe pulsus M. Cicero, cum in uilla quadam campi Atinatis diuersaretur: is animo in somnū profuso, per loca deserta, & inuias regiones uaganti sibi C. Marium consulatus ornatum insignibus putauit obuium factum, interrogantem se, quid ita, tam tristi uultu, incerto itinere ferretur: audito deinde casu, quo conflictabatur, comprehendisse dexteram suā: ac se proximo lictori in monimentum ipsius deducendum tradidisse: quòd diceret ibi esse ei lætiorem status spem repositam. nec aliter euenit. Nam in æde Iouis Mariana, S. C. de reditu eius est factum.

De C. Graccho.

C. autem Graccho imminentis casus atrocitas palàm, atque aperte per quietem denuntiata est. somno enim pressus, Tiberij Gracchi fratris effigiem uidit dicentis sibi: nulla ratione eum uitare posse, ut eo fato non periret, quo ipse occidisset. Id ex Graccho prius quàm tribunatum, in quo fraternum exitum habuit, iniret, multi audiuerunt. Cœlius etiam certus Romanæ historiæ author sermonem de ea re ad suas aures, illo adhuc uiuo, peruenisse scribit.

De Cassio Parmensi.

Vincit huiuscemodi somnij dirum aspectum, quod sequitur. Apud Actium M. Antonij fractis opibus, Cassius Parmensis, qui partes eius secutus fuerat, Athenas confugit. ubi concubia nocte, cum solicitudinibus, & curis mente sopita, in lectulo iaceret: existimauit ad se uenire hominem ingentis magnitudinis, coloris

nigri, squalidum barba, & capillo demisso: interrogatumq; quisnam esset, respondisse κακοδαίμονα. perterritus deinde tam tetro uisu, & nomine horrendo, seruos inclamauit: sciscitatusq; est, siquem talis habitus aut intrantem cubiculum, aut exeuntem uidissent. quibus affirmantibus neminem illuc accessisse: iterum quieti, & somno se dedit: atq; eadem animo eius obuersata est species. Itaq; fugato somno, lumen intro ferri iussit: puerosq; à se discedere uetuit. Inter hanc noctem, & supplicium capitis, quo eum Cæsar affecit, paruulum admodum tempus intercessit.

De Atterio Rufo.

Propioribus tamen (ut ita dicam) lineis Atterij Rufi equitis Romani somniũ certo euentu admotum est: qui, cum gladiatorium munus Syracusis ederetur, inter quietẽ Retiarij se manu confodi uidit: idq; postero die in spectaculo cõsessoribus narrauit. Incidit deinde, ut proximo ab equite loco, Retiarius cum Mirmillone introduceretur: cuius cum faciẽ uidisset, idem dixit ab illo se Retiario trucidari putasse: protinusq; inde discedere uoluit. illi sermone suo, metu eius discusso, causam exitij misero attulerunt. Retiarius enim in eum locum compulso Mirmillone, & abiecto, dum iacentem ferire conatur, transiectum gladio Atterium interemit.

Externa. De Annibale.

Annibalis quoque ut detestandum Romano sanguini, ita certæ prædictionis somnium: cuius nõ uigiliæ tantum, sed etiam ipsa quies hostilis imperio nostro fuit. hausit enim proposito, & uotis suis conuenientẽ imaginem: existimauitq; missum sibi à Ioue, mortali specie

excelsiorem iuuenem, inuadendæ Italiæ ducem. cuius monitu, primo uestigia nullam in partem secutus oculis, mox humani ingenij prona uoluntate uetita scrutandi, pone respiciens, animaduertit immẽsæ magnitudinis serpentem, concitato impetu omne, quicquid ob uium fuerat, proterentem: postq; eum magno cum coeli fragore erumpentes nimbos, lucemq; caliginosis inuolutam tenebris. Attonitus deinde quidnam esset monstri: ecquid portenderet, interrogauit. hic Dux. Italiæ uides inquit, uastitatem: proinde sile, & cætera tacitus permitte fatis.

De Alexandro.

Quàm bene Macedoniæ Rex Alexander per quietem uisa imagine præmonitus erat, ut uitæ suæ custos esset diligentior, si eum etiam cauendi periculi consilio fortuna instruere uoluisset. Nanq; Cassandri pestiferam sibi dexteram somnio prius cognouit, quàm exitu sensit. existimauit enim se ab illo interfici: cum eum nunquam uidisset. Interposito deinde tempore: postq̃ in conspectum uenisset, nocturni metus patefacta imagine, ut Antipatri filium esse cognouit: adiecto uersu græco, qui fidem somniorum eleuat: præparati iam aduersus caput suum ueneficij, quo occidisse Cassandri manu creditur: suspicionem animo repulit.

De Simonide poëta.

Longe indulgentius Dij in poëta Simonide, cuius salutarem inter quietẽ admonitionem consilij firmitate roborauerunt. Is enim, cum ad litus nauem appulisset: inhumatumq; corpus iacens, sepulturæ mandasset: admonitus ab eo, ne proximo die nauigaret: in terra remansit. qui inde soluerant, fluctibus, & procellis, in

conspectu eius obruti sunt. Ipse lætatus est, quòd uitã suam somnio quàm naui credere maluisset. Memor autem beneficij elegantissimo carmine æternitati consecrauit: melius illi, & diuturnius in animis hominũ sepulchrum constituens, quàm in desertis, & ignotis arenis struxerat.

De Crœso.

E fficax & illa quietis imago, quæ Crœsi regis animũ maximo prius metu, deinde etiam dolore confecit. Nã é duobus filijs, & ingenti agilitate, & corporis dotibus præstantiorem, imperijq; successioni destinatum Atym existimauit ferro sibi ereptum. Itaq; quicquid ad euitandam denuntiatæ cladis acerbitatem pertinebat, nulla ex parte patria cura cessauit auertere. Solitus erat iuuenis ad bella gerenda mitti: domi detentus est. Habebat armamentarium omnis generis telorum copia refertum: id quoq; amoueri iussit. Gladio cinctis comitibus utebatur: uetiti sunt propius accedere. necessitas tamen aditum luctui dedit. Cum enim ingentis magnitudinis aper Olympi montis culta crebra cum agrestium strage uastaret: inusitatoq; malo regium imploratum esset auxilium: filius à patre extorsit, ut ad eum opprimendum mitteretur: eò quidem facilius, quòd non dentis, sed ferri sæuitia in metu reponebatur. Verum dum acri studio interficiendi suem omnes sunt intenti: pertinax casus imminentis uiolentiæ lanceam, petendæ feræ gratia missam, in eum detorsit. & quidem eam potissimum dexteram nefariæ cædis crimine uoluit aspergi: cui tutela filij à patre mandata erat: quamq; Crœsus imprudentis homicidij sanguine uiolatam, hospitales ueritus deos, supplicem sacrificio expiauit.

De Cyro.

De Cyro.

Nec Cyrus quidem superior inuictæ fatorum necessitatis paruulum argumentum est. cuius ortus ad imperium totius Asiæ spectantis, maternus auus Astyages duos prænuntios somnij frustra discutere tentauit: Mandanen filiam suã, quòd in quiete uiderat urina eius omnes asiaticas gentes inundasse, non Medorum excellentissimo, ne in eius familiam regni decus trãsferretur, sed Persarum modicæ fortunæ uiro collocando: natumq; Cyrum exponi iubendo: quia similiter quietis temporibus existimauerat, genitali parte Mãdanes enatam uitem eò usq; creuisse, donec cunctas dominationis suæ partes inumbraret. frustratus est enim se ipse, nepotis felicitatem, cœlestium iudicio destinatam, humanis consilijs impedire conando.

De Dionysio.

Intra priuatum autem habitum Dionysio Syracusano adhuc se continente: Himera quædam, non obscuri generis fœmina, inter quietem opinione sua cœlum conscendit: atque ibidem deorum omnium lustratis sedibus, animaduertit præualentem uirum flaui coloris, lentiginosi oris, ferreis cathenis uinctum, Iouis solio, pedibusq; subiectum. interrogatoq; iuuene, quo, gratia considerandi cœli, duce fuerat usa, quisnam esset: audiuit illum Siciliæ, atque Italiæ dirum esse fatum: solutumq; uinculis, multis urbibus exitio futurum. quod somnium postero die sermone uulgauit. Postquam deinde Dionysium inimica Syracusarum libertati, capitibusq; insontium infesta fortuna cœlesti custodia liberatum, uelut fulmen aliquod otio, ac tranquillitati iniecit: Himera eum, mœnia

inter effusam ad officium, & ad spectaculum eius turbam intrantem ut aspexit hunc esse, quem in quiete uiderat: uociferata est. Id cognitum tyranno, curam tollendæ mulieris dedit.

T utioris somnij mater eiusdem Dionysij: quæ cum eum conceptum utero haberet: parere uisa est Satyriscum. cōsultoq; prodigiorum interprete: clarissimum, ac potentissimum Graij sanguinis futurum, certo cum euentu cognouit.

De Amilcare.

A t Carthaginiensium dux Amilcar, cum obsideret Syracusas, inter somnium uocem exaudisse credidit nunciantem futurum, ut proximo die in ea urbe cœnaret. Lætus igitur perinde ac diuinitus promissa uictoria, exercitum pugnæ comparabat. in quo inter Siculos, & Pœnos orta dissensione: castris eius Syracusani subita irruptione oppressis, ipsum intra mœnia sua uinctum pertraxerunt. Itaq; magis spe, quàm somnio deceptus, cœnauit Syracusis captiuus, non, ut animo præsumpserat, uictor.

De Alcibiade.

A lcibiades quoq; miserabilem exitum suum haud fallaci nocturna imagine speculatus est. quo enim pallio amicæ suæ dormiens opertum se uiderat: eo interfectus, & insepultus iacens, contectus est.

De duobus Arcadibus.

P roximum somnium & si paulo est longius: propter nimiā tamen euidentiam ne omittatur, impetrat. Duo familiares Arcades iter unà facientes, Megaram uenerunt: quorum alter ad hospitem se contulit: alter in tabernam meritoriā diuertit. Is, qui in hospitio erat: uidit in somnijs comitem suum orantem, ut sibi Caupo-

nis insidijs circumuento subueniret: posse enim celeri eius accursu se imminenti periculo subtrahi. quo uiso excitatus prosiluit: tabernamq́;, in qua is diuersabatur: petere conatus est. Pestifero deinde fato eius humanissimum propositum tanquam superuacuum damnauit: & lectum, ac somnum repetijt. Tunc idem ei saucius oblatus obsecrauit, ut qui uitæ suæ auxilium ferre neglexisset, neci saltem ultionem non negaret. Corpus enim suum à Caupone trucidatum, tum maxime plaustro ferri ad portam stercore coopertum. tam constantibus familiaris precibus compulsus, protinus ad portam cucurrit: et plaustrum, quod in quiete demonstratum erat: comprehendit: Cauponemq́; ad capitale supplicium perduxit.

DE MIRACVLIS. Caput. VI.

m Vlta etiam interdiu, & uigilantibus acciderunt, perinde ac tenebrarum, somnijq́; nube inuoluta: quæ quia unde manauerint, aut qua ratione constiterint: dignoscere arduũ est: merito miracula uocentur. Quorum è magno aceruo in primis illud occurrit. Cum apud lacum Regillum Aulus Posthumus Dictator, & Thusculanorũ dux Manilius Octauius magnis uiribus inter se concurrerẽt: ac neutra acies aliquandiu pedem referret: Castor, ac Pollux Romanarum partium propugnatores uisi, hostiles copias penitus fuderunt. De P. Vatinio.

Item bello Macedonico P. Vatinius, Reatinæ præfecturæ uir, noctu urbem petens, existimauit duos iuuenes excellentis formæ, albis equis residentes, obuior sibi fi-

ctos nuntiare: die, qui præterierat, Persen regem à Paulo captum. quod cum senatui indicasset: tanq̃ maiestatis eius, & amplitudinis, uano sermone contemptor in carcerẽ coniectus. postquam Pauli literis illo die Persen captum apparuit: & custodia liberatus, et insuper agro, ac uacatione donatus est. Castorẽ uero, et Pollucem, etiam illo tempore pro imperio P.R. excubuisse cognitum est: quo apud lacum Iuturnæ, suum, equorumq; sudorem abluisse uisi sunt. Iunctaq; fonti ædes eorum, nullius hominum manu reserata patuit.

De pestilentia.

Sed ut cæterorum quoq; deorum propensum huic urbi numen exequamur: triennio continuo uexata pestilentia ciuitas nostra, cum finem tanti, & tam diuturni mali neque diuina misericordia, neque humano auxilio imponi uideret: cura sacerdotum inspectis sibyllinis libris, animaduertit: non aliter pristinam recuperari salubritatem posse, quàm si ab Epidauro Aesculapius esset accersitus. Itaq; eò legatis missis, unicam fatalis remedij opem authoritate sua, quæ iam in terris erat amplissima, impetraturam se credidit. neque eam opinio decepit. pari nanque studio petitum, ac promissum est præsidiũ. è uestigioq; Epidaurij Romanorum legatos in templum Aesculapij, quod ab eorum urbe quinque millibus passuum distat, perductos: ut quicquid inde salubre patriæ laturos se existimassent, pro suo iure sumerẽt, benignissime inuitarunt. quorum tam promptam indulgentiam numen ipsius dei subsecutum, uerba mortalium cœlesti obsequio comprobauit. siquidem is anguis, quem Epidaurij raro, sed nunquam sine ma-

gno ipsorum bono uisum, in modum Aesculapij uenerati fuerunt: per urbis celeberrimas partes, mitibus oculis, & leni tractu labi cœpit: triduóq; inter religiosam omnium admirationem conspectus, haud dubiam præ se appetitæ clarioris sedis alacritatem ferens, ad triremem Romanam perrexit: pauentibúsq; inusitato spectaculo nautis, eò conscendit, ubi Quinti Ogulini legati tabernaculum erat: inq; multiplicem orbem per summam quietem est conuolutus. Tum legati perinde atq; exoptatæ rei compotes, expleta gratiarum actione, cultúq; anguis à peritis excepto, læti inde soluerunt: ac prosperam emensi nauigationem, postq̃ Antium appulerunt, anguis, qui ubiq; in nauigio remanserat, prolapsus in uestibulũ ædis Aesculapij myrto frequentibus ramis diffusæ, supereminentem excelsæ altitudinis palmam circũdedit: perq; tres dies, positis quibus uesci solebat, non sine magno metu legatorum, ne in triremem reuerti nollet, Antiensis templi hospitio usus, urbi se nostræ aduehendum restituit: atq; in ripam Tyberis egressis legatis, in insulam, ubi templum dicatum est, transnauit: aduentúq; suo tempestatem, cui remedio quæsitus erat, dispulit.

De Furio Camillo.

Nec minus uoluntarius in urbem nostram Iunonis transitus. Captis à Furio Camillo Veijs, milites iussu imperatoris simulacrum Iunonis Monetæ, quod ibi præcipua religione cultum erat: in urbem tralaturi, sede sua mouere conabantur: quorũ ab uno per iocum interrogata Dea, an Romã migrare uellet: uelle se respondit. Hac uoce audita, lusus in admirationem uer=

ſus eſt. Iamq́; non ſimulacrum, ſed ipſam cœlo Iunonem petitam portare ſe credentes, læti in ea parte Auentini montis, in qua nunc templum eius cernimus: collocauerunt.

De ſimulacro Fortunæ.

Fortunæ etiam muliebris ſimulacrum, quod eſt in Latina uia ad quartum milliarium, eo tempore cum æde ſua conſecratum, quo Coriolanum ab excidio urbis maternæ preces repulerunt: non ſemel, ſed bis locutum conſtitit, prius his uerbis. Rite me matronæ uouiſtis: riteq́; dedicaſtis.

De Valerio Publicola.

Valerio autem Publicola Cos. qui poſt exactos Reges bellum cum Veientibus, & Hetruſcis geſſit: illis Tarquinio priſtinum imperium reſtituere, Romanis nuper partam libertatem retinere cupientibus: Hetruſcis, & Tarquinio in cornu dextro, prælio ſuperioribus: tantus terror ſubito inceſſit: ut non ſolum uictores ipſi profugerẽt, ſed etiam pauoris ſui conſortes ſecum Veientes traherent. cui rei pro argumento miraculum adijcitur. ingens repente uox è proxima ſylua Arſia, quæ ore Syluani in hunc penè modum miſſa traditur. Vno plus Hetruſci cadent. Romanus exercitus uictor abibit. Miram dicti fidem digeſta numero cadauera exhibuere.

De C. Fabricio.

Quid Martis auxilium, quo uictoriam Romanorũ adiuuit. non'ne memoria celebrandum eſt? cum Brutij, atq́; Lucani odio incitatiſſimo, maximiſq́; uiribus Thurinæ urbis peterent exitium: ac præcipuo ſtudio eius incolumitatem C. Fabricius Lucinus. Cos. protegeret: resq́; ancipiti euentu, collatis unũ in locum utriuſq́; partis copijs gereretur: non audẽtibus Romanis

prælium ingredi, eximiæ magnitudinis iuuenis primum eos hortari ad capessendam fortitudinem cœpit: deinde, ubi tardiores animaduertit, arreptis scalis per mediam hostium aciem ad contraria castra euasit: & admotis, uallum conscendit. Inde uoce ingenti clamitans factum uictoriæ gradum, & nostros ad aliena castra capienda, & Lucanos, Brutiosq; ad sua defendenda, illuc traxit: ubi conserti dubio certamine tenebantur. Sed idem impulsu armorum suorum prostratos hostes: iugulandos, capiendosq;, Romanis tradidit. xx. enim millia cæsa. v. millia cum Statio Statilio duce utriusq; gentis, & tribus atq;. xx. militaribus signis capta sunt. Postero die cum Cos. inter honorandos, quorum strenua opera fuerat usus: uallarem coronam ei se seruare dixisset, à quo castra erant oppressa: nec inueniretur qui id præmium peteret: cognitum pariter, atq; creditum est, Martem patrem tunc populo suo affuisse. Inter cætera huiusce rei manifesta indicia, galea quoq; duabus distincta pinnis, qua cœleste caput tectum fuerat: argumentum præbuit. Itaque Fabricij edicto supplicatio Marti est habita: & à laureatis militibus magna cum animorum lætitia oblati auxilij testimonium ei est redditum.

De Dijs Troianis mirum.

R eferã nunc, quod suo seculo cognitum, manauit ad posteros. Penates deos Aeneam Troia aduectos Lauinij collocasse. Inde ab Ascanio filio eius Albam, quã ipse condiderat: tralatos, pristinum sacrarium repetisse. et quia id humana manu factum existimari poterat: relatos Albam, uoluntatem suã altero transitu signi=

ficaße. Nec me præterit de uoce, & motu deorum immortalium humanis oculis, auribusq; percepto, quàm ancipiti opinione æstimatio uersetur. Sed quia non noua dicuntur, sed tradita repetuntur: fidem authores uendicent: & nostrum sit, inclytis literarum monimentis consecrata, perinde ac uana non refugiße.

De Diuo Iulio.

Facta mentione urbis, e qua primordia ciuitas nostra traxit: Diuus Iulius fausta proles eius se nobis offert. quem C. Cassius, nunquam sine præfatione publici parricidij nominandus, cum acie Philippensi ardentissimo animo perstaret: uidit humano habitu augustiorem, purpureo paludamento amictum, minaci uultu, & concitato equo in se impetum facientem. quo aspectu perterritus, tergum hosti dedit, uoce illa prius emissa. Quid enim amplius agam, si occidiße parum est? Non occideras tu quidem Cassi Cæsarem. Neq; enim extingui ulla diuinitas potest. sed mortali adhuc corpore utentem uiolando, meruisti, ut tam infestum haberes deum.

De L. Lentulo.

Iam quidem L. Lentulus litus prænauigans, in quo Cn. Pópeij Magni, perfidia Ptolemæi Regis interempti corpus conscißæ scaphæ lignis cóburebatur: ignarus casus eius, cum ipsi fortunæ erubescendum rogum uidißet: commilitonibus dixit. quid scimus an in hac flamma Cn. Pompeius crematur? diuinitus mißæ uocis miraculum est. atq; hoc quidem hominis. illud tamen ore ipsius Apollinis editum: quo Appij interitum ueridica Pythicæ uaticinationis fides præcurrit. Is bello ciuili, quo se Cn. Pompeius à Cæsaris concordia

pestifero sibi, nec reipub. utili consilio abruperat: euentum grauissimi motus explorare cupiens (uiribus nanque imperij Achaiæ præerat) Antistitem Delphicæ Cortinæ in intimam sacri specus partem coëgit descendere. unde ut certæ consulentibus sortes petuntur: ita nimius diuini spiritus haustus reddentibus pestifer existit. Igitur impulsu capti numinis instincta uirgo, horrendo sono uocis, Appio inter obscuras uerborum ambages fata cecinit. Nihil. n. inquit ad te hoc Romane bellum. Eubœæ cællam obtinebis. At is ratus consilijs se Apollinis moneri, ne illi discrimini interesset: in eam regionem secessit, quæ inter Rhamnunta nobilem Attici soli partem, Caristum'q; chalcidico freto uicinam interiacens cællæ Eubœæ nomen obtinet: ubi ante Pharsalicum certamen morbo consumptus, prædictum à deo locum sepultura possedit. Possunt & illa miraculorum loco referri, quòd deusto sacrario Saliorum, nihil in eo præter lituum Romuli integrũ repertum est. Quod Seru. Tullij statua, cum ædes fortunæ conflagrasset, inuiolata permansit. Quod Q. Claudij statua in uestibulo templi Matris deûm posita, bis ea æde incendio consumpta, prius P. Nasica Scipione, & L. Bestia, Item M. Seruilio, & L. Lamia Coss. in sua basi flammis intacta stetit.

sacerdotale di Marte bastone

De Attilio.

Aliquid admirationis ciuitati nostræ Attilij et Auiolæ rogus attulit: qui & à medicis, & à domesticis mortuus creditus, cum aliquandiu humi iacuisset: elatus, postquã corpus eius ignis corripuit, uiuere se proclamauit, auxiliumq; pædagogi sui (nam is solus ibi remanserat) inuocauit. Sed iam flãmis circundatus, fato

subtrahi non potuit. Lucio quoq; Lamiæ prætorio uiro, æque uocem fuisse super rogum constitit.

Externa.

Quæ minus admirabilia Eri Pamphilij casus facit: quē Plato scribit inter eos, qui in acie ceciderant. x. diebus iacuisse: biduóq; postquam inde sublatus esset, impositum rogo reuixisse: ac mira quædam tempore mortis uisa narrasse. Et quoniam ad externa transgressi sumus: quidam Athenis uir eruditissimus, cum ictum lapidis capite excepisset: cætera omnia tenacissima memoria retinens, literarum tantummodo, quibus præcipue inseruierat: oblitus est. Dirum, malignumq; uulnus in animo percussi, quasi de industria scrutatis sensibus, in eum potissimum locum, quo maxime lætabatur, acerbitate nocendi erupit: singularem doctrinam hominis pleno inuidiæ funere efferendo. cui si talibus studijs perfrui fas non erat: utilius aliquanto fuit ad illa aditum non impetrasse: quàm iam percepta eorum dulcedine caruisse.

De Nausimenis uxore.

Mirabilior tamen sequentis casus narratio. Nausimenis enim Atheniensis uxor, cum filij, ac filiæ suæ stupro interuenisset: inopinati monstri perculsa conspectu, et in præsens tempus ad indignandum, & in posterum ad loquendum obmutuit. Illi nefarium concubitum uoluntaria morte pensarunt. hoc modo Fortuna sæuiens huic uocem, ijs uitam ademit, illi propitia donat.

De Aegle Samio.

Aegles Samius Athleta mutus, cum ei uictoriæ, quam adeptus erat: titulus, & præmium eriperetur: indignatione accensus uocalis euasit.

De Gorgia Epirota.

G orgiæ quoq; Epirotæ fortis, et clari uiri origo mirabilis: qui in funere matris suæ utero elapsus, inopinato uagitu suo lectum ferentes consistere coëgit: nouumq; spectaculum patriæ præbuit: non tantum ex ipso genitricis rogo lucem, sed etiam cunas assecutus. eodem enim momento tẽporis, altera iam fato functa parit: alter ante elatus, q̃ natus est.

De quodam Iasone.

D iuinæ fortunæ uulnus Pheræo Iasoni quidam exitij eius cupidus intulit. Nam cum inter insidias gladio eum percussisset: uomicam, quæ à nulla medicorum sanari potuerat: ita rupit, ut hominem pestifero malo liberaret.

De Simonide.

A eq; Dijs immortalibus acceptus Simonides: cuius salus ab imminenti exitio defensa, ruinæ quoq; subtracta est. Cœnanti enim apud Scopam in Cranone (quod est in Thessalia oppidũ) nuntiatum est duos iuuenes ad ianuam uenisse, magnopere rogantes, ut ad eos continuo prodiret. ad quos egressus neminem reperit ibi. Cæterum eo momento temporis triclinium, in quo Scopas epulabatur, collapsum, & ipsum, & omnes conuiuas oppreßit. Quid hac felicitate locupletius, quàm nec mare, nec terra sæuiens extinguere ualuit?

De Daphida.

N on inuitus huic subnecto Daphidam: nequis ignoret quantum interfuerit cecinisse deorũ laudes, et numen obtrectasse. Hic, cum eius studij esset, cuius professores Sophistæ uocantur, ineptæ, & mordacis opinationis: Apollinem Delphis irridẽdi causa consuluit, an equũ inuenire posset, cum omnino nullũ habuisset. cuius ex oraculo reddita uox est, inuenturum equum: sed ut eo

perturbatus, periret. inde cũ iocabundus, quasi delusa sacrarum sortiũ fide, reuerteretur: incidit in Regem Attalum sæpenumero à se contumeliosis dictis absentem lacessitum: eiusq; iussu saxo, cui nomẽ erat Equi, præcipitatus, ad deos usq; cauillãdos dementis animi iusta supplicia pependit. De Rege Philippo.

Eodem oraculo Macedonum Rex Philippus admonitus, ut à quadrigæ uiolentia salutem suam custodiret: toto regno disiungi currus iussit: eumq; locum, qui in Bœotia quadriga uocatur, semper uitauit: nec tamen denuntiatum periculi genus effugit. nam Pausanias in capulo gladij, quo eum occidit: quadrigam habuit cælatam. De Calano.

Quæ tam pertinax necessitas in patre, & filio Alexandro consimilis apparuit. siquidem Calanus Indus sua sponte se ardentissimo rogo superiacturus, interpellatus ab eo, ecquid aut mandaret, aut dicere uellet: breui te, inquit, uidebo. nec id sine causa: quia uoluntarium eius è uita excessum, rapida mors Alexandri subsecuta est.

De quodam remige.

Regios interitus magnitudine miraculi remigis casus æquat: quem in litore Tyriorũ sentinam haurientẽ, cũ è naui fluctus abiecisset: altero latere repercussum, contrarius fluctus in nauem retulit. Itaq; miseri simul, ac felicis, cõplorationi permista fuit gratulatio.

De Prusia filio Regis Bithyniæ.

Quid illa? non ne ludibria Naturæ in corporibus humanis fuisse credenda sunt? tolerabilia quidẽ, quia sæuitia caruerunt: cæterũ & ipsa miraculis annumeranda. Nã et Prusiæ regis filius eodẽ nomine, quo pater,

pro superiori ordine dentium unum os æqualiter extentum habuit, nec ad speciem deforme, nec ad usum ulla ex parte incommodum.

De filia Mithridatis Regis.

Mithridatis uero Regis filia Dripetine Laodicæ Regina nata, duplici ordine dentiũ deformi admodum comes fugæ patris à Pompeio deuicti fuit.

De Lynceo.

Nec illius quidem paruæ admirationis oculi, quẽ constat tam certa acie luminum usum esse, ut à Lilybæo portu Carthaginiensium egredientes classes intueretur. Oculis eius admirabilius Aristomenis Messenij cor: quod Athenienses ob eximiã calliditatẽ exectum pilis refertum inuenerunt, cum eum aliquoties captũ, & astutia elapsum cepissent.

De Antipatro poëta.

At poëta Antipater Sidonius, omnibus annis, uno tantummodo die, quo genitus erat, febri implicabatur: cumq; ad ultimam ætatem peruenisset, natali suo certo illo circuitu morbi consumptus est.

De Polistrato, & Hippoclide.

Hoc loco apte referantur Polistratus, & Hippoclides philosophi eodem die nati, eiusdem præceptoris Epicuri sectam secuti: patrimonij etiam possidendi, alendæq; scholæ communione coniuncti, eodemq; momento temporis ultima senectute extincti. Tam æqualem fortunæ pariter, atq; amicitiæ societatem, quis non ipsius cœlestis Concordiæ sinu genitam, nutritam, & finitam putet? Quapropter hoc potissimum fuerit aut in liberis potentissimi Regis, aut in Rege clarissimo, aut in uate ingenij florentis, aut in uiris eruditissimis, aut in homine sortis ignotæ: ne ipsa quidem omnis bonæ, malæq; materiæ fœcunda artifex

Natura rationem rerum reddiderit. Non magis, q̃ qui ita syuestres capreas, Cretæ genitas, tantopere dilexerit, quas sagittis confixas ad salutare auxilium herbæ Dictami, tantum non suis manibus deducit: efficit'q; ut concepta ea, continuo & tela, & uim ueneni uulneribus respuant. Aut in Cephalenia insula, cum omnia ubiq; pecora haustu aquæ quotidie recreentur: in ea pecudes maiore ex parte anni ore aperto ex alto uentos recipientes, sitim suam sedare instituerit. Aut quapropter Crotone in templo Iunonis Laciniæ aram ad omnes uentos immobili cinere donauerit potissimum. Vel quare alteram in Paphlagonia, alteram in Caleno agro aquam proprietatem uini, qua homines inebrientur, possidere uoluerit. Non admiratione ista, sed memoria prosequi debemus: cum sciamus recte ab ea plurimum licentiæ uendicari: penes quam infinitus cuncta gignendi labor consistit.

De mirabili magnitudine, et lõgitudine serpentis.

Quæ quia supra usitatam rationem excedentia attigimus, serpentis quoq; à T. Liuio curiose pariter, ac facunde relatæ fiat mentio. Is enim ait, in Africa apud Bagradam flumen tantæ magnitudinis anguem fuisse, ut Attilij Reguli exercitum usu amnis prohiberet: multis'q; militibus ingenti ore correptis, compluribus uoluminibus caudæ elisis, cum telorum iactu perforari nequiret, ad ultimum balistarum tormentis undiq; petitam, silicum crebris, & ponderosis uerberibus procubuisse: omnibus'q; & cohortibus, & legionibus ipsa Carthagine uisam terribiliorem: atq; etiam cruore suo gurgitibus imbutis, corporis'q; iacentis pestifero afflatu uicina regione polluta, Roma-

na inde summouisse castra: dicit belluæ corium.c.xx. pedes longum, in urbem missum.

VALERII MAXIMI LIB. II.

De institutis antiquis. Caput. I.

d Iues, & præpotens naturæ regnum scrutatus, inijciã stylum tam nostræ urbis, quàm cæterarum gentium priscis, ac memorabilibus institutis. Opus est enim cognosci huiusce uitæ, quam sub optimo principe felicem agimus: quænam fuerint elementa: ut eorum quoq; respectus aliquid præsentibus moribus prosit. De nuptijs.

A pud antiquos non solum publicæ, sed etiam priuatim nihil gerebatur, nisi auspicio prius sumpto. quo ex more nuptijs etiamnum Auspices interponuntur. qui quamuis auspicia petere desierint: ipso tamen nomine ueteris consuetudinis uestigia usurpantur. Fœminæ cũ uiris cubantibus sedentes cœnitabant. quæ consuetudo ex hominum conuictu ad diuina penetrauit. nam Iouis epulo ipse in lectulum, Iuno, & Minerua in sellas ad cœnam inuitabantur. quod genus seueritatis ætas nostra diligentius in Capitolio, q̃ in suis domibus seruat: uidelicet quia magis ad rem pertinet dearum, q̃ mulierum disciplina contineri. Quæ uno contentæ matrimonio fuerant, corona pudicitiæ honorabantur. Existimabant enim eum præcipue matronæ syncera fide incorruptum esse animum: qui post depositæ uirginitatis cubile, in publicũ egredi nesciret: multorum matrimoniorum experientiam, quasi legitimæ cuiusdam intemperantiæ signum esse credentis.

De primo repudio.

R epudium inter uxorẽ, & uirum, à condita urbe usq;

ad uicesimum et quingentesimum annum nullum intercessit. Primus autem Sp. Cabillius uxorem sterilitatis causa dimisit. qui quanquam tolerabili ratione motus uidebatur: reprehensione tamen non caruit: quia nec cupiditatem quidem liberorũ, coniugali fidei præponi debuisse arbitrabãtur. sed quo matronale decus uerecundiæ munimento tutius esset, in ius uocanti matronam corpus eius attingere non permiserunt: ut inuiolata manus alienæ tactu stolæ relinqueretur.

De usu uini mulieribus interdicto.

Vini usus olim Romanis fœminis ignotus fuit: ne. s. in aliquod dedecus prolaberentur: quia proximus à Libero patre intemperantiæ gradus ad incõcessam Venerem esse consueuit. Cæterum ut non tristis earum & horrida pudicitia, sed honesto comitatis genere temperata eßet: indulgentibus maritis, et auro abundãti, & multa purpura usæ sunt: & quo formam suam concinniorem efficerent, summa cum diligentia capillos cinere rutilarunt. Nulli. n. tunc subsessores alienorum matrimoniorũ oculi metuebantur: sed pariter & uidere sancte, & aspici mutuo pudore custodiebantur.

De sacello deæ Viriplacæ.

Quoties uero inter uirum, & uxorem aliquid iurgij intercesserat: in sacellum deæ Viriplacæ, quod est in palatio, ueniebant: & ibi inuicem locuti quæ uoluerant, contentione animorum deposita, concordes reuertebantur. Dea nomen hoc à placandis uiris aßecuta fertur. ueneranda quidem, & nescio an præcipuis, & exquisitis sacrificijs colenda: utpotè quotidianæ, ac domesticæ pacis custos, in pari iugo charitatis, ipsa sui appellatione, uirorum

rum

rum maiestati debitum, ac fœminis reddens honorem. Huiusmodi inter coniuges uerecundia, quid inter cæteras necessitudines non'ne apparet consentanea? nam ut minimo iudicio maximam uim eius significem: aliquandiu nec pater cum filio pubere, nec socer cum genero lauabatur. Manifestum igitur est tantum religionis sanguini, & affinitati, quantum ipsis dijs immortalibus tributum: quia inter ista tam sancta uincula, non magis, quàm in aliquo sacrato loco nudare se fas esse credebatur. Conuiuium etiam solenne maiores instituerunt: id'q; Charistia appellauerunt: cui præter cognatos, & affines nemo interponebatur: ut siqua inter necessarias personas querela esset orta: apud sacra mensæ, & inter hilaritatem animorum, fautoribus Concordiæ adhibitis tolleretur.

De honore impenso senibus à iuuenibus.

S enectuti iuuentus ita cumulatũ, & circunspectum honorẽ reddebat: tanquam maiores natu adolescentium cõmunes patres essent. Quo circa iuuenes, senatus die utiq; aliquem ex patribus C. aut propinquum, aut paternum amicum ad curiam deducebant: affixi'q; ualuis expectabant, donec reducendi officio etiam fungerentur. qua quidem uoluntaria statione, & corpora, & animos ad publica officia sustinenda impigre roborabant: breui'q; processurarum claram in lucem uirtutum suarum, uerecunda laboris meditatione ipsi doctores erant. Inuitati ad cœnam diligenter quærebant, qui nam ei conuiuio essent interfuturi: ne senioris aduentum discubitu præcurrerent: sublata'q; mensa priores consurgere, et abire conspiciebãtur. è q̃bus ap=

paret, cœnæ quoq; tempore quàm parco, et quàm modesto sermone his præsentibus soliti sint uti.

De maioribus dantibus exẽplum uirtutis iuuenibus.

Maiores natu in conuiuijs ad tibias egregia superiorum opera carmine comprehensa pangebant: quo ad ea imitanda iuuentutem alacriorem redderent. Quid hoc splendidius? quid etiam utilius certamine? pubertas canis suum honorem reddebat: defuncta uiriũ cursu ætas ingrediẽtes actuosam uitam fauoris nutrimentis prosequebatur. Quas Athenas? quã scholam? quæ alienigena studia huic domesticæ disciplinæ prætulerim? Inde oriebãtur Camilli, Scipiones, Fabricij, Marcelli, Fabij. ac ne singula imperij nostri lumina simul percurrendo sim longior: inde inquam, cœli clarissima pars, diui fulserunt Cæsares. Adeo autem magna charitate patriæ tenebantur: ut arcana consilia patrum C. multis seculis nemo Senator enuntiauerit. Q. Fabius Maximus tantummodo, & is ipse per imprudentiam, de tertio Punico bello indicendo, quod secreto in curia erat actum: Publio Crasso rus petens, domum reuertenti in itinere narrauit: memor eũ triennio ante Quæs. factum, ignarus'q; nondum à Cess. in ordinem senatorum electum. quo uno modo etiam ijs, qui iam honores gesserant: aditus in curiam dabatur. sed quamuis honestus error Fabij esset, uehementer tamen à Coss. obiurgatus est. Nunquam enim taciturnitatem, optimum, ac tutissimũ administrandarum rerum uinculum, labefactari uolebant.

De Eumene Rege Asiæ.

Ergo cũ Asiæ Rex Eumenes amantissimus nostræ urbis

bellum à Perse aduersus P.R. comparari senatui nũtiasset: non ante sciri potuit, quid aut ille locutus esset: aut patres respondissent: quàm captum Persen cognitum est. Fidum erat, & altum. R.P. pectus curia, silentij'q; salubritate munitum, et uallatum undiq;. cuius limen intrantes, abiecta priuata charitate, publicã induebant. Itaq; non dicam unum: sed neminem audisse crederes, quod tam multorum auribus fuerat cõmissum. Magistratus uero prisci quantopere suam populi'q; Ro. maiestatem retinentes se gesserint: hinc cognosci potest: quòd inter cætera obtinendæ grauitatis indicia, illud quoq; magna cum perseuerantia custodiebant: ne græcis unquam, nisi latine responsa darent. quin et ipsa linguæ uolubilitate, qua plurimum ualent: exclusa, per interpretẽ loqui cogebant, non in urbe tantum nostra, sed etiam in Græcia, & Asia: quò latinæ uocis honos per omnes gẽtes uenerabilior diffunderetur. nec illis deerant studia doctrinæ: sed nulla non in re pallium togæ subijci debere arbitrabantur: indignum esse existimantes, illecebris, & suauitati literarum, imperij pondus, & authoritatem donari.

De C. Mario.

Quapropter non es dãnandus rigoris rustici crimine C. Mari: quia gemina lauro coronatam senectutem tuã, Numidicis, & Germanicis illustrem trophæis, uictor deuictæ gentis facundia politiorẽ fieri noluisti, credo ne alienigena ingenij exercitatione patrij ritus seruus transfuga existeres. Quis ergo huic cõsuetudini, qua nunc græcis actionibus aures curiæ exurdãtur: ianuã patefecit? ut opinor, Molo Rhetor: qui studia M. Cice-

ronis acuit. eum nanq; ante omnes exterarum gentiũ in senatu sine interprete auditum constat. quem honorẽ non immerito cepit: quoniam summam uim Romanæ eloquẽtiæ adiuuerat. Conspicuæ felicitatis Arpinum, unicum siue literarum gloriosissimum contemptorẽ, siue abundantissimum fontem intueri uelis.

De more, quem maiores obseruabant in urbe.

M axima autem diligentia maiores hunc morẽ retinuerunt, nequis se inter Cos. et proximum lictorem, quãuis officij causa unà progrederetur, interponeret. filio duntaxat, & ei puero ante patrem Cos. ambulandi ius erat. Qui mos adeo pertinaciter retẽtus est, ut Q. Fabius Maximus quinquies Cos. uir etiam pridem summæ authoritatis, & tunc ultimæ senectutis, à filio Cos. inuitatus, ut inter se, & lictorem procederet, ne hostium Samnitum turba, ad quorum colloquium descendebant, elideretur: id facere noluerit. Idem à senatu legatus missus ad filium Cos. Suessam: postq̃ animaduertit eum ad officium suũ extra mœnia oppidi processisse: indignatus quoq; quod ex.xij. lictoribus nemo se equo descẽdere iussisset: plenus iræ sedere perseuerauit. quod cũ filius sensisset: proximo lictori, ut sibi appareret, imperauit. cuius uoci Fabius continuo obsecutus, non ego, inquit, fili summum imperium tuum cõtempsi: sed experiri uolui, an scires Cos. agere. nec ignoro quid patriæ uenerationi debeatur: uerum publica instituta priuata pietate potiora iudico.

De mira constantia legatorum Ro.

R elatis Q. Fabij laudibus, offerunt se mirificæ constantiæ uiri. qui legati à senatu Tarentum ad res peten-

das missi: cum grauissimas ibi iniurias accepissent, unus etiam urina respersus esset: in Theatrum (ut est consuetudo Graeciae) introducti, legationem quibus acceperant uerbis peregerunt: de his, quae passi erant, questi non sunt: nequid ultra, ac mandatum esset: loquerentur. intimisq; pectoribus eorum, antiqui moris respectus dolore, qui ex contumelia grauissimus sentitur: conuelli non potuit. finem profecto fruendarum opum, quibus ad inuidiam diu abundaueras Tarẽtina ciuitas: quaesisti. Nam, dum horridae uirtutis in se ipsum connexum stabilimentum, nitore fortunae praesentis inflata fastidiose aestimas: in praeualidum imperij nostri mucronem, caeca, & amens irruisti. Sed ut à luxu perditis moribus, ad seuerissima maiorum instituta transgrediar: antea senatus assiduam stationẽ eò loci peragebat, qui hodie quoq; Senaculum appellatur. nec expectabat, ut edicto contraheretur: sed inde citatus, protinus in curiam ueniebat: ambiguae laudis ciuẽ existimans, qui debitis R.P. officijs non sua sponte, sed iussus fungeretur: quia quicquid imperio cogitur, exigẽti magis, quàm praestanti acceptum refertur.

Aliud institutum contra Tribb. pl.

Illud quoq; memoria repetendũ est, quod Tribb. pl. intrare curiam non licebat: ante ualuas autem positis subsellijs decreta patrum attentißima cura examinabant: ut si qua ex eis improbaßent, rata eße non sinerent. Itaq; ueteribus S.C.T. litera subscribi solebat: eáq; nota significabatur: illa Tribb. quoq; cẽsuiße. qui quãuis pro cõmodis plebis excubabant: inq́; imperijs cõpescendis occupati erant: instrui tamen ea argenteis

uasis, et annulis aureis publicæ præbitis, patiebantur: quò talium rerũ usu, authoritas magistratuũ esset ornatior. Quorum quemadmodũ maiestas amplificabatur, ita abstinentia arctissime constringebatur. Immolatarũ enim ab his hostiarũ exta ad Quæss. ærarij delata ueniebant. Sacrificijsq; P.R. tum deorum immortalium cultus, tum etiam hominum continentia inerat: Imperatoribus nostris quàm sacras manus habere deberent, apud ista altaria discentibus. cõtinentiæq; tantum tribuebatur: ut multorũ æs alienũ, quia prouincias syncere administrauerant: à senatu persolutum sit. Nam quorum opera publicam authoritatem splendorem suũ procul obtinuisse uiderant: eorum dignitatem domi collabi, indignum, sibiq; deforme esse arbitrabantur.

De ordine equestri.

Equestris uero ordinis iuuentus, omnibus annis bis urbem spectaculo sui, sub magnis authoribus celebrabat, die Lupercalium, & equitum probatione. Lupercalium enim mos à Romulo, et Remo inchoatus est, tũc cum lætitia exultantes, quòd his auus Numitor Rex Albanorum eo loco, ubi educati erant, urbem condere permiserat sub monte Palatino, hortatu Faustuli educatoris sui: quẽ Euander Arcadius consecrauerat: facto sacrificio, cæsisq; capris, epularum hilaritate, ac uino largiore prouecti: diuisa pastorali turba, cincti omnes pellibus immolatarũ hostiarũ, iocantes, obuios petiuerunt. cuius hilaritatis memoria annuo circuitu feriarum repetitur. Trabeatos uero equites idibus Iulij Q. Fabius transuehi instituit. Idem Ces. cum P. Decio, seditionis finiendæ gratia: quã comitia in hu-

humillimi cuiusq; potestatem redacta acciderat: omnem forensem turbam in quatuor tantummodo tribus descripsit: easq; Vrbanas appellauit. quo tam salubri R. P. facto, uir alioqui bellicis operibus excellens, Maximus cognominatus est.

De C. Mario.

L audanda etiam populi uerecundia est: qui impigre se laboribus, et periculis militiæ offerendo, dabat operã, ne imperatoribus, capitecensos sacramento rogare esset necesse: quorũ nimia inopia suspecta erat: ideoq; his publica arma non committebantur. Sed hanc diutina usurpatione firmatam consuetudinem C. Marius capitecensum legendo militem, abrupit. ciuis alioqui magnificus, sed nouitatis suæ conscientia, uetustati nõ sane propitius, memorq;, si militaris ignauia humilitatem spernere perseueraret: se à maligno uirtutum interprete uelut capitecensum imperatorem compellari posse. Itaq; fastidiosum delectus genus, in exercitibus Romanis obliterandum duxit, ne talis notæ contagio ad ipsius quoq; gloriæ sugillationem penetraret.

De P. Rutilio.

A rmorum tractandorum meditatio à P. Rutilio Cos, C. Mallij collega militibus est tradita. Is enim nullius ante se imperatoris exemplum secutus, ex ludo C. Aurelij Scauri doctoribus gladiatorum accersitis, uitandi, atq; inferendi ictus subtiliorẽ rationem legionibus ingenerauit: uirtutemq; arti, & artem rursus uirtuti miscuit: ut illa impetu huius fortior, hæc illius scientia cautior fieret.

De usu uelitum primo reperto.

V elitum usus eo bello primũ repertus est, quo Capuam

Fuluius Flaccus imperator obsedit. Nam cū equitatui Campanorum crebris excursationibus equites nostri, quia numero pauciores erant, resistere non possent: Q. Næuius Centurio è peditibus lectos expediti corporis, breuibus, et incuruis septenis armatos hastis, paruo tegmine munitos, ueloci saltu iungere se equitantibus, et rursus celeri motu dilabi instituit: quo facilius equestri prælio subiecti pedites, uiros pariter, atq; equos hostium telis incesserent. Eaq; nouitas pugnæ unicum Campanæ perfidiæ debilitauit auxilium: ideóq; authori eius Næuio adhuc honos est habitus. Proximus militaribus institutis ad urbana castra. I. theatra gradus faciendus est: quoniā hæc quoq; sæpenumero animosas acies instruxerūt. Excogitata nanq; cultus deorum, et hominum delectationis causa: non sine aliquo pacis rubore, uoluptatem, & religionem, ciuili sanguine, scenicorum portentorum gratia, macularunt. quæ inchoata quidem sunt à Messala, & Cassio Cess. cæterum authore P. Scipione Nasica omnem apparatum operis eorū subiectum hastæ uenire placuit. Atq; etiā S.C. cautum est, nequis in urbe propius'ue passus mille subsellia posuisse, sedens'ue ludos spectare uellet: ut scilicet remissioni animorū iniuncta standi uirilitas, propria Romanæ gentis nota esset.

Mos ludorum.

Per quingentos autē, et quinquaginta octo annos, senatus populo mistus spectaculo ludorū interfuit. Sed hūc morē Attilius Seranus, et L. Scribonius Aedill. ludos Matri deûm facientes, superioris Africani sententiam secuti, discretis senatus, et populi locis, soluerūt: eaq; res auertit uulgi animū, et fauorem Scipionis magnopere

quassauit. Nunc causam instituendorum ludorum ab origine sua repetam. C. Sulpitio Bethyco, C. Licinio Stolone Coss. intoleranda uis ortæ pestilentiæ ciuitatem nostrã à bellicosis operibus reuocatam domestici, atq; intestini mali cura afflixerat. Iamq́; plus in exquisito, et nouo cultu religionis, quàm in ullo humano consilio positum opis uidebatur. Itaq; placandi cœlestis numinis gratia, compositis carminibus uacuas aures præbuit, ad id tempus Circensi spectaculo contenta. quod primus Romulus raptis uirginibus Sabinis Consualium nomine celebrauit. Verum, ut est mos hominum, paruula initia pertinaci studio prosequendi, uenerabilibus erga deos obsequijs iuuentus, rudi, atq; incomposito motu corporum iocabunda, gestus dedit: eaq; res Ludium ex Hetruria accersendi causam præbuit: cuius decora pernicitas uetusto ex more Curetum, Lydorumq́;, à quibus Hetrusci originem traxerunt: nouitate grata Romanorum oculos permulsit. & quia Ludius apud eos Histrio appellabatur: scenico nomen histrionis inditum est. Paulatim deinde ludicra ars ad satyrarum modos perrexit: à quibus primus omnium poëta Liuius, ad fabularum argumenta spectantium oculos, et animos transtulit. Isq́; sui operis actor, cum sæpius à populo reuocatus, uocẽ obtudisset: adhibito pueri, & tibicinis concentu, gesticulationem tacitus peregit. Attellani autem ab Oscis acciti sunt: quod genus delectationis, Italica seueritate tẽperatũ, ideoq́; uacuũ nota est. nam neq; tribu mouetur: neq; à militaribus stipendijs repellitur. Et quia cæteri ludi ipsis appellationibus unde trahantur, apparet: non

absurdum uidetur secularibus initium suum, cuius generis minus trita notitia est: reddere.

De quodam Valesio.

Cum ingenti pestilentia urbs antiqua, agriq; uastarentur: Valesius uir locuples rusticæ uitæ, duobus filijs, & filia ad desperationem usq; medicorum laborantibus: aquam calidam ijs à foco petens, genibus innixus, lares familiares, ut puerorum periculũ in ipsius caput transferrent, orauit. orta deinde uox est, habiturum eos saluos, si continuo flumine Tyberis deuectos Terentum portasset: ibiq; ex Ditis patris, & Proserpinæ ara, petita aqua calida, quam illi desyderarent: recreasset. Eo prædicto magnopere confusus, quòd & longa, et periculosa nauigatio imperabatur: spe tamen dubia præsentem metum uincente, pueros ad ripam Tyberis protinus detulit. habitabat enim in uilla sua propè uicum Sabinæ regionis Heretum: ac lintre Hostiam petens, nocte concubia ad Martium campũ appulit: sitientibusq; ægris succurrere cupiens, igne in nauigio nõ suppetente, ex gubernatore cognoscit, haud procul apparere fumum: & ab eo iussus egredi Terentum (id nomen ei loco est) cupide arrepto calice aquam flumine haustam eò, unde fumus erat obortus, iam lætior pertulit: diuinitus dati remedij quasi uestigia quædã in propinquo se existimans nactũ. Inq; solo magis fumante, quàm ullas ignis habente reliquias, dum tenacius omen apprehendit: contractis leuibus, & quæ sors obtulerat, nutrimentis, pertinaci spiritu, flãmam euomuit: calfactamq; aquam pueris bibendam dedit. qua pota, salutari quiete sopiti, diu-

tina ui morbi repente sunt liberati: patriq; indicauerunt, uidisse se in somnis nescio à quo deorũ spongia corpora sua pertergi: & praecipi, ut ad Ditis patris, & Proserpinae aram, à qua potio ipsis fuerat allata: furuae hostiae immolarentur: lectisterniaq;, & ludi nocturni fieret. Is qui eò loci nullã aram uiderat, desyderari credens, ut à se construeretur: aram empturus in urbẽ perrexit, relictis qui fundamentorũ constituendorũ gratia, terrã ad solidũ foderent. ij domini imperiũ exequentes, cũ ad. xx. pedũ altitudinẽ humo egesta peruenissent: animaduerterunt arã Diti patri, Proserpinaeq; inscriptam. Hoc postquã Valesius nunciante seruo accepit: omisso emendae proposito, hostias nigras, quae antiquitus furuae dicebantur: Terenti immolauit: ludosq;, & lectisternia continuis tribus noctibus, quia totidẽ filij periculo liberati erant, fecit.

De P. Valerio Publicola.

Cuius exemplum Valerius Publicola, qui primus Cos. fuit, studio succurrendi ciuibus, secutus, apud eandem aram publice nuncupatis uotis, caesisq; atris bobus Diti maribus, foeminis Proserpinae, lectisternioq;, ac ludis trinoctio factis: aram terra, ut ante fuerat, obruit.

De Q. Catulo.

Religionem ludorum crescentibus opibus secuta lautitia est. Cuius instinctu Q. Catulus Cãpanam imitatus luxuriam, primus spectantium consessum uelorũ umbraculis texit.

De Cn. Pompeio.

Cn. Pompeius ante omnes, aquae per semitas decursu, aestiuum minuit feruorem.

De Cl. Pulchro.

Cl. Pulcher scenam uarietate colorum adumbrauit, ua-

uis ante pictura tabulis extentam. quam totam argento C. Antonius, auro Petreius, ebore Q. Catulus prætexuit. Versatilem fecerunt Lucius, & Cinna locum: quem argentatis choragijs P. Lentulus Spinther adornauit. Translatum antea Phœniceis indutum tunicis M. Scaurus exquisito genere uestis cultum induxit. Nam gladiatorum munus primum Romæ datũ est in foro Boario, Appio Claudio. Q. Fuluio Coss. dederunt Marcus et Decius filij Bruti funebri memoria patris cineres honorando. De Athletis.

A thletarum certamen à M. Scauri tractum est munificentia. De prima statua aurea in Italia.

S tatuam auratam nec in urbe, nec in ulla parte Italiæ quisquam prius aspexit, quàm à M. Attilio Glabrione equestris patri poneretur in æde Pietatis. eam autem ædem P. Cornelio Lentulo, & M. Bebio Pamphilo Coss. ipse dedicauerat compos uoti factus, Rege Antiocho apud Thermopylas superato.

De C. Flauio uulgante ius ciuile.

I us ciuile per multa secula inter sacra, cærimoniasq; deorum immortalium abditum, solisq; Pontificibus notum, Cn. Flauius libertino patre genitus, & scriba, cũ ingenti nobilitatis indignatione factus Aedil. cur. uulgauit: ac fastos penè toto foro exposuit. qui cum ad uisendum ægrum collegam suum ueniret: neq; à nobilibus, quorum frequentia cubiculum erat completum: sedendi loco reciperetur. sellam curulem afferri iussit: & in ea honoris pariter, atq; contemptus sui uindex consedit. De ueneficijs in urbe.

V eneficij quæstio et moribus, et legibus Romanis ignota,

complurium matronarũ patefacto scelere orta est. quae cum uiros suos clãdestinis insidijs ueneno perimerent: unius ancillae indicio protractae, pars capitali iudicio damnatae, centum septuaginta numerũ compleuerunt. Tibicinum quoque collegium solet in foro uulgi oculos in se conuertere, cum inter publicas, priuatasq; ferias, actiones personis tecto capite, uariaq; ueste uelatis concentus edit. Inde tracta licentia quondam uetiti in aede Iouis, quod prisco more factitauerant, uesci, Tibur irati se contulerunt. quorum ministerio senatus deserta sacra nõ aequo animo ferens, per legatos à Tiburtibus petijt, ut eos gratia sua Romanis templis restituerent. quos illi in proposito perseuerantes, interposita festae epulationis simulatione mero, somnoq; sopitos, plaustris in urbem deuehendos curauerunt. quibus & honos pristinus restitutus, et huiusce lusus ius est datum. personarum usus pudorẽ circumuentae temulentiae causam habet.

De modo comedendi antiquorum.

Fuit etiam illa simplicitas antiquorum in cibo capiẽdo humanitatis simul, et continentiae certissima index. Nã maximis uiris prandere, et coenare in propatulo uerecundiae non erat. nec sanè ullas epulas habebant, quas populi oculis subijcere erubescerent. erant autem adeo continentiae attenti: ut frequẽtior apud eos pultis usus, quàm panis esset. Ideoq; in sacrificijs mola quae uocabatur, ex farre, & sale constat: exta farre sparguntur: & pullis, quibus auspicia petuntur, puls obijcitur. primitus enim ex libamentis uictus sui, deos eo efficacius, quo simplicius placabant. Et caeteros quidem ad benefaciendum uenerabantur: febrem autem ad minus

nocendum templis colebant. quorum adhuc unum in palatio, alterum in area Marianorum monimentorũ, tertiũ in summa parte uici Longi extat. In eamq́; remedia, quae corporibus aegrorum adnexa fuerant, deferebantur. Haec ad humanae mentis aestus lenien dos cum aliqua usus ratione excogitata, caeterũ salubritatem suã industriae certissimo, ac fidelissimo moni mẽto tuebantur: bonaeq; ualetudinis eorũ quasi quaedã mater erat frugalitas, inimica luxuriosis epulis, et alie na nimiae uini abũdantiae, et ab omni imoderato Veneris usu auersa.

Externa. de ciuitate Spartana.

Idem sensit proxima maiorum nostrorum grauitati Spartana ciuitas. quae seuerissimis Lycurgi legibus ob temperans, aliquandiu ciuiũ suorũ oculos à contemplanda Asia retraxit: ne illecebris eius capti, ad delicatius uitae genus prolaberẽtur. Audierant enim lautitiam inde, & immodicos sumptus, & omnia non necessaria uoluptatis genera fluxisse: primosq; Ionas unguenti, coronarumq́; in conuiuio dandarum, & secundae mensae ponendae consuetudinem, haud parua luxuriae irritamenta, reperisse. ac minime mirum est, quòd homines labore, ac patientia gaudentes, tenacissimos patriae neruos, externarum delitiarum cõtagione solui, & hebetari noluerunt: cum aliquanto faciliorem uirtutis ad luxuriam, quàm luxuriae ad uirtutem, transitum uiderent.

De Pausania.

Quod eos nõ frustra timuisse, dux ipsorũ Pausanias patefecit. qui maximis operibus editis, ut primũ se Asiae moribus permiscuit: fortitudinem suã effoeminato eius cultu mollire non erubuit.

De Ciuitate ipsa.

E iusdem ciuitatis exercitus non ante ad dimicandũ descendere solebant: quã tibiæ concentu, & Anapæsti pedis modulo cohortationis calorẽ animo traxissent: uegeto, & crebro ictus sono, strenue hostẽ inuadere admoniti. Iidem ad dissimulandum, et occultandũ uulnerum suorũ cruorẽ, puniceis tunicas in prælio utebãtur: non ut ipsis aspectus earum terrorem, sed ne hostibus fiduciæ aliquid afferret.

De Atheniensibus.

E gregios uirtutis bellicæ spiritus Lacedæmoniorũ, prudẽtissimi pacis moribus Athenienses subsequũtur. apud quos inertia è latebris suis langore marcens, in forum perinde ac delictum aliquod protrahitur: fitq; ut facinorosæ, ita erubescẽdæ rea culpæ.

De Areopago.

E iusdem urbis, et sanctissimum consilium Areopagus, quid quisq; Atheniensium ageret, aut quonam quæstu sustentaretur, diligentissime inquirere solebat: ut homines honestatem uitæ rationem memores reddendã esse, sequerentur.

De eodem.

E adem bonos ciues corona decorandi primo consuetudinẽ introduxit, duobus oleæ connexis ramulis clarũ Periclis cingendo caput. Probabile institutum, siue rẽ, siue personã intueri uelis. Nam et uirtutis uberrimum alimentum est honos: & Pericles dignus à quo talis muneris dandi posteritas potissimum initium caperet.

Age quid illud institutum Athenarum quàm memorabile? quòd conuictus à patrono libertus ingratus, iure libertatis exuitur. supersedeo te, inquit, habere ciuem tanti muneris impiũ æstimatorẽ. Nec adduci possum: ut credã urbi utilem, quem domi scelestũ cerno. abi igitur, & esto seruus, quoniã liber esse nescisti.

De Massiliensibus.

Inde Massilienses quoq; ad hoc tempus usurpant disciplinæ grauitatem: prisci moris obseruantia, charitate P. R. præcipue conspicui: qui tres in eodem manumissiones rescindi permittunt, si ter ab eodem deceptum dominum cognouerint: quarto errori subueniendum non putant: quia sua iam culpa iniuriam accepit, qui ei se toties obiecit. Eadem ciuitas seueritatis custos acerrima est, nullum aditum in scœnam Mimis dando: quorum argumenta maiore ex parte stuprorum continent actus: ne talia spectandi consuetudo, etiam imitandi licentiam sumat. Omnibus autem, qui per aliquã religionis simulationem alimenta inertiæ quærunt: clausas portas habet: & mendacem, & fucosam superstitionem, submouendam esse existimans. Cæterum à condita urbe gladius est ibi: quo noxii iugulantur, rubigine quidem exesus, & uix sufficiens ministerio, sed index in minimis quoq; rebus omnia antiquæ consuetudinis momenta seruanda.

De duabus arcis.

Duæ etiam ante portas eorum arcæ iacent: altera, qua liberorum, altera, qua seruorũ corpora ad sepulturæ locũ plaustro deuehuntur. sine lamentatione, sine planctu, sine luctu, funeris dies domestico sacrificio, adiectoq; necessariorum conuiuio finitur. Etenim quid attinet humano dolori indulgere? aut diuino numini inuidiam fieri, quod immortalitatem suã nobiscum partiri noluerit? Venenum cicuta temperatum in ea ciuitate publice custoditur: quod datur ei, qui causas sexcentis (id. n. senatus eius nomen est) exhibuit, propter

quas

quas mors sit illi expetenda: cognitione uirili, beneuolentia temperata: quae neq; egredi uita temere, patitur: & sapienter excedere cupienti, celerem fati uiam praebet: ut uel aduersa, uel prospera nimis usi Fortuna, (utraq;.n. finiendi spiritus, illa ne perseueret, haec ne destituat, rationem praebuerit) comprobato exitu terminetur. Quam consuetudinem Massiliensium non in Gallia ortam, sed e Graecia tralatā inde existimo: quod illam etiam in insula Caea seruari animaduerti: quo tempore Asiam cum Sex. Pompeio petens, Iulida oppidum intraui. Forte enim tunc euenit, ut summae dignitatis ibi foemina, sed ultimae iam senectutis, reddita ratione ciuibus, cur excedere uita deberet: ueneno consumere se destinarit: mortemq; suam Pompeij praesentia clariorē fieri, magni aestimarit. Nec preces eius uir ille, ut omnibus uirtutibus, ita humanitatis quoq; laudibus istructissimus, aspernari sustinuit. uenit itaq; ad eam: facundissimoq; sermone, qui ore eius quasi e beato quodā eloquentiae fonte manabat: ab incepto consilio diu nequicquam reuocare conatus, ad ultimum, propositum exequi passus est. quae nonagesimū annum transgressa cū summa & animi, et corporis synceritate, lectulo, quantum dignoscere erat, quotidiana consuetudine cultius structo recubans, et innixa cubito, tibi, inquit, Sex. Pōpei Dij magis, quos relinquo, quàm quos peto, gratias referant: q̃a nec hortator uitae meae, nec mortis spectator esse fastidisti. Caeterum ipsa hilarem Fortunae uultum semper experta: ne auiditate lucis tristem intueri cogar, reliquias spiritus mei prospero fine, duas filias, & unum nepotum gregem relictura

superstitem, permutto. Cohortata deinde ad concordiam suos, distributo eis patrimonio, & cultu suo, sacrisq; domesticis maiori filiæ traditis: poculum, in quo uenenũ temperatum erat, cõstanti dextera arripuit. Tunc defusis Mercurio delibamentis, et inuocato numine eius, ut se placido itinere in meliorem sedis infernæ deduceret partem: cupido haustu mortiferam traxit potionem: ac sermone significans, quasnam subinde partes corporis sui rigor occuparet: cum iam uisceribus eum, & cordi imminere esset locuta: filiarum manus ad supremum operiendorum oculorum officium aduocauit. nostros autem, tametsi nouo spectaculo obstupefacti erant: suffusos tamen lachrymis dimisit.

De ritu Massiliensium.

S ed ut ad Massiliensiũ ciuitatem, unde in hoc diuerticulum excessi: reuertar: intrare oppidum eorum nulli cum telo licet: præstoq; est, qui id custodiæ gratia acceptum, exituro reddat: ut hospitia sua quẽadmodum aduenientibus humana sunt, ita ipsis quoq; tuta sint.

De more, quem obseruabant Galli.

H orum mœnia egresso uetus ille mos Gallorũ occurrit: quos memoria proditum est, pecunias mutuas, quæ his apud inferos redderentur, dare: quia persuasum habuerint, animas hominum immortales esse. dicerẽ stultos, nisi idem Brachati sensissent: quod Palliatus Pythagoras credidit.

De Celtiberis.

A uara, & fœneratoria Gallorũ philosophia: alacris, & fortis Cimbrorum, & Celtiberorum: qui in acie gaudio exultabant, tanquã gloriose, et feliciter uita excessuri: lamentabãtur in morbo, quasi turpiter, et miserabi-

liter perituri. De ijsdem.

Celtiberi etiam nefas esse ducebant prælio superesse: cum is occidisset, pro cuius salute spiritũ deuouerant. Laudanda utrorque populorum animi præstantia. quòd & patriæ incolumitatẽ fortiter tuẽdã, et fidẽ amicitiæ constanter præstandã arbitrabantur. De Thracia.

Thraciæ uero illa natio merito sibi sapientiæ laudẽ uendicauerit: quæ Natales hominum flebiliter, exequias cum hilaritate celebrãdo, sine ullis doctorũ præceptis uerũ conditionis nostræ habitum præuidit. Remoueatur itaq; naturalis omnium animalium dulcedo uitæ: quæ multa & facere, & pati turpiter cogit: si ea mortua, aliquanto eius felicior, ac beatior reperietur finis.

De moribus, & ritu Lyciorum.

Quo circa recte Lycij, cũ ijs luctus incidit, muliebrem uestem induunt: ut deformitate cultus cõmoniti, maturius stultũ proijcere mœrorẽ uelint. De fœminis Indicis.

Verum quid ego fortissimos in hoc genere prudentiæ uiros laudem? Respiciantur Indorum fœminæ: quæ, cum more patrio complures eidem nuptæ esse soleant: mortuo marito, in certamen, iudiciumq; ueniunt, quã ex ijs maxime dilexerit. uictrix gaudio exultans, deductaq; à necessarijs lætum præferens uultum, coniugis se flammis superiacit: & cum eo tanquam felicissima crematur. superatæ, cum tristitia, & mœrore in uita remanent. Protrahe in medium Cimbricam audaciam. Adijce Celtibericam fidem. Iunge animosam Thraciæ sapientiam. Annecte Lyciorum in luctibus abijciendis callide quæsitam rationem: Indico tamen rogo nil eorum præferes: quem uxoris

pietas in modũ genialis tori propinquæ mortis secura conscendit. De Punicis fœminis, & fano Veneris.

C ui gloriæ, Punicarum fœminarum, ut ex comparatione turpius appareat dedecus, subnectam. Sicæ enim fanum Veneris est: in quod se matronæ conferebant: atq; inde procedentes, quæstum dotis, corporis iniuria contrahebant: honesta nimirum tam inhonesto uinculo coniugia iunctura.

De instituto probabili Persarum.

N am Persarum admodũ probabile institutum fuit: quòd liberos suos non prius aspiciebant, quàm septimũ implessent annum: quò paruulorum amissionem æquiore animo sustinerent. De Numidis.

N e Numidæ quidem reges uituperandi: qui more gentis suæ, nulli mortalium osculum ferebant. Quicquid enim in excelso fastigio positum est: humili, & trita cõsuetudine, quò sit uenerabilius, uacuũ esse conuenit.

DE DISCIPLINA MILITARI. Caput II.

u Enio nunc ad præcipuum decus, & ad stabilimentum Ro. imperij, salutari perseuerantia ad hoc tempus syncerum, & incolume seruatum militaris disciplinæ tenacissimũ uinculum: in cuius sinu, ac tutela, serenus, tranquillus'q; beatæ pacis status acquiescit. De Scipione.

P. Cornelius Scipio, cui deleta Carthago auitũ cognomen dedit: Cos. in Hispaniam missus, ut insolentissimos Numantinæ urbis spiritus superiorum ducum culpa nutritos contunderet: eodẽ temporis momento, quo ca-

stra intrauit: edixit, ut omnia ex ijs, quæ uoluptatis causa cōparata erant: auferrētur, ac summoueren tur. Nam constat tum maximum inde Institorum, & Lixarum numerū cū duobus millibus scortorū abijsse. Hac turpi, atq; erubescenda sentina uacuefactus exercitus noster: qui paulo ante metu mortis, deformi se fœderis ictu maculauerat: erecta uirtute, recreatáq;, acrē illā, & animosam Numantiā incendijs exustam, ruinisq; prostratā, solo æquauit. Itaq; neglectæ disciplinæ militaris indiciū, Mancini miserabilis deditio, seruatæ merces, speciosissimus Scipionis triumphus extitit.

De Metello.

Eius sectam Metellus secutus, cum exercitum in Africa, Iugurthino bello, nimia Sp. Albini indulgentia corruptum Cos. accepisset: omnibus imperij neruis ad reuocandā pristinæ disciplinam militiæ connixus est. nec singulas partes apprehendit, sed totam continuo in statum suū redegit. Protinus nanq; Lixas è castris summouit: cibūq; coctum uenalē proponi uetuit: in agmine neminem militum ministerio seruorum, iumentorumq;, ut arma sua, & alimenta ipsi ferrent: uti passus est. Castrorum subinde locum mutauit: eadem, tanquam Iugurtha semper adesset, uallo, fossáq; aptissime cinxit. Quid ergo restituta continentia? quid repetita industria profecit? Crebras scilicet uictorias, & multa trophæa peperit ex eo hoste: cuius tergum sub ambitioso imperatore, Ro. militi uidere, nō cōtigerat.

De P. Rutilio.

Bene etiam illi disciplinæ militari affuerunt, qui necessitudinū præruptis uinculis ultionem, uindictámq;

læsæ, cum ignominia domuum suarũ exigere nõ dubitauerunt. Nam P. Rutilius Cos. eo bello, quod in Sicilia cum fugitiuis gessit: Q. Fabium generum suum, quia negligentia, Tauromnitanam arcem amiserat: prouincia iussit decedere.

De C. Cotta

Nam C. Cotta P. Aurelium Pecuniolam, sanguine sibi iunctum, quem obsidioni Liparitanæ ad auspicia repetenda Messanam transiturus, præfecerat: uirgis cæsum, militiæ munere inter pedites fungi coëgit: quòd eius culpa ager incensus, et penè castra erant capta.

De Q. Fuluio.

Q. etiam Fuluius Flaccus Ces. Fuluium fratrem cohortem legionis, in qua Trib. mil. erat: iniussu Cos. domũ dimittere ausum, senatu amouit. tam digna exempla tam breuiter, nisi maioribus urgerer, non referrentur. Quid enim tam difficile factu, q̃ copulatæ societati generis, & imaginum, deformem in patriam reditum indicere? aut communioni nominis, ac familiæ, ueteris propinquitatis serie cohærenti, uirgarum contumeliosa uerbera adhibere? aut Censorium supercilium aduersus fraternam charitatem distringere? Dentur hæc singula quàm uis claris ciuitatibus: abũde tamẽ gloria disciplinæ militaris instructæ uidebũtur.

De Posthumio Tiburto, & T. Manl. Torquato.

At nostra urbs, quæ omni genere mirificorum exẽplorum totum orbem terrarum repleuit: imperatorum proprio sanguine manantes secures, ne turbato militiæ ordine uindicta deesset, è castris publicè speciosas, priuatim lugubres duplici uultu recepit, incerta, gratulãdi prius, an lugendi officio fungeretur. Igitur ego quoq;

hæsitante animo uos bellicarum rerum seuerissimi custodes, Posthumi Tiburte, et Manli Torquate memoria, ac relatione cōplector: quia animaduerto fore, ut pondere laudis, quā meruistis, obrutus, magis imbecillitatē ingenij mei detegam: quàm uestrā uirtutem, sicut par est, repræsentem. Tu nanq; Posthumi Dictator A. Posthumum, quē ad generis, penetraliumq; sacrorum successionē propagandā genueras: cuius infantiæ blandimenta sinu, atq; osculis foueras: quē puerū literis, quē iuuenem armis instruxeras: sanctum, fortem, amantem tui pariter ac patriæ, quia nō tuo iussu, sed sua sponte præsidio progressus hostes fuderat: uictorē securi feriri iussisti: et ad hoc imperiū peragendū, paternæ uocis ministerio sufficere ualuisti. nā oculos tuos certū scio clarissima in luce tenebris offusos, ingēs opus animi intueri nequiuisse. Tu item Manli Torquate latino bello Cos. filiū, quòd prouocatus à Geminio Metio duce Thusculanorū, ad dimicandū te ignaro descenderat: gloriosam uictoriā, et speciosa spolia referentē, abripi à lictore, et in modū hostiæ mactari iussisti: satius esse iudicans, patrē forti filio, q̄ patriam militari disciplina carere.

De L. Quintio Cincinnato.

Age quanto spiritu putamus usum L. Quintiū Cincinnatum Dictatorem eo tempore, quo deuictis Equiculis, & sub iugum missis, L. Minutium consulatum deponere coëgit: quòd castra eius hostes ijdem obsederant? indignum enim maximo imperio credidit, quē non sua uirtus, sed fossa, uallumq; tutum præstiterat: cuiq; uerecundiæ nō fuerat, arma Romana metu trepida, clausis portis contineri. ergo imperiosissimi. xij. fasces, pe-

nes quos senatus, & equestris ordinis, & uniuersæ plebis summum decus erat: quorum'q; nutu Latium, ac totius Italiæ uires regebantur: contusi, atq; fracti, dictatoriæ se animaduersioni substrauerunt. Ac ne inulta foret gloria militaris: Cos. delicti omnis uindex punitus est. His (ut ita dicam) piaculis, Mars imperij nostri pater, ubi aliqua ex parte à tuis auspicijs degeneratũ erat: numen tuum propitiabatur, nota affinium, & cognatorum, & fratrũ, filiorum'q; strage, ignominiosa coss. eiuratione. De Papirio.

E iusdem ordinis quod sequitur. Papirius Dictator, cum aduersus imperium eius Q. Fabius Rutilianus magister equitum exercitum in aciem eduxisset: quanquã fusis Samnitibus in castra redierat: tamen neq; uirtute eius, neq; successu, neq; nobilitate motus, uirgas expediri, eum'q; nudari iußit. O spectaculum admirabile. & Rutilianus, & magister equitum, & uictor, scissa ueste, spoliato'q; corpore, lictorum se uerberibus lacerandũ præbuit: ut in acie exceptorum uulnerum nodosis ictibus cruore renouato, uictoriarũ, quas modo speciosißimas adeptus erat: titulos respergeret. precibus deinde sui exercitus, occasionem Fabio confugiẽdi in urbem dedit: ubi frustra senatus auxilium implorauit. Nihilominus enim Papirius in exigenda pœna perseuerauit. itaq; coactus est pater eius, post Dictaturam, tertium'q; consulatum, rẽ ad populum deuocare, auxiliũ'q; Tribb. pl. supplex pro filio petere: neq; hac re seueritas Papirij refrenari potuit. Cæterum, cũ ab uniuersis ciuibus, ipsis'q; Tribb. rogaretur: testatus est, non pœnam illam se Fabio, sed P. R. & Tribb. conce-

dere potestati. De L. Calpurnio.

L. quoq; Calpurnius Piso Cos. cum in Sicilia bellum aduersus fugitiuos gereret: et Titius equitum praefectus, fugitiuorum multitudine hostium circumuentus, arma his tradidisset: his praefectum ignominiae generibus affici iußit: eum toga lacinijs absciβis amictum, discinctáq; tunica indutum, nudis pedibus à mane noctem usq;, ad principia per omne tempus militiae adesse: interdixit etiam ei conuictum hominum, usumq; balnearum: turmasq; equitum, quibus praefuerat, ademptis equis in funditorū alas transcripsit. magnū profecto dedecus patriae, magno Pisonis decore uindicatum est: quoniā quidē id egit Piso, ut qui cupiditate uitae adducti, cruce dignissimis fugitiuis trophaea de se statuere conceßerant: libertatiq; suae seruili manu flagitiosum imponi iugum non erubuerant: amarū lucis usum experirentur: mortemq;, quam effoeminate timuerant, uiriliter optarent. De Q. Metello.

Nec minus Pisone acriter Q. Metellus: qui, cum apud Trebiam res gereretur, collocatas à se in quadam statione quinq; cohortes, atq; ex ea uiribus hostium depulsas, repetere eandem stationē è uestigio iußit: non quòd speraret, ab ijs amissum locum recuperari posse: sed ut praeteritae culpam pugnae, insequentis certaminis manifesto periculo puniret. edixit etiam, ut siquis ex his fugiens castra petijsset: pro hoste interficeretur. qua seueritate compreßi milites, corporibus fatigatis, & animis desperatione uitae implicatis, loci tamen iniquitatem, multitudinemq; hostium superarunt. Humanae igitur imbecillitatis efficacißimum duramentū

est necessitas. De Q. Fabio.

In eadem prouincia Q. Fabius Max. ferocissimae gentis animos contundere, & debilitare cupiens, mansuetissimum ingenium suum ad tempus deposita clementia, saeuiore uti seueritate coëgit. omnium enim, qui ex praesidijs Romanis ad hostes transfugerant, captiq; erant: manus abscidit: ut trunca prae se brachia gestantes, metum defectionis reliquis inijcerent. rebelles itaq; manus à corporibus suis distractae, inq; cruētato solo sparsae, caeteris, ne idem cōmittere auderent, documento fuerunt. De Africano superiore.

Nihil mitius superiore Africano. is tamen ad firmandā disciplinam militarem, aliquid ab alienissima crudelitate, sibi amaritudinis mutuandū existimauit, siquidem deuicta Carthagine, cum omnes, qui ex nostris exercitibus ad Poenos transierant, in suàm potestatem redegisset: grauius in Romanos, quàm in latinos transfugas animaduertit. Hos enim tanquam patriae fugitiuos crucibus affixit. Illos autem tanquam perfidos socios securi percussit. Non persequar hoc factum ulterius: & quia Scipionis est: & quia Romano sanguini, quāuis merito perpesso seruile suppliciū, insultare nō attinet: cum praesertim transire ad ea liceat, quae sine domestico uulnere gesta narrari possunt.

De Africano posteriore.

Nam posterior Africanus, euerso Punico imperio, exterarum gentium transfugas, in edendis populo spectaculis, feris bestijs obiecit. Et L. Paulus Perse Regē superato, eiusdem generis, & culpae homines, elephantis proterendos substrauit: utilissimo quidem exemplo, si

tamen acta excellētissimorū uirorum humiliter aestimare, sine insolentiae reprehensione permittitur. Aspero enim, & abscisso castigationis genere militaris disciplina indiget: quia uires armis constant. quae ubi à recto tenore desciuerint: oppressura sunt, nisi opprimantur.

De L. Martio Trib. mil.

Sed tempus est eorum quoq; mentionem fieri: quae iam non à singulis, uerum ab uniuerso senatu pro militari more obtinendo, defendendóq; administrata sunt. L. Martius Trib. mil. cum reliquias duorum exercituum P. & Cn. Scipionum, quos arma Punica in Hispania absumpserant: dispersas mira uirtute collegisset: earumq; suffragijs dux esset creatus: senatui de rebus actis à se scribens, in hunc modū orsus est. L. M. propraetore: cuius honoris usurpatione uti eum, patribus C. non placuit: quia duces à populo, nō à militibus solerent creari. quo tempore tam angusto, tamq; graui, propter immane R. P. damnū etiam Trib. mil. adulandus erat: quoniam quidem ad statum totius ciuitatis corrigēdum unus suffecerat. sed nulla clades, nullū meritum ualentius militari disciplina fuit. Succurrebat enim illis, quàm animosa seueritate Tarentino bello maiores eorū usi fuissent. In quo quassatis, et attritis R. P. uiribus, cum magnum captiuorum ciuium suorū numerū à Pyrrho Rege ultro missum recepissent: decreuerūt, ut ex ijs, qui equo meruerant, peditum numero militarēt: qui pedites fuerant, in funditorū auxilia trāscriberētur: né ue quis eorū intra castra tēderet: né ue locū extra assignatū, uallo, aut fossa cingeret: né ue tētoriū ex pellibus haberet. recursum

autem ijs ad pristinum militiæ ordinem proposuerũt. siquis bina spolia ex hostibus tulisset. quibus supplicijs compressi, ex deformibus Pyrrhi munusculis, acerrimi hostes extiterunt. Parem iram aduersus illos Senatus distrinxit, qui apud Cannas R. P. deseruerunt. Nam cũ eos grauitate decreti ultra mortalium conditionem relegasset: acceptis à M. Marcello literis, ut eorũ sibi opera ad expugnationem Syracusanorum uti liceret: rescripsit, indignos esse, qui in castra reciperẽtur: cæterum se ei permittere, ut faceret, quod expedire R. P. iudicasset: dum nequis ex eis munere uacaret: aut dono militiæ donaretur: aut in Italiam, donec hostes in ea essent, accederet. Sic eneruers animos odisse uirtus solet. Age, q̃ grauiter senatus tulit, quòd Q. Petilium Cos. fortissime aduersus Ligures pugnantem occidere milites passi essent. legioni neq; stipendiũ anni procedere, neq; æra dari uoluit: quia pro salute imperatoris, hostium telis se non obtulerant. Id'q; decretum amplissimi ordinis, speciosum, et æternum Petilij monimentum extitit. sub quo in acie, morte: in curia, ultione clari cineres eius acquiescunt. Consimili animo, cum ei Annibal sex millium Romanorum, quæ capta in castris habebat, redimendorum potestatem fecisset: conditionẽ spreuit, memor tantam multitudinem armatorũ iuuenum, si honeste mori uoluissent, turpiter capi non potuisse. quorũ nescio utrũ maius dedecus fuerit, quòd patria, spei: an quod hostis, metus nihil in his reposuerit: hæc pro se, ille ne aduersus se dimicarent: parui ducendo. Sed cũ aliquoties senatus pro militari disciplina seuere excubuerit: nescio

an tunc præcipue, cum milites, qui Rhegyum iniusto bello occupauerant: mortuoq; duce Bubelio M. Cesium scribam eius, sua sponte imperatorem delegerant: carcere inclusit: ac M. Furio Flacco Trib. pl denunciante, ne in ciues Romanos aduersus morem maiorum animaduerteret, nihilo minus propositũ executus est. Cæterũ minore cum inuidia ut id peragetur: quinquagenos p singulos dies uirgis cæsos, securi percuti iussit: eorumq; nullum sepulturæ mandari, mortemq; lugeri uetuit.

Externa exempla.

L eniter hoc patres C. si Carthaginiensium senatus in militiæ negotijs procurandis uiolentiam intueri uelimus: à quo duces bella prauo consilio gerentes, etiam si prospera fortuna subsecuta esset, cruci tamen affigebantur. quod bene gesserant, deorum immortalium adiutorio: quod male commiserant, ipsorum culpæ imputantes.

De Clearcho.

C learchus uero Lacedæmoniorũ dux egregio dicto disciplinam militiæ continebat: identidem exercitus sui auribus inculcando, à militibus imperatorem, potius, quàm hostem metui debere. quo aperte denũtiabat futurum, ut spiritum pœnæ impenderent, quem pugnæ acceptum ferre dubitassent. Idq; à duce præcipi non mirabantur maternarum blanditiarũ memores. quæ exituros eos ad præliandũ monebant, ut aut uiui cum armis in cõspectum earũ uenirent: aut mortui in armis referrentur. hoc intra domesticos parietes accepto signo, Spartanæ acies dimicabant. Sed aliena prospexisse tantummodo satis est: cũ proprijs, multoq; uberioribus, et felicioribus exẽplis gloriari liceat. disciplina

militaris acriter retenta, principatum Italiae Romano imperio peperit: & multarum urbiũ magnorum Regum ualidissimarum gentium regimen largita est. fauces Pontici sinus patefecit: alpium, Taurìq; montis conuulsa claustra tradidit: ortumq; è paruula Romuli casa, totius terrarum orbis fecit columen. Ex cuius sinu quoniam omnes triumphi manarunt: sequitur ut de iure triumphandi dicere incipiam.

DE IVRE TRIVMPHANDI. Caput III.

OB leuia praelia quidam imperatores triumphos sibi decerni desyderabãt. quibus ut occurreretur: lege cautum est, nequis triũpharet, nisi quinq; millia hostium una acie cecidisset. Non enim numero, sed gloria triumphorum excelsius urbis nostrae futurum decus maiores existimabant. Caeterum ne tam praeclara lex cupiditate laureae obliteraretur: legis alterius adiutorio fulta est: quam L. Marius, & M. Cato Tribb. pl. tulerunt. poenam enim imperatoribus minatur, qui aut hostium occisorum in praelio, aut amissorum ciuium falsum numerum, literis senatui ausi essent referre. Iubetq; eos, cum primũ urbem intrassent, apud Quaess. urb. iurare, de utroq; numero uere ab his senatui esse scriptum. Post has leges iudicij illius tempestiua mentio introducetur. in quo de iure triumphandi inter clarissimas personas & actum, & excussum est. Luctatius Cos. & Q. Valerius Praet. circa Siciliam insignem Poenorum classem deleuerant. quo nomine Luctatio Cos. triũphum

senatus decreuit. Cum autem Valerius sibi quoq; eum decerni desyderaret: negauit id fieri oportere Luctatius: ne in honore triũphi minor potestas maiori æquaretur. pertinaciusq; progressa contentione, Valerius sponsione Luctatium prouocauit, non se petiturũ triũphum, nisi suo ductu Punica classis esset oppressa. nec dubitauit restipulari Luctatius. Itaq; iudex inter eos conuenit Attilius Calatinus: apud quem Valerius in hunc modum egit: Cos. ea pugna in lectica claudum iacuisse: se autem omnibus imperatorijs partibus functum. Tunc Calatinus prius, q̃ Luctatius causam suã ordiretur, quæro, inquit, Valeri à te, si dimicandum necne esset, contrarijs inter uos sententijs dissedissetis: utrum quod Cos. an quod Præt. imperasset: maius habiturum fuerit momentum? Respondit Valerius, nõ facere se controuersiam, quin priores partes Cos. essent futuræ. Age deinde inquit Calatinus. Si diuersa auspicia accepissetis, cuius magis auspicio staretur? Item respondit Valerius, Cos. Iam mehercule inquit, cum de imperio, & auspicio inter uos disceptationem susceperim: et tu utroq; aduersarium tuum superiorem fuisse fatearis: nihil est, quod ulterius dubitem. Itaq; Luctati, quamuis adhuc tacueris, secundum te litem do. Mirifice iudex, quòd in manifesto negotio tẽpus teri passus non est. Probabilius Luctatius, quod ius amplissimi honoris constanter defendit. Sed nec Valerius quidem improbe: quia fortis, & prosperæ pugnæ ut nũ legitimum, ita se dignum præmium petijt.

De Cn. Fuluio Flacco.

Quid facias Cn. Fuluio Flacco? qui tam expetẽdum alijs

honorem triumphi, decretum sibi à senatu ob res bene gestas spreuit, ac repudiauit: nimirum non plura percerpens, q̃ acciderunt. Nam ut urbem intrauit: continuo quæstione publica afflictus, exilio multatus est: ut siquid religionis insolentia commisisset, pœna expiaret.

De Q. Fuluio.

Sapientiores igitur, Q. Fuluius, qui Capua capta, et L. Opimius, qui Fregellanis ad deditionem compulsis, triumphãdi potestatem à senatu petierunt. Vterq; editis operibus magnificus, sed neuter petitæ rei compos: non quidem inuidia Patrum C. cui nunquam aditum in curia esse uoluerunt: sed summa diligentia obseruandi iuris: quo cautum erat, ut pro aucto imperio, non pro recuperatis, quæ P. R. fuissent: triumphus decerneretur. Tantum enim interest, adijcias aliquid, an detractum restituas: quantum distat beneficij initium ab iniuriæ fine.

De P. Scipione, & M. Marcello.

Quin etiam ius, de quo loquor, sic custoditum est, ut P. Scipioni ob recuperatas Hispanias, M. Marcello ob captas Syracusas triumphus non decerneretur: quòd ad eas res gerendas, sine ullo missi erant magistratu. probentur nunc cuiuslibet gloriæ cupidi: qui ex desertis montibus, Myoparonumq; piraticis rostris, laudis inopes: Laureæ ramulos festinabũda manu decerpserũt. Carthaginis imperio rupta Hispania, et Siciliæ caput abscissum Syracusæ, triũphales iungere currus nequiuerunt: & quibus uiris? Scipioni, & Marcello, quorum ipsa nomina instar sunt æterni triumphi. Sed clarissimos solidæ, ueræq; uirtutis authores, humeris suis salutem

is salutem patriæ gestantes, etsi coronatos intueri senatus cupiebat, iustiori tamen reseruandos laureæ putauit. His illud subnectam. Moris erat, ab imperatore triumphum ducturo, Coss. inuitari ad cœnam: deinde rogari, ut uenire supersedeant: ne quis eo die, quo ille triumphauerit, maioris in eodem conuiuio sit imperij.

Verum, quamuis quis præclaras res, maximeq; utiles R. P. ciuili bello gessisset, imperator tamen eo nomine appellatus non est: neq; ullæ supplicationes decretæ sunt: neq; aut ouans, aut curru triũphauit. quia ut necessariæ istæ, ita lugubres semper existimatæ uictoriæ sunt: utpote non externo, sed domestico partæ cruore. Itaq; & Nasica Tib. Gracchum, & Opimius C. Gracchi factiones mœsti trucidarunt: & Q. Catalus. M. Lepido collega suo cum omnibus copijs seditiosis extincto, moderatum præ se ferens gaudium in urbẽ reuertit. C. etiam Antonius Catilinæ uictor abstersos gladios in castra retulit. De Cinna.

L. Cinna, & C. Marius hauserant quidem auidi ciuilem sanguinem: sed non protinus ad templa deorũ, et aras tetenderunt. Iam. L. Sylla, qui plurima bella ciuilia confecit: cuius crudelissimi, & insolentissimi successus fuerunt: cum consumata, ac constructa potentia sua triumphum duceret: ut Græciæ, & Asiæ multas urbes, ita ciuium Ro. nullum oppidum uexit. Piget, tædet'q; per uulnera R. P. ulterius procedere. laureã nec senatus cuiquam dedit: nec quisquam sibi dari desyderauit, ciuitatis parte lachrymante. Cæterum ad quercum pronæ manus porriguntur: ubi ob ciues seruatos corona dãda est: qua postes Augustæ domus sempiter-

na gloria triumphant.

DE CENSORIA NOTA. Caput IIII.

C Astrẽsis disciplinæ tenacissimum uinculum, & militaris rationis diligẽs obseruatio, admonet me, ut ad censuram pacis magistram, custodemq; transgrediar. Nã ut opes P. R. in tantum amplitudinis, imperatorum uirtutibus excesserunt: ita probitas, & continentia censorio supercilio examinata est. Opus effectu par bellicis laudibus. QVID. n. prodest foris esse strenuum, si domi male uiuitur? Expugnentur licet urbes: corripiãtur gentes: regnis manus injiciantur: nisi foro, & curiæ, officium, ac uerecundia sua constiterit, partarum rerum cœlo cumulus æquatus, sedem stabilem non habebit. Ad rem igitur pertinet, nosse, atq; adeo recordari acta censoriæ potestatis. De Camillo, & Posthumo.

C amillus, & Posthumus Cess. æra pœnæ nomine eos, qui ad senectutem cœlibes peruenerant: in ærarium deferre iusserunt, iterum puniri dignos, siquo modo de tam iusta constitutione queri sunt ausi: cum in hunc modum increparentur. Natura uobis quemadmodum nascendi, ita gignendi legem scribit: parentesq; uos alendo nepotum nutriendorum debito (siquis est pudor) alligauerunt. accedit etiam ijs, quod in fortuna longam præstandi huiusce muneris uacationem estis assecuti: cum interim consumpti sunt anni uestri, & mariti, & patris nomine uacui. Ite igitur, & nodosam exoluite stipem, utilem posteritati numerosæ.

De M. Valerio Max. & C. Iunio.

Horũ seueritatem M. Valerius Max. & C. Iunius Brutus Bubulcus Cess. in consimili genere animaduersionis imitati, L. Antonium senatu mouerunt: quòd quã uirginem in matrimonium duxerat, repudiasset, nullo amicorum in consilium adhibito. At hoc crimen nescio an superiore maius. illo nãq; coniugalia sacra spreta: hoc etiam iniuriose tractata sunt. optimo ergo iudicio Cess. indignum eum aditu curiæ existimauerunt.

De Porcio Catone.

Sic & Porcius Cato L. Flaminium è numero senatorum sustulit, quia in prouincia quendam dãnatum securi percusserat: tempore supplicij ad arbitriũ, & spectaculum mulierculæ, cuius amore tenebatur, electo. & poterat inhiberi respectu consulatus, quem is gesserat, atq; authoritate fratris eius T. Flaminij. Sed & Ces. & Cato, duplex seueritatis exemplum, eò magis illum notandum statuit: quòd amplissimi honoris maiestatem tam tetro facinore inquinauerat: neq; dignum pensi duxerat, ijsdem imaginibus ascribi, meretricis oculos humano sanguine delectatos, & Regis Philippi supplices manus.

De Fabricio Lucino.

Quid de Fabricij Lucini censura loquar? narrauit enim omnis ætas, & deinceps narrabit: ab eo Cor. Rufinum duobus Consulatibus, & Dictatura speciosissime functum, quòd decem pondo uasa argentea comparasset, perinde ac malo exemplo luxuriosum, in ordine senatorio retentum nõ esse. Ipsæ medius fidius mihi literæ seculi nostri obstupescere uidentur, cũ ad tantam

seueritatem referendam ministerium accommodare coguntur, ac uereri, ne non nostrae urbis acta cōmemorare existimentur. Vix enim credibile est intra idem pomerium decem pondo argenti & inuidiosum fuisse censum, & inopiam haberi contemptissimam.

De. M. Antonio & L. Flacco.

M. autem Antonius, & L. Flaccus Cess. Duronium senatu mouerunt, quòd legem de coercendis conuiuiorū sumptibus latam Trib. pl. abrogauerat. mirifica notae causa. quàm enim impudenter Duronius rostra conscendit, illa dicturus? freni sunt iniecti nobis Quirites nullo modo perpetiendi: alligati, & constricti estis amaro uinculo seruitutis. lex enim lata est, quae uos esse frugi iubet. abrogemus igitur istud horridae uetustatis rubigine obsitum imperium. etenim quid opus est libertate, si uolentibus luxu perire non licet?

De. Cl. Nerone et. Liuio Salinatore.

Age, par proferamus aequali iugo uirtutis, honorūq; societate iunctum, instinctu autem aemulationis animo dissidens. Cl. Nero, Liuius'q; Salinator secundi Punici belli temporibus firmissima R. P. latera, quàm districtam simul egerunt censurā? Nam cum equitum centurias recognoscerēt: et ipsi propter robur aetatis etiānum eorum è numero essent: ut est ad Poliam uentū tribum, praeco lecto nomine Salinatoris, citandū nec' ne sibi esset, haesitauit. quod ut intellexit Nero: et citari collegam, et arma, et equum uēdere iussit, quia populi iudicio dānatus esset. Salinator quoq; eadem animaduersione Neronem persecutus est, adiecta causa, quòd non syncera fide secum in gratiam rediisset. Quibus

uiris ſiquis cœleſtium ſignificaſſet futurum: ut eorum ſanguis illuſtrium imaginum ſerie deductus, in ortum ſalutaris principis noſtri confluerat: depoſitis inimicitijs, arctiſſimo ſe amicitiæ fœdere iunxiſſent, ſeruatã ab ipſis patriam, communi ſtirpe ſeruandam relicturi. Salinator uero quatuor, atq; triginta Tribus inter ærarios referre non dubitauit: quòd cum ſe damnaſſent, poſtea Cos. & Ces. fecißent: prætexuitq́; cauſam: quia neceſſe eſſet, eas alterutro facto, crimine temeritatis, uel periurij teneri. unam tantummodo tribum Metiam uacuam nota reliquit: quæ eum ſuffragijs ſuis ut nõ damnatione, ita nec honore quidem dignum iudicauerat. quàm putemus conſtantis, & præualidi illum ingenij fuiſſe: qui neq; triſti iudiciorum exitu compelli, neq; honorum magnitudine adduci potuit, quò ſe blandiorem in adminiſtratione R. P. gereret.

De M. Val. & P. Sempronio.

E queſtris quoq; ordinis bona, magnaq́; pars quadringenti iuuenes, cenſoriã notam patiẽte animo ſuſtinuerũt: quos. M. Val. et. P. Sempronius, quia in Sicilia ad munitionum opus explicandum ire iußi, facere id neglexerãt, equis publicis ſpoliatos, in numerũ ærariorum retulerunt.

De M. Attilio Regulo, et. L. Furio.

T urpis etiam metus pœnam Ceſs. ſumma cum ſeueritate exegerunt. M. enim Attilius Regulus, et. L. Furius Philippus M. Metellum Quæs. compluresq́; equites Romanos, qui poſt infeliciter commiſſam Cannenſem pugnam, cum eo abituros ſe Italia iurauerant: direptis equis publicis inter ærarios referendos curauerunt: eosq́; graui nota affecerunt: qui cum in pote-

statem Annibalis uenissent: legatiq; ab eo missi ad senatum de permutandis captiuis, non impetrassent, quod petebant: in urbe manserunt: quia et Romano sanguini fidem præstare conueniens erat: & M. Attilius Regulus Ces. perfidiam notabat: cuius pater per summos cruciatus expirare, quàm fallere Carthaginiẽses, satius esse duxerat. Iam hæc censura ex foro in castra transcendit: quæ neq; timeri, neq; decipi uoluit hostem.

Sequuntur duo eiusdem generis exẽpla: eaq; adiecisse satis erit. Geta, cum à L. Metello, & Cn. Domitio Cess. senatu motus esset: postea Ces. factus est.

De M. Valerio.

Item M. Valerius Messala censoria nota perstrictus, censoria postmodum potestate imperauit: quorũ ignominia uirtutem acuit. rubore enim eius excitati, omnibus uiribus incubuerunt: ut digni ciuibus uiderentur: quibus dari potius, quàm obijci censura deberet.

DE MAIESTATE. Caput V.

Est & illa quasi priuata censura maiestas clarorum uirorum sine tribunalium fastigio, sine apparitorum ministerio potens in amplitudine sua obtinenda. Grato enim, & iucundo introitu animis hominum illabitur admirationis prætexta uelata: quam recte quis dixerit longum, & beatum honorem esse sine honore. Nam quid plus honoris tribui potuit Cos. quàm est datum reo Metello? qui cũ causam repetendarum diceret: tabulæq; eius ab accusatore expostulatæ, et ad nomen inspiciendũ circa in-

dicium ferrentur: totum consilium ab earum contemplatione oculos auertit: ne de aliqua re, quæ in his relata erat, uideretur dubitasse. nõ in tabulis, sed in uita Q. Metelli argumenta syncere administratæ prouinciæ legenda sibi iudices crediderũt: indignum rati, integritatem tanti uiri, exigua cera, et paucis literis perpendi.

De rege Antiocho.

Sed quid mirum, si debitus honos à ciuibus Metello tributus est, quem superiori Africano etiam hostis præstare non dubitauit? Siquidem Rex Antiochus bello, quod cum Romanis gerebat: filium eius à militibus suis interceptum, honoratissime excepit: regijsq; muneribus donatum, ultro, & celeriter patri remisit: quanquam ab eo tum maxime finibus imperij pellebatur. Sed & Rex, et lacessitus, maiestatem excellentissimi uiri uenerari, quàm dolorem suum ulcisci maluit.

De eodem Africano.

Ad Africanum eundem in Linternina uilla se continentem, complures prædonum duces uidendum eodem tempore forte confluxerunt. quos cum ad uim faciendam uenire existimasset: præsidium domesticorum in tecto collocauit. eratq; in his repellendis, & animo, & apparatu occupatus. quod ut prædones animaduerterunt: dimissis militibus, abiectisq; armis, ianuæ appropinquant: et clara uoce nuntiant Scipioni: nõ uitæ eius hostes, sed uirtutis admiratores uenisse: conspectũ, & congressum tanti uiri, quasi cœleste aliquod beneficiũ expetentes. proinde securũ se nobis spectandum præbere ne grauetur. Hæc postquã domestici Scipioni retulerunt: fores reserari, eosq; intromitti iussit. qui

postes ianuæ tanquam aliquam religiosissimã aram, sanctumq; templum uenerati, cupide Scipionis dexteram apprehenderunt: ac diu osculati, positis ante uestibulum donis, quæ deorum immortalium numini cõsecrari solent: læti, quòd Scipionem uidisse contigisset, ad lares proprios reuerterunt. Quid hoc fructu maiestatis excelsius? quid etiam iucundius? Hostis irã admiratione sui placauit: spectaculo præsentiæ suæ latronum gestientes oculos obstupefecit. Delapsa cœlo sydera hominibus si se offerant: uenerationis amplius non recipient.

De Paulo Aemilio.

Hoc quidem uiuo Scipioni, illud autem Aemilio Paulo exanimi contigit. Nam cum exequiæ eius celebrarentur: ac forte tunc principes Macedoniæ, legationis nomine Romæ morarentur: funebri lecto sponte sua sese subiecerunt: quod aliquando maius uidebitur, siquis cognoscat lecti illius frontem Macedonicis triumphis fuisse adornatam. Quantum enim Paulo tribuerunt, propter quem gentis suæ cladium indicia per ora uulgi ferre non exhorruerunt? quod spectaculum funeri speciem alterius triumphi adiecit. Bis enim te Paule Macedonia urbi nostræ illustrem ostendit, incolumem spolijs suis, fato functum humeris.

De Aemiliano Scipione.

Nec filij quidem tui Scipionis Aemiliani, quem in adoptionem dando, duarũ familiarum ornamentum esse uoluisti, maiestati parum honoris tributum est. cum eum adulescentem admodum à Lucullo Cos. petendi auxilij gratia ex Hispania in Africam missum, Carthaginienses, et Masinissa Rex de pace disceptatorem,

uelut Cos. & imperatorem habuerunt. ignara quidem fatorum suorum Carthago. orientis enim illud iuuentæ decus, deorum, atq; hominum indulgentia, ad excidium eius alebatur: ut superius cognomen Africanum capta, posterius euersa Corneliæ genti daret.

De P. Rutilio.

Quid damnatione, quid exilio miserius? Atqui P. Rutilio conspiratione publicanorũ perculso, authoritatem adimere non ualuerunt. Cui Asiam petenti, omnes prouinciæ illius ciuitates, legatos eius secessum opperientes obuiam miserunt. exulare aliquis hoc loco, an triumphare iustius dixerit? De C. Mario.

C. etiam Marius in profundum ultimarum miseriarum abiectus, ex ipso uitæ discrimine, beneficio maiestatis emersit. missus enim ad eum occidendum in priuata domo Minturnis clausum seruus publicus, natione Cymber, & senem, & inermem, & squalore obsitum, strictum gladium tenens aggredi non sustinuit: sed claritate uiri occæcatus, abiecto ferro, attonitus inde, ac tremens fugit. Cimbrica nimirum calamitas oculos hominis perstrinxit: deuictæq; suæ gentis interitus, animum comminuit: etiam dijs immortalibus indignum ratis, ab uno nationis eius interfici Marium, quam totam deleuerat. Minturnenses autem maiestate illius capti, compressum iam, & constrictum diræ fati necessitate, incolumẽ præstiterunt. nec fuit eis timori asperrima Syllæ uictoria: cum præsertim ipse Marius eos à conseruando Mario absterrere posset.

De M. Porcio Catone.

M. quoq; Porcium Catonem admiratio fortis, ac sincerę

uitæ, adeo uenerabilem Senatui fecit: ut cum inuito C. Cæsare Cos. aduersus publicanos dicendo in curia diem extraheret: & ob id, eius iussu à lictore in carcerem duceretur: uniuersus Senatus illum sequi non dubitaret. quæ res diuini animi perseuerantiã flexit.

De eodem.

E odem ludos florales, quos Messius Aedil. faciebat, spectante populus, ut Mimæ nudarentur, postulare erubuit. quod cum ex Fauonio amicissimo sibi unà seden te cognouisset: discessit è theatro: ne præsentia sua spectaculi consuetudinem impediret. quem abeuntem ingenti plausu populus prosecutus, priscum morem iocorum in scenam reuocauit: confessus, plus se maiestatis illi uni tribuere: quàm uniuerso sibi uẽdicare. Quibus opibus, quibus imperijs, quibus triumphis hoc datum est? exiguum uiri patrimonium. astricti continentia mores. modicæ clientelæ. domus ambitioni clausa. paterni generis una imago. minime blanda frons. sed omnibus numeris perfecta uirtus. quæ quidem effecit: ut siquis sanctum, & egregium ciuem significare uelit: sub nomine Catonis definiat.

Externa. De Harmodio, & Aristogitone.

D andum est aliquid loci etiam alienigenis exemplis: ut domesticis aspersa, uarietate ipsa delectent. Harmodij, & Aristogitonis, qui Athenas tyrannide liberare conati sunt: effigies æneas Xerxes Rex ea urbe deuicta in regnum suum transtulit: longo deinde interiecto tempore, Seleucus in pristinam sedem reportandas curauit. Rhodij quoq; eas urbi suæ appulsas, cum in hospitiũ publice inuitassent: sacris etiam puluinaribus

collocauerunt. Nihil hac memoria felicius: quæ tantum uenerationis, in tam paruulo ære possedit.

De Xenocrate.

Quantum porro honoris Athenis Xenocrati sapientiæ pariter, ac sanctitate claro, tributum est? cum testimonium dicere coactus, ad aram accessisset: ut more eius ciuitatis iuraret, omnia se uere retulisse: uniuersi iudices consurrexerunt: proclamaruntq;, ne iusiurandum diceret. quodq; sibimet ipsis post modum dicendæ sententiæ loco remissuri non erant: synceritati eius concedendum existimarunt.

VALERII MAXIMI LIBER TERTIVS.

DE INDOLE. Caput I.

Attingam nunc quasi cunabula quædã, & elementa uirtutis: animiq;, procedente tẽpore, ad summam gloriæ cumulum peruenturi, certo cum indolis experimento datos gestus referã.

De Aemilio Lepido.

Aemilius Lepidus puer etiam tum progressus in aciẽ, hostem interemit: ciuem seruauit. cuius tam memorabilis operis index est in capitolio statua bullata, & incincta prætexta S. C. posita. Iniquum enim putauit, eum honori nõdum tempestiuum uideri, qui iam uirtuti maturus fuisset. Præcurrit igitur Lepidus ætatis stabilimentũ fortiter faciendi celeritate: duplicemq; laudẽ e prælio retulit: cuius eum uix spectatorem anni esse patiebãtur. Arma enim infesta, et districti gla=

dij, & discursus telorum, & aduetantis equitatus fragor, & concurrentium exercituũ impetus, iuuenibus quoq; aliquantũ terroris incutit. Inter q̃ æ Aemiliæ gentis pueritia coronam mereri, spolia rapere ualuit.

De M. Catone.

Hic spiritus ne M. quidẽ Catonis pueritiæ defuit. Nam cum in domo M. Drusi auunculi sui educaretur: & ad eum Trib. tunc pl. Latini de ciuitate impetranda conuenissent: à Q. Popedio Latinorum principe, Drusi autem hospite rogatus, ut socios apud auunculũ adiuuaret, constanti uultu non facturum se respondit: iterũ deinde, ac sæpius interpellatus, in proposito perstitit. tunc Popedius in excælsam ædium partem eleuatum, abiecturum se eum inde, nisi precibus obtemperaret, minatus est: nec hac re ab incepto moueri potuit. expressa est itaq; illa uox hominum: gratulemur nobis Latini, & socij, hunc esse tam paruum: quo senatore ne sperare quidem nobis ciuitatem licuisset. tenero ergo animo Cato totius curiæ grauitatem percepit: perseuerantiaq́; sua, Latinos iura nostræ ciuitatis apprehendere cupientes repulit.

De eodem.

Idem cum salutandi gratia prætextatus ad Syllam uenisset: et capita proscriptorũ in atriũ allata uidisset: atrocitate rei commotus, pædagogum suum Sarpedonem nomine interrogauit, quapropter nemo inueniretur, qui tam crudelem tyrannum occideret: cumq́; is non uoluntatem hominibus, sed facultatem deesse, quòd salus eius magno militum præsidio custodiretur, respondisset: ut ferrum sibi daret, obsecrauit, affirmã

do, perfacile se eum interfecturum, quod in lecto illius cōsedere soleret. Paedagogus et animum Catonis agnouit: & exhorruit propositum: eumq; postea ad Syllā excussum semper adduxit. Nihil hoc mirabilius. puer in officina crudelitatis deprehensus uictorem non extimuit, tum maxime Coss. municipia, legiones, equestris ordinis maiorem partem trucidantem. ipsum Mariū siquis eò loci statuisset: celerius aliquid de fuga sua, quàm de Syllae nece cogitasset.

De C. Cassio.

C uius filium Faustum C. Cassius condiscipulum suum in schola proscriptionem paternam laudantē, ipsumq; cum per aetatem potuisset, idem facturū minitantem, colapho percussit. dignā manum, quae se publico parricidio non contaminaret.

Externa.

E t, ut à graecis aliqd: Alcibiades ille, cuius nescio utrū bona, an uitia patriae perniciosiora fuerint: illis enim ciues suos decepit: his afflixit: cum adhuc puer ad Periclem auunculū suum uenisset: eumq; secreto tristem sedentem uidisset: interrogauit, quid ita tantam in uultu cōfusionem gereret. at illo dicente, mandato se ciuitatis Propylaea Mineruae, quae sunt ianuae arcis, aedificasse: consumptaq; in id opus ingenti pecunia, nō inuenire, quo pacto ministerij rationem redderet, atque ideo conflictari: ergo (inquit) quaere potius quēadmodum rationem non reddas. itaq; uir amplissimus, & prudentissimus, suo consilio defectus, puerili usus est: atque id egit, ut Athenienses finitimo implicati bello, rationibus exigendis nō uacarent. Sed uiderint Athenae, utrum Alcibiadem lamententur, an glorientur.

quoniam adhuc inter execrationem hominis, & admirationem, dubio mentis iudicio fluctuatur. Nos quia iam initia, procursusq; uirtutis patefecimus: actum ipsum prosequemur. cuius ponderosissima uis, & efficacissimi lacerti, in fortitudinem consistunt.

DE FORTITVDINE. Caput II.

De Horatio Coclite.

n Ec præterit me, conditor urbis nostræ Romule, principatum tibi hoc in genere laudis assignari oportere. Sed patere obsecro uno te præcurri exemplo: cui et ipse aliquantum honoris debes: quia beneficio illius effectum est, ne tam præclarum opus tuum Roma dilaberetur. Hetruscis in Vrbem, ponte Sublicio irrumpentibus, Horatius Cocles extremam eius partem occupauit: totumq; hostium agmen, donec post tergum suum pons abrumperetur: infatigabili pugna sustinuit: atq;, ut patriam periculo imminenti liberatam uidit: armatus se in Tyberim misit. cuius fortitudinem dij immortales admirati, incolumitatem syncæram ei præstiterunt. Nam neq; altitudine deiectus, quassatus ue: neq; pondere armorum pressus: nec ullo uorticis circuitu actus: nec telis quidē, quæ undiq; congerebantur, læsus, tutum natandi euentum habuit. Vnus itaque tot ciuium, tot hostium, in se oculos conuertit: stupentes illos admiratione: hos inter lætitiam, metumq; hæsitantes. unusq; duos acerrima pugna consertos exercitus, alterum repellendo, alterum propugnando, distraxit. Denuq; unus urbi nostræ tantum scuto suo, quantum Tyberis alueo, muni-

menti attulit. quapropter discedentes Hetrusci dicere potuerunt. Romanos uicimus: ab Horatio uicti sumus.

De Chlœlia uirgine.

I mmemorem me propositi mei Clœlia penè facit: eadem enim tempestate, certe aduersus eundē hostem, et in eodem Tyberi inclytum ausa facinus. inter cæteras. n. uirgines obses Porsenæ data hosti: nocturno tempore custodiam egressa, equum conscendit: celeriq; traiectu fluminis, non solū obsidione, sed etiam metu patriam soluit. Viris puella lumine uirtutis præferenda.

De Romulo.

R edeo nunc ad Romulum: qui ab Acrone Ceninensium Rege ad dimicandum prouocatus, quanquam et numero, & fortitudine militum, superiorem se crederet: tutiusq; erat toto cum exercitu, quàm solum in aciē descendere: sua potissimum dextera, omen uictoriæ rapuit. nec incepto eius Fortuna defuit. Occiso. n. Acrone, fusisq; hostibus, opima de eo spolia Ioui Feretrio retulit. Hactenus istud: quia publica religione consecrata uirtus, nulla priuata laudatione indiget.

De Cornelio Cosso.

À Romulo proximus Cornelius Cossus eidem deo spolia consecrauit: cum Magister Equitum ducem Fidenatiū in acie congressus interemisset. magnus initio huiusce generis inchoatæ gloriæ Romulus. Cosso quoq; multum acquisitum est: qui imitari Romulum ualuit.

De M. Marcello.

N ec Marci quidem Marcelli memoriā ab his exemplis separarè debemus. in quo tantus animi uigor fuit: ut apud Padum Gallorum regem ingenti exercitu stipa-

tum, cum paucis equitibus inuaderet: quem protinus obtruncatum, armis exuit: eaq; Ioui Feretrio dicauit.

De T. Manlio Torquato.

Eodem & uirtutis, & pugnæ genere usi sunt. T. M. Torquatus, & Valerius Coruinus, et Aemilianus Scipio. Hi etiam ultro prouocantes hostium duces interemerunt. sed quia sub alienis auspicijs rem gesserant: spolia Ioui Feretrio non posuerunt consecranda. Item Scipio Aemilianus, cum in Hispania sub Lucullo duce militaret: atq; Intercacia prævalidum oppidum circunsederetur, primus mœnia eius conscendit. neq; erat in eo exercitu quisquam aut nobilitate, aut animi indole, aut futuris actis, cuius magis saluti cõsuli, et parci deberet. sed tunc clarissimus quisq; iuuenum, pro amplificanda, et tuenda patria, plurimum laboris, ac periculi sustinebat: deforme sibi existimans, quos dignitate præstaret, ab ijs uirtute superari. Ideoq; Aemilianus hanc militiã, alijs propter difficultatem uitantibus, sibi depoposcit.

De M. Attilio.

Magnum inter hæc fortitudinis exemplũ antiquitas offert. Romani Gallorum exercitu pulsi, cum se in Capitolium, & in arcem cõferrent: inq; his collibus morari omnes non possent: necessarium consilium in plana parte urbis relinquendorum seniorum ceperunt: quo facilius iuuentus reliquias imperij tueretur. Cæterum ne illo quidem tam misero, tamq; luctuoso tempore, ciuitas nostra uirtutis suæ oblita est. defuncti. n. honoribus, apertis ianuis, in curulibus sellis cum insignibus magistratuum, quos gesserant, sacerdotiorumq;, quæ erant adepti, cõsederunt: ut et ipsi in occasu suo, splendorem,

dorem, et ornamenta uitæ præteritæ retinerent, et plebem ad fortius sustinendos casus suos prouocarent. Venerabilis eorum aspectus primo hostibus fuit, et nouitate rei, & magnificentia cultus, & ipso audaciæ genere cōmotis. Sed quis dubitaret, quin & Galli, & uictores illam admirationem mox in risum, et in omne cōtumeliæ genus conuersuri essent? Non expectauit igitur hanc iniuriæ maturitatem C. Attilius: uerū barbam suā permulcenti Gallo scipionem uehemēti ictu, capiti inflixit. eiq; propter dolorem ad se occidendum
" ruenti, corpus cupidius obtulit. Capi ergo uirtus nescit:
" patientiæ dedecus ignorat. Fortunæ succumbere, tri-
" stius omni fato ducit. noua, & speciosa genera interitus excogitat: si quisquam interit, qui sic extinguitur.

De iuuentute Rom.

Reddendus est nunc Romanæ iuuentuti debitus gloriæ titulus. Quæ, C. Sempronio Atracino Cos. cum Volscis apud Verugnem parum prospere dimicante: ne acies nostra iam inclinata propelleretur, equis delapsa, seipsam centuriauit: atq; in hostiū exercitum irrupit: quo dimoto, proximum tumulum occupauit: effecitq;, ut omnis Volscorum in se conuersus impetus, legionibus nostris ad confirmandos animos salutare laxamentum daret. Itaq; cum iam de trophæis statuendis cogitarent: prælium nocte dirimente, uictores ne, an uicti discederent, incerti abierunt.

De eadem.

Strenuus ille quoq; flos ordinis equestris: cuius mira uirtute Fabius MAX. Rutilianus magister equitum, bello, quod aduersus Sānitem gerebatur, male cōmissi præ-

lij crimine leuatus est. Nanq;, Papirio Cursore propter auspicia repetēda in urbē proficiscente, castris praepositus, ac uetitus in aciē exercitū ducere: nihilominus manus cum hoste sed nō tam feliciter, q̃ temere conseruit. (procul. n. dubio superabatur.) Caeterū optimae indolis iuuentus, detractis equorū frenis, uehemēter eos calcaribus stimulatos, in aduersos Samnites egit: obstinataq; animi praesentia extortā manibus hostiū uictoriā, & cum ea spem maximi ciuis Rutiliani, patriae restituit.

De militibus quibusdam Ro.

Qualis deinde roboris illi milites? qui uehemēti ictu remorū concitatam fugae Punicā classem, nantes lubrici pelagi, quasi camporum firmitate pedites, in litus retraxerunt?

De milite item Ro. quodam.

Eiusdem tēporis, & notae miles: qui Cannensi praelio, quo Annibal magis uires Romanorū contudit, quàm animos fregit: cum ad retinenda arma inutiles uulneribus manus haberet: spoliare se conantis Numidae ceruicem complexus: os, naribus, & auribus corrosis, deforme reddidit: inq; plenae ultionis morsibus expirauit. sepone iniquum pugnae euentum: quanto interfectore fortior interfectus? Poenus enim in uictoria obnoxius, morienti solatio fuit. Romanus in ipso fine uitae, uindex sui extitit.

De P. Crasso.

Militis huius in aduerso casu tam egregius, tamq; uirilis animus, q̃ quem relaturus sum imperatoris. P. n. Crassus cum Aristonico bellū in Asia gerēs, à Thracibus, quorum is magnum numerum in praesidio habebat: inter Eleā, et Smyrnam exceptus, ne in ditionem eius perueniret, dedecus, accersita ratione mortis effugit.

Virgam enim, qua ad regendum equum usus fuerat: in unius barbari oculum direxit. qui ui doloris accen sus, latus Crassi sica confodit: & dũ se ulciscitur, Romanum imperatorẽ maiestatis amissæ turpitudine liberauit. Ostendit fortunæ Crassus: quàm indignum uirum tam graui contumelia afficere uoluisset: quoniã quidẽ iniectos ab ea libertati suæ meserabiles laqueos prudenter pariter, ac fortiter rupit: donatumq́; iam se Aristonico, dignitati suæ reddidit.

De Scipione.

E odem mentis proposito usus est Scipio. nanq; infeliciter Cn. Põpeij generi sui defensis in Africa partibus, classe Hispaniã petens, cum animaduertisset nauem, qua uehebatur, ab hostibus captam: gladio præcordia sua transuerberauit. ac deinde prostratus in puppi, quærentibus Cæsarianis militibus, ubinã esset imperator: respondit: imperator bene se habet. tantumq́; eloqui ualuit: quantum ad testandam animi magnitudinem, æternæ laudi satis erat.

De Catone.

T ui quoq; clarissimi excessus Cato Vtica monimentum est: in qua ex fortissimis uulneribus tuis, plus gloriæ, quàm sanguinis manauit. Siquidem constantissime in gladium incumbendo, magnum hominibus documentum dedisti: quanto potior esse debeat probis dignitas sine uita, quàm uita sine dignitate.

De Porcia Catonis filia, & Bruti uxore.

C uius filia minime muliebris animi: quæ cum Bruti uiri sui consilium, quod de interficiẽdo Cæsare ceperat: ea nocte, quã dies teterrimi facti secutus est, cognouisset: egresso cubiculum Bruto, cultellum tonsorium, quasi unguium resecandorum causa, poposcit:

eóq; uelut forte elapso, se uulnerauit. clamore deinde ancillarum in cubiculum reuocatus Brutus, obiurgare eam cœpit, quòd tonsoris præripuisset officium. Cui secreto Porcia, nõ est hoc, inquit, temerariũ factum meũ: sed in tali statu nostro, amoris mei erga te certissimum indicium. Experiri enim uolui, si tibi propositum ex sententia parum cessisset, quàm æquo animo me ferro essem interemptura. De Catone.

Felicior progenie sua superior Cato, à quo Porciæ familiæ principia manarunt. qui cum ab hoste in acie uehemẽti periculo peteretur: uagina gladius eius elapsus decidit. quem subiectum præliantium globo, atq; undiq; hostilibus pedibus circundatum, postquam abesse sibi animaduertit: adeo constanti animo in suam potestatem redegit: ut illum non periculo oppressus rapere, sed metu uacuus sumere uideretur. quo spectaculo attoniti hostes, postero die ad eum supplices pacem petentes uenerunt. De P. Scipione Nasica.

Togæ quoq; fortitudo, militaribus operibus inserenda est: quia eandẽ laudem, foro, atq; castris edita meretur. Cum Tib. Gracchus in tribunatu profusis largitionibus fauore populi occupato, R. P. oppressam teneret: palamq; dictaret: interempto senatu, omnia per plebem agi debere: in ædem Fidei, publicæ conuocati Patres C. à Cos. Mutio Scæuola, quidnã in tali tẽpestate faciundum esset, deliberabant. cunctisq; censentibus, ut Cos. armis R. P. tueretur: Scæuola negauit, se quicquam ui esse acturum. Tunc Scipio Nasica, quoniã inquit, Cos. dum iuris ordinem sequitur: id agit, ut cum omnibus legibus Romanum imperiũ corruat:

egomet priuatus, uoluntati uestræ me offero ducem: ac deinde leuam manum apertæ toga circundedit: sublataq; dextera proclamauit. Qui R.P. saluam esse uolunt: me sequantur. Eaq; uoce, cunctatione bonorum ciuium discussa, Gracchum cum scelerata factione, quas merebatur pœnas, persoluere coëgit.

De C. Mario sene.

Item cum Trib. pl. Saturninus, & Prætor Glaucia, & Equitius designatus Trib. pl. maximos in ciuitate nostra seditionũ motus excitassent: nec quisquã se populo concitato opponeret: primum M. Aemilius Scaurus C. Marium consulatum sextum gerentem hortatus est: ut libertatem, legesq; manu defenderet: protinusq; arma sibi afferri iussit. quibus allatis, ultima senectute confectum, et penè dilapsum corpus induit: spiculoq; innixus, ante fores curiæ constitit: ac paruulis extremi spiritus reliquijs, ne R.P. expiraret, effecit. præstãtia enim animi sui, senatum, et equestrem ordinem, ad uindictam exigendã impulit.

De Diuo Iulio.

Sed ut armorum, et togæ superius, ita nunc etiam syderum clarũ decus Diuum Iulium, certissimam ueræ uirtutis effigiẽ repræsentemus: cum innumerabili multitudine, & feroci impetu Neruiorum, inclinari aciem suam uideret: timidius pugnanti militi, scutum detraxit: eoq; tectus, acerrime præliari cœpit. quo facto fortitudinem per totum exercitũ diffudit: labentemq; belli fortunã diuino animi ardore restituit. Idem alio prælio legionis Martiæ aquiliferum ineundæ fugæ gratia iam conuersum, faucibus comprehensum, in contrariam partem detraxit: dexteramq; ad hostem ten

dens, quorsum tu inquit abis? illic sunt, cum quibus dimicamus. & manibus quidem unum militem, adhortatione uero tam acri omnium legionum trepidationem correxit: uinciq; paratas, uincere docuit.

De Vibio, & Val. Flacco, & Pedanio centurione.

Caeterum ut humanae uirtutis actum exequamur: cum Annibal Capuam, in qua Romanus exercitus erat: obsideret: Vibius Accus Pelignae cohortis praefectus, uexillum trans Punicũ uallũ proiecit: seipsum, suosq; commilitones, si eo hostes potiti essent, execratus: et ad id petendum, subsequente cohorte primus impetum fecit. quod ut Val. Flaccus Trib. tertiae legionis aspexit: conuersus ad suos, spectatores, inquit, ut uideo, alienae uirtutis huc uenimus: sed absit istud dedecus à sanguine nostro: ut Romani, gloria cedere Latinis uelint. Ego certe aut speciosam optans mortem, aut felicẽ audaciae exitum, uel solus praecurrere paratus sum. His auditis, Pedanius centurio conuulsum signũ dextra retinens: iam hoc, inquit, intra hostile uallum mecum erit. proinde sequantur, qui id capi nolunt. & cum eo in castra Poenorum irrupit, totamq; secum traxit legionem. Ita trium uirorum fortis temeritas, Annibalem paulo ante spe sua Capuae potitorem, ne castrorum quidem suorum potientem esse, passa est.

De Q. Cotio.

Quorum uirtuti nihil cedit Q. Cotius: qui propter fortitudinem Achilles cognominatus est. Nam ut reliqua eius opera nõ exequar: abunde tamen duobus factis, quae relaturus sum: quantus bellator fuerit, cognoscetur. Q. Metello Cos. legatus in Hispaniam profectus,

Celtibericum sub eo bellum gerens, postquam cognouit à quodam gentis eius iuuene se ad dimicandum prouocari: (erat autem illi forte prandendi gratia posita mensa) relicta ea, arma sua extra uallum deferri, equumq; duci clàm, iussit, ne à Metello impediretur. Et illum Celtiberum insolentissime obequitantem consectatus, interemit: detractasq; corpori eius exuuias, ouans lætitia, in castra retulit. Idem Piresum, nobilitate, ac uirtute omnes Celtiberos præstantem, cum ab eo in certamen pugnæ prouocatus esset: succumbere sibi coëgit: nec erubuit flagrantissimi pectoris iuuenis, gladium ei suum, & sagulum, utroq; exercitu spectante, tradere. Ille uero etiam petijt, ut hospitij iure inter se iuncti essent: quando inter Romanos, & Celtiberos pax foret restituta.

De Attilio, & Cynegiro obiter.

Nec Attilium quidem præterire possumus: qui cum decimæ legionis miles, pro C. Cæsaris partibus maritima pugna præliaretur: abscissa dextra, quam Massiliensium naui iniecerat: leua puppim apprehendit: nec ante dimicare destitit, quàm captam profundo mergeret. quod factum parum iusta notitia patet. At Cynegirum Atheniensem, simili pertinacia in consectandis hostibus usum, uerbosa cantu laudum suarũ Græcia, omnium seculorum memoriæ, literarũ præconio inculcat.

De M. Scæua.

Classicam Attilij gloriã, terrestri laude M. Scæua eiusdem imperatoris centurio subsecutus est. cũ enim pro castello, cui præpositus erat: dimicaret: Cn.q; Pompeij præfectus, iussu eius, summo studio, et magno militũ

numero ad id capiendũ mitteretur: omnes, qui propius accesserant, interemit: ac sine ullo regressu, pedes pugnans, super ingentem stragem, quam ipse fecerat: corruit. cuius corpus capite, humero, femore saucio, oculo eruto, scutum centum & .xx. ictibus perfossum apparuit. Tales in castris diui Iulij disciplina milites aluit: quorum alter dextra, alter oculo amisso, hostibus inhæsit: Ille post hanc iacturam uictor: Hic nec hac quidem iactura uictus.

De Scæuola.

Tuum uero Scæuola inexuperabilẽ spiritum in utraq; parte rerũ naturæ, qua admiratione prosequar, nescio: quoniã excellenti uirtute, dubiũ reliquisti, inter undasne pugnam fortiorẽ edideris: an in terra uocem emiseris. Bello nanq; Gallico, quo C. Cæsar nõ contentus opera sua litoribus Oceani claudere: Britanicæ insulæ cœlestes iniecit manus, cũ quatuor cõmilitonibus rate transuectus, in scopulũ uicinũ insulæ, quam hostium ingentes copiæ obtinebant: postquã æstus regressu suo spatiũ, quo scopulus, & insula diuidebantur, in uadũ transitu facile redegit: ingenti multitudine barbarorũ affluente, cæteris rate ad litus regressis, solus immobilem stationis gradũ retinens, undiq; ruentibus telis, et ab omni parte acri studio ad te inuadendũ nitentibus, quinq; militum diurno prælio suffectura pila, una dextra, hostiũ corporibus adegisti: ad ultimũ districto gladio, audacissimũ quenq; modo umbonis impulsu, modo mucronis ictu depellens, hinc Romanis, illinc Britanicis oculis, incredibili, dũ cernereris, spectaculo fuisti. postq̃ deinde ira, ac pudor cuncta conari fessos coegit: Tragula femur traiectus, saxiq; pondere ora

contusus, galea iam ictibus discussa, & scuto crebris foraminibus absumpto, profundo te credidisti: ac duabus loricis onustus, inter undas, quas hostili cruore infeceras: enatasti. uisoq; imperatore, armis non amissis, sed bene impensis, cum laudem merereris, ueniam petijsti. Magnus prælio, sed maior disciplinæ militaris memoria. itaq; ab optimo uirtutis æstimatore, tum facta, tum etiam uerba tua centurionatus honore donata sunt.

De L. Sicinio Dentato.

S ed quod ad præliatorum excellentem fortitudinẽ attinet, merito L. Sicinij Dentati commemoratio omnia Romana exempla finierit. cuius opera, honoresq; operum, ultra fidem ueri excedere, iudicari possent: nisi ea certi authores, inter quos M. Varro, monimentis suis testata esse uoluissent. quem centies & uigesies in aciem descendisse tradunt, eo robore animi, atq; corporis utentem: ut maiorem semper uictoriæ partem traxisse uideretur. sex &. xxx. spolia ex hoste retulisse. quorum in numero octo fuisse, cum quibus spectante utroq; exercitu ex prouocatione dimicasset. xiiij. ciues ex media morte raptos seruasse. quinq; & xl. uulnera in pectore excepisse, tergo cicatricibus uacuo: nouem triumphales imperatorũ currus secutum, totius ciuitatis oculos in se numerosa donorum pompa conuertentẽ. præferebantur enim aureæ coronæ octo. ciuicæ. xiiij. Murales tres. Obsidionalis una. torques clxxxiij. Armillæ clx. Hastæ. xviij. Phaleræ. xxv. ornamenta etiam legioni, nedum militi satis multa.

De. T. Iubelio Campano.

I lle quoq; ex pluribus corporibus in unum magna cum

admiratione Calibus cruor confusus est: in quo oppido cũ Fuluius Flaccus propter Capanã perfidiã principes ciuitatis ante tribunal suũ capitali supplicio afficiendos iudicaret: literisq; à senatu acceptis, finẽ pœnæ eorũ statuere cogeretur: ultro se ei T. Iubelius Taurea Campanus obtulit: et q̃ potuit clara uoce, quoniã, inquit, Fului cupiditate tanta hauriendi sanguinis nostri teneris: quid cessas in me cruentam securim distringere? ut gloriari possis, aliquanto uirum fortiorem, quàm ipse es, tuo iussu esse interemptum. eo deinde libenter id se esse facturũ, nisi senatus uoluntate impediretur, affirmãte: at me, inquit, cui nihil Patres C. præceperunt, aspice, oculis tuis quidem gratum, animo uero tuo maius opus edentem: protinusq; interfectæ coniunge, ac liberis, gladio incubuit. quẽ uirum illum putemus fuisse: qui suorũ, ac sua cæde testari uoluit: se Fuluij crudelitatem sugillare, quàm senatus misericordia uti, maluisse. Externa. De Dario.

A ge Darij quantus ardor animi. qui, cum sordida, & crudeli Magorũ tyrãnide Persas liberaret: unumq; ex ijs obscuro loco abiectũ, corporis pondere urgeret: præclari operis socio plagam ei inferre dubitanti, ne dum Magum petit, ipsum uulneraret: tu uero, inquit, nihil est, quòd respectu mei timidius gladio utaris. uel per utrunq; illum agas, licet: dum hic quàm celerrime pereat. De Leonida.

H oc loci Leonidas Spartanus nobis occurrit: cuius proposito opere, exitu nihil fortius. Nam cũ. ccc. ciuibus apud Thermopylas toti Asiæ obiectus, grauem illum & mari, & terræ Xerxem, nec hominibus tantum

terribilem, sed Neptuno quoq; compedes, & cælo tenebras minitantem, pertinacia uirtutis ad ultimam desperationem redegit. Cæterũ perfidia, & scelere incolarum eius regionis, & loci opportunitate, qua plurimum adiuuabatur, spoliatus: occidere dimicans, quàm assignatam sibi à patria stationem deserere, maluit. Ideóq; tã alacri animo suos ad id præliũ, quo perituri erãt, cohortatus est ut diceret sic: prandete cõmilitones mei, tanquã apud inferos cœnaturi. Mors erat denũtiata: Lacedæmonij, perinde ac uictoria esset promissa, ductori intrepide paruerũt. De Othryade.

Othryadæ quoq; pugna pariter, ac morte speciosa, Thyreaticum laude, quàm spatio latius solũ cernitur. qui sanguine suo scriptis literis, direptam hostibus uictoriam, tantum non post fata sua in sinum patriæ, cruento trophæi titulo retulit. De Epaminunda.

Excellentissimos Spartanæ uirtutis prouentus, miserabilis lapsus sequitur. Epaminundas maxima Thebarum felicitas, idémq; Lacedæmonis prima clades, cũ uetustam eius urbis gloriã, inuictámq; ad id tempus bellicam uirtutem, apud Leuctram, & Mantineam secundis prælijs contudisset: traiectus hasta, sanguine, & spiritu deficiens, recreare se conantem, primũ, an clypeus suus saluus esset: deinde, an fusi hostes penitus forent: interrogauit. quæ postquã ex animi sententia comperit: non finis, inquit, cõmilitones meæ uitæ, sed melius, & altius initium aduenit. Nunc enim uester Epaminũdas nascitur, quia sic moritur. Thebas ductu, et auspicijs meis caput Græciæ factas uideo. et fortis, et animosa ciuitas Spartana iacet armis nostris abiecta.

amara dominatione Græcia liberata est. orbus quoque, non tamen sine liberis morior: quoniam mirificas filias Leuctram, & Mantineam relinquo. E corpore deinde suo hastam educi iussit: eoq; uulnere expirauit. Quòd si eũ Dij immortales uictorijs suis perfrui passi essent: sospes gloriosior patriæ mœnia nõ intrasset.

De Theramene, & Theogene.

Ac ne Theramenis quidem Atheniensis in publica custodia mori coacti, parua mentis cõstantia: in qua triginta tyrannorum iussu porrectam ueneni potionem non dubitanter hausit. Quodq; ex ea superfuerat, iocabundus, illisum humo, clarum edere sonum coegit. Reddensq; seruo publico, qui eam tradiderat: Critiæ, inquit, propino. uide igitur, ut hoc poculũ ad eum continuo perferas. erat autem is ex. xxx. tyrannis crudelissimus. Profecto est, supplicio se liberare, tam facile suppliciũ perpeti. Itaq; Theramenes perinde ac in domestico lectulo moriens, uita excessit: inimicorũ æstimatione punitus, suo iudicio finitus. Sed Theramenes à literis, & doctrina uirilitatem traxit. Numantino uero Theogeni ad consimilem uirtutem capessendam, quasi magistra gentis suæ ferocitas extitit. perditis nanq;, & afflictis rebus Numantinorum, cum omnes eius ciues nobilitate, pecunia, honoribusq; præstaret: uicum suum, qui in ea urbe speciosissimus erat: cõtractis undiq; nutrimentis ignis, incendit: protinusq; strictũ gladiũ in medio posuit: ac binos inter se dimicare iussit: ut uictus, incisa ceruice, ardentibus tectis superiaceretur. qui cum tam forti lege mortis omnes absumpsisset: ad ultimum seipsum flammis immisit.

De uxore Asdrubalis.

V erum ut æque P. R. inimicæ urbis excidium referam: Carthagine capta, uxor Asdrubalis exprobrata ei impietate, quòd à Scipione soli sibi impetrare uitam contentus fuisset: dextra, leuáq; tres communes filios, mortem non recusantes trahens, incendio se flagrãtis patriæ obiecit.

De duabus puellis Syracusanis.

M uliebris fortitudinis exemplo, æque fortem duarum puellarum casum adijciã. Cum pestifera seditione Syracusarum, tota regis Gelonis stirps, euidẽtissimis exhausta cladibus, ad unicam filiam Harmoniam uirginem esset redacta: & in eam certatim ab inimicis impetus fieret: nutrix eius, æqualem illi puellam, regio cultu ornatam, hostilibus gladijs obiecit: quæ quũ, ne quum ferro quidem trucidaretur: cuius esset conditionis, ederet: proclamauit admirata illius animum Harmonia: & tantæ fidei superesse non sustinuit. reuocatosq; interfectores, professa, quæ nam esset: in cædem suam conuertit. Ita alteri tectum mendacium: alteri ueritas aperta, finis uitæ fuit.

DE PATIENTIA. Caput. III.

e Gregijs pariter uirorum, ac fœminarum operibus fortitudo se oculis hominũ subiecit: Patientiamq; in medium procedere hortata est: non sanè infirmioribus radicibus stabilitam, aut minus generoso spiritu abundantem, sed ita similitudine iunctam: ut cum ea, uel ex ea nata uideri possit.

De Mutio Scæuola.

Quid enim ijs, quæ supra retuli: facto Mutij conuenientius? cum à Porsena Rege Hetruscorum urbem nostrã graui, ac diutino bello urgeri, ægre ferret: castra eius clàm ferro cinctus intrauit: immolantemq; ante altaria, conatus est occidere. Cæterũ inter molitionem pij pariter, ac fortis propositi oppressus, nec causam aduentus texit: et tormenta quantopere contemneret, mira patientia ostendit. Perosus. n. credo dexterã suam, quod eius ministerio in cæde Regis uti nequisset: iniectam foculo exuri passus est. Nullum profecto Dij immortales admotum aris cultum attentioribus oculis uiderunt. Ipsum quoq; Porsenam oblitum periculi sui, ultionem suam uertere in admirationem coëgit. Nam reuertere, inquit, ad tuos Muti: & eis refer: te cum uitam meã petieris, à me uita donatum. cuius clementiã non adulatus Mutius, tristior Porsenæ salute, quàm sua lætior, urbi se, cum æternæ gloriæ cognomine, Scæuolam reddidit.

De Pompeij patientia.

Pompeij etiam probabilis uirtus: qui dum legationis officio fungeretur, à Genthio Rege interceptus: cũ senatus consilia prodere iuberetur: ardenti lucernæ admotum digitum, cremandum præbuit: eaq; patiẽtia Regi simul et desperationem, tormentis quicquam ex se cognoscendi, excussit: & expetendæ. P. R. amicitiæ magnam cupiditatem ingenerauit. Ac ne plura huiusce generis exempla domi scrutando, sæpius ad ciuilium bellorum detestandam memoriam progredi cogar: duobus Romanis exẽplis cõtentus, quæ ut clarissimarum familiarum commendationẽ, ita nullũ publicum

mœrorẽ continet: externa subnectã. Externa.

Vetusto Macedoniæ more, Regi Alexandro nobilissimi pueri præsto erant sacrificanti. E quibus unus thuribulo accepto, ante ipsum astitit: in cuius brachio carbo ardẽs delapsus est. quo et si ita urebatur, ut adusti corporis eius odor ad circunstantiũ nares perueniret: tamen & dolorem silentio pressit: & brachiũ immobile tenuit: ne sacrificium Alexandri, aut excusso thuribulo, ĩpediret: aut edito gemitu, aures regias aspergeret. Rex quoq; patientia pueri magis delectatus, hoc certius perseuerãtiæ experimentum sumere uoluit. solito. n. sacrificauit diutius. nec hac re eum à proposito repulit. Si huic miraculo Darius inseruisset oculos: scisset eius stirpis milites uinci non posse: cuius infirmam ætatem tanto robore præditam animaduertisset.

» Est & illa uehemens, & constans animi militia, lite-
» ris pollens, uenerabilium doctrinæ sacrorum Antistes Philosophia: quæ ubi pectore recepta est hominum, inhonesto, atque inutili affectu depulso, totum in solidæ uirtutis munimento confirmat, potentius'q; metu, ac dolore facit.

De Zenone Eleate.

Incipiam autem à Zenone Eleate: qui cum esset in dispicienda rerum natura maximæ prudẽtiæ, in'q; excitandis ad uigorẽ iuuenum animis prõptissimus, præceptorũ fidẽ exẽplo uirtutis suæ publicauit. patriã. n. egressus, ĩ qua frui secura libertate poterat: Agrigẽtũ miserabili seruitute obrutũ, petijt: tanta fiducia ĩgenij, ac morũ suorũ fretus, ut sperauerit, et tyrãno, et Phalaridi uesanæ mentis feritatem à se diripi posse. Postq̃ deinde apud illũ plus cõsuetudinẽ dominationis, q̃ cõ=

filij salubritatē ualere animaduertit: nobilissimos eius ciuitatis adolescentes, cupiditate liberandæ patriæ inflammauit. cuius rei cum indicium ad tyrānum manasset: conuocato in forum populo, torquere eum uario cruciatus genere cœpit: subinde quærens, quosnā consilij participes haberet. at ille nec eorum quēpiam nominauit: & proximum quenq;, ac fidissimum tyranno, suspectum reddidit: increpitansq; Agrigentinus ignauiam, ac timiditatem, effecit, ut subito mentis impulsu concitati, Phalarim lapidibus prosternerent. Senis ergo unius eculeo impositi nō supplex uox, nec miserabilis eiulatus, sed fortis cohortatio totius urbis animum, fortunamq; mutauit.

De altero Zenone.

Eiusdem nominis philosophus, cum à Nearcho tyrāno, de cuius nece consilium inierat: torqueretur supplicij pariter, atq; indicandorum gratia consciorum: doloris uictor, sed ultionis cupidus, esse dixit, quod secreto audire eum, admodum expediret: laxatoq; eculeo, postquā insidijs opportunum tempus animaduertit: aurem eius morsu corripuit: nec ante dimisit, quàm & ipse uita, & ille corporis parte priuaretur.

De Anaxarcho.

Talis patientiæ æmulus Anaxarchus, cum à tyranno Cypriorum Nicocreonte torqueretur: nec ulla ui inhiberi posset, quò minus amarissimorū eum maledictorum uerberibus inuicem ipse torqueret: ad ultimum amputationem linguæ minitanti, non erit, inquit, effœminate adolescens, hæc quoq; pars corporis mei tuæ ditionis: protinusq; dētibus abscissam, et cōmanducatam linguam, in os eius ira patens expuit. Multorum

autem aureis illa lingua, et in primis Alexandri Regis admiratione sui attonitas habuerat: dũ terræ conditionem, ambitum maris, syderum motus, totiusq; deniq; mundi naturam prudentissime, et facundissime exprompsit. pene tamen occidit gloriosius, quàm uiguit: quia tam forti fine illustrem professionis actum comprobauit: Anaxarchiq; non uitam modo deseruit: sed mortem reddidit clariorem.

De Theodoro.

In Theodoro quoq; uiro grauissimo Hieronymus tyrãnus tortorũ manus frustra fatigauit. Rupit. n. uerbera: fidiculas laxauit: soluit eculeũ: laminas extinxit prius, q̃ efficeret, ut tyrãnicidij conscios indicaret. Quin etiã satellitẽ, in quo totius dominationis summa, quasi quodam cardine uersabatur, falsa criminatione inquinando, fidum lateri eius custodem eripuit: beneficioq; patientiæ, non solũ, quæ occulta fuerunt, texit, sed etiã tormenta sua ultus est: quibus Hieronymus, dum inimicum cupide lacerat: amicum temere perdidit.

De sapientibus Indis.

Apud Indos uero patientiæ meditatio tam obstinate usurpari creditur: ut sint, qui omne uitæ tempus nudi exigant, modo Caucasi montis gelido rigore corpora sua durantes, modo flãmis sine ullo gemitu obijciẽtes. Atq; haud parua his gloria contemptu doloris acquiritur: titulus nãq; sapientiæ datur. Hæc ẽ pectoribus altis, et eruditis orta sunt. Illud tamen nõ minus admirabile, quòd seruilis animus cœpit.

De quodam seruo.

Seruus barbarus Asdrubalẽ, quòd dominũ suũ occidisset, grauiter ferens subito aggressus, interemit. Cũq; comprehensus, omni modo cruciaretur: lætitiã tamen,

» quam ex uindicta ceperat: in ore constantissime reti-
» nuit. Non ergo fastidioso aditu uirtus excitata, inge-
» nia uiuida ad se penetrare patitur. Neque hau-
» stum sui, cum aliquo personarum discrimine, largum,
» malignum'ue praebet: sed omnibus aequaliter exposi-
» ta, quid cupiditatis potius, q̃ quid dignitatis attuleris:
» aestimat. inq; captu bonorum suorum tibi ipsi pondus examinãdum relinquit: ut quantum subire animo sustinueris: tantum tecum auferas. Quo euenit, ut et humili loco nati, ad summam dignitatem consurgant: & generosissimarũ imaginum foetus, in aliquod reuoluti dedecus: acceptam à maioribus lucem, in tenebras conuertant. quae quidem planiora suis exemplis redduntur. Ac prius de ijs ordiar: quorum in meliorem statum facta mutatio, splendidam relatu praebet materiã.

DE IIS, QVI HVMILI LOCO NATI, CLARI EVASERVNT. Caput IIII.

i Ncunabula Tulli Hostilij agreste tugurium cepit. eiusdem adolescentia in pecore pascendo fuit, occupata. Validior aetas imperiũ Romanum rexit, & duplicauit. Senectus excellentissimis ornamentis decorata, in excellentissimo maiestatis fastigio fulsit. uerum Tullius etsi magni, & admirabilis incrementi, domesticum tamen exemplum est.

De Tarquinio Prisco.

T arquinium autem Priscum ad Romanum imperium occupandum fortuna in urbẽ nostram aduexit: alienum quòd exactum: alieniorem, quòd ortum Corin-

tho: fastidiendum, quòd mercatore genitum: erubescendum, quòd et exule Demarato natum patre. Cæterum tam prosperũ conditionis suæ euentum, industriũ, pro inuidioso: gloriosum, pro inuiso reddidit. dilatauit. n. fines R. P. Cultum deorum nouis sacerdotijs auxit. Numerum senatus amplificauit. Equestrem ordinem uberiorem reliquit. quodq; laudũ eius consumatio est, præclaris uirtutibus effecit: ne hæc ciuitas pœnitentiã ageret: quòd Regem de finitimis potius mutuata esset, quàm de suis elegisset.

De Tullo Seruio Rege.

In Tullo uero Ser. fortuna præcipue uires suas ostendit. Vernam huic urbi natum, regem dando: cui quidem diutissime imperium obtinere: quater lustrũ condere, ter triumphare contigit. ad summam autem unde processerit: aut quò peruenerit: statuæ ipsius titulus abunde testatur, seruili cognomine, & regia appellatione perplexus.

De Varrone.

Miro quoq; gradu Varro ad consulatum ex macellaria patris taberna conscendit. & quidẽ fortuna parũ duxit: sordidissimæ mercis capturis inquinari solito. xii. fasces largiri, nisi etiam L. Aemilium Paulum dedisset collegam. atq; ita se in eius sinum infudit: ut cum apud Cannas culpa sua uires P. R. exhausisset: Paulum quoq;, qui prælium committere noluerat: occidere pateretur: illum in urbem incolumem reduceret. Quin etiam senatum gratias ei agentem, quòd redire uoluisset: ante portas eduxit: excuditq;, ut grauissimæ cladis authori Dictatura deferretur.

De M. Perpenna.

Non paruus consulatus rubor Marcus Perpenna: ut potè

qui Cos. ante, quàm ciuis, sed in bello gerendo utilior aliquanto R. P. Varone imperatore. Regem enim Aristonicum cepit: Crassianæq; stragis punitor extitit. Cũ interim cuius uita triumphauit: mors Papia lege damnata est. Nãq; patrem illius, nihil ad se pertinẽtia ciuis Romani iura complexum, Sabelli iudicio petitum, redire in pristinas sedes coẽgerunt. Ita M. Perpennæ nomen adumbratum: falsus Consulatus: caliginis simile imperium: caducus triumphus: aliena in urbe improbe peregrinatus est.

De M. Porcio Catone.

M. uero Porcij Catonis incrementa publicis uotis expetenda fuerunt: qui nomen suum Thusculi ignobile, Romæ nobilissimum reddidit. Ornata sunt enim ab eo literarum latinarum monimenta. adiuta disciplina militaris. aucta maiestas senatus. prorogata familia: in qua maximum decus posterior est ortus Cato.

Externa. De Socrate.

Sed ut Romanis externa iungamus: Socrates non solũ hominum cõsensu, uerum etiam Apollinis oraculo sapientissimus iudicatus: Phœnarete matre obstetrice, & Sophronisco patre marmorario genitus, ad clarissimũ lumen gloriæ excessit: neq; immerito. Nam cum eruditissimorum uirorum ingenia in disputatione cæca uagarentur: mensurasq; Solis, & Lunæ, & cæterorũ syderum loquacibus magis, q̃ certis argumentis explicare conarentur: totius etiam mundi ambitum complecti auderent: primus ab his indoctis erroribus abductum animum suum, in intima conditionis humanæ, et in secessum pectoris repositos affectus scrutari coẽgit. si uirtus p seipsam æstimetur: uitæ magister optimus.

De Euripide, & Demosthene.

Quam matrem Euripides, aut quem patrem Demosthenes habuerit: ipsorum quoq; seculo ignotum fuit. Alterius autem matrem olera, alterius patrem cultellos uenditasse, omniũ pene doctorũ literæ loquuntur. sed quid aut illius tragica, aut huius oratoria ui clarius?

DE IIS, QVI À PARENTIBVS CLARIS DEGENERARVNT. Caput V.

Sequitur duplicis promissi pars adopertis illustrium uirorum imaginibus reddenda: quoniam quidem sunt referendi, qui ab earum splendore degenerauerunt: teterrimis ignauiæ, ac nequitiæ sordibus imbuta nobilia portenta.

De Scipione ignobili filio Africani.

Quid enim monstro similius, quàm superioris Africani filius Scipio? Qui in tanta domestica gloria ortus, à paruulo admodum Regis Antiochi præsidio capi sustinuit: cum ei uoluntaria morte absumi satius fuerit: q̃ inter duo fulgentissima cognomina patris, et patrui, altero, oppressa Africa, iam parto: altero iã maiore ex parte recuperata Asia, surgere incipiente: manus uinciendas hosti tradere: eius'q; beneficio precariũ spiritũ obtinere: de quo mox L. Scipio speciosissimum Deorũ, hominum'q; oculis subiecturus erat triũphum.

Idem præturæ petitor, candidam togam adeo turpitudinis maculis obsolefactam in campũ detulit: ut nisi gratia Ciceri, qui patris eius scriba fuerat: adiutus esset: honorẽ à po. impetraturus non uideretur. quãq̃

quid interfuit utrum repulsam, an sic adeptam præturam domum referret? quam cum propinqui ab eo pollui animaduerterent, id egerunt: ne aut sellam ponere: aut ius dicere auderet. Insuperq; e manu eius annulũ, in quo caput Africani sculptum erat: detraxerunt. Dij boni, quas tenebras e quo fulmine nasci passi estis. De filio Q. Fabij degenere.

A gr Q. Fabij Max. Allobrogici & ciuis, & imperatoris clarissimi filius Q. Fabius Max. quàm perditam luxuria uitam egit? cuius, ut cætera flagitia obliterentur: tamen abunde illo dedecore mores nudari possunt: quòd ei. Q. Pompeius præt. urb. paternis bonis interdixit: neq; in tanta ciuitate, qui illud decretum reprehenderet: inuẽtus est. dolenter enim homines ferebant, pecuniam, quæ Fabiæ gentis splendori seruire debebat: flagitijs disijci. Ergo, quẽ nimia patris indulgentia hæredẽ reliquerat: publica seueritas exhæredauit.

De filio Clodij pulchri.

P ossedit fauorem plebis Clodius Pulcher: adhærensq; Fuluianæ stolæ pugio, militare decus muliebri imperio subiectum habuit. quorum filius Pulcher præterquam quòd eneruem, et frigidam iuuentam egit: perdito etiã amore uulgatissimæ meretricis infamis fuit: mortisq; erubescendo genere consumptus est. abdomine enim auide deuorato, fœdæ, ac sordidæ intẽperantiæ spiritum reddidit. De Hortensio Corbione.

I am Q. quidem Hortensij, qui in maximo et ingenuorum ciuium, & amplissimorũ prouentu, summũ authoritatis, atq; eloquentiæ gradũ obtinuit, nepos Hortensius Corbio, omnibus scortis abiectiorẽ, et obscænio-

rem uitam exegit: ad ultimumq́; lingua eius, tam libidini cunctorum inter lupanaria prostitit: quàm ciui pro salute ciuium in foro excubuerat. Animaduerto in quàm periculosum iter processerim. Itaq; meipsum reuocabo: ne si reliqua eiusdem generis naufragia consectari perseuerauero, aliqua inutili relatione implicer. Referam igitur pedē: deformesq́; umbras in imo gurgite turpitudinis suæ iacere patiar. Satius est enim narrare qui illustres uiri in cultu, cæteroq́; uitæ ritu aliqua ex parte nouando, sibi indulserunt.

QVI EX ILLVSTRIBVS IN VESTE AVT IN CAETERO CVLTV LICENTIVS, QVAM MOS PATRIVS PERMITTEBAT, INDVLSERVNT.

De P. Scipione. Caput VI.

P Vb. Scipio, cum in Sicilia augendo exercitum, traijciendoq́; in Africam opportunum quærendo gradū, Carthaginis ruinā animo uolueret: inter consilia, ac molitiones tantæ rei, operam gymnasio dedit: pallioq́;, & crepidis usus est: nec hac re segniores punicis exercitibus manus intulit. sed nescio an ideo alacriores: quia uegeta, et strenua ingenia, quò plus recessus sumunt, hoc uehemētiores impetus edūt. Crediderim etiā fauorē eū sociorū uberiorē se adepturū æstimasse: si uictum eorum, et solēnes exercitationes cōprobasset. ad quas tū ueniebat, cū multum, ac diu fatigasset humero:

& cætera mēbra militari agitatione firmitatem suā probare coēgisset. consistebatq; in illis labor eius, in his remissio laboris. De L. Scipione.

L. uero Scipionis statuam chlamydatam, & crepidatam in Capitolio cernimus. quo habitu, uidelicet quia aliquando usus erat: effigiem suam formatam poni uoluit. De L. Sylla.

L. quoq; Sylla, cum imperator esset, chlamydato sibi, & crepidato, Neapoli ambulare, deforme non duxit. De C. Duellio.

C. autem Duellius, qui primus naualem triumphum ex Pœnis retulit: quotiescunq; epulaturus erat: ad funalē cereum præeunte tibicine, & fidicine, à cœna domum reuerti solitus est: insignem bellicæ rei successum nocturna celebratione testādo. De Papirio Massone.

N am Papirius quidē Masso, cum bene gesta R.P. triū-phum à senatu non impetrasset: in Albano monte triumphandi & ipse initium fecit, & cæteris postea exēplum præbuit: proq; laurea corona, cum alicui spectaculo interesset, myrtea usus est. De C. Mario.

N um C. Marij penè insolens factum? Nam post Iugurthinum, Cimbricumq;, & Theutonicum triumphum, cantharo semper potauit: quòd Liber pater indicum ex Asia ducens triumphum, hoc usus poculi genere ferebatur: ut inter ipsum haustū uini, uictoriæ eius suas uictorias compararet. De M. Catone.

M. autem Cato Præt. M. Scauri, cæterorumq; reorum iudicia, nulla indutus tunica, sed tantummodo amictus prætexta, egit. sed hæc, atq; his similia, uirtutis, aliquid sibi in consuetudine nouanda licentiæ sumen-

tis, indicia sunt. Illis autem, quæ deinceps subnectam: quantam sui habere fiduciam soleat, cognoscetur.

DE FIDVCIA SVI. Caput VII.

De P. Scipione Africano.

P Vb. & Cn. Scipionis in Hispania cum maiore parte exercitus acie Punica oppressis, omnibusq; prouinciæ eius nationibus Carthaginiensium amicitiam secutis, nullo ducum nostrorum illuc ad corrigendam rem proficisci audente, P. Scipio quartum, & uigesimum annum agens, iturum se pollicitus est. Quæ quidem fiducia P. R. salutis, ac uictoriæ spem dedit. eademq; in ipsa Hispania usus est. Nam, cum oppidum Badiam circunsederet: tribunal suum adeuntes, in ædem, quæ intra mœnia hostium erat: uadimonium in posterum diem facere iussit: continuoq; urbe potitus, & tempore, & loco, quo prædixerat: sella posita, ius eis dixit. Nihil hac fiducia generosius: nihil prædictione uerius: nihil celeritate efficacius: nihil etiam dignitate dignius. Nec minus animosus, minus'ue prosper illius in Africã transitus: in quam è Sicilia exercitum senatu uetante traduxit: quia nisi plus in ea re suo, quàm P. C. consilio credidisset: secundi Punici belli finis inuentus non esset. Cui facto par illa fiducia: quòd postquã Africam attigit: speculatores Annibalis in castris deprehensos, & ad se perductos, nec supplicio affecit, nec de consilijs, ac uiribus Pœnorũ percunctatus est, sed circa omnes manipulos diligẽtissime deducẽdos curauit: interrogatosq;, an satis ea consyderassent: quæ

speculari iussi erant: prandio dato ipsis, iumentisq; eorum, incolumeis dimisit. quo tam pleno fiduciæ spiritu prius animos hostium, quàm arma contudit.

Verum ut ad domestica eximiæ eius fiduciæ acta ueniamus, cũ à L. Scipione ex Antiochensi pecunia HS. quadragies ratio in curia reposceretur: prolato ab eo libro, quo acceptæ, expensæq; summæ continebantur: refelliq; inimicorum accusatio poterat: discerpsit: indignatus, de ea re dubitari: quæ sub ipso legato administrata fuerat. quinetiam in hunc modũ egit. non reddo P.C. ærario uestro. HS. quadragies rationem alieni imperij minister: quod meo ductu, meisq; auspicijs bis millies. HS. uberius feci. Neq; enim adhuc puto, eò malignitatis uentũ, ut de mea innocentia quærẽdũ sit. Nam cũ Africam totã potestati uestræ subiecerim: nihil ex ea, quod meum dicerem: præter cognomen retuli. Non igitur me Punicæ, non fratrẽ meũ Asiaticæ gazæ auarum reddiderunt: sed uterq; nostrum inuidia magis, quàm pecunia locupletior est. Tam cõstantẽ defensionẽ Scipionis uniuersus senatus cõprobauit.

Sicut illud factum. Quòd cum ad necessariũ R.P. usum pecuniam ex ærario promi opus esset: idq; Quæs. quia lex obstare uideretur: aperire non auderent. priuatus, claueis poposcit: patefactoq; ærario, legẽ utilitati cedere coẽgit. quã quidẽ fiduciã conscientia illa dedit: quia meminerat omneis leges à se esse seruatas.

Non fatigabor eiusdem facta identidem referendo: quoniã nec ille quidẽ in consimili genere uirtutis edendo, fatigatus est. Diem illi ad populũ M. Næuius Tri. pl. aut (ut quidam memorant) duo Petilij dixerãt: quẽ

ingenti frequentia in forum deductus, rostra conscen dit: capitiq; suo corona triumphali imposita, hac ego, inquit, Quirites die Carthaginem magna sperantẽ, leges nostras accipere iussi: proinde æquũ est, uos mecum ire in Capitolium supplicatum. speciosissimam deinde eius uocem æque clarus euentus secutus est. siquidem & senatum totum, & uniuersum equestrem ordinem, & cunctam plebem Iouis OPT. MAX. puluinaria petens, comitem habuit. Restabat ut Trib. apud populum sine populo ageret: desertusq; in foro cum magno calumniæ suæ ludibrio, solus moraretur. cuius deuitandi ruboris causa, in Capitolium processit: deq; accusatore, Scipionis uenerator est factus.

De Scipione Aemiliano.

Auiti spiritus egregius successor Scipio Aemilianus, cum urbem præualidam obsideret: suadentibus quibusdam, ut circa mœnia eius ferreos murices spargeret: omniaq; uada tabulis plumbatis consterneret: habentibus clauorum cacumina: ne subita eruptione hostes in præsidia nostra impetum facere possent: respondit, non esse eiusdem & capere aliquos uelle, & timere.

De SCIP. Nasica.

In quancunq; memorabilium partem exemplorũ con uertor, uelim, nolim ue, in cognomine Scipionum hæream, necesse est. cui enim licet, hoc loci Nasicã præterire fidentis animi, dictiq; clarissimum authorẽ? Annonæ caritate increbrescente C. Curiatius Trib. pl. productos in concionẽ Coss. compellebat: ut de frumen to emendo, atq; ad id negotium explicandũ mittendis

legatis, in curiã referrent. Cuius instituti minime utilis, interpellandi gratia Nasica contrariam actionem ordiri cœpit. obstrepente deinde plebe, tacete quæso Quirites, inquit: plus enim ego, quàm uos, quid R.P. expediat: intelligo. Qua uoce audita, omnes pleno uenerationis silentio, maiorem authoritatem eius, quàm suorum alimentorum respectum egerunt.

De Liuio Salinatore.

L iuij quoq; Salinatoris æternæ memoriæ authoritate tradendus animus. qui cũ Asdrubalẽ, exercitũq; Pœnorum in Vmbria delesset: & ei diceretur, Gallos, ac Ligures ex acie sine ducibus, & signis, sparsos, ac palantes parua manu opprimi posse: respondit: in hoc eis oportere parci: ne hostibus tantæ cladis domestici nuntij deessent.

De P. Furio Philo.

B ellica hæc præstantia animi. togata illa, sed non minus laudabilis, quam P. Furius Philus Cos. in senatu exhibuit. Q. enim Metellum. Q. q; Pompeium consulares uiros, uehementer inimicos suos, cupitam sibi profectionem in prouinciam Hispaniam, quam sortitus erat: identidem exprobrantes, legatos secum illuc ire coẽgit: fiduciam non solum fortem, sed penè etiam temerariam exhibens: quæ duobus acerrimis odijs latera sua cingere ausa est: usumq; ministerij uix tutum in amicis, è sinu inimicorum petere sustinuit.

De L. Crasso.

C uius factum sicui placet: necesse est L. etiã Crassi, qui apud maiores eloquentia clarissimus fuit: propositum non displiceat. nam cum ex Cos. prouinciam Galliam obtineret: atq; in eam Cn. Carbo, cuius patrem

damnauerat: ad speculanda acta sua uenisset: non solum eũ inde non summouit: sed insuper locum ei tribunali assignauit: nec ulla de re, nisi eo in consilium adhibito, cognouit. Itaq; acer, et uehemens Carbo, nihil aliud Gallica peregrinatione consecutus est: quàm ut animaduerteret, sontem patrem suum ab integerrimo uiro in exilium missum.

De Catone superiore.

C ato uero superior sæpenumero ab inimicis ad causæ dictionẽ uocatus, nec ullo unquã crimine conuictus, ad ultimum tantum fiduciæ in sua innocentia reposuit: ut ab his in quæstionẽ publicã deductus, T. Gracchum, à quo in administratione R. P. ad multum odiũ dissidebat: iudicem deposceret. Qua quidẽ animi præstantia, pertinaciam eorum insectandi se inhibuit.

De M. Scauro.

E adem M. Scauri fortuna: æque senectus longa, ac robusta: idem animus: qui, cum pro rostris accusaretur: quòd à Rege Mithridate, ob R. P. prodẽdam, pecuniã accepisset: causam suam ita egit. Est enim Quirites iniquum, cum inter alios uixerim: apud alios me rationem uitæ reddere. Sed tamen audebo uos, quorũ maior pars honoribus, et actis meis interesse nõ potuit: interrogare. Varius Sucronẽsis M. Aemilium Scaurum regia mercede corruptum, imperium P. R. prodidisse ait. M. Aemilius Scaurus huic se affinem esse culpæ negat: utri creditis? cuius dicti admiratione populus commotus, Varium ab illa dementissima actione, pertinaci clamore depulit.

De M. Antonio.

C ontra M. Antonius ille disertus. Non enim respuendo sed amplectendo causæ dictionẽ, quàm innocens esset,

testatus est. Q. uaes. proficiscens in Asiam, Brundusium iam peruenerat. ubi literis certior factus, incesti se postulatum apud L. Cassium Praet. cuius tribunal propter nimiam seueritatem, Scopulus reorum dicebatur: cum id uitare beneficio legis Memiae liceret: quae eorũ, qui R.P. causa abessent: recipi nomina uetabat: in urbem tamen recurrit. Quo tam pleno fiduciae bonae consilio, tum absolutionem celerẽ, tum profectionem honestiorem consecutus est.

De senatu Ro.

Sunt et illa speciosae fiduciae publicae exempla. Nã cum eo bello, quod aduersus Pyrrhũ gerebatur: Carthagnienses. C. ac. xxx. nauiũ classem in praesidium Romanis Hostiam ultro misissent: senatui placuit, legatos eorũ ad ducem ire: qui dicerent, P.R. bella suscipere solere: quae suo milite gerere posset: proinde classem Carthaginem reducerent. Idem post aliquot annos Cãnensi clade exhaustis Romani imperij uiribus, supplementũ exercitus in Hispaniam mittere ausus, fecit, ne hostilium locus castrorum, tum maxime Capenam portam armis Annibale pulsante, minoris ueniret, q̃ si illum Poeni non obtinerent. Ita se gerere in aduersis rebus, quid aliud est, q̃ saeuientem fortunam, inadiutorium sui, pudore uictam conuertere?

De Accio poëta.

Magno spatio diuisus est à senatu ad poëtam Acciũ transitus. Caeterum ut ab eo decentius ad externa transeamus: producatur in medium. Is Iulio Caes. amplissimo, & florentissimo uiro, in collegium poëtarum uenienti nunquam assurrexit. non maiestatis eius immemor: sed quòd in cõparatione communium studiorum, ali-

quanto superiorem se esse consideret. quapropter insolẽtiæ crimine caruit: quia ibi uoluminum, non imaginum certamina exercebantur.

Externa. De Euripide.

Nec Euripides quidẽ Athenis arrogans uisus est. cum postulante populo ut ex tragœdia quandã sententiam tolleret: progressus in scœnam, dixit: se ut eum doceret: non ut ab eo disceret, fabulas componere solere. laudãda profecto fiducia est: quæ æstimationẽ sui, certo pondere examinat. tantum sibi arrogans, quantum à contemptu, & insolentia distare satis est. Itaq; & quod Alexidi tragico poetæ respondit: probabile. apud quẽ cum quereretur: quòd eo triduo non ultra tres uersus maximo impenso labore deducere potuisset: atq; is, se centũ perfacile scripsisse gloriaretur: sed hoc inqt interest: quod tui in triduum tantummodo, mei uero in omne tempus sufficient. alterius enim fœcundi cursus
» scripta, intra primas memoriæ metas corruerũt. alte-
» rius cunctante stylo elucubratum opus, per omne æui
» tẽpus plenis gloriæ uelis feretur. De Antigenida.

Adijciam scœnæ eiusdem exemplũ. Antigenidas tibicen discipulo suo magni profectus, sed parum feliciter populo se approbanti, cunctis audientibus, dixit. Mihi cane & Musis. quia uidelicet perfecta ars fortunæ lenocinio defecta, iusta fiducia non exuitur. quamq; scit se laudem meritam: eam, & si ab alijs, non impetrat: domestico tamen acceptam iudicio refert.

De Zeusi Pictore.

Zeusis autem cum Helenam pinxisset: quid de eo opere homines sensuri essent, expectandum non putauit: sed

protinus hos uersus græcos adiecit.

Οὐ νέμεσις τρῶας τε, καὶ ἐυκνήμιδας ἀχαιοὺς
Τοιῇδ' ἀμφὶ γυναικὶ πολὺν χρόνον ἄλγεα πάσχειν.
Αἰνῶς ἀθανάτῃσι θεαῖς εἰς ὦπα ἔοικεν.

Adeó'ne dexteræ suæ multum pictor arrogauit: ut ea tantum formæ comprehensum crederet: quantum aut Leda cœlesti partu edere, aut Homerus diuino ingenio exprimere potuit?

De Phidia.

Phidias quoq; Homeri uersibus egregio dicto allusit. Simulacro enim Iouis Olympij perfecto, quo nullū præstantius, aut admirabilius humanæ fabricatæ sunt manus: interrogatus ab amico, quonam mentem suam dirigens, uultum Iouis propemodum ex ipso cœlo petitum, eboris lineamentis esset amplexus: illis se uersibus quasi magistro usum, respondit.

Ἦ καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων.
Ἀμβρόσιαι δ' ἄρα χαῖται ἐπερρώσαντο ἄνακτος
Κρατὸς ἀπ' ἀθανάτοιο. μέγαν δ' ἐλέλιξεν ὄλυμπον.

De Epaminunda.

Non patiuntur me tenuioribus exemplis diutius insistere fortissimi duces. siquidem Epaminundas, cum ei ciues irati, sternandarum in oppido uiarum, cõtumeliæ causa, curam mandarent (erat enim illud ministeriū apud eos sordidissimum) sine ulla cunctatione id recepit: daturumq; se operam, ut breui speciosissimum fieret, asseuerauit. mirifica deinde procuratione, abiectissimum negotium, pro amplissimo ornamento expetendum Thebis reddidit.

De Annibale.

Annibal uero, cum apud Regem Prusiam exularet: autorq; ei committendi prælij esset: atq; is non idē sibi

extis portēdi diceret: an tu, inquit, uitulinæ carunculæ, q̄ imperatori ueteri mauis credere? si uerba numeres, breuiter, & abscisse: si sensum æstimes, copiose, & ualenter. Hispanias enim direptas P. R. & Galliarū, ac Liguriæ uires in suam redactas potestatem, et nouo transitu alpium iuga patefacta, & Thrasymenum lacum dira inustum memoria, & Cannas Punicæ uictoriæ clarissimum monimentum, et Capuā possessam, & Italiam laceratam, ante pedes hominis effudit: uniusq; hostiæ iecinori, longo experimento testatam gloriam suam, postponi æquo animo non tulit. Et sanè, quod ad explorāda bellica sacrificia, æstimandosq; militares ductus attinebat: omnes foculos, omnes aras Bithyniæ, Marte ipso iudice, pectus Annibalis prægrauasset.

De Cotye.

Capax generosi spiritus illud quoq; dictum Regis Cotyis. ut enim ab Atheniensibus ciuitatem sibi datam cognouit: & ego, inquit, illis meæ gentis ius dabo. æquauit Athenis Thraciam: ne uicissitudine talis beneficij imparem se iudicando, humilius de origine sua sentire existimaretur.

De tribus Spartanis.

Nobiliter etiam uterq; Spartanus: & qui increpitus à quodam, quòd in aciem claudus descenderet: pugnare, non fugere propositum sibi esse respondit. & qui, referente quodam sagittis Persarum Solem obscurari solere: bene narras, inquit: in umbra enim melius præliabimur. Vir eiusdem urbis, atq; animi, hospiti suo patriæ muros excelsos, latosq; ostendenti dixit. Si mulieribus istos comparastis, rectè: si uiris, turpiter.

ptum, & animosum bonæ fiduciæ pectus emenso, quasi debitum opus superest, Constantiæ repræsentare naturam. Natura enim sic comparatum est: ut quisquis se aliquid ordine, ac recte mente complexum confidit: uel iam gestum, si obtrectetur: acriter tueatur. uel nondum editum, si interpelletur, sine ulla cunctatione ad effectum perducat.

De Fuluio.

Sed dum exemplar propositæ rei prosequor latius: mihi circunspicienti ante omnia se Fuluij Flacci constantia offert. Capuam fallacibus Annibalis promissis Italiæ regnum nefaria defectione pacisci persuasam, armis occupauerat. tandem culpæ hostium tam iustus æstimator, quàm speciosus uictor, Campanum senatum, impij decreti authorem, funditus delere constituit. Itaq; cathenis onustum in duas custodias, Theani, Calibusq́; diuisit, consilium executurus, cum ea peregisset, quorum administrandorum celerior esse necessitas uidebatur. rumore deinde de senatus mitiore sententia orto, ne debitam pœnam scelerati effugerent: nocte admisso equo, Theanum contendit. interfectisq́;, qui ibi asseruabantur: è uestigio Cales transgressus, perseuerantiæ suæ opus executus est. Et iam deligatis ad palum hostibus, literas à P. C. ne quicquam Capuanis salutares accepit. In sinistra enim eas manu, sicut erant traditæ, reposuit: ac iusso lictore lege agere, tunc demum aperuit, postquam illis obtemperari non poterat. Qua constantia uictoriæ quoque gloriam antecellit. quia si eum intra seipsum partitæ

laude æstimes, maiorem, punita Capua, quàm capta reperies.

De Q. Fabio Maximo.

Atq; ista quidem seueritatis: illa uero pietatis constantia admirabilis, quam Q. Fabius Max. infatigabilem patriæ præstitit. pecuniam pro captiuis Annibali numerauit. fraudatus ea publice, tacuit. Dictatori ei magistrũ equitum Minutium iure imperij senatus æquauerat: silentiũ egit. compluribus præterea iniurijs lacessitus, in eodẽ animi habitu permansit. nec unquam sibi R. P. permisit irasci: tam perseuerãs in amore ciuium fuit. Quid in bello gerendo, non'ne par eius constantia? Imperium Ro. Cannensi prælio penè destructum uix sufficere ad exercitus cõparandos uidebatur. Itaq; frustrari, & eludere Pœnorum impetus, q̃ manum cũ ijs tota acie conserere, melius ratus, pluribus cõminationibus Annibalis irritatus, sæpe etiam spe bene gerendæ rei oblata, nunquam à consilij salubritate, ne parui quidẽ certaminis discrimine, recessit: quod'q; est difficillimum, ubiq; ira, ac spe superior apparuit. ergo ut Scipio pugnãdo, ita hic non dimicando, maxime ciuitati nostræ succurrisse uisus est. alter enim celeritate sua Carthaginem oppressit: alter cunctatione id egit: ne Roma opprimi posset.

De C. Pisone.

C. etiam Pisonem mirifice, & constanter turbulento R. P. statu egisse Cos. narratione insequenti patebit. M. Palicani seditiosissimi hominis pestiferis blanditijs præreptus populi fauor, consularibus comitijs summum dedecus admittere conabatur: amplissimum ei deferre imperium cupiens: cuius teterrimis actis

exquisitum potius supplicium q̃ ullus honos debebatur. Nec deerat consternatae multitudini furialis fax tribunitia: quae temeritatem eius & ruentem comitaretur, & languentem actionibus suis inflammaret: in hoc miserando pariter, atq; erubescendo statu ciuitatis, tantum non manibus Tribunorum pro rostris Piso collocatus est. cum hinc, atq; illinc eum ambissent: ac, Palicanum suffragiis populi Cos. creatum an renuntiaturus esset: interrogaretur: primo respondit, non existimare se, tantis tenebris offusam esse R. P. ut huc indignitatis ueniretur. deinde cum perseueranter instarēt, ac dicerent: age, si uentum fuerit: non renuntiabo inquit. quo quidē tam abscisso responso, consulatum Palicano, prius quàm illū adipisceretur: eripuit. multa, & terribilia Piso contempsit: dum speciosum mentis suae flecti non uult rigorem.

De Metello.

Metellus autem Numidicus propter consimile perseuerantiae genus, excepit quoq; indignam maiestate, ac moribus suis procellam. cum enim animaduerteret, quò tenderēt Saturnini Trib. pl. funesti conatus, quantóq; malo R. P. si non his occurreretur: erupturi essent: in exiliū, quàm in legem eius ire maluit. potest aliquis hoc uiro dici constantior? qui, ne sententia sua pelleretur, patria, in qua summum dignitatis gradū obtinebat: carere sustinuit.

De Q. Scaeuola.

Caeterum ut neminem ei praetulerim, ita Q. Scaeuolam Augurem merito compararim. depulsis, prostratisq; inimicorū partibus, Sylla, occupata urbe, senatum armatus coēgerat: ac summa cupiditate ferebatur: ut C. Marius quàm celerrime hostis iudicaretur. cuius uo-

luntati nullis obuiam ire audentibus, solus Scæuola interrogatus de hac re, sententiam dicere noluit: quin etiam truculentius sibi minitanti Syllæ, licet, inquit, mihi agmina militum, quibus curiam circunsedisti, ostentes: licet mortem identidem miniteris: nunquam tamen efficies, ut propter exiguum, senilemq́; sanguinem meum, Marium, à quo urbs, & Italia conseruata est: hostem iudicem.

De Sempronia.

Quid fœminæ cum concione? si patrius mos seruetur: nihil. sed ubi domestica quies seditionum agitata fluctibus est: priscæ consuetudinis authoritas conuellitur. plusq́; ualet, quod uiolentia cogit: q̃ quod suadet, & præcipit uerecundia. Itaque te Sempronia, Tib. & C. Gracchorum soror, uxor Scipionis Aemiliani, non, ut absurde grauissimis uirorũ operibus inserens, maligna relatione comprehendam: sed quia à Tri. pl. producta ad populum, in maxima confusione, nihil à tuorum amplitudine degenerasti: honorata memoria prosequar. Coacta es eò loci consistere: ubi principum ciuitatis perturbari frons solebat. instabat enim tibi toruo uultu minas profundens amplissima potestas: cum clamor imperitæ multitudinis obstreperet: totum forum acerrimo studio nitebatur, ut Equitio, cui Semproniæ gentis falsum ius quærebatur: tanquam filio Tiberij fratris tui osculum dares. tu tamen illum, nescio quibus tenebris protractum, ut portentum, execrabili audacia ad usurpandam alienam propinquitatem tendentem repulisti.

De Centurionibus.

Non indignabuntur lumina nostræ urbis: si inter eorũ eximium fulgorem Centurionum quoq; uirtus spe-

ctandam se obtulerat. Nam ut humilitas amplitudinē uenerari debet: ita nobilitate fouēda magis, q̄ spernenda bonæ indolis nouitas est. An abigi debet Pontius ab horum exemplorum contextu? qui pro Cæsaris partibus excubans, Scipionis præsidio interceptus, cū uno modo salus ei daretur, si se futurum Cn. Pompeij generi ipsius militem affirmasset: ita respondere non dubitauit. Tibi quidem Scipio gratias ago. sed mihi uti ista conditione uitæ non est opus. Sine ullis imaginibus nobilem animum, & idem constantiæ propositum secutus C. Meuius Centurio diui Augusti, cum Antoniano bello sæpenumero excellentes pugnas edidisset: improuisis hostium insidijs circumuentus, & ad Antoniū Alexandriam perductus, interrogatusq; quidnam de eo statui deberet: iugulari me, inquit, iube. quia non salutis beneficio, nec mortis supplicio adduci possum, ut aut Cæsaris miles desinam, aut tuus esse incipiam. Cæterū quò constantius uitam contempsit: eò facilius impetrauit. Antonius enim uirtuti eius incolumitatem tribuit.

Externa. De Blasio.

C omplura huiusce notæ Romana exēpla superant: sed satietas modo uitanda est. Itaq; stylum meū ad externa iam delabi permittam: quorū principatum teneat Blasius: cuius constantia nihil pertinacius. Salapiam enim patriā suā præsidio Punico occupatam, Romanis cupiens restituere, Dasium acerrimo studio secum in administratione R. P. dissidentem, & alioqui toto animo Annibalis amicitiæ uacantem: sine quo propositum consiliū peragi non poterat: ad idem aggrediendum opus maiore cupiditate, quàm spe certiore, tenta-

re ausus est. qui protinus sermonem eius, adiectis, quæ
& ipsum commendatiorem, & inimicũ inuisiorẽ fa-
ctura uidebantur: Annibali retulit. à quo adesse ius-
si sunt: ut alter crimen probaret: alter defenderet. Cæ
terum cum res pro tribunali gereretur, & illi quæ-
stioni omnium oculi essent intenti: dum aliud forte cer
tioris curæ negotium tractatur: Blasius uultu dissimu-
lante, ac uoce summissa, monere Dasium cœpit: ut Ro
manorũ potius, q̃ Carthaginiensium partes foueret.
Enimuero tunc ille proclamat: se in conspectu ducis
aduersus eũ solicitari. quod quia incredibile existima-
batur: & ad unius tantum aures penetrauerat: &
iactabatur ab inimico: ueritas fide caruit. sed non ita
post multo Blasij mira constantia, Dasium ad se tra-
xit: Marcelloq; et Salapiã, & quingentos Numidas, q̃
in ea custodiæ causa erant, tradidit.

De Phocione.

P hocion uero, cũ Athenienses rem aliter, q̃ ipse suase-
rat: prospere administrassent: adeo perseuerans con-
stantiæ suæ propugnator extitit: ut in concione lætari
quidẽ se successu eorũ, sed consilium tamen suum ali-
quanto melius fuisse diceret. Non enim dãnauit, quod
recte uiderat: quia quod alius male consuluerat: bene
gesserant: felicius illud existimans, hoc sapientius. ple-
» runq; enim temeritatem casus iuuat: ubi prauo consi-
» lio propius aspirat. & quo uehementius nocet: despe
» ratius prodest. placidi sanè & misericordes, & libe-
rales, omniq; suauitate temperati mores Phocionis:
quos optime profecto consensu omniũ, bonitatis cogno
mine decorandos censuit. Itaq; constantia, quæ natu-
ra rigidior uidetur: lenis è mansueto pectore fluxit.

De Socrate.

Socratis autem uirilitatis robore palliatus animus, aliquanto præstantius perseuerantiæ exemplum edidit. Vniuersa ciuitas Atheniensium iniquissimo, ac truculentissimo errore instincta, de capite decem Prætt. qui apud Arginusas Lacedæmoniam classem deleuerant: tristem sententiam tulerat. forte tunc eius potestatis Socrates, cuius arbitrio plebiscita ordinarentur, indignum iudicans tot, & tam benemeritos, ex indigna causa impetu inuidiæ arripi, temeritati multitudinis constantiam suam obiecit: maximoq; concionis fragore, & incitatissimis minis compulsus non est, ut se publicæ dementiæ authorem ascriberet: quæ oppositu eius legitima crassari uia prohibita, iniusto Prætt. cruore manus suas contaminare perseuerauit. nec timuit Socrates: ne cõsternatæ patriæ, undecimus furor, mors ipsius existeret.

De Epialte.

Proximum, & si non eiusdẽ splendoris est: tamen certum constantiæ haberi potest experimentum efficacis operæ forensis, fidei non latentis. Athenis Ephilates accusare publice iussus, & inter cæteros Demostrati nomen deferre coactus: cuius filius erat Demochares excellentis formæ puer animo eius flagrantissimo inhærens amore. Itaq; communis officij sorte truculentus accusator, priuati affectus conditione miserabilis reus, puerum ad se exorandum, quò parcius patris criminibus insisteret, uenientem neq; repellere, neq; supplicem genibus suis aduolutũ intueri sustinuit. Sed operto capite flens, & gemens, preces expromere passus est: nihiloq; minus syncera fide accusatum Demo-

ſtratum dānauit: uictoriam neſcio laude, an tormento maiore partam: quoniā prius, q̄ ſontem opprimeret: ſeipſum uicit Ephilates.

De Syracuſano Dione.

Quem Syracuſanus Dion diuerſitate exempli prægrauat: qui quibuſdam monentibus, ut aduerſus Heracliden, & Calippum, quorum fidei plurimum credebat: tanquam inſidias ei nectentes cautior eſſet: reſpondit: ſe uita malle excedere, q̄ in metu uiolentæ mortis amicos, inimicosq́; iuxta ponere. Quod ſequitur, & rei ipſius admiratione, & claritate authoris illuſtre.

De Alexandro Magno.

Alexander Macedonum Rex inclyta iam pugna excellentiſſimus opibus Darij contuſis, æſtu, & itineris feruore in Cilicia percalefactus, Cydno, qui aquæ liquore conſpicuus, Tarſum interfluit: corpus ſuum immerſit. ſubito deinde ex nimio hauſtu rigoris obſtupefactis neruis, ac torpore hebetatis artubus, maxima cū exanimatione totius exercitus, in oppidum caſtris propinquum defertur. iacebat æger Tarſi: inq́; ualetudine eius aduerſa, inſtantis uictoriæ ſpes fluctuabat. Itaq; conuocati medici, attentiſſimo conſilio ſalutis remedia circūſpiciebant. qui, cum ad unam potionem ſententiā direxiſſent: atq; eam Philippus medicus ſuis manibus temperatam Alexandro (erat autem ipſius amicus, & comes) porrexiſſet: à Parmenione miſſæ literæ ſuperuenerunt, admonentes, ut Rex inſidias Philippi perinde ac pecunia corrupti à Dario caueret. quas cū legiſſet, ſine ulla cunctatione medicamentū hauſit, ac tunc legendas Philippo tradidit. pro quo tam cōſtanti erga amicū iudicio, digniſſimā à Dijs immortalibus

mercedem recepit. qui incolumitatis eius præsidium falso interpellari indicio noluerunt.

VALERII MAXIMI LIBER QVARTVS.

De animi moderatione.

t Ransgrediar ad saluberrimam partem animi moderationẽ: quæ mentes nostras impotentiæ, et temeritatis incursu transuersas ferri nõ patitur. quo euenit: ut reprehẽsionis morsu sit uacua: et laudis quæstu sit opulẽtissima. itaq; effectus suos in claris uiris recognoscat.

De P. Valerio Publicola.

A tque ut ab incunabulis summi honoris incipiam: P. Valerius, qui populi maiestatem uenerando, Publicolæ cognomẽ assecutus est: cum exactis Regibus, imperij eorũ uim uniuersam, omniaq; insignia sub titulo consulatus in se tralata cerneret: inuidiosum magistratus fastigium, moderatione sua ad tolerabilem habitum deduxit: fasces securibus uacuefaciendo, & in concione populo summittendo. numerum quoq; eorum dimidia ex parte minuit, ultro Sp. Lucretio collega assumpto: ad quẽ, quia maior natu erat: priores fasces transferri iussit. legem etiã comitijs centuriatis tulit: nequis magistratus, ciuem Romanum aduersus prouocationẽ uerberare, aut necare uellet. Ita quo ciuitatis conditio liberior esset: imperium suum paulatim destruxit. Quid quod ædes suas diruit: quia excelsiore loco positæ, instar arcis habere uidebantur? nońne quantũ do

mo inferior: tantum gloria superior euasit?

De Furio Camillo.

Vix iuuat abire à Publicola: sed uenire ad Furiũ Camillum libet. cuius tam moderatus ex magna ignominia ad summum imperiũ transitus fuit: ut cum praesidium eius ciues capta urbe à Gallis Ardeae exulantis petijssent: non prius Veios ad accipiendum exercitum iret: q̃ de Dictatura sua omnia solenni iure acta comperisset. Magnificus Camilli Veientanus triumphus. egregia Gallica uictoria. sed ista cunctatio longe
» admirabilior. Multo enim, multoq; seipsum quàm ho-
» stem superare operosius est: nec aduersa propera festi-
» natione fugientem: nec secunda effuso gaudio apprehendentem.

De M. Rutilio Censorino.

Par Furio moderatione M. Rutilius Censorinus. Iterũ enim Ces. creatus, ad concionem populum uocatum quàm potuit grauissima oratione corripuit: quòd eam potestatem bis sibi detulisset: cuius, maiores, quia nimis magna uideretur: tempus coarctãdũ iudicassent. uterq; recte: & Censorinus: & populus. alter enim, ut moderate honores crederent: praecepit. alter se moderato credidit.

De L. Quintio Cincinnato.

Age L. Quintius Cincinnatus qualem Cos. gessit? cum honorem eius P. C. continuare uellent non solum propter illius egregia opera: sed etiam quòd populus eosdem tribunos in proximũ annum creare conabatur: quorum neutrũ iure fieri poterat: utrunq; discussit: senatus studium simul inhibendo: & tribunos uerecundiae suae exemplum sequi cogendo. atq; unus causa fuit: ut amplissimus ordo, populusq; tutus esset ab in-

iusti facti reprehensione. De Fabio Maximo.

Fabius uero Max. cum à se quinquies, & à patre, auo, proauo, maioribusq; suis, sæpenumero consulatū gestū animaduerteret: in comitijs, quibus filius suus summo consensu Cos. creabatur: q̄ potuit constanter, cum populo egit: ut aliquando uacationē huius honoris Fabiæ genti daret. non quòd uirtutibus filij diffideret (erat enim illustris) sed ne maximum imperium in una familia continuaretur. Quid hac moderatione efficacius? aut ualentius? quæ etiam patrios affectus, qui potentissimi habentur: superauit.

De Africano superiore.

Non defuit maioribus grata mens ad præmia superiori Africano exoluenda. Siquidē maxima eius merita paribus ornamentis decorare conati sunt. uoluerunt illi statuas in comitio, in rostris, in curia, in ipsa deniq; Iouis OPT. MAX. cælla ponere. uoluerunt imaginem eius triūphali ornatu indutam Capitolinis puluinaribus applicare. uoluerunt ei continuum per omnes uitæ annos Consulatum, perpetuamq; Dictaturam tribuere: quorum sibi nil neq; plebiscito dari, neq; S.C. decerni patiendo, penè tantum in recusandis honoribus se gessit: quantum egerat in merendis.

De eodem Africano.

Eodem robore mentis causam Annibalis in senatu protexit. cū eum ciues sui missis legatis tanquā seditiones apud eos mouentē accusarent: adiecit quoq; non oportere P.C. se R.P. Carthaginiensium interponere: altissimaq; moderatione, alterius saluti consuluit, alterius dignitati. uictoria tenus, utriusq; hostē egisse cō=

tentus.

De M. Marcello.

At M. Marcellus, qui primus & Annibalem uinci, & Syracusas capi posse docuit: cum in consulatum eius Siculi de eo questum in urbem uenissent: nec senatū ulla de re habuit: quia collega Valerius Leuinus forte aberat: ne ob id Siculi in querendo timidiores essent. & ut is rediit, ultro de his admittendis retulit, querẽtesq; de se patienter sustinuit. iussos etiã à Leuino discedere: remanere, ut suæ defensioni interessent, coẽgit. ac deinde utraq; parte perorata: etiã excedẽtes curia subsecutus est: quò liberius senatus sententiã ferret. improbatis quoq; eorũ querelis, supplices, & orantes, ut ab eo in clientelam reciperẽtur: clementer excepit. super hæc Siciliam sortitus, eã prouinciam collegæ cessit. Toties laudatio Marcelli uariari potest: quoties nouis ipse gradibus, moderatiõe aduersus socios usus est.

De T. Graccho Trib. pl.

Quàm etiam Tib. Gracchus admirabilem se exhibuit. Trib. enim plebis, cum ex professo inimicitias cum Africano, & Asiatico Scipionibus gereret. & Asiaticus iudicatæ pecuniæ satisdare non posset: atq; ideo à Cos. in uincula publica duci iussus esset: appellassetq; collegium tribunorum, nullo uolente intercedere, secessit à collegis, decretumq; composuit: nec quisquam dubitauit, quin eo scribendo, irati hostis aduersus Asiaticum uerbis usurus esset. At is iurauit primum cum Scipionibus se in gratiam non redisse. deinde tale decretum recitauit. Cum L. Cornelius Scipio die triumphi sui ante currum actos hostium duces in carcerem coniecerit: indignum, & alienũ à maiestate P. R. uideri

eundem ipsum duci. Itaq; id non passurũ fieri. Libenter tunc opinionẽ suã P. R. à Graccho deceptã cognouit: moderationemq́; eius debita laude prosecutus est.

De C. Claudio Nerone.

C. quoq; Claudius Nero inter cætera præcipue moderationis exempla numerandus est. Liuij Salinatoris in Asdrubale opprimendo particeps gloriæ fuerat: & tamen eum triumphantem equo sequi, q̃ triumpho, quem ei senatus æque decreuerat, uti, maluit: quia res in prouincia Salinatoris gesta fuerat. sine curru ergo triumphauit. Eò quidem clarius, quòd illius uictoria tantummodo laudabatur: huius, etiam moderatio.

De Africano posteriore.

Nec Africanus quidem posterior nos de se patitur tacere. qui Ces. cum lustrum conderet: inq́; solito sacrificio, scriba ex publicis tabulis solẽni eius precationis carmine præiret: quo Dij immortales ut P. R. res meliores, amplioresq́; facerent: rogabantur: satis, inquit, bonæ, ac magnæ sunt. Itaq; precor, ut eas perpetuo incolumes seruent: ac protinus in publicis tabulis ad hũc modum carmen emendari iussit. Qua uotorum uerecundia deinceps Cess. in condendis lustris usi sunt. Prudenter enim sensit tunc incrementum Romano imperio petendum fuisse: cum intra septimum lapidẽ triumphi quærebantur. maiorem autem totius terrarum orbis partem possidenti, ut auidum esset quicquam ultra appetere: ita abunde felix, si nihil ex eo, quod obtinebat: amitteret. Neque alia eius in Censura moderatio pro tribunali apparuit. Cẽturias recognoscens equitum, postquam C. Licinium Sacerdotem citatum

processisse animaduertit: dixit illum se scire uerbis cõceptis peierasse. proinde siquis eũ accusare uellet: usurum testimonio suo. sed nullo ad id negotium accedente: traduc equum, inquit, sacerdos: ac lucrifac censoriam notam: ne ego in tua persona, & accusatoris, & testis, & Ces. & iudicis partes egisse uidear.

De Q. Scæuola.

Quod animi temperamentum etiam in Q. Scæuola excellentissimo uiro adnotatum est. testis nanq; in reum productus, cum id respondisset: quod salutem periclitantis magnopere læsurum uidebatur, discedens adiecit. ita sibi credi oportere: si et alij idem asseuerassent: quoniam unius testimonio aliquem credere, pessimi esset exempli. & religioni igitur suæ debitam fidem, & communi utilitati salubre consilium reddidit.

De Metello Macedonico.

S entio quos ciues, quæ ue facta eorũ, ac dicta q̃ angusto ambitu orationis amplectar. sed cum magna mihi, & multa breuiter dicenda sint: claritate excellẽtibus: infinitis personis, rebusq; circunfusus, utrũq; præstare nõ possum. Itaq; propositi quoq; nostri ratio nõ laudanda sibi oĩa, sed recordãda sumpsit. Quapropter bona cũ uenia duo Metelli, Macedonicus, et Numidicus, maxia patriæ ornamẽta, stricti se narrari patiẽtur. Acerrime cũ Scipione Africano Macedonicus dissenserat. eorũq; ab æmulatione uirtutis profecta cõtentio, ad graues, testatasq; inimicitias progressa fuerat. Sed tñ cũ interẽptũ Scipionẽ cõclamari audisset: i publicũ se proripuit mœstoq; uultu, et uoce cõfusa, cõcurrite, cõcurrite, inqt, ciues: mœnia nostræ urbis euersa sũt. Scipiõi. n. Africa-

no intra suos penates quiescenti, nefaria uis allata est. O R. P. Pariter Africani morte miseram: & Macedonica tam humana, tamq; ciuili lamentatione felicē. Eodem enim tempore, & quantum amisisset principem: et qualem haberet, recognouit. Idem filios suos monuit: ut funebri eius lecto humeros subijcerent: atque huic exequiarum, illum honorem uocis adiecit: nō fore, ut postea id officium ab illis maiori uiro praestari posset. Vbi illa tot in curia iurgia? Vbi tā multae pro rostris altercationes? Vbi maximorum ciuium, et ducum tantorū togata praelia? omnia nimirum ista, praecipua ueneratione prosequenda deleuit moderatio.

De Metello Numidico.

Numidicus autem Metellus populari factione patria pulsus, in Asiā secessit: in qua, cum ei forte ludos Trallibus spectanti literae redditae essent: quibus scriptum erat: maximo senatus, & populi consensu, reditū illi in urbem datum: non è theatro prius abijt: q̄ spectaculum ederetur. non laetitiā suam proxime sedentibus ulla ex parte patefecit: sed summum gaudium intra se continuit. Eundem constat pari uultu & exulē fuisse, & restitutum. adeo moderationis beneficio, medius semper inter secundas, et aduersas res animi firmitate uersatus est.

De Catone posteriore.

Tot familijs in uno genere laudis enumeratis: Porcium nomen uelut expers huiusce gloriae silentio praetereūdum se negat. Posterior Cato non paruo summae moderationis fisus indicio, Cypriacam pecuniā, maxima cum diligentia, & sanctitate, in urbem deportauerat. cuius ministerij gratia, senatus relationē interponi iubebat:

bebat: ut prætorijs comitijs extra ordinem ratio eius haberetur. sed ipse id fieri passus non est, iniquum esse affirmans: quod nulli alij tribueretur: sibi decerni. ac nequid in persona sua nouaretur: campestrem experiri temeritatem, q̃ curiæ beneficio uti, satius esse duxit.

De M. Bibulo.

Ad externa iam mihi exempla transire conanti M. Bibulus uir amplissimæ dignitatis, & summus honoribus functus, manus inijcit: qui, cum in Syria moraretur prouincia: duos egregiæ indolis filios suos à Gabinianis militibus Aegypti occisos cognouit. Quorum interfectores ad eum uinctos Regina Cleopatra misit: ut grauissimæ cladis ultionem arbitrio suo exigeret. at ille oblato beneficio, quo nullum maius tribui lugenti potuerat: dolorem moderationi cedere coëgit: carnificesq; sanguinis sui intactos è uestigio ad Cleopatrã reduci iussit: dicendo, potestatem huius uindictæ non suam, sed senatus esse debere.

De Archyta Tarentino. Externa.

Tarentinus Archytas, dum se Pythagoræ præceptis Metaponti penitus immergit: magno labore, longoq; tempore solidum opus doctrinæ complexus: postq̃ in patriam reuertit, ac rura sua reuisere cœpit: animaduertit negligentia uillici corrupta, et perdita. intuẽsq; male meritum: sumpsissem, inquit, à te supplicium: nisi tibi iratus essem. maluit enim impunitum dimittere, quàm propter iram grauius iusto punire.

De Platone philosopho.

Nimis liberalis Archytæ moderatio, temperatior Platonis. nã, cum aduersus delictũ serui uehemẽtius exar-

sisset: ueritus ne ipse modum uindictæ dispicere non posset: Speusippo amico, castigationis arbitrium mandauit: deforme sibi futurum existimans, si commisisset, ut parem reprehensionem culpa serui, & animaduersio Platonis mereretur.

De eodem.

Quo minus miror, quòd in Xenocrate discipulo suo tam constanter moderatus fuit. audierat enim eum multa de se impie locutũ. sine ulla cunctatione criminationem respuit. instabat certo uultu index, quærẽs causam, cur sibi fides non haberetur. adiecit non esse credibile, ut quem tantopere amaret, ab eo inuicem non diligeretur. Postremo cũ ad iusiurandũ inimici asserentis malignitas confugisset: ne de periurio eius disputaretur, affirmauit nunquã Xenocratem illa dicturum fuisse, nisi ea dici sibi expedire iudicasset. Nõ in corpore mortali, sed in arce cœlesti equidem armatum animũ eius, uitæ stationem putes peregisse: humanorum uitiorum incursus à se inuicta pugna repellentẽ: cunctosq; uirtutis numeros, altitudinis suæ sinu clausos custodientem.

De Syracusano Dione.

Nequaquam Platoni literarum cõmendatione par Syracusanus Dion: sed quod ad præstandã moderationẽ attinet, uehementioris experimenti. Patria pulsus à Dionysio tyranno, Megaram petierat. ubi cum Theodorum principẽ eius urbis domi conuenire uellet: neq; admitteretur: multum, diuq; ante fores retentus, comiti suo, patienter hoc ferendum est, ait. forsitan enim & nos, cum in gradu dignitatis nostræ essemus: aliquid tale fecimus. qua tranquillitate consilij, ipse sibi conditionem exilij placidiorem reddidit.

De Thrasybulo.

Thrasybulus etiam hoc loci apprehendendus est: qui populum Atheniensem .xxx. tyrannorum sæuitia sedes suas relinquere coactum, dispersamq́;, & uagam uitam miserabiliter exigentem: animis pariter, atq; armis confirmatum, in patriam reduxit. Insignem deinde restitutione libertatis uictoriã, clariorem aliquanto moderationis laude fecit. Plebis enim scitum interposuit: ne qua præteritarum rerum mentio fieret. hæc obliuio, quam Athenienses ἀμνηστίαν uocant, concussum, & labentem ciuitatis statum, in pristinum habitum reuocauit.

De Stasippo Tegeate.

Non minoris admirationis illud. Stasippus Tegeates, hortãtibus amicis, ut graue in administratione R.P. æmulum, sed alioqui probum, & ornatum uirum, qualibet ratione uel tolleret, uel summoueret: negauit se facturum. ne quẽ in tutelam patriæ bonus ciuis locum obtineret: malus & improbus occuparet. seq́; potius uehementer aduersario urgeri, quàm patriã egregio aduocato carere, præoptauit.

De Pittaco.

Pittaci quoq; moderatione pectus instructum: qui Alcæum poetam & amaritudine odij, & uiribus ingenij aduersus se pertinacissime usum, tyrannidem à ciuibus Mitylenæ delatam adeptus, tantummodo quid in opprimendo posset: admonuit.

De septem sapientibus.

Huius uiri mentio subijcit, ut de septem sapientum moderatione referam. À piscatoribus in Milesia regione uerriculum trahẽtibus, quidã iactum emerat. extracta deinde magni põderis aurea Delphica mensa, orta

controuersia est: illis piscium se capturã uendidisse affirmantibus: hoc, fortunæ ductus emisse dicẽte. qua cõtentione propter nouitatem rei, & magnitudinẽ pecuniæ, ad uniuersum eius ciuitatis populum delata, placuit Apollinem Delphicum cõsuli, cuinam adiudicari mensa deberet. Deus respondit, illi esse dandam: qui sapientia cæteros præstaret, his uerbis græcis.

Εκγονε μιλήτου τρίποδος πέρι φοῖβον ἐρωτᾷς.
Ος σοφίῃ πάντων πρῶτος, τούτῳ τρίποδ᾽ ἀνδῶ.

Tunc illi consensu Thaleti mensam dederunt. ille cessit eam Bianti: Bias Pittaco: is protinus alij: deincepsq; per omnium septem sapientũ orbem, ad ultimum, ad Solonem peruenit: qui et titulum amplissimæ prudentiæ, & præmium ad ipsum Apollinem transtulit.

De Theopompo.

Atq; ut Theopompo quoq; Spartanorum Regi moderationis testimonium reddamus: cum primus instituisset, ut Ephori Lacedæmone crearẽtur: ita futuri regiæ potestati oppositi, quẽadmodum Romæ consulari imperio Tribb. pl. sunt obiecti: atq; illi uxor dixisset, id egisse illũ, ut filijs minorem potestatem relinqueret: relinquam, inquit, sed diuturniorem. optime quidem. ea. n. demum tuta est potentia: quæ uiribus suis modum imponit. Igitur Theopompus legitimis regnum uinculis constringendo: quo longius à licentia retraxit: hoc ad beneuolentiam ciuium propius admouit.

De Antiocho.

Antiochus autem à L. Scipione ultra Taurum montẽ imperij finibus summotus: cum Asiam prouinciam, uicinasq; ei gentes amisisset: gratias agere P. R. non

dissimulanter tulit: quòd nimis magna procuratione liberatus, modicis regni terminis uteretur. Et sanè nihil est tam præclarum, aut tam magnificum: quod non moderatione temperari desyderet.

DE IIS, QVI EX INIMICIS, IVNCTI SVNT AMICITIA, ET NECESSITVDINE. Caput II.

QVæ quoniam multis, & claris authoribus illustrata est: transgrediamur ad egregium humani animi affectum: quem ab odio ad gratiam deflexum, & quidem eum læto stylo prosequamur. nam sicut placidum mare ex aspero, cœlumq; ex nubilo serenũ hilari aspectu sentitur: sic bellũ pace mutatum, plurimum gaudij affert. offensarum etiam acerbitas deposita, candida relatione celebranda est.

De M. Aemilio Lepido.

M. Aemilius Lepidus bis Cos. & Pont. Max. splendoreq; honorum, par uitæ grauitate, diutinas, ac uehementes inimicitias cum Fuluio Flacco eiusdem amplitudinis uiro gessit: quas, ut simul Cess. renuntiati sunt: in campo deposuit: existimans non oportere eos priuatis odijs dissidere, qui publicæ summa iuncti essent potestate. id iudicium animi eius & præsens ætas comprobauit: & nobis ueteres annalium scriptores laudandum tradiderunt.

De Sex. Liuio Salinatore.

Sicuti Liuij quoq; Salinatoris finiendarũ simultatum illustre consilium ignotum posteritati esse noluerunt. Is nanq;, & si Neronis odio ardens in exilium profe=

ctus fuerat, testimonio eius praecipue afflictus: tamen, postquã eum inde reuocatum ciues collegam illi in consulatum dederunt: et ingenij sui, quod erat acerrimũ, & iniuriae, quam grauissimã acceperat, obliuisci sibi imperauit. ne, si dissidente animo consortium imperij usurpare uoluisset, pertinacem exhibendo inimicum, malum Cos. ageret. quae quidem mentis ad tranquilliorem habitum inclinatio, in aspero, ac difficili temporum articulo, plurimum salutis urbi nostrae, atque Italiae attulit: quia pari uirtutis impetu connixi, terribiles Punicas uires contuderunt.

De Africano, & Tiberio.

C larum etiam in Africano superiore, ac Tib. Graccho depositarum inimicitiarum exemplum. siquidem ad cuius mensae sacra, odio dissidentes uenerant: ab ea et amicitia, & affinitate iuncti discesserunt. non contentus enim Scipio authore senatu, in Capitolio, Iouis epulo cũ Graccho concordiã cõmunicasse: filiam quoq; ei Corneliã protinus ibidẽ despondit.

De Cicerone.

S ed huiusce generis humanitas etiã in M. Cicerone praecipua apparuit. A. nanq; Gabinium repetundarum reũ summo studio defendit: qui eum in consulatu suo urbe expulerat. Idemq; P. Vatiniũ dignitati suae semper infestum, duobus publicis iudicijs tutatus est: ut sine ullo crimine leuitatis, ita cum aliqua laude, " quia speciosius aliquanto iniuriae beneficijs uincun- " tur: quàm mutui odij pertinacia pensantur.

De P. Clodio Pulchro.

C iceronis autẽ factum adeo uisum est probabile: ut imitari id, ne inimicissimus quidem illi P. Cl. Pulcher du-

bitauerit. qui incesti crimine à tribus Lentulis accusatus, unum ex his ambitus reum patrocinio suo protexit: atq; in animum induxit, & iudicem, & Praet. & testem, Vestae aedem intuens, amicum Lentulo agere. intra quam ille salutem eius foedo crimine obruere cupiens, hostili uoce perorauerat.

De Caninio Gallo.

C aninius autem Gallus reum pariter, atq; accusatorem admirabilẽ egit: & C. Antonij, quẽ damnauerat, filiam in matrimoniũ ducendo, & M. Colonium, à quo damnatus fuerat, rerũ suarũ procuratorem habendo.

De Coelio Rufo.

C oelij uero Rufi ut uita inquinata, ita misericordia: quã Q. Pompeio praestitit probanda. cui à se publica quaestione prostrato, cũ mater Cornelia fidei cõmissa praedia nõ redderet: atq; iste auxiliũ suũ literis implorasset: ptinacissime absenti affuit. Recitauit ẽt eius epistolã in iudicio, ultimae necessitatis indicẽ: qua impiã Corneliae auaritiã subuertit. factũ propter nimiã, et eximiã humanitatẽ, ne sub Celio quidẽ authore repudiandũ.

DE ABSTINENTIA, ET CONTINENTIA. Caput III.

m Agna cura, praecipuoq; studio referendum est: quantopere libidinis, et auaritiae furori similes impetus, ab illustriũ uirorũ pectoribus, consilio, ac ratione summoti sunt. quia ij
» demum penates, ea ciuitas, id regnum aeterno in gra-
» du facile steterit: ubi minimum uirium ueneris, pecu-

niæq; cupido sibi uendicauerit. Nam quo istæ generis humani certissimæ pestes penetrauerint: iniuria dominatur: infamia flagrat. igitur contrarios his tam diris uitijs mores commemoremus. De Scipione.

Quartum & uicesimum annum agens Scipio, cum in Hispania, Carthagine oppressa maioris Carthaginis capiendæ sumpsisset auspicia: multos'q; obsides, quos in ea urbe Pœni clausos habuerant: in suam potestatem redegisset: eximiæ inter eos formæ uirginem ætatis adultæ, & iuuenis, & cœlebs, & uictor postquã comperit illustri loco inter Celtiberos natam, nobilissimo'q; gentis eius Indibili desponsatã: accersitis parentibus, & sponso inuiolatam tradidit. aurum quoq; pro redemptione puellæ allatũ erat: summæ dotis adiecit. Qua continentia, ac munificentia, Indibilis obligatus, Celtiberorum animos Romanis applicando, meritis eius gratiam debitam retulit. De M. Catone.

Verum ut huius uiri abstinentiæ testis Hispania: ita M. Catonis Epiros, Achaia, Cyclades insulæ, maritima pars Asiæ, prouincia Cypros. unde cum pecuniæ deportandæ ministerium sustineret: tam auersum animum ab omni Venere, quàm à lucro habuit: in maxima utriusq; intemperantiæ uersatus materia. nam & regiæ diuitiæ potestate ipsius continebãtur: & fertilissimæ deliciarum totius Græciæ urbes, necessaria totius nauigationis diuerticula erant. atq; id Munatius Rufus Cypriacæ expeditionis fidus comes, scriptis suis significat: cuius testimonium non amplector. proprio enim argumento laus ista nititur: quoniam ex eodem naturæ utero & continentia nata est, & Cato.

De Druso Germanico.

Drusum etiam Germanicum eximiam Claudiæ familiæ gloriam, fratrem Tiberij, patriæq́; rarum ornamentum, & quod super omnia est, operum suorũ pro habitu ætatis magnitudine, uitrico pariter, ac fratri Augusto, duobus R.P. diuinis oculis, mirifice respondentem, constat, usum Veneris intra coniugis charitatem clausum tenuisse.

De Antonia.

Antonia quoq; fœmina laudibus uirilem familiæ suæ claritatem supergressa, amorem mariti sui egregia fide pensauit. quæ post eius excessum, forma, & ætate florens, cubiculum socrus pro coniugio habuit, in eodemq́; toro alterius adolescentiæ uigor extinctus est, alterius uiduitatis experientia consenuit. hoc cubiculum talibus experimentis summam imponat.

De Cn. Martio.

Deinceps his uacemus: quorũ animus aliquo in momento ponendi pecuniam nunquam uacauit. Cn. Martius patritiæ gentis adolescens, Anci Regis clara progenies, cui Corioli Volscorum oppidum captum cognomen adiecit: cum editis conspicuæ fortitudinis operibus, à Posthumio Communio Cos. accurata oratione apud milites laudatus, omnibus donis militaribus, & agri. c. iugeribus, & decem captiuorum electione, & totidem ornatis equis, centenario boum grege, argentoq́; quantum sustinere ualuisset: donaretur: nihil ex his, præter unius captiui salutem hospitis, equumq́;, quo in acie uteretur: accipere uoluit. Qua tam circũspecta animi moderatione, nescias utrum maiore cum laude præmia meruerit, an reiecerit.

De M. Curio.

M. autem Curius exactissima norma Romanæ frugalitatis, idemq; fortitudinis perspectissimũ specimen, Samnitum legatis agresti se in scamno assidentem foco, ac ligneo catino cœnantem: quales epulas apparatus indicio est: spectandum præbuit. Ille enim Samnitum diuitias contempsit. Samnites eius paupertatẽ mirati sunt. nam cum ad eum magnum auri pondus publice missum attulissent: benignis uerbis inuitatus: ut eo uti uellet: uultum risu soluit: protinusq; superuacuæ, inquit, ne dicã ineptæ legationis ministri, narrate Samnitibus M. Curiũ malle locupletibus imperare: quàm ipsum fieri locupletem. atq; istud, ut pretiosum, ita malo hominum excogitatum munus refertote: & mementote me nec acie uinci: nec pecunia corrũpi posse. Idẽ, cum Italia Pyrrhum regem exegisset: nihil omnino ex præda regia, qua exercitum, urbemq; ditauerat: attigit. decretis etiam à Senatu septenis iugeribus agri populo: sibi autem quinquaginta: popularis assignationis modum non excessit. parum idoneum R. P. ciuem existimans: qui eo, quod reliquis tribueretur: contentus non esset.

De Fabricio Lucino.

Idem sensit Fabricius Lucinus honoribus, et authoritate omni ciuitate temporibus suis maior. censu par unicuiq; pauperrimo: qui à Samnitibus, quos uniuersos in clientela habebat: decem æris, & quinq; pondo argenti, totidemq; seruos sibi missos, in Samniũ remisit: continentiæ suæ beneficio sine pecunia prædiues: sine usu familiæ abunde comitatus. quia locupletem illum faciebat, non multa possidere: sed modica desyderare.

ergo domus eius, quemadmodũ ære, et argento, et mancipijs Samnitum uacua, ita gloria ex his contemptis parta, referta fuit.

De eodem Fabricio.

C onsentanea repudiatis donis Fabricij uota extiterunt. legatus enim ad Pyrrhum profectus, cum apud eum Cyneam Thessalum narrantem audisset: quendam Atheniensem clarum sapientia, suadentem nequid aliud homines, quàm uoluptatis causa facere uellent: pro monstro eam uocem accepit: continuoq; Pyrrho, et Samnitibus istam sapientiã deprecatus est. licet Athenæ doctrina sua glorientur: uir tamen prudens, Fabricij detestationem, quàm Epicuri maluit præcepta.
» quod euentus quoq; indicauit. Nam quæ urbs uolupta-
» ti plurimum tribuit: imperium maximum amisit.
» quæ labore delectata est: occupauit. & illa libertatem tueri non ualuit: hæc etiam donare potuit.

De Q. Tuberone Catelio.

C urij, & Fabricij Q. Tuberonem cognomine Catulium discipulum fuisse merito quis existimauerit. cui consulatũ gerẽti, cũ Aetolorũ gens omnis usus uasa argentea, magno pondere, exquisita arte fabricata, per legatos misisset: qui superiori tẽpore gratulandi causa ad eũ profecti retulerant: fictilia se in eius mensa uasa uidisse: monitos ne continentiæ, quasi paupertati succurrendũ putarent: cũ suis sarcinis abire iussit. quàm bene Aetolicis domestica prætulerat: si frugalitatis eius exẽplũ posterior ætas sequi uoluisset. nũc quò uentũ est? à seruis uix impetrari potest; ne eã supellectilẽ fastidiãt: qua uti Cos. nõ erubuit.

De Paulo Aemilio.

A t Perse Rege deuicto Paulus, cum macedonicis opibus,

ueterem, atq; hæreditariam urbis nostræ paupertatem eo usq; satiasset: ut illo tempore primum P. R. tributi præstandi onere se liberaret: penates suos nulla ex parte locupletiores fecit. præclare secũ actum existimans: quòd ex illa uictoria alij pecuniam, ipse gloriam occupasset.

De Q. Fabio Gurgite. C. Numerio Fabio Pictore, & Q. Vgolino.

A tq; huic animi eius iudicio. Q. Fabius Gurges. C. Numerius. Fabius pictor. Q. Vgolinus se subscripserunt. qui legati ad Ptolemæum Regem missi, munera, quæ ab eo priuatim acceperant: in ærarium quidem prius, quàm ad senatum legationem referrent: detulerunt. scilicet de publico ministerio nihil cuiquam præter laudem bene administrati officij accedere debere iudicantes. Iam illud humanitatis senatus, & attentæ maiorum disciplinæ indicium est. data sunt enim legatis, quæ in ærariũ reposuerant, non solum Patrum C. decreto, sed etiam populi permissu. eaq; legatis Quæss. prompte unicuiq; distribuerũt. ita in ijsdem, Ptolemæi liberalitas, legatorum abstinentia, senatus ac populi æquitas debitam probabilis facti portionem obtinuit.

De Calpurnio Pisone.

F abiorum, & Vgolini continentiæ Calpurnium Pisonẽ in consimuli genere laudis æmulum fuisse, res ipsa documento est. Cos. graui fugitiuorum bello à se liberata Sicilia, eos, quorum præcipua opera usus fuerat: imperatorio more donis prosequebatur. inter quos filium suũ aliquot locis præliatũ fortissime, titulo trium librarum aureæ coronæ decorauit: præfatus non opor

tere à magistratu è publica pecunia erogari, quod in ipsius domum reditarum esset. tantumq; ponderis se testamento adolescenti legaturum promisit: ut honorem publicè à duce, pretium priuatim à patre reciperet.

De Catone superiore.

Age siquis hoc seculo uir illustris pellibus hœdinis pro stragulis utatur: tribusq; seruis comitatus Hispaniã regat: et quingentorũ assium sumptu transmarinã prouinciã petat: eodem cibo, eodemq; uino, quo nautæ, uti contentus sit: nonne mirabilis existimetur? atqui ista patientissime superior Cato tolerauit: quia illũ grata frugalitatis consuetudo, in hoc genere uitæ, cum summa dulcedine continebat.

De Catone posteriore.

Multum à prisca continentia spatio annorum posterior Cato discedit: utpote in ciuitate iam diuite, & lautitia gaudente natus. is tamen, cum bellis ciuilibus interesset, filium secum trahens, duodecim seruos habuit: numero plures, q̃ superior: temporũ diuersis moribus, pauciores. Exultat animus maximorum uirorum memoriam percurrens.

De Scipione Aemiliano.

Scipio Aemilianus post duos inclytos consulatus, totidemq; suæ præcipuæ gloriæ triumphos, septem seruis sequentibus officio legationis functus est. & puto Carthaginis, ac Numantiæ spoliis cõparare plures potuerat: nisi operum suorũ ad se laudẽ, manubias ad patriam redundare maluisset. Itaque cum per socios, & exteras gentes iter faceret, non mancipia eius, sed uictoriæ numerabantur. nec quantũ auri, et argenti, sed quantum amplitudinis pondus secum ferret: æstimabatur. continentia uero etiã uniuersis plebis animus sæpe

numero cognita est. sed abunde erit ex his duo exempla longe inter se distantium seculorum, retulisse.

De Pyrrho.

P yrrhus impetus sui terrore soluto, ac iam Epiroticis armis languentibus beneuolentiam P. R. mercari, quia uirtutem debilitare nequiuerat, cupiens, pené totum regiarum opum apparatum in urbem nostram trãstulit. Cæterum cum & magni pretij, & uarij generis à legatis eius, tam uirorum, quàm fœminarum apta usui munera circa domos ferrentur: nulla cuiquam domo ianua patuit. Taretinæq; petulantiæ animosus magis, quàm efficax defensor, haud scio maiore cum gloria huius urbis, armis, quàm moribus repulsus sit.

De C. Mario, & L. Cinna.

I n illa quoque procella, quam C. Marius, & L. Cinna R. P. inflixerant: abstinentia P. R. mirifica conspecta est. Nam, cum à se proscriptorum penates, uulgi manibus diripiendos abiecissent: inueniri potuit nemo: qui ciuili luctu prædam peteret. unus enim quisque se ab his, perinde ac sacris ædibus abstinuit. Quæ quidem tam misericors continentia plebis, tacitum crudelium uictorum conuitium fuit.

Externa. De Pericle.

A c, ne eiusdem laudis commemorationem externis inuideamus: Pericles Atheniensium princeps, cum tragœdiarum scriptorẽ Sophoclem in Prætura collegam haberet: ac is publico officio unà districtus, pueri ingenui prætereuntis forma impensioribus uerbis laudasset: intemperantiã eius increpitans, dixit. Præt. nõ solum manus à pecuniæ lucro, sed etiam oculos à libidinoso

aspectu continentes esse debere. De Sophocle.
ophocles autẽ ætate iam senior, cum ab eo quidã quæreret, an etiamnum rebus venereis uteretur: Dij meliora inquit. libenter enim istinc tanquam ex aliqua furiosa profugi dominatione. De Xenocrate.
A equæ abstinentis senectæ Xenocratẽ fuisse accepimus: cuius opinionis non parua fides erit narratio: quæ sequitur. in peruiglio Phryne nobile Athenarum scortum iuxta eum uino grauem accubuit, pignore cum quibusdam iuuenibus posito, an temperantiã eius corrumpere posset. quam nec tactu, nec sermone aspernatus: quoad uoluerat in sinu suo moratã, propositi irritam dimisit. factum sapientia imbuti animi abstinens. sed meretriculæ quoq; dictum perquam facetũ. deridentibus enim se adolescentibus, quia tam formosa, tamq; elegans poti senis animum illecebris pellicere non potuisset: pactumq; uictoriæ pretium flagitantibus, de homine se cum ijs, non de statua pignus posuisse respondit. potest' ne Xenocratis continentia à quoquã magis uere, magisq; proprie demonstrari: quàm ab ipsa meretricula expressa est? Phryne pulchritudine sua, nulla ex parte constantissimam eius continentiam labefecit. Quid Rex Alexander? diuitijs eum quatere potuit? ab illo quoq; statuam equidẽ æque frustra tentatam putes. legatos ad eum cum aliquot talẽtis miserat: quos in Academiam perductos solito sibi, idest modico apparatu, & admodũ paruulis copijs excepit. postero die interrogãtibus, cui nã admumerari pecuniã uellet: quid uos, inqt, hesterna cœna non intellexistis: eũ me non indigere? ita Rex Philosophi amicitiã emere

uoluit: philosophus Regi suam uendere noluit.

De Diogene.

Alexander uero cognomen inuicti assecutus continentiã Diogenis Cynici uincere non potuit. ad quem, cum in Sole sedẽtem accessisset: hortareturq; ut siqua sibi præstari uellet, indicaret: quemadmodum erat in crepidine collocatus, sordidæ appellationis, sed robustæ uir- præstantiæ, mox inquit de cæteris: interim uelim à Sole mihi non obstes. quibus uerbis illa nimirũ inhæsit sententia. Alexander Diogenem gradu suo diuitijs pellere tentat. celerius Darium armis. Idem Syracu
» sis, cum olera ei lauanti Aristippus dixisset: si Diony
» sio adulari uelles: ista non esses. immo, inquit, si tu ista
» esse uelles: Dionysio non adulareris.

DE PAVPERTATE. Caput IIII.

De Cornelia.

Axima ornamẽta esse matronis liberos apud Pomponium Rufum collectorũ libro sic inuenimus. Cornelia Gracchorum mater, cum Campana matrona apud illam hospita, ornamenta sua pulcherrima seculi illius ei ostenderet: traxit eam sermone, quousq; é schola redirent liberi: & hæc, inquit, ornamenta mea sunt Omnia nimirum habet: qui ni
» hil concupiscit. eò quidem certius, quàm qui cuncta
» possidet. quia dominium rerũ collabi solet. bonæ men-
» tis usurpatio nullum tristioris Fortunæ recipit incur-
» sum. Itaq; quorsum attinet, aut diuitias in prima fe-
licitatis

licitatis parte, aut paupertatem in ultimo miseriarum statu ponere? cum & illarum frons hilaris, multis intus amaritudinibus sit referta: et huius horridior aspectus, solidis, & certis bonis abundet. quod melius personis, quàm uerbis repraesentabitur.

De Valerio Publicola.

Regio imperio propter nimiam Tarquinij superbiã finito, consulatus initium Valerius Publicola cum Iunio Bruto auspicatus est. Idemq; postea tres consulatus acceptissimos P. R. gessit: & plurimorum, ac maximorum operum praetextu, titulum imaginum suarũ amplificauit. cum interim fastorum illud columen, patrimonio ne ad exequiarum quidem impensam sufficiẽte, decessit: ideoq; publicae pecunia ductae sunt. non attinet ulteriore disputatione tanti uiri paupertatẽ scrutari. Abunde enim patet, quid uiuus possederit: cui mortuo lectus funebris, & rogus defuit.

De Menenio Agrippa.

Quantae amplitudinis M. Menenium Agrippam fuisse arbitremur: quem senatus, & plebs pacis inter se faciendae authorẽ elegit? quantae scilicet esse debuit arbiter publicae salutis. Hic, nisi à populo collatis in capita sextantibus funeratus esset: ita pecuniae inops decessit: ut sepulturae honore caruisset. uerum icirco perniciosa seditione diuidua ciuitas, manibus Agrippae in unum contrahi uoluit: quia eas pauperes quidem, sed sanctas animaduerterat. cuius ut superstitis nullũ fuit: quod in censum deferretur: ita extincti hodie, quod amplissimum est patrimonium, Romana concordia.

De C. Fabricio, & Q. Aemilio.

In C. uero Fabricij, & Q. Aemilij Pappi principum seculi sui domibus, argentum fuisse confitear oportet. uterq; enim patellam deorum, & salinum habuit. Sed eo lautius Fabricius: quod patellã suam Corneo pediculo sustineri uoluit. Pappus quoq; satis animose, qui, cum hæreditatis nomine ea accepisset: religionis causa abalienanda non putauit. Illi etiam prædiuites, qui ab aratro accersebantur: ut Coss fierent: uoluptatis causa sterile, atque æstuosissimum Pupiniæ solum uersabant: delitiarumq; ignari uastissimas glebas plurimo cum sudore dissipabant. immo uero, quos pericula R. P. imperatores accersebant: angustiæ rei familiaris (quid cesso proprium nomen ueritati reddere?) bubulcos, fieri cogebant.

De Attilio Calatino.

Attilium autem, qui ad eum accersendum à senatu missi erant ad imperium P. R. suscipiẽdum: semen aspergentem uiderunt. sed illæ rustico opere attritæ manus, salutem publicam stabilierunt. Ingentes hostiũ copias pessundederunt. Quæq; modo arantium boum iugum rexerant: triumphalis currus habenas retinuerunt. nec fuit ijs rubor, eburneo scipione deposito, agrestem stiuam aratri repetere. potest pauperes consolari Attilius: sed multo magis docere locupletes, q̃ non sit necessaria solidæ laudis cupidini, anxia diuitiarum comparatio.

De Attilio Regulo.

Eiusdem nominis, & sanguinis Attilius Regulus primi punici belli gloria, cladesq; maxima. cum in Africa insolẽtissimæ Carthaginis opes, crebris uictorijs contun-

deret: ac prorogatum sibi ob bene gestas res in proximũ annum imperium cognouisset: Coss. scripsit, uillicum in agello, quem septem iugerum in Pupinia habebat: mortuum esse: occasionemq́; nactum mercenariũ, amoto inde rustico instrumento discessisse: ideoq́; petere, ut sibi successor mitteretur: ne deserto agro nõ esset unde uxor, ac liberi sui alerentur. Quae postquam senatus à Coss. accepit: & agrum alij uillico colendũ locari: & alimenta coniugi eius, ac liberis praeberi: resq́;, quas amiserat: redimi publice iussit. Tanti aerario nostro uirtutis Attilianae exemplum, quo omnis aetas Romana gloriabitur: stetit.

De Quintio Cincinnato.

Aeq; magna latifundia L. Quintij Cincinnati fuerunt. septem enim iugera agri possedit. ex his tria, quae pro amico ad aerarium obsignauerat: multae nomine amisit. poenam quoq; pro filio Cesone, quod ad causam dicendam non occurrisset: huius agelli reditus soluit. & tamen ei quatuor iugera aranti, non solum dignitas patrisfamiliae constitit: sed etiam dictatura delata est. anguste se habitare nunc putat: cuius domus tantum patet: quantum Cincinnati rura patuerunt.

De Aelia familia.

Quid Aelia familia, q̃ locuples? sexdecim eodem tempore Aelij fuerunt: quibus una domuncula fuerat eodem loci: quo nunc sunt Mariana monimenta: & unus in agro Veiente fundus, minus multo cultores desyderãs, q̃ dominos habebat: Inq́; maximo circo Flaminio spectaculi locus. quae quidem loca ob uirtutem publice donata possidebant. Eadem gens nullũ ante scrupulum

Argenti habuit: quàm Paulus Perse Rege deuicto Q. Aelio Tuberoni genero suo quinque pondo argenti ex præda donaret. Taceo enim quod princeps ciuitatis filiam ei nuptui dedit: cuius pecunia tam ieiunos penates uidebat: quin ipse quoq; adeo inops decessit: ut nisi fundus, quem unũ reliquerat: uenisset: uxor eius dotem unde reciperet: non extitisset. Animi uirorum, & fœminarum uigebant in ciuitate: eorumq; bonis, dignitatis æstimatio cunctis in rebus ponderabatur. hæc imperia conciliabant: hæc iungebant affinitates: hæc in foro: hæc in curia: hæc intra priuatos parietes, plurimum poterant: patriæ enim rem unusquisq;, nõ suã, augere properabat: pauperq; in diuite, quàm diues in paupere imperio uersari malebat. atq; huic tam præclaro proposito illa merces reddebatur: quòd nihil eorum, quæ uirtuti debentur, emere pecunia licebat: inopiæq; illustrium uirorum, publice succurrebatur.

De Cn. Scipione.

Itaq; cũ secundo Punico bello Cn. Scipio ex Hispania senatui scripsisset: petens ut sibi successor mitteretur. quia filiam uirginem adultæ iam ætatis haberet: neq; ei sine se dos expediri posset: senatus ne res publica bono duce careret: patris sibi partes desumpsit: consilioq; uxoris, ac propinquorũ Scipionis constituta dote, summam eius ex ærario erogauit: ac puellam nuptui dedit. dotis modus. xl. millia æris fuit. qua non solum humanitas Patrum. C. sed etiam habitus ueterum patrimoniorum cognosci potest. nanq; adeo fuerunt arcta, ut Tacia Cæsonis filia maximã dotem ad uirũ. x. millia æris attulisse uisa sit. & Megulia, quia cum

quingentis millibus æris mariti domum intrauit, dotatæ cognomen inuenerit. Idem senatus Fabricij Luscini, Scipionisq; filias ab indotatis nuptijs liberalitate sua uindicauit: quoniã paternæ hæreditati præter opimam gloriã, nihil erat, quod acceptum referrēt.

De M. Scauro.

M. autem Scaurus quantulam à patre hæreditatem accepit, in primo libro eorum, quos de uita sua scripsit: refert. ait enim sibi decem sola mancipia, totumq; censum quinq;, atq; triginta millium numûm relictum. in hac enim ille pecunia futurus senatus princeps nutritus est spiritus. Hæc igitur exempla respicere: his
" acquiescere solatijs debemus: qui paruulos census no-
" stros nunquam querelis uacuos esse sinimus. nullum
" autem uel admodum parui ponderis argentum: pau-
" cos seruos: septem iugera aridæ terræ: indigentia do-
" mestica impensa funera: inopes dotum filias: sed egre-
" gios consulatus: mirificas dictaturas: innumerabiles
" triumphos cernimus. Quid ergo mendicam Fortu-
" nam quasi præcipuum generis humani malum diu-
" turnis conuitijs laceramus? quæ ut non abundãtibus,
" ita fidis uberibus Publicolas, Aemilios, Fabricios, Cu-
" rios, Scipiones, Scauros, hisq; paria robora uirtutis
" aluit. exurgamus potius animis: pecuniæq; aspectu
" debilitatos spiritus, pristini temporis memoria recree-
" mus. nanq; per Romuli casam, perq; ueteris Capitolij
" humilia tecta, et æternos Vestæ focos, fictilibus etiam-
" num uasis contentos, iuro, nullas diuitias, paupertati
" talium uirorum posse præferri.

DE VERECVNDIA. Caput V.

Qua tempestiuus ad uerecundiam transitus uidetur. Hæc enim iustissimus uiris præcepit: ut priuatas facultates negligerent: publicas q̄amplissimas esse cuperent. digna cui perinde ac cœlesti numini templa extruantur: aræq; consecrentur: quia parens est omnis honesti consilij: tutela solennium officiorum: magistra innocentiæ: cara proximis: accepta alienis: omni loco, omni tempore, fauorabilem præ se ferens uultum.

De populi Verecundia.

Sed ut à laudibus eius ad facta ueniamus: à condita urbe usq; ad Africanum, & Tiberium longum Coss. promiscuus senatui, et populo spectandorum ludorum locus erat. nunquam tamen quisquā ex plebe in theatro ante P.C. spectare sustinuit. Adeo circunspecta nostræ ciuitatis uerecundia fuit. Quæ quidem certissimum sui documentum etiam illo die exhibuit: quo L. Flaminius extrema in parte theatri constitit. qui à M. Catone, et L. Flacco Coss. senatu motus fuerat. consulatus iam honore defunctus, frater etiam T. Flaminij, Macedoniæ, Philippiq; uictoris. omnes. n. eū transire in locum dignitati suæ debitum coëgerunt.

De Terentio Varrone.

Confregit R.P. Terentius Varro Cannensis pugnæ temerario ingressu. idē delatam sibi ab uniuerso senatu & populo dictaturam recipere non sustinendo, pudore culpam maximæ cladis redemit: effecitq;, ut acres deorum iræ modestia ipsius moribus imputarentur.

Itaq; titulo imaginis eius speciosius non recepta dictatura, q̃ aliorum gesta ascribi potest.

De Cn. Scipione, & Scriba Cicereio.

Nos autem ad praeclarum uerecundiae opus transgrediamur. magna cum inuidia fortuna praetorijs comitijs Africani superioris filium Cn. Scipionem & scribam Cicereium in campum deduxerat: ut'q; nimis impotens sermone uulgi carpebatur: quod tanti uiri sanguinem, clientelam'q; comitiali certamine confuderat. Caeterum crimen eius in suam laudem Cicereius conuertit. Nam ut uidit omnibus se centurijs Scipioni anteferri: tēplo descendit: abiecta'q; candida toga competitoris sui suffragatorem agere coepit: ut scilicet praeturam melius Africani memoriae concederet: q̃ sibi uendicaret. necnon, & si maximo uerecundiae pretio, Scipio tunc honorem adeptus est: Cicereio tamen magis gratulati sunt.

De L. Crasso.

Acne protinus comitijs abeamus, consulatum petens L. Crassus, cum omnium candidatorum more, circum forum supplex populo ire cogeretur: nunquam adduci potuit: ut id praesente Q. Scaeuola grauissimo, & sapientissimo uiro socero suo faceret. Itaq; rogabat eum: ut a se, dum ineptae rei inseruiret: discederet. maiorem uerecundiā dignitatis eius, q̃ candidae togae suae respectum agens.

De Pompeio Magno.

Pompeius autem Magnus Pharsalica acie uictus a Caesare, cum postero die Larissam intraret, oppidi'q; illius uniuersus populus obuiā ei processisset: ite, inquit, & istud officium praestate uictori. dicerē non dignus qui uinceretur: nisi a Caesare esset superatus. certe mo

destus in calamitate. Nam, quia dignitate sua uti iam non poterat: usus est uerecundia.

De C. Iulio Cæsare.

Quam præcipuam in C. quoque Cæsare fuisse sæpenumero apparuit: & ultimus eius significauit dies. com pluribus enim paricidarum uiolatus mucronibus, inter ipsum illud tempus, quo diuinus spiritus mortali secernebatur à corpore: ne tribus quidem & uiginti uulneribus, quin uerecundiæ obsequeretur: absterreri potuit. siquidem utraq; togam manu demisit: ut inferior pars corporis tecta collaberetur. in hunc modum non homines expirant: sed Dij immortales sedes suas repetunt.

Externa. De Spurina.

Quod sequitur, externis adnectam: quia ante gestũ est, q̃ Hetruriæ ciuitas daretur. Excellẽtis in ea regione pulchritudinis adolescens nomine Spurina, cum mira specie complurium fœminarum illustriũ solicitaret oculos: ideoq; uiris, ac parentibus earum se suspectum esse sentiret: oris decorem uulneribus confudit: deformitatemq; sanctitatis suæ fidem, q̃ formam irritamentum alienæ libidinis esse maluit.

De quodam sene Atheniensi.

Athenis quidam ultimæ senectutis, cum spectatum ludos in theatrum uenisset: eumq; nemo è ciuibus sessum reciperet: ad Lacedæmoniorũ legatos forte peruenit: qui hominis ætate moti, canos eius, et annos, assurgendi officio uenerati sunt: sedemq; ei inter ipsos honoratissimo loco dederunt. quod ubi fieri populus aspexit: maximo plausu, alienæ urbis uerecundiã cõprobauit. ferunt tunc unũ è Lacedæmonijs dixisse: ergo Athe-

ulenses, quid rectum sit sciunt: sed id facere negligunt.

DE AMORE CONIVGALI. Caput VI.

Placido, & leni affectu, ad æque honestum, à uerũ aliquanto ardentiorem, et concitatiorẽ pergam: legitimíq; amoris quasi quasdam imagines, non sine maxima ueneratione contemplandas lectoris oculis subijciam. ualenter inter coniuges stabilita fidei opera percurrens, ardua imitatu, cæterum cognosci utilia: quia excellentissima animaduertenti, ne mediocria quidem præstare: rubori oportet esse.

De Tib. Gracco.

Tib. Gracchus anguibus domi suæ, mare, ac fœmina apprehẽsis: certior factus ab aruspice mare dimisso, uxori eius, fœmina, ipsi celerẽ obitum instare: salutarem coniugi potius, q̃ sibi partem secutus augurij, marem necari, fœminam dimitti iussit: sustinuitq;, in conspectu suo se ipsum in interitu serpentis occidi. Itaq; Corneliam nescio utrum feliciorem dixerim, quòd talem uirum habuerit: an miseriorem, quòd amiserit.

De Admeto Rege Thessaliæ.

O te Thessaliæ Rex Admete crudelis, & diri fati crimine sub magno iudice dãnatum: qui coniugis tuæ fata pro tuis permutari passus es: eáq;, ne tu extinguereris, uoluntario obitu consumpta, lucem intueri potuisti. & certe prius parentum indulgentiam tentaueras: fœmineo animo impar inuentus. De C. Plautio.

Vilior Gracco iniquæ fortunæ uictima, quamuis senatorij uir ordinis C. Plautius Numida, sed in consimili

amore, par exemplum. morte enim uxoris audita, doloris impotens, pectus suũ gladio percussit. Interuentu deinde domesticorum inceptum exequi prohibitus, colligatusq́;, ut primum est occasio data: scissis fascijs, ac uulnere diuulso, constanti dextera, spiritum luctus acerbitate permistum, ex ipsis præcordijs, et uisceribus hausit: tam uiolenta morte testatus, quantũ martialis flãmæ illo pectore clausum habuisset. De M. Plautio.

E iusdem ut nominis, ita amoris quoque M. Plautius. nam cum imperio senatus classem sociorum .lx. nauium in Asiam reduceret: Tarentumq́; appulisset: atq; ibi uxor eius Horestilla, quæ illuc eum prosecuta fuerat: morbo pressa decessisset: funerata ea, & in rogum imposita: inter officium ungendi, et osculandi, stricto ferro incubuit: quem amici sicut erat, togatum, & calceatum, corpori coniugis iunxerunt: ac deinde subiectis facibus, utrunq; unà cremauerunt. quorum ibi factum sepulcbrũ Tarenti etiamnum conspicitur: quod uocatur τῶν φιλούντων. nec dubito: quin siquis modo extinctis sensus inest: Plautius, & Horestilla, fati consortione: gestientes uultus tenebris intulerint. saneq́; ubi idem & maximis, & honestissimus amor est, aliquanto præstat morte iungi, quàm uita distrahi.

De Iulia C. Cæsaris filia.

C onsimilis affectus Iuliæ C. Cæsaris filiæ annotatus est: quæ, cum ædilitijs comitijs Pompeij Magni coniugis sui uestem cruore respersam è campo domum relatam uidisset: territa metu, nequa uis ei esset allata: exanimis concidit: partumq́;, quem utero conceptum habebat: subita animi consternatione, & graui dolore cor-

poris eijcere coacta est: atq; ita expirauit. magno quidem cum totius terrarum orbis detrimento. cuius trãquillitas tot ciuilium bellorum truculentissimo furore perturbata non esset: si Cæsaris, & Pompeij concordia, communis sanguinis uinculo constricta mansisset.

De Porcia Catonis filia, Vxore Bruti.

T uos quoq; castissimos ignes Porcia M. Catonis filia cuncta secula debita admiratione prosequuntur. quæ cum apud Philippos uictum, & interemptum uirum tuum Brutum cognosceres: quia ferrum non dabatur: ardentes ore carbones haurire non dubitasti: muliebri spiritu uirilem patris exitum imitata. Sed nescio an hoc fortius, quòd ille usitato, tu nouo genere mortis ab sumpta es.

Externa.

S unt & alienigeni amores iusti, obscuritate ignorantiæ nõ obruti: ex quibus paucos attigisse satis erit. Gentis Cariæ Regina Arthemisia uirum suum Mausolũ fato absumptum, quantopere desyderarit: leue est, post conquisitorũ omnis generis honorũ, monimentiq; usq; ad septem miracula prouecti magnificentiã, argumentari. Quid enim aut eos colligas? aut de illo inclyto tumulo loquare? cum ipsa Mausoli uiuum, ac spirans sepulchrum fieri concupierit: eorum testimonio, qui illam extincti ossa potioni aspersa, bibisse tradunt.

De Hypsicratea uxore Mithridatis.

H ypsicratea quoq; Regina Mithridatem coniugem suum effusis charitatis habenis amauit. propter quem præcipuum formæ suæ decorem in habitum uirilem conuertere uoluptatis loco habuit. tonsis .n. capillis equo se, & armis assuefecit: quo facilius laboribus, et periculis

eius interesset. quinetiam uictum à Cn. Pompeio per efferatas gentes fugientem, animo pariter, & corpore infatigabili secuta est. cuius tanta fides asperarũ, atq; difficilium rerum Mithridati maximum solatium, et iucundissimum lenimentum fuit. cum domo enim, & penatibus uagari se credidit, uxore simul exulante.

De Lacedæmone.

Verum quid Asiam, quid barbariæ immensas solitudines, quid latebras Pontici sinus scrutor? Cum splendidissimum totius Græciæ decus Lacedæmon præcipuũ uxoriæ fidei specimen tantum non nostris ostentet oculis, plurimis, & maximis patriæ suæ laudibus admiratione facti comparandum.

De Minyis.

Minyæ, quorum origo ex inclyto sociorum Iasonis numero Lemniorum in insula concepta, per aliquot seculorum uices stabilis in sede manserat: à pelasgicis expulsi armis, alienæ opis indigentes, excelsa Taygetorum montiũ iuga supplices occuparũt. quos Spartana ciuitas respectu Tyndaridarum (nanq; in illo nobilis famæ nauigio destinatum syderibus par fratrum fulserat) deductos inde, legibus, commodisq; suis immiscuit. Sed hoc tantum beneficium in iniuriam bene meritæ urbis regnum affectantes uerterunt. Igitur publicæ custodiæ inclusi, capitali seruabantur supplicio. quod cum uetere instituto Lacedæmoniorum, nocturno tempore passuri essent, coniuges eorum illustris sanguinis, ibi uelut allocuturæ perituros uiros, impetrato à custodibus aditu, carcerem intrarunt: commutataq; ueste, per simulationem doloris, uelatis capitibus eos abire passæ sunt. Hoc loco quid aliud adiecerim, q̃

dignas fuisse, quibus Minyæ nuberent?

DE AMICITIA. Caput VII.

Contemplemur nunc amicitiæ uinculum potens, & prævalidum, neq; ulla ex parte sanguinis uiribus inferius: hoc etiam certius, & exploratius: quia illud nascendi sors fortuitum opus: hoc uniuscuiusq; solido iudicio incoacta uoluntas contrahit. Itaq; celerius sine reprehensione propinquum auersere, quàm amicum. quia altera direptioni utiq; iniquitatis, altera leuitatis crimini subiecta est. Cum enim deserta sit futura uita hominis nullius amicitiæ cincta præsidio: tam necessarium subsidiũ temere assumi non debet: semel autem apprehensum, recte sperni non conuenit. Syncerae uero fidei amici præcipue in aduersis rebus cognoscuntur: in quibus quicqd præstatur, totum à constanti beneuolentia proficiscitur. felicitatis cultus, maiore ex parte adulationi, q̃ charitati erogatus, certe suspectus est: perinde ac plus semper petat, quàm impendat. Accedit huc: quod infractæ fortunæ homines, magis amicorũ studia desyderant, uel præsidij, uel solatij gratia. nam læta quidem, & prospera negotia, utpote cum diuina suffragatione foueantur: humana minus indigent. Tenacius igitur eorum nomina posteritatis memoria apprehẽdit: qui aduersos amicorum casus non deseruerunt: quàm qui prosperum uitæ cursum comitati sunt. Nemo de Sardanapali familiaribus loquitur. Orestes Pylade penè amico, quàm Agamemnone patre notior est. si-

quidem illorum amicitia in consortione delitiarum, et luxuriæ contabuit: horum duræ, atq; asperæ conditionis solatium, ipsarum miseriarum experimento enituit. Sed quid externa attingo, cum domesticis prius liceat uti?

De Tib. Graccho, & C. Blosio.

1 Inimicus patriæ fuisse Gracchus existimatus ẽ: nec immerito: quia potentiam suam, saluti eius prætulerat. q̃ constantis tamen fidei, amicum etiam in hoc tam prauo proposito C. Blosium cumanum habuerit. operæpretium est cognoscere hostis iudicatus, ultimo supplicio affectus, sepulturæ honore spoliatus, beneuolẽtia tamen eius nõ caruit. Nam cũ senatus Rutilio, et Lenati Coss. mandasset: ut in eos, qui cum Graccho consenserant: more maiorũ animaduerteret: et ad Læliũ, cuius consilio præcipue Coss. utebantur: pro se Blosius deprecatum uenisset: familiaritatisq; excusatione uteretur: atq; is dixisset: Quid si te Gracchus templo Iouis Opt. Max. faces subdere iussisset: obsecuturus'ne uoluntati ipsius propter istam, quam iactas, familiaritatem: fuisses? Nunquam istud, inquit: Gracchus imperasset. satis, immo etiam nimium. totius nanq; senatus consensu dãnatos mores defendere ausus est. Verũ quòd sequitur multo audacius, multoq; periculosius. cõpressus enim perseueranti interrogatione Lælij in eodem constantiæ gradu stetit. séq; etiam, hoc si modo Gracchus annuisset: facturum respondit. Quis illum sceleratum putasset fuisse: si tacuisset? Quis etiã non sapientẽ: si pro necessitate tẽporis locutus esset? At Blosius nec silentio honesto, nec prudẽti sermone salutẽ suã, ne qua ex pte ifelicis amicitiæ memoriã desereret: tueri uoluit.

De C. Graccho, & Pomponio, & Lectorio.

In eadem domo æque robustæ constantis amicitiæ exẽpla oboriuntur. prostratis .n. iam & perditis C. Gracchi consilijs, rebusq;: cũ tota eius conspiratio late quæreretur: desertũ omni auxilio, duo tñ amici Põponius & Lectorius ab infestis, et undiq; ruentibus telis, oppositu corporum suorum texerunt. quorũ Pomponius, quo is facilius euaderet: concitatũ sequentiũ agmen in porta Trigemina aliquãdiu acerrima pugna ihibuit. nec uiuus pelli potuit: sed multis confectus uulneribus transitum super cadauer suũ eis (credo ẽt post fata inuitus) dedit. Lectorius autem in ponte sublicio cõstitit: & eũ, donec Gracchus trãsiret: ardore spiritus sui sepsit: ac ui iam multitudinis obrutus, conuerso in se gladio, celeri saltu profundũ Tyberis petijt. quamq; in eo ponte charitatem toti patriæ Horatius Cocles exhibuerat, unius amicitiæ, adiecta uoluntaria morte præstitit. q̃ bonos Gracchi, si aut Patris, aut materni Aui sectam uitæ ingredi uoluissent: habere milites potuerãt. Quo .n. impetu, qua perseuerantia animi Blosius, & Pomponius, & Lectorius trophæa, ac triũphos eorũ adiuuissent: furiosi conatus tam strenui comites? sinistris quidem auspicijs amicitiæ conditionẽ secuti. sed quo miseriora, hoc certiora fideliter cultæ nobilitatis exempla.

De Lucio Rhegyno.

Lucius autem Rhegynus, si ad debitam publico ministerio syncæritatem exigatur: posteritatis conuitio lacerãdus. si amicitiæ fido pignore æstimetur, in optimo laudabilis conscientiæ portu relinquendus est. Trib. enim plebis Cepionem in carcerem coniectum, quod illius

culpa exercitus noster à Cimbris, & Theutonibus uidebatur deletus: ueteris, arctæq; amicitiæ memor, publica custodia liberauit: nec eatenus amicũ egisse contentus, ét fugæ eius comes accessit. Prò magnum, & inexuperabile tuum numen amicitia: cum ex altera parte R.P. manum inijceret: ex altera tua illum dextra traheret: et illa ut sacrosanctus esse uellet: exigeret: tu exiliũ indiceres. adeo blando uteris imperio: quod is suplicium honori prætulit. admirabile est opus tuum. Sed quod sequitur aliquanto laudabilius. recognosce enim quousq; Volumnij constantem erga amicum suum charitatem sine ulla R.P. iniuria euexeris: qui ortus equestri loco, cum M. Lucullum familiariter coluisset: eumq; M. Antonius, quod Bruti, & Caßij partes secutus fuerat: interemisset: in magna fugiendi licẽtia, exanimi amico adhæsit: huc usq; in lachrymas, & gemitus profusus, ut nimia pietate causam sibi mortis accerseret. Nam propter præcipuam, & perseuerantem lamentationem ad Antonium pertractus est. cuius postq̃ in conspectu stetit: iube me, inquit, imperator protinus ad Luculli corpus perductum occidi. Neq; enim absumpto illo superesse debeo: cum ei infelicis militiæ author extiterim. Quid hac fidelius beneuolentia? mortem amici, hostis odio leuauit: uitam suam, consilij crimine astrinxit. quoq; illum mirabiliorem redderet: se fecit inuisiorem. nec difficiles Antonij aures habuit. ductusq; quò uoluerat: Luculli dexteram auide osculatus: caput, quod abscissum iacebat: sublatum pectori suo applicauit: ac deinde demissam ceruicem uictoris gladio præbuit.

De Theseo, & Pirithoo.

L oquatur nunc Graecia nefandis Thesea Pirithoi amoribus subscribentem, Ditis se patris regnis commisisse. uani est illud narrare: stulti credere. mistum cruorem amicorum, & uulneribus innexa uulnera: mortemq; morti inhaerētem uidere. haec uera Romanae amicitiae indicia. illa gentis ad fingendum paratae, monstro similia mendacia.

De L. Petronio.

L. quoq; Petronius huiusce laudis consortionē merito uendicat. pari enim inclytae amicitiae ausu, par gloriae portio asserenda est. admodum humili loco natus, ad equestrem ordinem, & splendidae militiae stipendia P. Celij beneficio peruenerat. cui gratum animum, quia in materia laeta exhibere non contigerat: in ea, quam iniquā fortuna esse uoluit: cum multa fide praestitit. erat ab Octauio Cos. Placentiae praepositus Celius: qua Cinnano exercitu capta, & senior iam, & graui ualetudine affectus, ne in potestatem hostiū ueniret: ad auxilium dextrae Petronij confugit: quem is ab incepto consilio frustra conatus abstrahere: in ijsdē perseuerantem precibus, interemit: caediq; eius suam iunxit: ne eo iacente, per quem omnia dignitatis incrementa assecutus fuerat: superesset. Ita alterius fato uerecundia: alterius pietas causam praebuit.

De Seruio Terentio.

I ungendus est Petronio Seruius Terentius: quanquam ei, sicut cupierat, pro amico suo perire nō contigit. Incepto nanque egregio, non irrito euentu aestimari debet: quia quantum in illo fuit, et ipse extinctus est: & D. Brutus periculum euasit mortis. qui fugiens à Mu-

tina, ut ad se interficiendum ab Antonio missos equites aduenisse cognouit: quodam in loco iustæ pœnæ debitum spiritum tenebris furari conabatur: eoq; iam facta irruptione, Terentius fideli mendacio obscuritate ipsa suffragante, Brutum se esse simulauit: & corpus suum trucidandum equitibus obiecit. uerum cognitus à Furio, cui Brutianæ ultionis officium mandatū fuerat: nece sua, amici supplicium discutere non potuit. sic inuitus fortuna cogente uixit.

De Decimo Lælio, & M. Agrippa.

Ab hoc horrido, & tristi pertinacis amicitiæ, ad lætum & serenum uultum transeamus: atq; inde eam euocatam, ubi omnia lachrymis, gemitu, cædibus, fuerāt referta: in eo, quo dignior est, felicitatis domicilio collocemus, gratia, honore, abundantissimisq; opibus, fulgente. Orere igitur ab illa, quæ sanctorum umbris dicata esse creditur, sede, hinc Decime Læli, illinc M. Agrippa, alterum uirorum, alterum deorum maximū amicum, & certa mente, & secundis omnibus sortiti: totumq; beatæ turbæ gregem, qui uestro ductu uenerāda synceræ fidei stipendia, laudibus, & præmijs onustus peregit, in lucem uobiscum protrahite. uestros.n. constantes animos, uestra strenua ministeria, uestram inexpugnabilem taciturnitatem, proq; dignitate, et salute amicorum perpetuam excubationem testatiorem beneuolentiam, & rursus harum rerum uberrimos fructus, posterior intuens ætas, in excolendo iure amicitiæ, q̄ libentius, tam etiam religiosius erit operata. Hæret animus in domesticis: sed aliena quoq; benefacta referre Romanæ urbis candor hortatur.

Externa.

Damon et Pythias pythagoricæ prudētiæ sacris initiati, tam fidelē inter se amicitiā iunxerunt: ut cū alterū ex his Dionysius Syracusanus interficere uellet, atq; is tēpus ab eo, quo prius, q̄ periret, domū profectus res suas ordinaret, impetrauisset: alter uadē se pro reditu eius tyrāno dare nō dubitauit. solutus erat periculo mortis, q modo gladio ceruices subiectas habuerat. idem'q; caput suū subiecerat: cui securo uiuere licebat. Igitur omnes, et in primis Dionysius, nouæ, atq; ancipitis rei exitum speculabantur. appropinquante deinde finita die, nec illo redeūte, unusq̄sq; stultitiæ tā temerariū spōsorem dānabat. at is nihil se de amici cōstantia metuere prædicabat. eodē autē momento, et hora, à Dionysio cōstituta, qui eā acceperat: superuenit. admiratus amborū animū tyrānus, suppliciū fidei remisit. insuper'q; eos rogauit, ut se in societatē amicitiæ, tertiū sodalicij gradū ultima culturū beneuolentia reciperent. Hæ sanè uires amicitiæ, mortis contemptum ingenerare: uitæ dulcedinē extinguere: crudelitatem mansuefacere: odium in amorē conuertere: pœnā beneficio pēsare potuerunt. quibus penè tm̄ uenerationis, quantū deorum immortaliū cerimonijs debetur. Illis. n. publica salus, ijs priuata continetur. atq; ut illarū ædes sacra domicilia: harum fida hominū pectora quasi quodā sancto spiritu referta templa sunt.

De Alexandro.

Quod ita esse Rex Alexander sensit, Darij castris, in quibus omnes necessarij eius erant: potitus: Hephæstione gratissimo sibi latus suum tegente ad eos alloquendos uenit: cuius aduentu mater Darij recreata

humi prostratum caput erexit. Ephestionemq;, quia ei & statura, et forma praestabat: more Persarum adulata, tanquã Alexandrum salutauit. admonita deinde erroris, per summam trepidationem excusationis uerba quaerebat. cui Alexander, nihil est, inquit, quòd hoc nomine confundaris. Nam & hic Alexander est. utri prius gratulemur? qui hoc dicere uoluit? an cui audire contigit? maximi enim animi Rex, etiam totũ terrarum orbẽ aut uictorijs, aut spe complexus, tam paucis uerbis se, cum comite suo partitus est. O` donum inclytae uocis danti pariter, atq; accipienti speciosum.

De Pompeio.

Quod priuatim quoq; merito ueneror, clarissimi, ac disertissimi uiri promptissimam erga me beneuolentiam expertus: nec metuo ne parum conueniat mihi Pompeium meũ instar esse Alexandri: cum illi Ephestio suus, alter fuerit Alexander. Ego uero grauissimo crimini sim obnoxius, constantis, & benignae amicitiae exempla sine ulla eius mentione transgressus: cuius in animo uelut in parentũ amantissimorum pectore, laetior uitae meae status uiguit, tristior acquieuit. a` quo omniũ incrementa commodorum ultro oblata cepi. per quem tutior aduersus casus steti. qui studia mea ductu, et auspicijs suis lucidiora, & alacriora reddidit. Itaq; pa- ui inuidiã quorundã optimi amici iactura, uidelicet quia fructu torseram: non quidem meo merito gratiam meam, quantacunq; cum ijs fuit, qui ea uti uo-
» luerant, partitus. uerum nulla tam modesta felicitas
» est: quae malignitatis dentes uitare possit. et quo se cessu quosdã fugeris. aut quibus insulis misericordiae per

mulseris: ne ut alienis malis perinde, ac bonis suis lætentur, ac gestiant? diuites sunt aliorum iacturis, locupletes calamitatibus, immortales funeribus. sed illi quatenus alienis incommodis suorum adhuc expertes insultent: optima uindex insolentiæ, uarietas humanæ conditionis uiderit.

DE LIBERALITATE. Caput VIII.

Nostrum opus pio egressu ad propriam rem prouectum in suum ordinem reuocetur: liberalitatisq; commemorationi uacemus. Cuius duo sunt maxime probabiles fontes: uerum iudicium, & honesta beneuolentia. nam cum ab his oritur: tunc demum eius ratio constat. dono autem ipsi gratiam et magnitudo quidem sua, sed efficaciorem aliquanto opportunitas conciliat. De Fabio Maximo.

A accedit enim pretio rei, inæstimabile momentum occasionis: quæ Fabium Max. tot ante secula ob paruam pecuniæ summam erogatæ, ad hoc usq; tempus laudabilem fecit. Captiuos enim ab Annibale interposita pactione numorũ receperat. qui cum à senatu non præstarentur, misso in urbem filio fundum, quem unicum possidebat: uendidit: eiusq; pretium Annibali protinus numerauit. Si ad calculos reuocetur: paruum, utpote septẽ iugeribus, et hoc in pupinia additis redactum. si animo prærogantis, omni pecunia maius. se enim patrimonij, q̃ patriam fidei inopem esse maluit. eò quidẽ maiore cum commendatione, quòd proni studij certius indiciũ est supra uires niti, quàm ui-

» ribus ex facili uti. alter enim quod potest, præstat. al-
» ter etiam plus, q̃ potest. De Busa.

Itaq; eiusdem temporis fœmina Busa nomine, regionis autem Apuliæ ditissima, merito quidem liberalitatis testimonium recepit: sed excellẽtes opes suas Fabianis rei familiaris angustijs non comparauit. Nam & si circa decem millia ciuium nostrorum Cannensis prælij reliquias benignissime inter Canusina mœnia alimẽtis sustentauit: salue tamen statu fortunarum suarum munificam se P. R. præstitit. Fabius in honorem patriæ, paupertatem inopia mutauit.

De Q. Considio.

In Q. quoq; Considio saluberrimi exempli, nec sine paruo ipsius fructu, liberalitas annotata est: qui, Catilinæ furore ita consternata R. P. ut ne à locupletibus quidem debitæ pecuniæ, propter tumultum, pretijs possessionum diminutis, solui creditoribus possent: cum centies, atq; quinquagies. HS. summam in fœnore haberet, neq; de sorte quenquam debitorum suorum, neque de usura appellari à suis passus est. quantunq; in ipso fuit, amaritudinem publicæ confusionis priuata tranquillitate mitigauit, opportune, mirificeq; testatus, se nũmorum suorum, non ciuilis sanguinis esse fœneratorem. Nam qui nunc præcipue negotiatione delectantur: cum pecuniam cruentam domum retulerint, quàm improbando gaudio exultent: recognoscent: si diligenter S. Consultum, quo Considio gratiæ actæ sunt: legere non fastidierint.

De P. Romano.

Queri iandudum mecum P. R. uidetur: quòd, cum sin-

gulorum munificentiam consecter: de sua taceam. ad summam enim eius laudem pertinet: quem animum Regibus, & urbibus, & gentibus praestiterit, recognosci: quia omne praeclari facti decus, crebra memoria in seipso reuirescit. Asiam bello captam Attalo Regi muneris loco possidendam tribuit, eò excelsius, & speciosius urbi nostrae futurum imperium credens: si ditissimam, atq; amenissimam partem terrarum orbis, in beneficio, quam in fructu suo reponere maluisset. ipsa uictoria donum felicius: quia multum occupasse, habere inuidiam potuit: tantum tribuisse, gloria carere non potuit.

De T. Quintio Flaminio.

Illius uero Romanae liberalitatis coelestem spiritum, nullae literae satis dignis laudibus prosequuntur. Philippo enim Macedoniae Rege superato, cũ ad insigne spectaculũ tota Graecia conuenisset: Quintius Flaminius tubae signo silentio facto, per praeconem haec uerba recitari iussit. Senatus. P. Q. R. & Quintius Flaminius imperator, omnes Graeciae urbes, quae sub ditione Philippi Regis fuerunt: liberas, atque immunes esse iubet. Quibus auditis, maximo, et inopinato gaudio homines perculsi, primo ueluti non audisse se, quae audiuerunt credẽtes, obticuerũt. iterata deinde pronũtiatione praeconis, tanta coelum clamoris alacritate compleuerũt: ut certe constet: aues, quae superuolabant: attonitas, pauentesq; decidisse. magni animi fuisset, à tot captiuorũ capitibus seruitutem detraxisse: quot tunc nobilissimis, & opulentissimis urbibus, P. R. libertatẽ largitus est. ad cuius maiestatẽ pertinet nõ solũ, quòd ipse benigne

tribuit: sed etiam quod alio tribuete sensit, commemorari. ut enim illic commemoratæ, ita hic redditæ laudis commendatio est.

De Hierone Syracusano. Externa.

Hiero Syracusanorum Rex, audita clade, qua Romani apud Thrasymenũ lacum afflicti erant: treceta millia modiorum tritici, ducenta hordei, auriq; ducenta & xl. pondo urbi nostræ muneri misit. nec ignarus uerecundiæ maiorum nostrorum, ne nollent accipere: in habitum id uictoriæ formauit, ut eos religione motos, munificentia sua uti cogeret: uoluntate mittendi prius, iterum prouidentia cauendi ne remitteretur, liberalis.

De Agrigentino Gillia.

Subnectam huic Agrigentinum Gilliam: quem propemodum ipsius liberalitatis præcordia cõstat habuisse. erat enim opibus excellens, sed multo etiam animo, q̃ diuitijs locupletior: semperq; in erogãda potius, quàm in contrahenda pecunia occupatus: adeo ut domus eius quasi quædam munificentiæ officina crederetur. illinc enim publicis usibus apta monimenta extruebantur. illinc grata populi oculis spectacula edebantur. illinc epularum magnifici apparatus, libẽtiq; animo annonæ subsidia tribuebantur. et cum hæc uniuersis, priuatim alimenta inopia laborantibus, dotes uirginibus, paupertate pressis subsidia, detrimentorum incursu quassatis, solatia erogabantur: hospites quoq; tum urbanis penatibus, tum etiam rusticis tectis benignissime excepti, uarijs muneribus ornati dimittebantur. Quodam uero tempore quingentos simul Gelensiũ equites ui tempestatis in possessiones suas compulsos, aluit, ac

uestiuit. Quid multa? non mortalem aliquem, sed propitiæ fortunæ benignum esse diceres sinum. Ergo quod Gillias possidebat, omnium quasi commune patrimonium erat. pro cuius salute, et incrementis, tum Agrigentina ciuitas, tum etiam uicinæ regiones uotis excubabant. colloca è contraria parte arcas inexorabilibus claustris obseratas: non' ne præstantiorem aliquanto existimes illam impensam, quàm hanc custodiam?

VALERII MAXIMI LIBER QVINTVS.

De Humanitate.

l Iberalitati quas aptiores comites, quàm humanitatem, & clementiam dederim? quoniã idem genus laudis expetunt. quarum prima inopia, proxima occupatione, tertia ancipiti fortuna præstatur. cumq; nescias, quam maxime probes: eius tamen commendatio præcurrere uidetur: cui nomen ex ipso numine quæsitum est. Ante omnia tamen humanissima, & clementissima senatus acta referam. Qui cum Carthaginiensium legati ad captiuos redimendos in urbem uenissent: protinus his nulla pecunia accepta, reddidit iuuenes numerum duummillium & septingentorumquadragintatrium explẽtes. tantum hostium exercitum dimissum: tantam pecuniam contemptam: tot punicis iniurijs ueniã datã: ipsos legatos obstupuisse arbitror: ac secum dixisse. O munificentiam gentis Romanæ deorũ benignitati æquandã. O etiam nostram legationem supra uota felicem. nam beneficium, quod nunquam dedissemus: accepimus.

De senatu Romano.

I llud quoq; non paruum humanitatis senatus indicium est. Siphacem enim quondam opulentissimum Numidiae Regem captiuum in custodia, Tiburi mortuum publico funere censuit efferendum: ut uitae dono honorem sepulturae adijceret.

De eiusdem senatus Clementia.

C onsimiliq; clementia in Perse usus est. nã cũ Albae, in qua custodiae causa relegatus erat: decessisset: Quaes. misit: qui eum publico funere efferret: ne reliquias regias iacere inhonoratas pateretur. hostibus haec, & miseris, & fato functis officia Regibus erogata. illa amicis, & felicibus, & uiuis tributa sunt.

De eodem senatu in filium Masinissae.

C onfecto Macedonico bello Musicanes Masinissae filius, cum equitibus, quos in praesidium Romanorum adduxerat: ab imperatore Paulo ad patrem remissus, tempestate classe dispersa, Brundusium aeger delatus est. quod ubi senatus agnouit: continuo illò Quaes. ire iussit: cuius cura, & hospitium adolescenti expediretur: & omnia, quae ad ualetudinem opus essent: praeberentur: impensaeq; liberaliter tum ipsi, tum toti comitatui praestarentur: naues etiam ut prospicerentur: quibus ipse bene, ac tuto cũ suis in Africam traijceretur: equitibus singulas libras argenti, & quingenos sextertios dari imperauit. quae tam prompta, & tam exquisita patrum C. humanitas efficere potuit: ut etiam si expirasset adolescens, aequiore animo desyderium eius pater toleraret.

De eodem in Prusiam.

I dem senatus, cum ad gratulandũ sibi Prusiã Bithyniae

Regem Perse deuicto uenire audisset: obuiā illi P. Cornelium Scipionē Quæs. Capuam misit: censuitq́;, ut ei domus Romæ, quam optima conduceretur, et copiæ nō solum ipsi, sed etiam comitibus eius publice præberentur. in eoq́; excipiendo tota urbs unius humani amici uultum habuit. Ita qui amantissimus nostri uenerat: duplicata erga nos beneuolentia in regnum suum reuersus est.

De eodem in Ptolemæum.

Nec Aegyptus quidē Romanæ humanitatis expers fuit. Rex. n. Ptolemæus à minore fratre regno spoliatus, petēdi auxilij gratia cū paucis admodū seruis squalore obsitus Romā uenerat: ac se in hospitiū Alexādrini pictoris contulerat. Id postq̄ senatui relatum est: accersito iuuene, q̄ potuit accurata excusatione usus est: quòd nec Quæs. illi more maiorū obuiā misisset: nec publico hospitio eū excepisset: eaq; non sua negligentia, sed ipsius subito, & clandestino aduentu facta dixit: & illum è curia subito ad publicos penates deduxit. hortatusq́; est, ut depositis sordibus adeundi ipsius diem peteret. quin etiā curæ habuit: uti munera ei p Quæs. quotidie darentur. his gradibus officiorum iacentem ad regium fastigium euexit: effecitq́;, ut plus spei in auxilio P. R. quàm metus in sua fortuna reponeret.

De L. Cornelio.

Atque ut ab uniuersis Patribus C. ad singulos ueniam: L. Cornelius Cos. primo punico bello, cum Olbiam oppidum cepisset: pro quo fortissime pugnans Hanno dux Carthaginiensium occiderat: corpus eius è tabernaculo suo amplo funere extulit. nec dubitauit

hostis exequias ipse celebrare. eam demum uictoriam & apud deos, & apud homines minimũ inuidiæ habituram credens, quæ plurimũ humanitatis habuisset.

De Q. Crispino

Quid de Q. Crispino loquar? cuius humanitatem potentissimi affectus, ira, atq; gloria quatere non potuerũt. Badium Campanum, & hospitio benignissime domi suæ exceperat: et aduersa ualetudine correptum attentissima cura recreauerat: à quo post illam nefariam Campanorum defectionem in acie ad pugnam prouocatus: cum et uiribus corporis, et animi uirtutibus aliquanto esset superior: monere ingratum, quàm uincere maluit. nam quid agis inquit demens? aut quò te praua cupiditas transuersum rapit? parum habes publica impietate furere: nisi etiã priuata lapsus fueris. unus tibi Romanorum, uidelicet Quintius placet: in quo scelesta exerceas arma: cuius penatibus, & honoris uicissitudinem, et salutem tuã debes. at me foedus amicitiæ, Dijq; hospitales, sancta nostro sanguini, uestris pectoribus uilia pignora, hostili certamine congredi tecum uetant. quinetiam si in concursu exercituum fortuito umbonis mei impulsu prostratum agnouissem: applicatum iam ceruicibus tuis mucronẽ reuocassem. tuum ergo crimen sit: hospitem occidere uoluisse meũ, non eris hospes occisus. proinde aliã, qua occidas, dexteram quære: quoniam mea te seruare didicit. dedit utriq; cæleste numen debitum exitum: siquidem in eo prælio Badius obtruncatus est. Quintius insigni pugna clarus euasit.

De M. Marcello.

A ge M. Marcelli clementia, quàm clarum, quamq; me-

morabile exemplum haberi debet? qui captis à se Syracusis in arce earum constitit: ut urbis modo opulentissimæ, tunc afflictæ fortunam ex alto cerneret. Ceterum casum eius lugubrem intuens, fletum cohibere nō potuit. quem siquis ignarus uir aspexisset: alterius uictoriam esse credidisset. Itaq; Syracusana ciuitas maxima clade tua aliquid admistum gratulationis habuisti: quia si tibi incolumi stare fas nō erat: leuiter sub tam mansueto uictore cecidisti.

De Q. Metello.

Quintus uero Metellus celtibericum in Hispania gerens bellum, cum urbem Contrebiam obsideret: etiam admota machina, partem muri, quæ sola conuelli poterat: disiecturus uideretur: humanitatē propinquæ uictoriæ prætulit. Nam cum Rethogenis filios, qui ad eum transierat: Contrebienses machinæ ictibus obiecissent: ne pueri in conspectu patris crudelis genere mortis cō sumerētur: quāquam ipse Rethogenes negabat esse impedimento: quo minus etiam per exitum sanguinis sui expugnationē perageret: ab obsidione discessit. Quo quidē tam clementi facto, et si nō unius ciuitatis mœnia, omnium tamen Celtiberarum urbiū animos cepit: effecit'q;, ut ad redigendas eas in ditionem P. R. nō multis sibi obsidionibus opus esset.

De Africano posteriore.

Africani quoque posterioris humanitas speciose, late'q; patuit. Expugnata enim Carthagine circa Siciliæ ciuitates literas misit: ut ornamenta templorum suorum à Pœnis rapta, per legatos recuperarent. In'q; pristinis sedibus reponēda curarent. Beneficium Dijs, atq; hominibus pariter acceptum. Huic facto par eiusdem

uiri humanitas. à Quaes. suo hastae subiectos captiuos uendente: puer eximiae formae, et liberalis habitus missus est: de quo cum explorasset, Numidam esse: orbum relictum à patre educatum apud auunculum Masinissam, eo ignorante immaturam aduersus Romanos ingressum militiam: & errori illius ueniam dandã, & amicitiae Regis fidissimi P.R. debitam uenerationem tribuendam existimauit. Itaq; puerũ annulo, fibuláq; aurea, & tunica laticlauia, hispanóq; sagulo, et ornato equo donatum, datis, qui eum prosequerentur equitibus, ad Masinissam remisit, eos uictoriae maximos fructus ratus, dijs templorum ornamenta Romanos, Regibus sanguinem suum restituere.

De L. Paulo.

L. etiam Pauli in tali genere laudis memoria apprehendenda est. qui, cum Persen parui temporis momento captiuũ ex Rege ad se adduci audisset: occurrit ei Romani imperij decoratus ornamentis: conatumq; ad genua procumbere dextra manu alleuauit, sermonéq; grato ad spem exhortatus est: introductum etiam in tabernaculum, lateri suo proximum in consilio sedere fecit: nec honore mensae indignum iudicauit. proponatur in conspicuo acies', qua prostratus est Perses, & harum rerum, quas retuli, contextus: utro magis spectaculo delectentur: homines dubitabunt. nam si egregium est, hostem abijcere: non minus tamen laudabile infelicis scire misereri.

De Cn. Pompeio.

H aec L. Pauli humanitas admonet me: ne de Cn. Pompeij clementia taceam. Regem Harmeniae Tigranem, qui

& per se magna cum P.R. bella gesserat: et infestissimum urbi nostræ Mithridatem Ponto pulsum, uiribus suis protexerat: in conspectu suo diutius iacere supplicem passus non est: sed benignis uerbis recreatum, diadema, quod abiecerat: capiti reponere iussit: certisq; rebus imperatis, in pristinum fortunæ habitum restituit. æque pulchrũ esse iudicãs, et uincere Reges, et facere.

Quàm præclarum tributæ humanitatis specimen Cn. Pompeius? q̃ miserabile desyderatæ idẽ euasit exẽplum? nam qui Tigranis tempora insigni regio texerat: eius caput tribus coronis triumphalibus spoliatũ, in summo terrarum orbe, nusquam sepulturæ locum habuit: sed abscissum à corpore, inops rogi, nefarium Aegyptiæ perfidiæ portatum munus est, etiam ipsi uictori miserabile. ut enim id Cæsar aspexit, oblitus hostis, soceri uultum induit: ac Pompeio tum proprias, tum etiam filiæ suæ lachrymas reddidit. Caput etiam plurimis, & pretiosissimis odoribus cremandũ curauit. quod si non tam mansuetus animus diuini principis extitisset: paulo ante Romani imperij columen habitum (sic mortalium negotia fortuna uersat) inhumatum iacuisset.

De Cæsare.

Catonis quoq; morte Cæsar audita, & se inuidere illius gloriæ, & illum suæ inuidisse dixit: patrimoniumq; eius liberis ipsius incolume seruauit. & Hercule diuinorum Cæsaris operum non parua pars Catonis salus fuisset.

De M. Antonio, & M. Bruto.

Marci autem Antonij animus talis humanitatis intellectu non caruit. M. enim Bruti corpus liberto suo

ſepeliendum tradidit: quoq; honoratius cremaretur: iniici ei ſuum paludamentum iuſſit, iacentem non hoſtem, ſed ciuem depoſito exiſtimans odio. cumq; interceptum à liberto paludamẽtum comperiſſet: ira percitus, protinus in eum animaduertit: hac ante præfatione uſus. Quid tu ignoraſti cuius tibi uiri ſepulturam commiſerim? fortem, piamq; eius uictoriam philippicam libenter Dii uiderunt. ſed ne iſta quidem generoſiſſimæ indignationis uerba inuiti audierunt.

Externa. De Alexandro.

Commemoratione Romani exempli in Macedoniã deductus, morum Alexandri præconium facere cogor. cuius ut infinitam gloriã bellica uirtus: ita præcipuũ amorem clemẽtia meruit. Is, dum omnes gentes infatigabili curſu luſtrat: quodam loco niuali tempeſtate oppreſſus, ſenio iam confectum militem macedonem, nimio frigore obſtupefactum, ipſe ſublimi, & propinqua igni ſede ſedens animaduertit: factaq; non fortunæ, ſed ætatis utriuſq; æſtimatione, deſcendit, & illis manibus, quibus opes Darii afflixerat: corpus frigore duplicatum in ſuam ſedem impoſuit. id ei ſalutare futurum ducens, quod apud Perſas capitale extitiſſe, ſolium regium occupaſſe. Quid ergo mirum eſt: ſi ſub eo duce tot annis militare iucundũ ducebant: cui gregarii militis incolumitas proprio faſtigio carior erat? Idem non hominum ulli, ſed naturæ, fortunæq; cedens quanquam uiolentia morbi dilabebatur: in cubitum tamen erectus, dexteram omnibus, qui eam contingere uellent: porrexit. Quis autem illã oſculari non curaret: quæ iam fato oppreſſa, maximi exercitus complexui,

plexui,

plexui, humanitate, quàm spiritu uiuidiore, sufficit.

De Pisistrato.

Non tam robusti generis humanitas, sed & ipsa tamen memoria prosequenda Pisistrati Atheniensiũ tyranni narrabitur. Qui, cum adolescens quidam amore filiæ eius uirginis accensus, in publico obuiam sibi factam osculatus esset: hortante uxore, ut ab eo capitale suppliciũ sumeret: respondit. si eos, qui nos amant: interficiemus: quid ijs faciemus: quibus odio sumus? minime digna uox, cui adijciatur, eam ex tyranni ore de humanitate manasse. in hunc modum filiæ iniuriam tulit: suam multo laudabilius.

De eodem.

À Thrasippo amico inter cœnam sine fine conuitio laceratus: ita et animum, et uocem, ab ira cohibuit: ut putares satellitem à tyranno male audire. abeuntem quoq; ueritus ne propter metum maturius se conuiuio subtraheret: inuitatione familiari cœpit retinere. Thrasippus concitatæ temulentiæ impetu euectus, os eius sputo respersit. nec tamen in uindictam sui ualuit accendere. ille uero etiã filios suos uiolatæ patris maiestati subuenire cupientes, retraxit. Postero quòque die Thrasippo suppliciũ à se uoluntaria morte exigere uolenti, uenit ad eum: dataq; fide in eodẽ gradu amicitiæ mansurum, ab incæpto reuocauit. Si nihil aliud dignũ honore memoriæ gessisset: his tamen factis abunde se posteritati commendasset.

De Pyrrho Rege.

Aeq; mitis animus Pyrrhi Regis: audierat apud quosdã in conuiuio Tarentinorũ parum honoratum de se sermonem habitum, accersitos qui ei interfuerunt: percuntabatur: an ea, quæ ad aures eius peruenerant: dixis-

sent. tum ex his unus inquit, nisi nobis uinum defecisset: ista, quae tibi relata sunt, prae ijs, quae de te locuturi eramus: lusus, ac iocus fuissent. tam urbana crapulae excusatio, tamq; simplex ueritatis confessio, iram Regis conuertit in risum. Qua quidem clementia, & moderatione assecutus est: ut & sobrij sibi Tarentini gratias agerent: & ebrij bene precarentur. Ab eadem altitudine humanitatis, legatis Romanorum ad redimendos captiuos castra sua petentibus, quo tutius uenirent, Lyconem Molossum obuiam misit: quo honoratius exciperentur. ipse cum ornatu equitum extra portam occurrit: secundarũ rerum prouentu non adeo corruptus: ut officij prospectum in ijs deponeret: qui tum maxime armis cum eo dissidebant.

De Antigono Rege.

C uius tam mitis ingenij debitum fructum ultimo fati sui tempore recepit. nam cum diris auspicijs, Arguorum inuasisset urbem: abscissumq; caput eius Alcyoneus Antigoni Regis filius ad patrem pro pugna tũ laborantẽ, laetus uelut aliquot felicissimum uictoriae opus attulisset: Antigonus correpto iuuene, quòd tanti uiri subitae ruinae, immemor humanorum casuum, effuso gaudio insultaret: humo caput sublatum, causea, qua uelatum caput suum more Macedonum habebat, texit: corporiq; Pyrrhi redditum, honoratissime cremandum curauit. Quin etiam filium eius Helenum captiuum ad se pertractum, & cultum, & animum gerere regium iussit: ossaq; Pyrrhi ei aurea inclusa urna, Epeirum in patriam ad Alexandrum fratrem portanda dedit.

De Campanis.

Campani autem exercitum nostrum cum Coss. apud Caudinas furcas sub iugum à Samnitibus missum, nec inermem tantum, sed etiam nudum urbem suam intrantem, perinde ac uictorem, & spolia hostium præ se ferentem uenerabiliter exceperũt: protinusq; Coss. insignia honoris, militibus uestem, arma, equos, commeatum benignissime præstando, & inopiam, & deformitatem Romanæ cladis mutarunt. quo animo si pro imperio nostro aduersus Annibalem quoque usi fuissent: truculentis securibus materiam sæuiendi non præbuissent.

De Annibale.

Facta mentione acerrimi hostis, mansuetudinis eius operibus, quam Romano nomini præstitit: locum, qui inter manus est: finiam. Annibal enim Aemilij Pauli apud Cannas trucidati quæsitum corpus, quantum in ipso fuit, inhumatum iacere passus non est. Annibal Tib. Gracchum Lucanorum circumuentum insidijs, cum summo honore sepulturæ mandauit: et ossa eius in patriam portanda militibus nostris tradidit. Annibal M. Marcellum in agro Brutio, dum conatus Pœnorum cupidius, q̃ consyderatius speculatur: interemptum, legitimo iure extulit. punico quoq; sagulo, & corona donatũ laurea, rogo imposuit. ergo humanitatis dulcedo etiã in efferata barbarorũ ingenia penetrat: orbosq;, et truces hostiũ mollit oculos: ac uictoriæ insolentissimos spiritus flectit. nec illi arduũ, aut difficile est inter arma contraria, inter districtos comminus mucrones, placidũ iter reperire. uincit iram: prosternit

» odiũ: hostilemq́; sanguinem hostilibus lacrhymis per-
» miscet. atq; etiam admirabilem Annibalis uocem, pro
» funeribus Romanorum ducum arbitria statuentis ex-
» pressit. quia aliquanto ei plus gloriæ Paulus, &
» Gracchus, & Marcellus sepulti, q̃ oppressi attulerũt.
» siquidem illos Punico astu decepit: Romana mansuetu
» dine honorauit. uosq́; fortes, ac piæ umbræ, non pœ-
» nitendas sortiti estis exequias. nam ut optabilus in pa
» tria, ita speciosius pro patria collapsæ: supremi officij
» decus infelicitate amissum, uirtute recuperastis.

DE GRATIS. Caput II.

GRatas uero animi significationes, & ingrata facta libuit oculis subijcere: ut uitio, ac uirtuti iusta merces æstimationis ipsa cõparatione accederet. Sed quoniam contrario proposito sese distinxerunt: nostro quoq; stylo separentur. prioremq́; locum obtineat: qui laudẽ, q̃ qui reprehensionẽ merẽtur.

De Martio Coriolano.

A Atq; ut à publicis actis ordiar: Martium patriam oppugnare conantem, admotoq́; portis urbis ingenti Volscorum exercitu, funus, ac tenebras Romano imperio minitantem, Veturia mater, ac Volumnia uxor, nefarium opus exequi precibus suis passæ nõ sunt. in quarum honorẽ senatus matronarũ ordinem benignissimis decretis adornauit. sanxit nanq;, ut fœminis semita uiri cederent. confessus plus salutis R. P. in stola, quàm in armis fuisse. uetustisq́; aurium insignibus, nouum uitæ discrimen adieat: permisit quoq; his pur-

purea ueste, & aureis uti segmentis. super hoc ædem, & aram fortunæ muliebri eo loco, quo Coriolanus oxoratus fuerat: faciendam curauit, memorem benefi cij animum suum exquisitæ religionis cultu testando. Quæ secundi etiam belli punici tempore exhibuit. cũ .n. à Fuluio Capua obsideretur: ac duæ Campanæ mulieres beneuolentiam erga Romanos dimittere ex animis noluissent: Vestia Opidia materfamilias: & Clunia Facula meretrix: quarum altera quotidie pro salute nostri exercitus sacrificauit: altera captis mili tibus Romanorũ alimenta subministrare non destitit: urbe illa oppressa, senatus ijs & libertatem, & bona restituit. & siquid amplius præmij petissent, libenter se daturũ asseuerauit. uacasse in tanto gaudio P. C. dua bus humilibus fœminis, referre gratiam, ne dũ præ se tulisse mirandum.

De Quintio, & Minutio.

Quid illa quoq; iuuentute Romana gratius? quæ Quin tio, & Minutio Coss. ultro nomina sua militari sacra mento obtulit: ut Tusculanis, quorum fines Equiculi occupauerant: præsidium ferrent. quia paucis ante mensibus constantissime, & fortissime imperium P. R. defenderant. Ergo quod auditu nouum est: ne pa= triæ grata uolũtas cessasse uideretur: exercitus se ipse conscripsit.

De Fabio Maximo.

Magnum grati P. R. specimen in Q. Fabio Max. enituit. Nam cum quinq; censulatibus salubriter R. P. administratis decessisset: certatim æs contulit: quò maior, ac speciosior eius funeris pompa duceretur.

Eleuet aliquis præmia uirtutis: cum animaduertat fortes uiros felicius sepeliri, quàm uiuere ignauos.

De Minutio Magistro equitum.

F abio autem etiam incolumi summa cum gloria gratia relata est. Dictatori enim Magister equitum Minutius scito plebis, quod nunquã antea factum fuerat, æquatus: partito exercitu separatim in Samnio cum Annibale conflixerat: ubi temere inito certamine pestiferum habiturus exitum, subsidio Fabij conseruatus, & ipse eum patrem appellauit: & à legionibus suis patronum salutari uoluit: ac deposito æqualis imperij iugo magisterium equitum, sicut par erat, dictaturæ subiecit. imprudentisq; uulgi errorem gratæ mentis significatione correxit. De Terentio Culeone.

T am hercle probabiliter, quàm Q. Terẽ. Culeo prætoria familia natus, & inter paucos senatorij splendidus ordinis, optimo exemplo Africani superioris currum triumphantis, quia captus à Carthaginiensibus ab eo fuerat recuperatus: pileũ capite gerens, secutus est. authori enim libertatis suæ tanquã patrono accepti beneficij confessionem spectante P. R. merito reddidit.

De Philippo Rege, & de Flaminio.

A t Flaminij de Philippo Rege triumphantis currũ non unus, sed duo millia ciuium Romanorum pileata comitata sunt: quæ his Punicis bellis intercepta, et in Græcia seruientia cura sua collecta in pristinum gradum restituerat. geminum ea re decus imperatoris: à quo simul & deuicti hostes, & conseruati ciues spectaculũ patriæ præbuerunt. Illorum quoque salus dupliciter omnibus accepta fuit: & quia tam multi, & quia tam

grati exoptatum libertatis statum recuperauerunt.

De Metello.

Metellus uero Pius pertinaci erga patrem exulem amore, tam clarum lachrymis, q̃ alijs uictorijs cognomen assecutus, non dubitauit Cos. pro Q. Calidio præturæ candidato supplicare populo, quòd Tri. pl. legem, qua pater in ciuitatem restitueretur, tulerat. quin etiam patronum eum domus, et familiæ suæ semper dictitauit. Nec hac re de principatu, quem proculdubio obtinebat, quicquam decerpsit, quia non humili, sed grato animo longe inferioris hominis maximo merito eximiam submittebat dignitatem.

De Mario.

Nam C. quidem Marij non solum præcipuus, sed etiam præpotens gratæ mentis fuit impetus: duas enim Camertium cohortes mira uirtute uim Cimbrorum sustinentes in ipsa acie aduersus conditionem fœderis ciuitate donauit. quod quidem factum & uere, & egregie excusauit: dicendo inter armorum strepitum uerba se iuris ciuilis exaudire non potuisse. Et sanè id tempus tunc erat: quo magis defendere, quàm audire leges oportebat.

De L. Sylla.

C. Marij uestigia ubiq; L. Sylla certamine laudis subsequitur. Dictator enim priuato Pompeio & caput adaperuit: & sella assurrexit: & equo descendit: eaq; se libenter facere in concione prædicauit: memor ab eo duo de uiginti annis nato, partes suas exercitu paterno adiutas. multa insignia Pompeio: sed nescio an hoc quicquam admirabilius contigerit: quòd magnitudine beneficij, sui Syllam obliuisci coëgit.

Sit aliquis in summo splendore etiã sordibus gratis locus. Marco Cornuto Praet. funus Irtij, & Pansae iussu senatus locante, qui tunc Libitinã exercebãt: tum rerum suarum usum, tum ministerium suum gratuitum polliciti sunt. quia ij pro R.P. dimicantes occiderant. perseuerantiq; postulatione exuderunt: ut exequiarum apparatus Sextertio numo ipsis praebentibus addiceretur, quorum laudem adiecta lege conditio auget, magis: quàm extenuat. quoniã quidem quaestum contempserunt nulli alij rei: quàm quaestui uiuentes.

Pace cinerum suorum Reges gentium exterarum secundum hunc tam contemptum gregem referri se patientur: qui aut non attingendus: aut non nisi in ultima parte domesticorum exemplorum collocandus fuit. Sed dum honesti actus etiam ab infimis editi: memoria non intercidant, licet separatum locum obtineant: ut nec his adiecti, nec illis praelati uideantur.

De Dario. Externa.

Darius priuatae adhuc fortunae amiculo Sylosontis Samij delectatus curiosa contẽplatione fecit, ut ultro sibi & quidẽ à cupido daretur. Cuius muneris, quã grata aestimatio animo eius esset allapsa: regno potitus ostendit. totam nanq; urbẽ & insulam Samiorũ Sylosonti fruendam tradidit. Non enim pretium rei aestimatũ: sed occasio liberalitatis est honorata: magisq; à quo donum proficisceretur: q̃ ad quẽ perueniret, prouisum.

De Mithridate.

Mithridates quoq; Rex magnifice gratus apparuit: quoniam pro Leonico acerrimo defensore salutis suae à Rhodijs nauali pugna excepto omnes hostiũ captiuos

permutauit, satius esse existimans ab inuisissimus circumueniri: quàm benemerito gratiam non referre.

De Attalo Rege.

Liberalis P.R. magnitudine muneris. quod Attalo Regi Asiam dedit dono. sed Attalus etiã testamenti æquitate gratus, qui eandem Asiam P.R. legauit. Itaque nec huius munificentia, nec illius tam memor beneficij animus tot uerbis laudari potest: quot amplissimæ ciuitates uel amicæ datæ, uel pie redditæ sunt.

De Masinissa Rege.

Cæterũ nescio an præcipue Masinissæ regis pectus grati animi pignoribus fuerit refertum. beneficio enim Scipionis, & persuasu regni modo liberius auctus, memoriam inclyti muneris ad ultimum uitæ finem, longa etiam à Dijs immortalibus senectute donatus, constantissima fide perduxit: adeo, ut eum non solum Africa: sed etiam cunctæ gentes scirent amiciorem Corneliæ familiæ, atque urbi Romanæ, quàm sibimet semper fuisse. ille, cum graui Carthaginiensium bello premeretur: ac uix tutelæ suæ imperij sufficeret: tamen Scipioni Aemiliano, quia nepos Africani erat: bonam, magnamq́; partem numidici exercitus, quam Lucullo Cos. à quo ad auxilia petenda missus fuerat: in Hispania duceret: promptissima mente tradidit: præsentiq́; periculo respectum pristini beneficij anteposuit.

Ille, cum iam ætate deficiente, magnas regni opes, quatuor & quinquaginta filiorũ numero relinquens in lectulo laberetur: M. Manilium, qui Procos. Africam obtinebat: literis obsecrauit: ut ad se Scipionem Aemilianũ, sub eo tunc militantem mitteret feliciorẽ

mortem suam futuram ratus, si in complexu dextrae eius supremum spiritum, ac mandata posuisset. ille aduentum Scipionis fatis suis praecurrentibus, haec uxori, liberisq; praeceperat: unum in terris P. R. & unam in P. R. Scipionis domum nosse. integre omnia Aemiliano reseruare: eum diuidendi regni arbitrum haberent. quod is statuisset, perinde ut testamento cautum, immutabile, ac sanctum obtinerent. Tot, tamq; uarijs rebus se Masinissa infatigabili pietatis serie ad centesimum extendit annum. His, et horum similibus exemplis, beneficentia generis humani nutritur, atque augetur. Hae sunt eius faces, hi stimuli: propter quos iuuandi, & emerendi cupiditate flagrant. Et sane
" amplissimae, & speciosissimae diuitiae sunt: feliciter
" erogatis beneficijs, late posse censeri. quorum quoniã religiosum cultum instituimus: nunc neglectum suggillandi gratia, quo sit gratior, referemus.

DE INGRATIS. Caput III.

u Rbis nostrae parentem senatus in amplissimo dignitatis gradu ab eo collocatus in curia lacerauit: nec duxit nefas, ei uitam adimere: qui aeternum Romano imperio spiritum ingenerauerat. Rude nimirum illud, & ferox seculũ: quod conditoris sui cruore foede maculatum, ne summa quidem posteritatis dissimulare pietas potest.

De P. R. in Camillum.

H uncingratum lapsae mentis errorem, consentanea nostrae ciuitas poenitentia sequitur. Viriũ Romanarum

& incrementum latissimum, & tutela certissima Furius Camillus, in urbe incolumitatem suã tueri non ualuit: cuius ipse salutem stabilierat, felicitatem auxerat. A L. enim Apuleio Trib. pl. tanquam peculator Veientanæ prædæ reus factus, duris, atq; (ut ita dicam) ferreis sententijs in exilium missus est. et quidẽ eo tempore, quo optimo iuuene filio spoliatus, solatijs magis alleuandus, q̃ cladibus onerandus erat. sed immemor patria tanti uiri maximorum meritorũ, exequijs filij, damnationẽ patris iunxit. at, inquit, ærario abesse Tr. pl. querebatur quindecim millia æris (tanti nanq; pœna finita est) indignam summam, propter quam P. R. tali principe careret.

In Scipionem maiorem.

P Riore adhuc querela uibrante, alia deinceps exurgit. Africanus superior, non solum contusam, & confractam belli Punici armis R. P. sed penè iam exanguẽ, atq; morientem, Carthaginis dominam reddidit. cuius clarissima opera iniurijs pensando, ciuitatis ignobilis eum, ac desertæ paludis accolam fecerunt: eius'q; uoluntarij exilij acerbitatem non tacitus ad inferos tulit, sepulchro suo inscribi iubendo. Ingrata patria ne ossa quidem mea habes. Quid ista aut necessitate indignius, aut querela iustius, aut ultione moderatius? cineres ei suos negauit: quam in cineres collabi non fuerat passus. Igitur hanc unam Scipionis uindictam ingrati animi urbs Ro. sensit: maiorem mehercle Coriolani uiolentia. ille enim metu patriam pulsauit: hic uerecundia. de qua ne queri quidem (tanta ueræ pietatis constantia) nisi post fata sustinuit.

In Scipionem Asiaticum.

T alia passo (credo) quae fratri eius acciderunt, solatio esse potuerunt. cui Rex Antiochus deuictus: & Asia imperio R.P. adiecta: speciosissimusq; triumphus, ut peculatus reus fieret: & in carcerem duci iuberetur: causam praebuit.

In Africanum posteriorem.

N ihilo uirtute minor posterior Africanus. sed ne exitu quidem felicior. duabus enim urbibus Numantia, atq; Carthagine imperio Ro. imminentibus, ex rerum natura depulsis, raptorem spiritus domi inuenit: mortis punitorem in foro non reperit.

In Scipionem Nasicam.

Quis ignorat tantum laudis Scipionem Nasicam toga, quantum armis utrunq; Africanum meruisse? Qui pestifera Tib. Gracchi manu faucibus oppressam R.P. strangulari passus nō est. sed is quoq; propter iniquissimam uirtutum suarum apud ciues aestimationem sub titulo legationis Pergamū secessit. et quod uitae superfuit: ibi sine ullo ingratae patriae desyderio peregit.

In lentulum.

I n eodē nomine uersor: nec dum Corneliae gentis querelas exhausi. Nanq; P. Lentulus clarissimus, et amantissimus R.P. ciuis, cum in Auentino C. Gracchi nefarios conatus, et aciem pia, ac forti pugna magnis uulneribus exceptis fugasset: praelij illius, quo leges, pacem, libertatemq; in suo statu retinuerat: hanc mercedem tulit: ne in nostra quidem urbe moreretur. Siquidem inuidia, et obtrectatione cōpulsus, legatione à senatu libera impetrata, habitaq; concione: qua à Dijs

immortalibus petijt: ne unquam ad ingratum populum reuerteretur: in Siciliam profectus est: ibiq; perseueranter morando, compotem se uoti fecit: quinq; igitur deinde Cornelij, totidē sunt notissima ingratæ patriæ exempla. atq; horum quidē secessus uoluntarij.

In Halam Ser.

H ala uero, cum magistrum equitum Spuriū Melium regnum affectantem occidisset: custoditæ libertatis ciuium, exilio suo pœnas pependit.

C æterum ut senatus, populiq; mens in modum subitæ tempestatis concitata leui querela prosequenda est. ita singulorum ingrata facta liberiore indignatione proscindenda sunt: quia potentes consilij, cum utrunq; ratione perpendere liceret: scelus pietati prætulerunt.

De P. Sextilio.

Quo enim nimbo, qua procella uerborum, impiū Sextilij caput obrui meretur? quod L. Cæsarem, à quo tum studiose, tum etiam feliciter grauissimi criminis reus defensus fuerat: Cinnanæ proscriptionis tempore profugum, præsidiū suum in fundo Tarquiniensi cladis conditione implorare: beneficij iura repetere coactū: à sacris perfidæ mensæ, & altaribus nefandorū penatum auulsum, truculento uictori iugulandum tradere non exhorruit. finge accusatorem eius fortuna publica in supplicis nomen conuersum, tam luctuosam illam opem genibus annixum orasse. crudeliter tamen repulsus uideretur. quin etiam quos iniuriæ inuisos faciunt: gratiosos miseriæ reddunt. Verū Sextilius nō accusatorem, sed patronum sæuissimæ inimici uiolentiæ suis manibus obiecit. si metu mortis, uita indignus.

si præmij spe, morte dignissimus.

De Cn. Popilio Lenate.

Sed, ut ad alium consentaneum huic ingrati animi actum transgrediar: M. Cicero Cn. Popilium Lenatem, Picenæ regionis, rogatu M. Celij, non minore cura, quàm eloquentia defendit: eumq́; causa admodum dubia fluctuantem, saluum ad penates suos remisit. hic Popilius postea nec re, nec uerbo à Cicerone læsus, ultro M. Antonium rogauit: ut ad illum proscriptum persequendum, & iugulandum mitteretur. impetratisq́; detestabilis ministerij partibus, gaudio exultans, Caietam cucurrit: & uirum, omitto, quòd amplissimæ dignitatis, certe salutis eius authorem studio præstantis officij priuatim sibi uenerandum, iugulum præbere iussit: ac protinus caput Romanæ eloquentiæ, & pacis clarissimam dexteram, per summum, & securũ ocium amputauit. eaq́; sarcina, tanquam opimis spolijs alacer in urbem reuersus est: neq; ei scelestum portanti onus succurrit, illud se caput ferre: quod pro capite eius quondam perorauerat. Inualidæ ad hoc monstrum suggillandum literæ. quoniam, qui talem Ciceronis casum satis digne deplorare possit, alius Cicero non extat.

De Pompeio Magno.

Quo te nunc modo Magne Pompei attingam, nescio. nam & amplitudinem fortunæ tuæ, quæ quondam omnes terras, & omnia maria fulgore suo occupauerat: intueor: & ruinam eius maiorem esse, quàm ut manu mea attentari debeat: memini. Sed tamen nobis quoq; tacentibus, Cn. Carbonis, à quo admodum

adolescens de paternis bonis in foro dimicans protectus es, iussu tuo interempti mors animus hominum obuersabitur non sine aliqua reprehensione. quia ingrato facto, plus L. Syllæ uiribus, quàm propriæ indulsisti uerecundiæ.

Externa. De Carthaginiensibus.

A t, ne nostra confessis, alienigenæ urbes insultent: Carthaginienses Annibalem, qui pro illorum incolumitate, & uictoria, tot imperatores, totq; exercitus nostros trucidauerat, quot gregarios milites hostium si occidisset, magnæ gloriæ foret, é conspectu suo submouere in animum induxerunt.

De Spartanis.

N eminem Lycurgo aut maiorem, aut utiliorem uirum Lacedæmon genuit, utpote cui Apollo Pythius oraculum petenti respondisse fertur: nescire se, utrum illum hominum, an deorũ numero aggregaret. huic tamen neq; uitæ summa synceritas, neq; constantissimus erga patriam amor, neq; leges salubriter excogitatæ auxilio esse potuerunt, quo minus infestos ciues experiretur. sæpe enim lapidibus petitus, aliquando eiectus, publico furore etiam priuatus oculo, ad ultimum ipsa patria pulsus est. Quid aliæ facient urbes? ubi etiam illa, quæ constantiæ, & moderationis, & grauitatis sibi laudem eximiam uendicat, tam ingrata aduersus tam benemeritum extitit?

De Atheniensibus.

D etrahe Atheniensibus Thesea: nullæ, aut non tam claræ Athenæ erunt. siquidẽ ille uicatim dispersos ciues suos in unam urbẽ contraxit: separatimq; & agresti

more uiuenti populo, amplissimæ ciuitatis formã atq; imaginem imposuit. Idem sæua potentissimi Regis Minois imperia uixdum ætate pubescente repulit. Idem effrenatam Thebarum insolentiam domuit. Idẽ opem liberis Herculis tulit: & quicquid ubiq; monstri, aut sceleris fuit: uirtute animi, ac robore dextræ communiuit. huius tamen summoti ab Atheniensibus, Scyros exule minor insula, ossa mortui cæpit. In Solonem.

I am Solon, qui tam præclaras, tamq; utiles Atheniensib. leges tulit: ut si his perpetuo uti uoluissent: sempiternum habituri fuerint imperium: qui Salamina uelut hostilem arcem ex propinquo saluti eorum imminentem recuperauit: qui Pisistrati tyrannidem primus uidit orientem: et solus armis opprimi debere, palàm dictitare ausus est: senectutem Cypri profugus exegit. neq; ei in patria, de qua optime meruerat: humari contigit. In Miltiadem.

B ene egissent Athenienses cum Miltiade, si eum post trecenta millia Persarum Marathone deuicta, in exiliũ protinus misissent: ac non in carcere, & uinculis mori coëgissent. ut puto, hactenus sæuire aduersus optime meritum abunde duxerunt. immo ne corpus quidẽ eius sic expirare coacti, sepulturæ prius mandari passi sunt: quàm filius eius Cimon eisdem uinculis se constringendum traderet. hanc hæreditatem paternam maximi ducis filius, & futurus ipse ætatis suæ dux maximus, solum se sortitum, cathenas scilicet & carcerem gloriari potuit. In Aristidem.

A ristides etiam, quo totius Græciæ iustitia censetur, continentiæ quoq; eximium specimen, patria iussus excedere

cedere

dere est. felices Athenas, quæ post illius exilium inuenire aliquem aut uirum bonum, aut amantem sui ciuem potuerunt, cum quo tunc ipsa sanctitas migrauit.

In Themistoclem.

Themistocles eorum, qui ingratam patriã experti sunt: celeberrimum exemplum, cum illam incolumem, claram, opulentam, principem Græciæ reddidisset: eo usq; sensit inimicam: ut ad Xerxis, quem paulo ante destruxerat: non debitam sibi misericordiam perfugere necesse haberet.

In Phocionem.

Phocion uero his dotibus, quæ ad pariendum honorem potentissimæ iudicantur: clementia, & liberalitate instructissimus, non tantum eculeo ab Atheniensibus impositus est: sed certe post obitum nullam Atticæ regionis, quæ ossibus eius inijceretur: glebulam inuenit. Iussus extra fines proijci: intra quos optimus ciuis uixerat. quid abest igitur, quin publica dementia sit existimanda summo, cõsensu maximas uirtutes quasi grauissima delicta punire, beneficiaq; iniurijs rependere? quod cũ ubiq;, tum præcipue Athenis intolerabile uideri debet in qua urbe aduersus ingratos actio constituta est: et recte quia dandi, & accipiẽdi beneficij commerciũ, sine quo uix uita hominũ extat: perdit, et tollit, quisquis benemerito parem referre gratiam negligit. Quantam ergo reprehensionem merentur: qui, cũ æquissima iura, sed iniquissima haberent ingenia, moribus suis, quàm legibus uti maluerunt? Quod siqua prouidentia deorum effici posset: ut excellentissimi uiri, quorum modo casus retuli: legem ingratorum uindicem retinentes, patriam suam in ius, ad aliam ciui-

tatem pertraherent: non'ne ingeniosum, & garrulum populum mutum, atq; elinguem hac postulatione reddidissent? discordes focitui, pacisq; diuidua tuguria Græciæ facta sunt columen. lucet Marathon Persicis trophæis. Salamis, & Hartemisium Xersis naufragia numerantur. prævalidis manibus exhausta mœnia, pulchrioribus operibus cõsurgunt. harum rerum authores ubi uixerunt? ubi iacent? responde. nempe Thesea paruulo in scopulo sepeliri: & Miltiadem in carcere mori: & Cimona paternas inducere cathenas: et Themistoclem uictorem uicti hostis genua complecti: Solonemq; cum Aristide, & Phocione penates suos ingrata fugere cœgisti: cum interim cineribus nostris fœde, ac miserabiliter dispersis, Oedipodis ossa cæde patris, nuptijs matris contaminata inter ipsum Areopagum diuini, atq; humani certaminis uenerabile domicilium, & excelsis præsidijs Mineruæ arcem honore aræ decoratos sacrosanctiores colis. adeo tibi aliena mala tuis bonis gratiora sunt. Lege itaq; legem: quæ te iureiurando obstrictam tenet. & quia benemeritis debita reddere præmia noluisti, læsis iusta piacula exolue. Tacent mutæ umbræ fati necessitate constrictæ. At immemores beneficiorum Athenæ reprehensione, lingua sermone licenti soluta, non tacent. Sed omittamus ingratos, & potius de pijs loquamur. Aliquanto enim satius est fauorabili, q̃ inuisæ rei uacare. Venite igitur in manus nostras prospera parentum uota, felicibus auspicijs propagatæ soboles: quæ efficitis, ut & genuisse iuuet: & generare libeat.

DE PIETATE CORIOLANI. Caput IIII.

COriolanus maximi uir animi, & altissimi cõsilij, optimeq; de R.P. meritus, iniquissimæ dãnationis ruina prostratus, ad Volscos infestos tunc Romanis confugit. Magno ubiq; pretio uirtus æstimatur. Itaq; quò latebras quæsitũ uenerat: ibi breuissime summũ adeptus est imperium. Euenitq;, ut quem pro se salutarẽ imperatorẽ ciues habere noluerant: penè pestiferũ aduersus se ducẽ experirentur. frequenter .n. fusis exercitibus nostris, uictoriarũ suarum gradibus, aditũ iuxta mœnia urbis Volsco militi struxit. Quapropter fastidiosus ille in æstimandis bonis suis populus, qui reo non pepercerat: exuli coactus est supplicare. missi ad eum deprecandũ legati: nihil profecerunt. missi deinde sacerdotes cum infulis: æque sine affectu redierũt: stupebat senatus: trepidabat populus: uiri pariter, et mulieres exitiũ imminens lamentabantur. Tunc Veturia Coriolani mater, Volumniam uxorẽ eius, & liberos secum trahens castra Volscorũ petijt: quã ubi filius aspexit propere ut amens matris complexũ petijt: Illa ex precibus in irã uersa ait. Sine ut prius, q̃ complexũ accipiã, sciam, an ad hostem, an ad filium uenerim, captiua'ne an mater in castris tuis sim. In hoc me lõga uita, & infelix senecta traxit: ut exulẽ, deinde te hostem uiderẽ? potuisti populari hanc terrã: quæ te genuit, atq; aluit? nisi te peperissem: Roma non oppugnaretur. multaq; insuper addidit complorando: qbus et uxoris, ac paruulorũ fletibus motus matrẽ cõplexus: Expugnasti inquit, et uicisti irã meã

patria. precibus huius admonitus, cuius utera cõceptus sum: te quãuis merito mihi inuisam, dono: continuóq; agrum Romanum hostilibus armis liberauit. Ergo pectus, acceptæ dolore iniuriæ, spe potiundæ uictoriæ, uerecundia detractandi ministerij, metu mortis refertum totum sibi pietas uacuefecit: uniusq; parentis aspectus, bellum atrox salutari pace mutauit.

De superiore Africano.

Eadem pietas uiribus suis inflãmatum Africanum superiorem, uix dum annos pubertatis ingressum, ad opem patri in acie ferendam uirili robore armauit. Consulem enim eum apud Ticinum fluuium aduersis auspicijs cum Annibale pugnantem saucium grauiter, intercessu seruauit suo. neq; illũ aut ætatis infirmitas, aut militiæ tirociniũ, aut infelicis prælij ẽt ueterano bellatori pertimescẽdus exitus, interpellare ualuit. quò minus duplici gloria cõspicuus, coronã, imperatore simul & patre ex ipsa morte rapto, mereretur. auribus ista tam præclara exẽpla Ro. ciuitas accepit. illa uidit oculis.

De L. Manlio Torquato.

L. Manlio Torquato diem ad populũ Pomponius Trib. pl. dixerat, quòd occasione bene faciendi belli ductus obtinendi legitimum imperij tempus excessisset. quódq; filium optimæ indolis iuuenem rustico opere grauatum publicis usibus subtraheret. Id postquam Manlius adolescens cognouit: protinus urbem petijt: & se in Pomponij domum prima luce direxit. qui æstimans in hoc eum uenisse: ut patris crimina, à quo plus iusto aspere tractabatur: deferret: excedere omnes iussit cubiculo, quò licentius remotis arbitris indicium

perageret. nactus occasionē opportunam proposito suo iuuenis, gladium, quē tectum attulerat: distrinxit: tribunum'q; minis, ac terrore compulsum iurare coēgit, à patris eius accusatione recessurū. eo'q; effectum est, ne Torquatus causam diceret. commendabilis est pietas, quæ mansuetis parentibus præstatur: sed Manlius quò horridiorē patrem habuit: hoc periculo eius laudabilius subuenit: qui ad eum diligendum præter naturalem amorem, nullo indulgentiæ blandimento inuitatus fuerat.

De M. Cotta.

Hanc pietatem æmulatus M. Cotta, eo ipso die, quo togam sumpsit uirilem: protinus ut è capitolio descendit: Cn. Carbonem, à quo pater eius damnatus fuerat: postulauit: protractum'q; reum iudicio afflixit: et ingeniū, & adolescentiam, præclaro opere auspicatus.

De C. Flaminio.

Apud C. quoq; Flaminium authoritas patria æq; potens fuit. Nam cum Trib. pl. legem de gallico agro uiritim diuidendo, inuito, & repugnante senatu promulgasset: precibus, minis'q; eius acerrime resistens, ac ne exercitu quidem aduersus se conscripto, si in eadem sententia perseueraret, absterritus: postquam pro rostris ei legem iam referenti pater manum iniecit: priuato fractus imperio, descendit è rostris: ne minimo quidem murmure destitutæ concionis reprehensus.

De Claudia Virgine Vestali.

Magna sunt hæc uirilis pietatis opera: sed nescio an his omnibus ualentius, et animosius Claudiæ Vestalis uirginis factum: quæ cum patrem suū triumphantem, è curru uiolēta Trib. pl. manu detrahi animaduertisset:

mira celeritate utrique se interponendo, amplissimam potestatem inimicitijs accensam depulit. Igitur alterum triumphum pater in Capitoliũ, alterũ filia in ædem Vestæ duxit: nec discerni potuit, utri plus laudis tribueretur: cui uictoria, an cui pietas comes aderat. Ignoscite uetustissimi foci: ueniamq; æterni date ignes: si à uestro sacratissimo templo ad necessariũ, magisq; speciosum urbis locum contextus operis nostri progressus fuerit. Nulla enim acerbitate fortunæ, nullis sordibus pretium caræ pietatis euilescit. quin etiam eò certius, quò miserius experimentum habet.

De amore filiæ erga matrem.

S anguinis ingenui mulierem Præt. apud tribunal suum capitali crimine damnatam, triumuiro in carcere necandam tradidit. quã receptam, is, qui custodiæ præerat, misericordia motus, non protinus strangulauit: aditum quoq; ad eam filiæ, sed diligenter excussæ, ne quid cibi inferret, dedit: existimans futurũ, ut inedia consumeretur. Cum autem iam dies plures intercederent: secum ipse quærens, quidnam esset, quod tandiu sustentaretur: curiosius obseruata filia, animaduertit illã exerto ubere famẽ matris lactis sui subsidio lenientem. quæ tam admirabilis spectaculi nouitas ab ipso ad triumuirum, à triumuiro ad Præt. à Præt. ad Coss. iudicium perlata, remissionem pœnæ mulieri impetrauit. Quò non penetrat? aut quid non excogitat pietas? quæ in carcere seruandæ genitricis nouam rationem inuenit. Quid. n. tam inusitatum, quid tam inauditum, q̃ matrem uberibus natæ alitam esse? putauerit aliquis hoc contra rerum naturam factum:

nisi diligere parentes prima naturæ lex esset.

De filiæ pietate in patrem.

Idem prædicatum de pietate eius existimetur, quæ patrem suum Cimona cõsimili fortuna affectum, pariq; custodiæ traditum iam ultimæ senectutis uelut infantem pectori suo admotum aluit. Hærent, ac stupẽt hominum oculi: cum huius facti pictam imaginẽ uident: casusq; antiqui conditionem, præsentis spectaculi admiratione renouant, in illis mutis membrorum lineamentis uiua, ac spirantia corpora intueri credentes. quod necesse est animo quoq; euenire aliquanto efficaciore pictura literarũ uetera prodentibus admonito recordari.

De Cimonis pietate erga patrem.

Ne te quidem Cimon silentio inuoluam: qui patri tuo sepulturam uoluntarijs uinculis emere non dubitasti. Nã & si maximo tibi postea & ciui, et Duci euadere contigit: plus tamen aliquanto laudis in carcere, q̃ in curia assecutus es. cæteræ.n.uirtutes admirationis tantummodo multum, pietas uero etiam amoris plurimũ meretur.

Externa. De duob fratribus.

Vos quoq; fratres memoria complectar: quorum animus origine fuit nobilior. Siquidem admodum humiles in Hispania nati, pro parentum alimentis spiritum erogando, specioso exitu uitæ inclaruistis. duodecim.n.millia numũm, quæ post mortem uestram his darentur: à filijs Patiechi pacti estis: ut eorũ patris interfectorẽ Epastum gentis suæ tyrannum occideretis. nec au si solum insigne facinus estis: sed etiam strenuo, ac forti exitu claruistis. Eisdem enim manibus Patiechi ultionem, Epasti pœnam, genitoribus nutrimenta

uobis gloriosa fata peperistis. Itaq; tumulis melius etiã nunc uiuitis: quia parentum senectutem tueri, quàm uestrã expectare satius esse duxistis.

De Cleobi et Bitone fratrib. de'q; Amphinomo et anapo.

N otiora sunt fratrũ paria: Cleobis, et Biton: Amphinomus, et Anapus. illi ꝗ ad sacra Iunonis peragẽda matrem uexerunt: ij quod patrem, & matrem humeris, per medios ignes Aetnæ portarunt. sed neutris pro spiritu parentum expirare propositum fuit. Nec ego arguam detrecto laudem: aut Aetnæi montis gloriam inuoluerim: uerum obscuriori propter ignorantiam pietati, notitiæ lumen admoueo: sicut Scythis libenter pietatis testimonium reddo.

De Dario Rege.

D ario enim totis regni sui uiribus in eorum regionibus subinde impetũ facienti, paulatim cedẽtes, ad ultimas iam solitudines peruenerant. Interrogati deinde ab eo per legatos, quem fugiendi finem, aut quod initiũ pugnandi facturi essent: respõderunt: se nec urbes ullas, nec agros cultos, pro quibus dimicarent: habere. Cæterum cum ad parentum suorum monimenta uenissent: sciturum quemadmodum Scythæ præliari solerent. Quo quidẽ uno tam pio dicto, immanis, & Barbara gens ab omni se feritatis crimine redemit. Prima igitur, et optima rerũ natura pietatis est magistra: quæ nullo uocis ministerio, nullo usu literarũ indigens, proprijs, ac tacitis uiribus, charitatẽ parentum, liberorum pectoribus infundit. Quid ergo doctrina proficit? ut
» politiora, sed non ut meliora fiant ingenia: quoniam
» quidem solida uirtus nascitur, magis quàm fingitur.

De filio Crœsi.

Quis enim plaustris uagos, & syluarum latebris corpora sua tegentes, in modumq́; ferarum lamatu pecudum uiuentes, sic Dario respondere docuit? Illa nimirum, quæ etiam Crœsi filium loquendi usu defectum, ad protegendam patris incolumitatem ministerio uocis instruxit. Captis enim à Cyro Sardibus, cum unus é numero Persarum, ignarus uiri, in cædē eius concitato impetu ferretur: uelut oblitus quid sibi nascēti fortuna denegasset: ne Crœsum Regem occideret: proclamando, pené iam impressum mucronem iugulo reuocauit. Ita, qui ad id tempus mutus sibi uixerat: saluti parentis uocalis factus est.

De quodam iuuene dicto Plutone.

E adē charitas italico bello Pinensem iuuenem, cui Plutoni erat cognomen: tanto animi, corporisq́; robore armauit: ut cum obsessæ urbis suæ claustris præsideret: & Romanus imperator patrem eius captiuum in conspectu ipsius constitutum districtis militum gladijs circundedisset: occisurum se minitans, nisi irruptioni suæ iter præbuisset: solus é manibus eorum senē rapuerit. duplici pietate memorandus: quòd & patris seruator, nec patriæ fuit proditor.

DE PIETATE ERGA FRATRES. Caput V.

h Anc charitatem, proximus fraternæ beneuolentiæ gradus excipit. Nā ut merito primum amoris uinculum ducitur, plurima, & maxima beneficia accepisse: ita proximū iudicari debet, simul accepisse. quàm copiosæ enim suauitatis illa

recordatio est. In eodem domicilio ante, q̃ nascerer, habitaui. in iisdem incunabulis, infantiæ tempora peregi. eosdem appellaui parentes. eadem pro me uota excubuerunt. parem ex maiorum imaginibus gloriam traxi. cara est uxor. dulces liberi. iucundi amici. accepti affines. sed postea cognitis nulla beneuolentia accedere debet: quæ priorem exhauriat.

De Scipione maiore.

A Atq; hæc teste Scipione Africano loquor: qui tametsi arctissima familiaritate Lælio iunctus erat: attamen senatum supplex orauit: ne prouinciæ sors fratri suo erepta, ad eum transferretur: legatum'q; se L. Scipioni in Asiam iturum promisit: & maior natu, minori: & fortissimus, & belli gloria excellens, laudis inopi: & quod super omnia est, nondum Asiatico iam Africanus. Itaq; clarissimorum cognominum alterum sumpsit, alterum dedit: triumphi'q; prætextam huius excepit, illius tradidit, ministerio aliquãto maior, quàm frater imperio.

De M. Fabio Cos.

M. uero Fabius Cos. inclyta pugna Hetruscis, & Veientibus superatis, delatum sibi summo senatus, populi'q; studio triumphum ducere non sustinuit: quia eo prælio Q. Fabius frater eius consularis fortissime dimicans occiderat. quantam in eo pectore pietatem fraternæ charitatis habitasse existimemus: propter quam tantus amplissimi honoris fulgor extingui potuit?

De Tiberio Cæsare.

H Hoc exemplo uetustas, illo seculum nostrũ ornatum est: cui contingit fraternum iugum Claudiæ prius, nũc &

Iuliæ gentis intueri decus. tantum enim amorẽ Princeps, parens'q; noster insitum animo fratris Drusi habuit: ut cum Ticini, quò uictor hostium ad complecten dos parentes uenerat: graui illum, et periculosa ualetudine in Germania fluctuare cognouisset: protinus inde metu attonitus erumperet: iter quoq; q̃ rapidum, et præceps uelut uno spiritu corripuerit. eo patet: quòd Alpes, Rhenum'q; transgressus, die, ac noctu, mutato subinde equo, ducentis millibus passuum, per modo deuictam barbariam Antabagio duce solo comite contentus euasit. sed eum tunc maximo labore, & periculo implicatum, mortalium'q; frequentia defectum, sanctissimum pietatis numen, et dij fautores eximiarũ uirtutum, & fidissimus Romani imperij custos Iupiter comitatus est. Drusus quoq;, quanq̃ fato iam suo, q̃ illius officio propior erat: uigore spiritus, & corporis uiribus collapsus, eo ipso tamen quo uita, & mors distinguitur, momẽto, legiones cum insignibus suis fratri obuiã procedere iussit: et ut imperator salutaretur, præcepit. & dextra in parte Præt. ei statui: & consulare, et imperatorium nomen obtinere uoluit: eodem'q; tempore & fraternæ maiestati cessit, & uita excessit.

De quodam milite Cn. Pompeij.

His scio equidem nullum aliud, quàm Castoris, & Pollucis specimen consanguineæ charitatis conuenienter adijci posse: sed omnis memoriæ clarissimus imperatoribus profecto non erit ingratum: si militis summa erga fratrem suum pietas, huic uoluminis parti adhæserit. is nanque in castris, Cn. Pompeij stipendia peragens, cum Sertorianum militem acrius

ſibi in aciem inſtantem comminus interemiſſet: iacentem'q; ſpoliaret: ut fratrem germanum eſſe cognouit: multum, ac diu conuitio deos ob donum impiæ uictoriæ inſecutus: propè caſtra tranſtulit: & pretioſa ueſte opertũ, rogo impoſuit: ac deinde ſubiecta face, protinus eodem gladio, quo illum interemerat, pectus ſuum tranſuerberauit: ſe'q; ſuper corpus fratris proſtratum communibus flammis cremandum tradidit. Licebat ignorantiæ beneficio innocenti uiuere: ſed ut ſua potius pietate, quàm aliena uenia uteretur: comes fraternæ neci non defuit.

DE PIETATE ERGA PATRIAM. Caput VI.

Rectiſſimis ſanguinis uinculis pietas ſatisfecit. restat nũc ut patriæ exhibeatur. cuius maieſtati etiam illa, quæ deorũ numinibus æquatur, authoritas parentum, uires ſuas ſubiecit. fraterna quoq; charitas æquo animo, ac libenter cedit ſumma quidem cum ratione. quia euerſa domo, interdũ R. P. ſtatus manere poteſt: urbis ruina penates omnes ſecum trahat neceſſe eſt. uerum quid attinet uerbis iſta complecti? quorum tanta uis eſt: ut aliqui ſalutis ſuæ impendio teſtati ſint.

De Bruto primo Cos.

Brutus Cos. primus cum Arunte Tarquinij ſuperbi filio regno expulſi in acie ita equo concurrit: ut pariter illatis haſtis, uterq; mortifero uulnere ictus exanimis proſterneretur. merito obiecerim P. R. libertatem ſuam magno ſtetiſſe.

De Curtio Romano.

C um autem in mediam partem fori, uasto, ac repentino hiatu terra subsideret: respõsumq́; esset, ea re illum tantũmodo cõpleri posse: qua P. R. plurimũ ualeret: Curtius & animi, & generis nobilissimus adolescens interpretatus urbẽ nostrã uirtute, armisq́; præcipue excellere: militaribus insignibus ornatus, equũ conscẽdit: eumq́; uehementer admotis calcaribus præcipitem in illud profundũ egit: super quem uniuersi ciues honoris gratia certatim fruges iniecerunt. continuoq́; terra pristinum habitum recuperauit. magna postea decora in foro Romano fulserunt. Nullum tamen hodie pietate Curtij erga patriam clarius obuersatur exemplum. cui principatũ gloriæ obtinenti consimile factum subnectam.

De Genitio Cippo Præt.

G enitio Cippo Præt. paludato portam egredienti, noui, & inauditi generis prodigium incidit. Nanq́; in capite eius subito ueluti cornua emerserunt. responsumq́; est eum Regem fore, si in urbem reuertisset. Quod ne accideret, uolũtarium, ac perpetuum sibimet indixit exilium. dignam pietatem: quæ, quod ad solidam gloriã attinet: septem Regibus præferatur. cuius testandæ rei gratia, capitis effigies ærea portæ, qua excesserat: inclusa est: dictaq; Raudusculana, quòd olim rauda æra dicebantur.

De Aelio Præt.

G enitius laudis huius successionem Aelio Præt. tradidit: cui ius dicenti, cum in capite picus consedisset: aruspexq́; affirmasset: conseruato eo fore domus ipsius statum felicissimum, R. P. miserrimum: occiso, in contrarium utrunq; cessurum: è uestigio picum morsu suo in

conspectu senatus necauit. decem & septem militum familiam, eximiae fortitudinis uiros, Cannensi praelio amisit. R.P. procedente tempore ad summum imperij fastigium excessit. Haec nimirum exempla Sylla, & Marius, & Cinna tanquam stulta irriserunt.

De Publio Decio.

P ublius Decius, qui consulatum in familiam suam primus intulit: cum latino bello Romanã aciem inclinatam pene iam, & prostratam uideret: caput suũ pro salute R.P. deuouit: ac protinus concitato equo, in medium hostium agmen patriae salutem, sibi mortem petens, irrupit: factaq; ingenti strage, plurimis telis obrutus, super corruit. ex cuius uulneribus, & sanguine insperata uictoria emersit.

De filio P. Decij.

V nicum talis imperatoris specimen esset: nisi animo suo respondentem filium genuisset. Is nanq; in quarto consulatu patris exemplum secutus, deuotione simili, aeque strenua pugna, consentaneo exitu labantes, perditasq; uires urbis nostrae correxit. Itaq; dignosci arduũ est, utrum Romana ciuitas utilius habuerit Decios, an amiserit. quoniam uita eorum, ne uinceretur, obstitit. mors fecit, ut uinceret.

De Scipione Africano superiore.

N on est extinctus pro R.P. superior Scipio Africanus: sed admirabili uirtute ne R.P. extingueretur: prouidit. siquidem cum afflicta Cannẽsi clade urbs nostra nihil aliud, q̃ praeda uictoris esse Annibalis uideretur: Ideoq; reliquiae prostrati exercitus deserendae Italiae authore Q. Metello consilium agitarent: tribunus

militum admodũ iuuenis, stricto gladio mortem uni-cuiq; minitando, iurare omnes nunquam se relicturos patriam coëgit: pietatemq; nõ solum ipse plenissimam exhibuit: sed etiam ex pectoribus aliorum abeuntem reuocauit.

De Publicanis.

A ge ut à singulis ad uniuersos trãsgrediar: quanto, & quàm æquali amore patriæ tota ciuitas flagrauit? nã tam secundo punico bello exhaustum ærariũ, ne deorum quidẽ cultui sufficeret: publicani ultro aditos censores hortati sunt: ut omnia sic locarent: tanq̃ R.P. pecunia abundaret: seq; præstituros cuncta, nec ullum assem, nisi bello confecto petituros polliciti sunt.

De dominis seruorũ, Equitibus, & Centurionibus.

D omini quoq; eorum seruorum, quos Sempronius Gracchus ob insignem pugnam Beneuenti manumiserat: pretia ab imperatore exigere supsederunt. In castris etiam nõ eques, non centurio stipendium sibi dari desyderauit. uiri, ac fœminæ, quicquid auri, argenti'ue habuerunt: item pueri insignia ingenuitatis ad sustentandã temporis difficultatem contulerunt. ac neq; beneficio senatus, qui muneribus his functos, tributi onere liberauerat: quisquam uti uoluit: sed insuper id omnes promptissimis animis præstiterũt. Non ignorabant.n. captis Veijs, cum decimarum nomine, quas Camillus uouerat: aurũ Apollini Delphico mitti oporteret: neq; emendi eius facultas esset: matronas ornamenta sua in ærarium retulisse. Similiterq; audierant, mille pondo auri, quæ gallis pro obsidione capitolij promissa

debebantur: earum cultu expleta. Itaq; & proprio ingenio, & exemplo uetustatis admoniti, nulla sibi in re cessandum existimauerunt.

Externa. De Codro Rege Atheniensium.

At externa eiusdem propositi exempla attingam. Rex Atheniensium Codrus, cum ingenti hostium exercitu Attica regio debilitata ferro, igniq; uastaretur: diffidentia humani auxilij ad Apollinis Delphici oraculū confugit: per'q; legatos sciscitatus est, quonā modo illud tam graue bellū discuti posset. Respondit deus: ita illi finem fore: si ipse hostili manu occidisset. Quod quidem non solum totis Atheniensium castris, sed etiam contrarijs percrebuit. Eo'q; factum est: ut ediceretur: nequis Codri corpus uulneraret. Id postquā cognouit: depositis insignibus imperij, familiarem cultum induit. Ac pabulantium hostium globo sese obiecit: unum'q; ex his falce percussum, in cædē suā cōpulit: cuius interitu ne Athenæ occiderent: effectum est.

De Thrasybulo.

Ab eodem fonte pietatis Thrasybuli quoq; animus manauit. Is, cum Atheniensium urbem triginta tyrannorum teterrima dominatione liberare cuperet: parua'q; manu maximæ rei molem aggrederetur: et quidam e' conscijs dixisset: quantas tandem tibi Athenæ per te libertatem consecutæ gratias debebunt? Respondit: Dij faciant, ut quantas ipse illis debeo: uidear retulisse. Quem affectum, inclytum destructæ tyrannidis opus laude cumulauit.

De Themistocle.

Themistocles autem, quem uirtus sua uictorem, iniuria patriæ imperatorē Persarū fecerat: ut se ab ea oppu-

gnanda

gnanda abstineret: instituto sacrificio, exceptum patera tauri sanguinē hausit: et ante ipsam aram, quasi quædam pietatis clara uictima concidit. quo quidem tam memorabili eius excessu, ne Græciæ altero Themistocle opus esset: effectum est.

De duobus Philenis fratribus Carthaginiensibus.

Sequitur eiusdem generis exemplum. Cum inter Carthaginem, & Cyrenas de margine agri pertinacissima contentio esset: ad ultimum placuit utriq; eodem tempore iuuenes mitti: & locum, in quem ij conuenissent: finem ambobus haberi populis. uerū hoc pactum duo fratres Carthaginienses nomine Phileni, perfidia præcurrere, citra constitutam horam maturato gressu in longius promotis terminis. quod cum intellexissent Cyrenensium iuuenes, diu de fallacia eorum questi, postremo acerbitate conditionis iniuriam discutere conati sunt. dixerunt nanq;, sic eum finem ratum fore, si Phileni uiuos se ibi obrui passi essent. sed consilio euentus non respondit. Illi enim nulla interposita mora, corpora sua his terra operienda tradiderunt. qui quoniam patriæ, quàm uitæ suæ longiores terminos esse maluerunt: bene iacent, manibus, & ossibus suis punico dilatato imperio. Vbi sunt superbæ Carthaginis alta mœnia? ubi maritima gloria inclyti portus? ubi cunctis litoribus terribilis classis? ubi tot exercitus? ubi tantus equitatus? ubi immenso Aphricæ spatio nō contenti spiritus? omnia ista duobus Scipionibus fortuna partita est. At Philenorū egregij facti memoriam, ne patriæ qdē interitus extinxit. nihil est igitur excepta uirtute,
» quod mortali animo, ac manu, imortale quæri possit.

De Aristotele.

Iuuenili ardore plena hæc pietas. Aristoteles uero supremæ uitæ reliquias senilibus, ac rugosis membris in summo literarum ocio uix custodiens, adeo ualenter pro salute patriæ incubuit: ut eam ab hostilibus armis solo æquatam, in lectulo Atheniensi iacens, & quidē Macedonum manibus, quibus disiecta erat: erigeret. Ita urbs nō tam strata, atq; euersa, Alexandri, quàm restituta Aristotelis notum est opus. patet ergo, quàm benignæ, quam'q; profusæ pietatis erga patriā omniū ordinum, omnis ætatis homines extiterint: sanctissimis'q; naturæ legibus mirificorum etiam exemplorum clara mundo subscripserit ubertas.

DE PARENTVM AMORE, ET INDVLGENTIA IN LIBEROS. Caput VII.

dEt nunc uela pij affectus, et placidi, parētum erga liberos indulgentia: salubri'q; aura prouecta gratā suauitatis secū dotē afferat. Fabius Rutilianus quinq; consulatibus summa cū gloria peractis, omnibus'q; et uirtutibus, & uitæ meritis stipēdijs, legatus ire Fabio Gurgiti filio ad bellū difficile, et periculosum conficiendū grauatus non est: penè ipso per se duntaxat animo sine corpore militaturus: utpotè propter ultimā senectutem, lectuli ocio, quàm labori præliorū habilior. Idem triumphantis currum equo insidens sequi, quem ipse paruulum triumphis suis gestauerat: in maxima uoluptate posuit. nec accessor gloriosæ illius pompæ, sed author spectatus est.

De Ceseto Romano.

Non tam Ceseti speciosa equitis Romani sors patria, sed par indulgentia: quia à Cæsare omnium iam externorum & domesticorum hostiũ uictore, cum abdicare filium suum iuberetur: quòd is Tr. pl. cum Marullo collega, inuidiam ei tanquam regnum affectanti fecerat: in hunc modum respondere sustinuit. Celerius tu mihi Cæsar omnes filios meos eripies: q̃ ex his ego unũ nota pellam mea. Habebat autem duos præterea optimæ indolis filios: quibus Cæsar se incrementa benignæ dignitatis largiturũ pollicebatur. Hũc patrẽ tam & si summa diuini principis clementia tutũ præstitit: quis tamen non humano ingenio maius ausum putet: quòd cui totus orbis terrarum succubuerat, non cessit?

De Octauio Balbo.

Sed nescio an Octauius Balbus concitatoris, & ardentioris erga filium beneuolentiæ fuerit. Proscriptus à triumuiris cũ domo, postico clam esset egressus: iamq́; fugæ expeditum initium haberet: postq̃ intus filiũ trucidari falso clamore uiciniæ accepit: ei se neci, quam euaserat: obtulit. occidendumq́; militibus tradidit: pluris nimirũ illud momentum, quo illi præter spẽ uidere filiũ incolumẽ contigerat, q̃ salutẽ suã æstimans. miseros adolescentis oculos, quibus amantissimum sui patrẽ ipsius opera sic expirantem, intueri necesse fuit.

De Seleuco Rege.

Cæterũ ut ad iucundiora cognitu ueniamus: Seleuci Regis filius Antiochus nouercæ Stratonices infando amore correptus: memor q̃ improbis facibus arderet: impiũ pectoris uulnus pia dissimulatione contegebat.

Itaq; diuersi iisdem uisceribus affectus, ac medullis inclusi, summa cupiditas, & maxima uerecundia ad ultimam tabem corpus eius redegerunt. Iacebat ipse Antiochus in lectulo moribundo similis. lamentabantur necessarij. pater mœrore prostratus, de obitu unici filij, deq; sua miserrima orbitate cogitabat. totius domus funebris magis, quàm regius erat uultus. Sed hãc tristitiæ nubem Leptini mathematici, uel, ut quidam tradunt, Herasistrati medici prouidentia discussit. iuxta enim Antiochum sedens, ut eum ad introitum Stratonices rubore perfundi, & spiritu increbrescere, eaq; egrediente pallere, & excitatiorem anhelitum subinde reciprocare animaduertit: curiosiore obseruatione ad ipsam ueritatem penetrauit. Intrante enim Stratonice, & rursus abeunte, brachium adolescentis dissimulanter apprehendendo modo uegetiore, modo languidiore pulsu uenarũ, comperit cuius morbi æger esset. Protinusq; id Seleuco exposuit. Qui carissimam sibi coniugem filio suo cedere non dubitauit. quod in amorem incidisset, fortunæ acceptum referens: quod dissimulare eum usq; ad mortem paratus esset, ipsius pudori imputans. subijciatur animus senex, Rex, amans: iam patebit, quàm multa, quamq; difficilia paterni affectus indulgentia superarit.

De Ariobarzane Rege Cappadociæ.

At Seleucus quidem uxore: Ariobarzanes filio suo Cappadociæ regno cessit in conspectu Cn. Pompeij: cuius cum ipse tribunal conscendisset: inuitatusq; ab eo in curuli sella sedisset: postquam filium in cornu scribæ humiliorem fortuna sua locum obtinentem conspexit: nõ

ſuſtinuit infra ſe collocatum intueri. Sed protinus ſella deſcendit: & diadema in caput eius tranſtulit: hortariq́; cœpit, ut eò tranſiret, unde ipſe ſurrexerat. exciderunt lachrymæ iuueni. cohorruit corpus. delapſum diadema eſt. nec quò iuſſus erat: progredi potuit. quodq́; penè fidem ueritatis excedit: lætus erat, qui regnum deponebat: triſtis, cui dabatur. nec ullum finem tam egregium certamen habuiſſet: niſi patriæ uoluntati authoritas Pompeij affuiſſet. filium enim & Regem appellauit: & diadema ſumere iuſſit: & in curuli ſella conſidere coëgit. Comicæ lenitatis hi patres: tragicæ aſperitatis illi.

DE PARENTVM SEVERITATE ADVERSVS LIBEROS. Caput VIII.

De Lucio Bruto.

b Rutus par gloria Romulo: quia ille urbem, hic libertatem Romanam cōdidit: filios ſuos Tarquinij dominationem à ſe expulſam reducentes, ſummum imperium obtinens, comprehenſos, proq́; tribunali uirgis cæſos, & ad palum religatos ſecuri percuti iuſſit. Exuit patrem, ut Cos. ageret. orbusq́; uiuere, quàm publicæ uindictæ deeſſe maluit.

De Caſſio.

H uius æmulatus exemplum Caſſius, filium, qui Trib. pl. Agrariam legem primus tulerat: multisq́; alijs rebus populariter animos hominum amore ſui deuinctos tenebat: poſtq̄ illam poteſtatem depoſuit: adhibito propinquorum, & amicorum conſilio, affectati regni

crimine domi damnauit: uerberibusq; affectum, necari iussit: ac peculium eius Cereri consecrauit.

De Manlio Torquato.

Titus autem Manlius Torquatus, præter egregia multa raræ dignitatis, iuris quoq; ciuilis, et sacrorum pontificalium peritissimus, in consimili facto nec consilio quidem necessariorum indigere se credidit. Nam cum ad senatum Macedonia de filio eius Decio Syllano: qui eam prouinciam obtinuerat: querelas per legatos detulisset: à P. C. petiit: nequid ante de ea re statuerent: q̃ ipse Macedonum, filiiq; sui causam inspexisset. summo deinde tum amplissimi ordinis, tum etiam eorum, qui questum uenerant, consensu, cognitione suscepta: domi consedit: solusq; utriq; parti per totum biduũ uacauit: ac tertio die plenissime, diligentissimeq; auditis testibus, ita pronuntiauit. cũ Syllanum filiũ meum pecunias à sociis accepisse mihi probatum sit: & R. P. eũ, & domo mea indignum iudico: protinusq; è conspectu meo abire iubeo. tam tristi patris sententia percussus Syllanus, lucem ulterius intueri non sustinuit: suspendioq; se proxima nocte consumpsit. Peregerat iam Torquatus seueri, et religiosi iudicis partes: satisfactũ erat R. P. habebat ultionem Macedonia. potuit tam uerecundo obitu filii patris inflecti rigor. at ille neq; adolescentis exequiis interfuit: et cum maxime funus eius duceretur, consulere se uolentibus, uacuas aures accommodauit. Videbat enim se in eo atrio consedisse: in quo illius imperiosi Torquati seueritate conspicua imago posita erat. Prudentissimoq; uiro succurrebat, effigies maiorum suorum cum titulis suis idcirco in pri-

ma ædium parte poni solere, ut eorum uirtutes posteri non solum legerent, sed etiam imitarentur.

De M. Scauro.

M. uero Scaurus lumen, ac decus patriæ, cũ apud Athesim flumen impetu Cymbrorũ Romani equites pulsi deserto Cos. Catulo pauidi urbem repeterent: consternationis eorum participi filio suo misit, qui dicerent se libentius in acie eius interfecti ossibus occursurum: quam ipsum deformis fugæ reum uisurum. Itaq; siquid modo reliquũ in pectore uerecundiæ superesset: conspectum degenerati patris uitaturum. recordatione enim iuuentæ suæ: qualis M. Scauro aut habendus, aut spernendus esset filius: admonebatur. quo nuntio accepto iuuenis coactus est fortius aduersus semetipsum gladio uti: q̃ aduersus hostes usus fuerat.

De Aulo Fuluio.

Nec minus animose Aulus Fuluius Vir senatorij ordinis euntem filium in aciem retraxit: q̃ Scaurus è prælio fugientem increpuit. Nanq; iuuenem & ingenio, & literis, & forma inter æquales nitentẽ: prauo consilio amicitiam Catilinæ secutum: inq; castra eius temerario impetu ruentem in medio itinere abstractum, supplicio mortis afficit: præfatus nõ se Catilinæ illum aduersus patriam, sed patriæ aduersus Catilinam genuisse. licuit, donec ciuilis belli rabies præteriret: inclusum arcere. Verum illud cauti patris narraretur opus: hoc seueri refertur. Sed ut hanc incitatam, & asperam seueritatem mitiores relatu patrum mores clementiæ suæ mistura temperent: exactæ pœnæ concessa uenia iungatur.

DE PARENTVM MODERATIONE ADVERSVS SVSCEPTOS LIBEROS. Capit IX.

De Lucio Gellio.

l Vcius Gellius omnibus honoribus ad censuram usq; defunctus: cum crimina grauissima de filio in nouercam, commissum stuprũ, & paricidium cogitatum, propemodum explorata haberet: non tamen ad uindictam procurrit continuo: sed penè uniuerso senatu adhibito in consilium, expositis suspicionibus, defendendi se adolescenti potestatem fecit. Inspectaq; diligentissime causa, absoluit eum tum consilij, tum etiam sententia sua. quod si impetu iræ abstractus sæuire festinasset: admisisset magis scelus, quàm uindicasset. De L. Hortensio.

Q. autem Hortensij, qui suis temporibus ornamentum Romanæ eloquentiæ fuit: admirabilis in filio patientia extitit. Cum enim eo usq; impietatem eius suspectam, & nequitiam inuisam haberet: ut Messalam suæ sororis filium, hæredem habiturus, ambitus reum defendens iudicibus diceret: si illum damnassent: nihil sibi præter osculum nepotum, in quibus acquiesceret, superfuturum. hac scilicet sententia, quam etiam editæ orationi inseruit, filium potius in tormento animi, quàm in uoluptatibus reponens. tamen ne naturæ ordinem confunderet: non nepotes, sed filium hæredem reliquit: moderate usus affectibus suis: quia & uiuus moribus eius uerum testimonium, & mortuus sanguini honorem debitum reddidit. De Fuluio.

I dem fecit clari generis, magnæq; dignitatis uir Ful-

uius, sed in filio aliquantum tetriore. Nam cum auxilium senatus implorasset, ut suspectus in parricidio: & ob id latens per triumuirũ conquireretur: ac iussu patrum C. comprehensus esset: non solum eum non notauit: sed etiam decedens, dominum omnium esse uoluit: quem genuerat hæredem instituens, non quẽ fuerat expertus. De quodam patre ignoto.

Magnorum uirorum clementibus actis, ignoti patris nouæ, atq; inusitatæ rationis consilium adijciam. qui cũ à filio necti sibi insidias comperisset: nec inducere in animum posset: ut uerum sanguinem ad hoc sceleris progressum crederet: seductam uxorem suspicans suppliciter rogauit, ne se ulterius cælaret: siue illum adolescentem subiecisset, siue ex alio concepisset. asseueratione deinde eius, & iureiurando se nil tale debere suspicari, persuasus, in locum desertum filio perducto, gladium, quem secum occultum attulerat: tradidit: ac iugulum feriendum præbuit: nec ueneno, nec latrone ei ad peragendum parricidiũ opus esse affirmans. quo facto non paulatim, sed magno impetu recta cogitatio pectus iuuenis occupauit. Continuoq; abiecto gladio tu uero, inquit, pater uiue. & si tam obsequens es, ut hoc precari filio permittas: me quoq; exupera. Sed tantum quæso: ne meus erga te amor eo sit uilior: quòd à pœnitentia oritur. solitudinem sanguine meliorem, pacatioresq; penatibus syluas, & alimentis blandius ferrum, ac mortis oblatæ, quàm datæ uitæ felicius beneficium. Cõmemoratis patribus, qui iniurias filiorũ patienter exceperunt: referamus eos, qui mortes æquo animo tolerarunt.

DE PARENTIBVS, QVI OBITVM FILIORVM FORTI ANIMO TVLERVNT. Caput X.

De Horatio Puluillo.

h Oratius Puluillus, cũ in capitolio Ioui Opt. Max. ædem pontifex dedicaret: interq; nuncupationem solennium uerborum postem tenens, mortuum esse filium suũ audisset: neq; manum à poste remouit: ne tanti templi dedicationem interrumperet: neq; uultum à publica religione ad priuatum dolorem reflexit: ne patris magis, quàm pontificis partes egisse uideretur. De Aemilio Paulo.

C larum exemplum, nec minus tamen illustre, quod sequitur. Aemilius Paulus nunc felicissimi, nunc miserrimi patris clarissima repræsentatio, ex quatuor filijs formæ insignis, egregiæ indolis duos iure adoptionis in Corneliam, Fabiamq; gentem tralatos, sibi ipse denegauit: duos ei fortuna abstulit. Quorũ alter triumphũ patris funere suo quartũ ante diẽ præcessit: alter in triumphali curru conspectus, post diem tertiũ expirauit. Itaq; qui ad donandos usq; liberos abundauerat: in orbitate subito destitutus est. quẽ casum quo robore animi sustinuerit: oratione, quã de rebus à se gestis apud populũ habuit: hanc adijciendo clausulam nulli ambiguum reliquit. Cum in maximo prouentu felicitatis uestræ Quirites timerẽ. nequid mali fortuna moliretur: Iouem Opt. Max. Iunonemq; Reginam, et Mineruam precatus sum: ut si aduersi quid P. R. immineret: totum in meã domũ conuerteretur. Quapropter

bene habet se res. annuẽdo enim uotis meis, id egerunt: ut uos potius meum casum doleatis: quàm ego uestrũ ingemiscerẽ. Vno etiã, nunc domestico exẽplo adiecto, in alienis luctibus orationi meæ uagari permittam.

De Q. Martio Rege.

Q. Martius Rex superioris Catonis in consulatu collega filium summæ pietatis, magnæ spei, et quæ non parua calamitatis accessio fuit: unicum amisit. Cumq; se obitu eius subrutum, et euersum uideret: ita dolorẽ altitudine consilij coercuit: ut à rogo iuuenis protinus curiã peteret: senatumq;, quẽ eo die lege haberi oportebat: euocaret. quod nisi fortiter mœrorẽ ferre scisset: unius diei lucẽ inter calamitosum patrẽ, et strenuum Cos. neutra in parte cessante officio partiri non potuisset.

EXTERNA.

De Pericle Principe Atheniensium.

Princeps Atheniensium Pericles intra quatriduum duobus mirificis adolescẽtibus filijs spoliatus, his ipsis diebus & uultu pristinũ habitum retinente, et oratione nulla ex parte infractiore concionatus est. Ille uero caput quoq; solito more coronatũ gerere sustinuit: ut nihil ex uetere ritu propter domesticum uulnus detraheret. nõ sine causa igitur tanti roboris animus ad Olympij Iouis cognomen ascendit.

De Xenophonte.

Xenophon autem, quod ad Socraticã disciplinã attinet: proximus à Platone felicis, ac beatæ facundiæ gradus: cũ solẽne sacrificiũ perageret: è duobus filijs maiorem natu nomine Gryllũ apud Mantineam in prælio cecidisse cognouit: nec ideo institutum deorũ cultum

omittendum putauit: sed tantummodo coronam deponere contentus fuit. quam ipsam, percunctatus quonãmodo occidisset: ut audiuit fortissime pugnantem interijsse: capiti reposuit: numina, quibus sacrificabat, testatus maiorẽ se ex uirtute filij uoluptatẽ, quàm ex morte amaritudinem sentire. Alius remouisset hostiã: abiecisset altaria: lachrymis respersa thura disiecisset: Xenophontis cor pia religione immobile stetit: et animus in officio prudentiæ stabilis mansit: ac dolori succumbere ipsa clade, quæ nuntiata erat: tristius duxit.

De Anaxagora.

N e Anaxagoras quidẽ supprimendus est. Audita nanq; morte filij, nihil inquit mihi inexpectatũ, aut nouum nuntias. Ego. n. illũ ex me natũ, sciebã esse mortalẽ. has uoces utilissimis præceptis imbuta uirtus mittit. quas, siquis efficaciter auribus perceperit: non ignorabit ita liberos procreandos: ut meminerit his à rerũ natura, et accipiẽdi spiritus, & reddendi eodẽ momento tẽporis legẽ dici. atq; ut mori nemmẽ solere, q nõ uixerit: ita nec uiuere aliquẽ quidẽ posse, qui nõ sit moriturus.

VALERII MAX. LIBER SEXTVS.

DE PVDICITIA. Caput I.

u Nde te uirorum pariter, ac fœminarum præcipuum firmamentum pudicitia inuocem? tu enim prisca religione cõsecratos focos Vestæ incolis. Tu Capitolinæ Iunonis puluinaribus incubas. Tu palatij columen Augustos penates, sanctissimumq; Iuliæ genialem torum assiduæ statione celebras. Tuo

præsidio puerilis ætatis insignia munita sunt. Tui nu-
minis respectu syncerus iuuentæ flos permanet. Te
custode matronalis stola censetur. Ades igitur, & co-
gnosce, quæ fieri ipsa uoluisti. De Lucretia.

D ux Romanæ pudicitiæ Lucretia: cuius uirilis animus
maligno errore fortunæ, muliebre corpus sortitus est.
A` Sex. Tarquinij Regis superbi filio per uim stu-
prum pati coacta, cum grauissimis uerbis iniuriam
suã in concilio necessariorũ deplorasset: ferro se, quod
ueste tectum attulerat: interemit: Causamq; tam ani-
moso interitu imperiũ consulare pro regio permutan-
di P. R. præbuit: atq; hanc illatam iniuriã non tulit.

De Virginio, uiro plebeio.

V irginius plebeij generis, sed patricij uir spiritus, ne pro
bro contaminaretur domus sua, proprio sanguini non
pepercit. Nam cum Appius Claudius decemuir, filiæ
eius uirgini stuprum, potestatis uiribus fretus, pertina-
cius expeteret: deductam in forũ puellam occidit: pu-
dicæq; interemptor, quàm corruptæ pater esse maluit.

De Pontio Aufidiano.

N ec alio robore animi præditus fuit Pontius Aufidia-
nus, eques Romanus: qui postq̃ comperit filiæ suæ uir
ginitatem à pædagogo proditam Faunio Saturnio, nõ
contentus sceleratum seruum affecisse supplicio: etiam
ipsam puellam necauit. Ita ne turpes nuptias celebra-
ret: acerbas exequias duxit.

Quid P. Meuius quàm seuerum pudicitiæ custodem egit?
In libertum nanq; gratum admodum sibi animad-
uertit: quia eum nubilis iam ætatis filiæ suæ osculum
dedisse cognouerat: præsertim cum non libidine, sed

errore lapsus uideri posset. Cæterum amaritudine pœnæ, teneris adhuc puellæ sensibus, castitatis disciplinā ingenerari magni æstimauit. Eiq; tam tristi exemplo præcepit: ut non solum uirginitatem illibatam, sed etiam oscula ad uirum syncera perferret.

De Q. Fabio Maximo Seruiliano.

Q. uero Fabius Max. Seruilianus, honoribus, quos splendidissime gesserat: censuræ grauitate consumatis, exegit pœnas à filio dubiæ castitatis: & punito pependit uoluntario secessu conspectum patriæ uitando.

De P. Attilio Philisco.

Dicerem Censoriū uirum nimis acerbum extitisse, nisi P. Attilium Philiscum in pueritia corpore questum à domino facere coactum, tam seuerum postea patrem cernerem. Filiam enim suam eo, quod stupri se crimine coinquinauerat: interemit. Quàm sanctam igitur in ciuitate nostra pudicitiam fuisse existimare debemus: in qua etiam institores libidinis, tam seueros eius iudices euasisse animaduertimus? sequitur excellentis nominis, ac memorabilis facti exemplum.

De M. Claudio Marcello Aedili, & filio suo.

M. Claudius Marcellus Aedil. cur. C. Scantinio Capitolino Trib. pl. diem ad populū dixit: quod filiū suum de stupro appellasset: eoq; asseuerante se cogi non posse, ut adesset: quia Sacrosanctam potestatem haberet: & ob id tribunitium auxilium implorante: totū collegiū tribunorum negauit se intercedere, quo minus pudicitiæ quæstio perageretur. Citatus itaq; Scantinius reus uno teste, qui tentatus erat: damnatus est. constat iuuenem productum in rostra, defixo in terram uultu per

seueranter tacuisse: uerecundo'q; silentio plurimum in ultionem suam ualuisse. De Metello Celere.

Metellus quoq; Celer stuprosæ mentis acer punitor extitit Cn. Sergio Silo promissorum matrifamiliæ numorũ gratia diem ad populum dicendo: eumq; hoc uno crimine damnando. non enim factum tunc, sed animus in quæstionem deductus est. plus'q; uoluisse peccare nocuit, quàm non peccasse profuit.

De Tito Veturio, filio Veturij.

Concionis hæc, illa curiæ grauitas. Titus Veturius, filius eius Veturij, qui in consulatu suo Samnitibus ob turpiter ictum fœdus deditus fuerat: cum propter domesticam ruinam, & graue æs alienum Celio Plotio nexum se dare adolescentulus admodũ coactus esset: seruilibus ab eo uerberibus, quia stuprum pati noluerat: affectus, querelam ad Coss. detulit: à quibus hac de re certior factus senatus, Plotium in carcerem duci iussit. in qualicunq; enim statu positam Romano sanguini pudicitiam tutam esse uoluit. Et quid mirum si hoc uniuersi P. C. censuerunt?

De C. Fescenino Triumuiro.

C. Fesceninus Triumuir, C. Cornelium fortissime militiæ stipendia emeritum, uirtutis'q; nomine quater honore primipili ab imperatoribus donatum, quod cum ingenuo adolescentulo stupri commercium habuisset: publicis uinculis onerauit: à quo appellati tribuni, cum de stupro nihil negaret: sed sponsionem se facere paratum diceret: quod adolescens ille palàm, atque aperte corpore quæstum factitasset: intercessionem suã interponere noluerunt. Itaq; Cornelius in carcere mo-

ri coactus est. non putarunt Tr. pl. R. P. nostram cum fortibus uiris pacisci oportere, ut externis periculis domesticas delicias emerent.

De Trib. pl. siue P. R.

Libidinosi Centurionis supplicium Marci Lectorij Mergi Trib. mil. æque similis fœdus exitus sequitur. Cui Cominius Trib. pl. diem ad populum dixit: quòd cornicularium suum stupri causa appellasset. Nec sustinuit eius rei sententiam Lectorius: sed se ipse ante iudicij tempus fuga prius subtraxit: deinde etiam morte se puniuit. Naturæ modũ expleuerat. fato tamen functus, uniuersæ plebis sententia crimine impudicitiæ damnatus est. Signa illum militaria, sacratæ aquilæ, & certissima Romani imperij custos seuera castrorum disciplina usq; ad inferos persecuta est. quoniam cuius uirtutis magister esse debuerat: sanctitatis corruptor tentabat existere.

De C. Mario.

Hoc monuit C. Marium imperatorem tum, cum Clusiũ sororis suæ filium Trib. mil. à Cœlio Plocio manipulario milite iure cæsum pronuntiauit: quia eum de stupro compellare ausus fuerat.

Sed ut eos quoq;, qui in uindicanda pudicitia dolore suo publica lege usi sunt: strictim percurram: Sempronius Musca C. Gallium deprehensum in adulterio flagellis cecidit. C. Menius L. Octauiũ similiter deprehensum neruis contudit. Carbo Actienus à Bibieno, Item Pontius à P. Cernio deprehensi castrati sunt. Cn. etiã Furius Brocum, quẽ deprehenderat: familiæ stuprandũ obiecit. quibus iræ suæ indulsisse fraudi non fuit.

Externa.

Externa. De Hippone fœmina.

Atq; ut domesticas externa subnectam: græca fœmina nomine Hippo, cum hostium classe esset excepta: in mare se, ut pudicitiam morte tueretur: abiecit. cuius corpus Erechtheo litori appulsum, proxima undis humus sepulturæ mandatũ, ad hoc tẽpus tumulo cõtegit. sanctitatis uero gloriam æternæ traditam memoriæ Græcia laudibus suis celebrando, quotidie florentiorẽ efficit.

De Orgiagontis uxore Reguli.

Vehementius hoc, illud cõsyderatius exẽplum pudicitiæ. Exercitu et copijs Gallogræcorum à Cn. Manlio Cos. in Olympo mõte ex parte deletis, ex parte captis, Orgiagontis Reguli uxor miræ pulchritudinis à Centurione, cui custodienda tradita erat: stuprum pati coacta: postq̃ uentum est in eum locum: in quem Cos. iussu Centurio, misso nuntio, necessarios mulieris pretium, quo eam redimerent: afferre iusserat: aurũ expendente Centurione, et in eius pondus animo, oculisq; intento, Gallogræcis lingua gentis suæ imperauit, ut eum occiderẽt: interfecti deinde caput abscissum manibus retinens ad coniugem uenit: abiectoq; ante pedes eius, & iniuriæ, & ultionis suæ ordinem exposuit. Huius fœminæ quid aliud quisquam, quàm corpus in potestatem hostium uenisse dicat? Nanq; animus neq; uinci, nec pudicitia capi potuit.

De uxoribus Theutonicorum.

Theutonicorum uero coniuges Mariũ uictorem orarũt: ut ab eo uirginibus Vestalibus dono mitterentur: affirmantes æq; se, atq; illas uirilis concubitus expertes futuras. eaq; re non impetrata, laqueis sibi nocte proxima

ſpiritum eripuerunt. Dij melius, quod hunc animum uiris earum in acie non dederunt. Nam ſi mulierum ſuarum uirtutem imitari uoluiſſent: incerta Theutonicæ uictoriæ trophæa reddidiſſent.

QVAE LIBERE DICTA, AVT FACTA SVNT. Caput II.

l Ibertatem autem uehementis ſpiritus dictis pariter, & factis teſtatam, ut non inuitauerim: ita ultro uenientẽ non excluſerim: quæ inter uirtutem, uitiumq́; poſita, ſi ſalubri modo ſe temperauerit: laudem: ſi quo non debuit, profuderit: reprehenſionem meretur. ac uulgi ſic auribus gratior, quàm ſapientiſſimi cuiusq́; animo probabilior eſt: utpotè frequentius aliena uenia, q̃ ſua prouidentia tuta. ſed quia humanæ uitæ partes proſequi propoſitum eſt: noſtra fide æſtimatione propria referatur.

De quodam principe Priuernatum.

P riuerno capto, interfectisq́;, qui id oppidum ad rebellandũ incitauerant: ſenatus indignatione accenſus, conſilium agitabat: quid nam ſibi de reliquis quoq; Priuernatibus faciendũ eſſet. Ancipiti igitur caſu eorũ ſalus fluctuabat, eodem tempore, & uictoribus, & iratis ſubiecta. Cæterũ cum auxilium unicum in precibus reſtare animaduerterent, ingenui, & italici ſanguinis obliuiſci non potuerunt. Princeps enim eorum in curia interrogatus quam pœnam mereretur: Reſpondit: quam merentur qui, cum ſe dignos libertate iudicarent: arma ſumpſerant. exaſperatos P. conſcriptorum

animos, uerbis inflãmauerat: sed Plautius Cos. fauens Priuernatum causæ, regressum animoso eius dicto obtulit: quæsiuitq;, qualẽ cum eis pacẽ habituri Romani essent impunitate donata. at is cõstantissimo uultu, Si bonã dederitis, inquit, perpetuã: si malã, nõ diuturnã. qua uoce pfectũ est, ut uictis non solũ uenia sed etiam ius, & beneficiũ nostræ ciuitatis daretur. sic in senatu Priuernâs loqui ausus est.

De L. Crasso.

L. uero Philippus Cos. aduersus eundẽ ordinem libertatem exercere non dubitauit. nã segnitiem pro rostris exprobrans, alio sibi senatu opus esse dixit: tantũq; à pœnitentia dicti absfuit: ut ẽt L. Crasso summæ dignitatis, & eloquentiæ uiro id in curia grauiter ferenti, manum injci iuberet. Ille reiecto lictore, non es, inqt, mihi Philippe Cos. quia nec ego tibi senator sum.

De P. Scipione Africano.

Quid populum ab incursu suo tutum libertas reliquit? immo & similiter aggressa, & æque experta patientem est. Cn. Carbo Trib. pl. nuper sepultæ Cracchanæ seditionis turbulentissimus uindex, idemq; orientium ciuilium malorũ fax ardentissima, Publiũ Africanum à Numantiæ ruinis summo cum gloriæ fulgore uenientẽ, ab ipsa pene porta in rostra productum, quid de Tiberij Gracchi morte, cuius sororem in matrimonio habebat: sentiret: interrogauit: ut authoritate clarissime uiri, inchoato iam incendio multum incrementi adijceret, quia non dubitabat quin propter tam arctam affinitatẽ aliquid pro interfecti necessarij memoria miserabiliter esset locuturus. At is iure eũ cæsum uideri respõdit. cuius dicto cum concio tribunitio furore

instincta uiolenter succlamasset: Taceant, inquit, quibus Italia nouerca est: orto deinde murmure, nõ efficietis ait: ut solutos uerear, quos alligatos adduxi. Vniuersus populus iterum ab uno contumeliose correptus erat. Quantus est honos uirtutis? tacuit actutum. recẽs uictoria ipsius Numantina: et patris Macedonica deuictæq; Carthaginis spolia habita: ac duorũ regum Siphacis & Persæ ante triumphales currus cathenatæ ceruices, tunc totius fori frementis ora clauserunt. nec timori datum est silentium: sed quia beneficio Aemiliæ, & Corneliæ gentis multi metus urbis, atq; Italiæ finiti erant: plebs Romana libertati Scipionis libera non fuit. Quapropter minus mirari debemus, quod amplissima Cn. Pompeij authoritas toties cum libertate luctata est. nec sine magna laude: quoniam omnis generis hominum licentiæ ludibrio se esse, quieta fronte tulit.

De Cn. Pisone.

Cn. Piso. cum Manilium Crispum reum ageret, eumq; euidenter nocentem gratia Pompeij uideret eripi: iuuenili impetu, ac studio accusationis prouectus, multa, & grauia crimina præpotenti defensori obiecit. interrogatus deinde ab eo, cur se quoq; non accusaret: Da, inquit, uades R. P. te, si postulatus fueris: ciuile bellum non excitaturum: iam de tuo prius, quàm de Manlij capite in consilium iudices mittam. ita eodem iudicio duos sustinuit reos: accusatione Manilium, libertate Pompeium. & eorum alterum lege peregit: alterum professione, qua solum poterat.

De Catone.

Quid ergo libertas sine Catone? non magis, q̃ Cato sine li-

bertate. Nā cum in senatorē nocentē, & infamē reum iudex sedisset, tabellæq; Cn. Pópeij laudationē eius cōtinentes prolatæ essent, proculdubio efficaces futuræ pronoxio, submouit eas é quæstione, legē recitādo: qua cautum erat, ne senatoribus tali auxilio uti liceret. Huic facto persona admirationem ademit. Nā quæ in alio audacia uideretur, in Catone fiducia cognoscitur.

De Cn. Lentulo Marcellino Cos.

C n. autē Lentulus Marcellinus Cos. cum in concione de Magni Pompeij nimia potentia quereretur: assensusq; illi clara uoce uniuersus populus esset: acclamate, inquit, acclamate Quirites: dū licet. iam enim uobis impune facere non licebit. pulsata est tunc eximij ciuis potentia, hinc inuidiosa querela, hinc lamentatione miserabili.

De Fauonio.

C ui candida fascia crus alligatum habenti, Fauonius, nō refert, inquit, qua in parte corporis sit diadema, exigui pāni cauillatione regias eius uires exprobrās. At is neutra in parte mutato uultu, utrūq; cauit: ne aut hilari fronte libenter agnoscere potentiā: aut tristi iram proficeri uideretur. eaq; patientia inferioris etiam generis, & fortunæ hominibus aditum aduersus se dedit: é quorum turba duos retulisse abunde erit.

De Aelio Mantia Formiano.

A elius Mantia Formianus libertini filius ultimæ senectutis, L. Libonem apud Cess. accusabat: in quo certamine cum Pompeius Magnus humilitatē ei, ætatemq; exprobrans ab inferis illum ad accusandū remissum dixisset: non mentiris, inquit, Pompei. uenio. n. ab inferis L. Libonem accusaturus sed dum illic moror:

uidi cruentum Cn. Domitium Aenobarbũ deflentem, quod summo genere natus, integerrimæ uitæ, amantissimus patriæ, in ipso iuuentutis flore, tuo iussu esset occisus. Vidi pari claritate conspicuum Brutum ferro laceratum, querentem id sibi prius perfidia, deinde etiam crudelitate tua accidisse. Vidi Cn. Carbonẽ acerrimum pueritiæ tuæ, bonorum'q; patris tui defensorem in tertio consulatu cathenis, quas tu ei iniici iusseras, uinctum, obtestantem, se aduersus omne fas, & nefas cum in summo esset imperio, à te equite Romano trucidatum. Vidi eodẽ habitu, et quiritatu tuo prætoriũ uirum Perpennam sæuitiam tuam execrãtem: omnes'q; eos una uoce indignantes, quod indemnati sub te adolescentulo carnifice occidissent. Obducta iam uetustis cicatricibus bellorum ciuiliũ uastissima uulnera, municipali homini seruitutem paternam redolenti effrenatæ temeritatis, intolerabilis spiritus impune reuocare licuit. Itaq; eo tempore & fortissimum erat Cn. Pompeio maledicere, & tutissimum. sed non patitur nos hoc longiore querela prosequi personæ insequentis aliquanto sors humilior.

De Diphilo Tragœdo.

Diphilus Tragœdus, cum Apollinaribus ludis inter actũ ad eum uersum uenisset: in quo hæc sententia continetur: miseria nostra Magnus est: directis in Pompeium Magnum manibus pronuntiauit. reuocatus'q; aliquoties à populo, sine ulla cunctatione nimiæ illum, et intolerabilis potentiæ reum gestu perseueranter egit. eadem petulantia usus est in ea quoque parte. uirtutem istam ueniet tempus cum grauiter gemas.

De M. Castritio.

M. etiam Castritij libertate inflãmatus animus: qui dum Placentiæ magistratum gereret: Cn. Carbone Cos. iubente decretum fieri: quo sibi obsides à Placentinis darentur: nec summo eius imperio obtemperauit: nec maximis uiribus cessit: atq; etiam dicenti, multos se gladios habere, respondit: & ego annos. obstupuerũt tot legiones tam robustas senectutis reliquias intuentes. Carbonis quoq; ira, quia materiam sæuiendi perquam exiguam habebat: paruulum uitæ tempus ablatura, in seipsa collapsa est.

De Seruio Galba.

I am Seruij Galbæ temeritatis plena postulatio: quòd diuum Iuliũ consumatis uictorijs in foro ius dicentem, in hunc modum interpellare sustinuit. C. Iuli Cæsar pro Cn. Pompeio Magno quondam genero tuo in tertio eius consulatu pecuniam spopondi: quo nomine nũc appellor. Quid agam? dependam? palàm, atq; aperte ei bonorum Pompeij uenditionem exprobrando, ut à tribunali summoueretur, meruerat. sed ipsa illud mansuetudine mitius pectus, æs alienum Pompeij ex suo fisco solui iussit.

De Cesellio uiro sapiente

A ge Cesellius uir iuris ciuilis scientia clarus, quàm periculose cõtumax? nullius enim aut gratia, aut authoritate compelli potuit: ut de aliqua earum rerum, quas triumuiri dederant: formulam componeret: hoc animi iudicio uictoriæ eorum beneficia extra omnem ordinem legum ponens. Idem, cum multa de temporibus Cæsaris liberius loqueretur: amiciq;, ne id faceret:

monerent: duas res, quæ hominibus amarissimæ uidentur: magnam sibi licentiam præbere respondit: senectutem, & orbitatem.

Externa. De quadam muliere.

I nserit se tantis uiris mulier alienigeni sanguinis: quæ à Philippo Rege temulẽto immerenter damnata, prouocarem ad Philippum, inquit, sed sobrium. excussit crapulam oscitanti: ac præsentia animi ebrium resipiscere, causáq; diligentius inspecta iustiorem sententiam ferre coëgit. Igitur æquitatem, quam impetrare non potuerat: extorsit: ac potius præsidium à libertate, quàm ab innocentia mutuauit.

De quadam fœmina Syracusana.

I am illa nõ solum fortis, sed etiam urbana libertas. senectutis ultimæ quædam Syracusis omnibus Dionysij tyranni exitium, propter nimiam morum acerbitatẽ, et intolerabilia onera uotis expetentibus, sola quotidie matutino tempore deos, ut incolumis, ac sibi superstes esset: orabat. Quod ubi is cognouit: non debitam sibi admiratus beneuolentiam, accersit eam: & quid ita hoc, aut quo suo merito faceret: interrogauit. Tum illa, certa est, inquit, ratio propositi mei. puella enim, cum grauem tyrannum haberemus: carere eo cupiebam: quo interfecto, aliquanto tetrior arcem occupauit. eius quoq; finiri dominationem magni æstimabam. tertium te superioribus importuniorem habere cœpimus rectorem. Itáq; timens ne si tu fueris absumptus: deterior in locum tuũ succedat: caput meũ pro tua salute deuoueo. tam facetam audaciã Dionysius punire erubuit.

De Theodoro Cyrenæo.

I nter has, & Theodorũ Cyrenæum quasi animosi spiritus coniugium esse potuit uirtute par, felicitate dissimile. Is. n. Lysimacho Regi mortem sibi minitanti, enim uero, inquit, magnifica res tibi contigit: quia Cantaridis uim assecutus es. Cũq; hoc dicto accensus cruci eum adfigi iussisset: terribilis hæc (ait) sit purpuratis tuis. mea quidẽ nihil interest: humi' ne, an sulime putrescã.

DE SEVERITATE. Caput III.

a Rmet se duritia pectus necesse est: dum horridæ, ac tristis seueritatis acta narrantur: ut omni mitiori cogitatione seposita, rebus auditu asperis uacet. Ita enim districtæ, & inexorabiles uindictæ, & uaria pœnarum genera in medium procurrent. Vtilia quidem legum munimenta: sed minime in placido, & quieto paginarum numero reponenda. M. Manlius unde Gallos depulerat: inde ipse præcipitatus est: quia fortiter defensam libertatem nefarie opprimere conatus fuerat. cuius iustæ ultionis nimirum hæc præfatio fuit. Manlius eras mihi, cum præcipites agebas Senones: postquam imitari cœpisti, unus factus es ex Senonibus. huius supplicio æternæ memoriæ nota inserta est. propter illum enim lege sanciri placuit: nequis patricius in arce, aut in Capitolio habitaret: qui domum eo' loci habuerat: ubi nunc ædẽ Monetæ uidemus.

In Spurium Cassium.

P ar indignatio auersus Spurium Cassium erupit. cui

plus suspicio cōcupitæ dominationis nocuit: q̃ tres magnifici consulatus, ac duo speciosissimi triumphi profuerunt. senatus enim, populusq; R. non contentus capitali eū supplicio afficere, interempto domū superiecit: ut penatiū quoq; strage puniretur. in solo aūt, ædē Telluris fecit. Itaq; quod prius domicilium potentissimi uiri fuerat, nunc religiosæ seueritatis monimentū est.

In Spurium Melium.

Eadem ausum Spurium Melium consimili exitu patria multauit. area uero domus eius, quo iustitia supplicij notior ad posteros perueniret: Aequimelij appellationem traxit.

In Flaccum, & Saturninum.

Quantum ergo odij aduersus hostes libertatis insitum animis antiqui haberent: parietum, ac tectorum, in quibus uersati fuerant: ruinis testabantur. Ideoq; & M. Flacci, & L. Saturnini seditiosissimorum ciuium corporibus trucidatis penates ab imis fundamentis eruti sunt. Cæterum Flacciana area, cum diu penatibus uacua mansisset: à Q. Catulo Cymbricis spolijs adornata est.

In Tiberium, & C. Gracchos.

Viguit in nostra ciuitate Tiberij, & C. Gracchorū summa nobilitas, ac spes amplissima: sed quia statum ciuitatis conati erāt conuellere: insepulta cadauera iacuerūt: supremusq; humanæ cōditionis honos filijs Gracchi, & nepotibus Africani defuit. quin etiam familiares eorū, nequis R. P. inimicis amicus esse uellet: de robore præcipitati sunt.

De P. Mutio Trib. pl.

Idem sibi licere tam P. Mutius Trib. pl. quàm senatus & P. R. credidit: qui omnes collegas suos, q duce Spu=

rio Cassio id egerant: ut magistratibus non subrogatis communis libertas in dubium uocaretur: uiuos cremauit. Nihil profecto hac seueritate fidentius. unus enim tribunus eã pœnam nouem collegis inferre ausus est: quã nouẽ tribuni ab uno collega exigere exhorruissent.

In M. Clodium.

Libertatis adhuc custos, et uindex seueritas, sed pro dignitate etiam, ac pro disciplina æque grauis. M. enim Clodium senatus Corsis, quia turpem cum his pacem fecerat: dedidit: quem ab hostibus non acceptum in publica custodia necari iussit. Semel læsa maiestate imperij quot modis iræ pertinax uindex? factum eius rescindit: libertatem ademit: spiritum extinxit: corpus contumelia carceris, et detestanda gemoniarum scalarum nota fœdauit. atq; hic quidem senatus animaduersionem meruerat.

De Cornelio Scipione.

Cn. autem Cornelius Scipio Hispali filius prius, quàm mereri posset, expertus est. nam cum ei Hispania prouincia sorte obuenisset: ne illuc iret: decreuit. adiecta causa, quod recte facere nesciret. Itaq; Cornelius propter uitæ inhonestum actum sine ullo prouinciali ministerio tamen repetundarum lege damnatus est.

De C. Vatieno.

Ne in C. quidem Vatieno, qui sinistræ manus digitos, ne bello italico militaret: absciderat: seueritas senatus cessauit. publicatis. n. bonis eius, ipsum æternis uinculis puniẽdũ censuit: effecitq;, ut quẽ honeste spiritũ profundere in acie noluerat: turpiter in cathenis consumeret.

De M. Curio Cos.

Id factum imitatus M. Curius Cos. cum delectum subitum educere coactus esset: & iuniorum nemo respondisset: coiectis in sortem omnibus tribubus, Polliæ, quæ proxima exierat: primũ nomen urna extractum citari iussit. neq; eo respondente, bona adolescentis hastæ subiecit. Quod ut illi nuntiatum est: ad Cons. tribunal cucurrit: collegiumq́; tribunorum appellauit. Tunc M. Curius præfatus non opus esse eo ciue R. P. qui parere nesciret: & bona eius, & ipsum uendidit.

De Lucio Domitio Præt.

Neq; tenax propositi L. Domitius. Nã cum Siciliã Præt. regeret: & ad eum eximiæ magnitudinis aper allatus esset: adduci ad se pastorem, cuius manu occisus erat: iussit. Interrogatumq́; quomodo eam bestiam confecisset: postquã cõperit usum uenabulo: cruci affixit: quia ipse ad exturbanda latrocinia, quibus prouincia uastabatur: nequis telum haberet: edixerat. hoc aliquis in finem seueritatis, et sæuitiæ ponendũ dixerit. disputatione. n. utroq; flecti potest. Cæterum ratio publici imperij Præt. nimis asperum existimari non patitur. Sic se in uiris puniendis seueritas exercuit. Sed ne in fœminis quidem supplicio afficiendis segniorem se egit.

De Horatio.

Horatius post prælium trium Curiatium conditione pugnæ omnium Albanorũ uictor, cum ex illa clarissima acie domum repetens sororem suam uirginem Curiatij sponsi mortem profusius, quàm illa ætas debebat: flentem uidisset: gladio, quo patriæ rẽ bene gesserat: interemit. parum pudicas ratus lachrymas, quæ

præpropero amori dabantur. Quem hoc nomine reũ apud populum actum pater defendit. Ita paulo propensior animus puellæ ad memoriam futuri uiri, & fratrem ferocem uindicem, & uindictæ tam rigidum assensorem patrem habuit.

De Spurio Posthumio Albino, & Q. Martio Philippo.

Consimili seueritate Senatus postea usus, Spurio Posthumo Albino, et Q. Martio Philippo Coss. mandauit: ut de ijs, quæ sacris bacchanalium incestu usæ fuerant, inquirerent: à quibus cum multæ essent damnatæ, in omnes cognatas intra domos animaduerterunt: latéq; patens opprobrij deformitas, seueritate supplicij emendata est: quia quantum ruboris ciuitati nostræ mulieres turpiter se gerendo incusserant: tantum laudis grauiter punitæ attulerunt.

De Publicia & Licinia.

Publicia autem, quæ Posthumum Albinum Cos. item Licinia, quæ Claudium Asellum uiros suos ueneno necauerant: propinquorum decreto strangulatæ sunt. non enim putauerunt seuerissimi uiri in tam euidẽti scelere longum publicæ quæstionis tempus expectandum. Itaq; quarum innocentium defensores fuissent: sontium maturi uindices extiterunt. magno scelere horum seueritas ad exigendã uindictam concitata est.

De Egnatio Metello.

Egnatij autem Metelli longe minore de causa: qui uxorem quod uinum bibisset, fuste percussam interemit. Id'q; factum non accusatore tantum, sed etiam reprehensore caruit, unoquoque existimante optimo illam

exemplo uiolatæ sobrietatis pœnas pependisse. et sanè
» quæcunq; fœmina uini usum immoderate appetit: &
» uirtutibus omnibus ianuã claudit: & delictis aperit.

De C. Sulpitio Gallo.

Horridum C. quoq; Sulpitij Galli maritale supplicium. nam uxorem dimisit: quod eã capite aperto foris uersatam cognouerat: abscissa sententia, sed tamen aliqua ratione munita. Lex enim, inquit, tibi meos tm̃ præfinit oculos: quibus & formam tuã approbes: & placere desyderes. his decoris instrumenta compara. his esto speciosa. horum te certiori crede notitiæ. ulterior tuus conspectus superuacua irritatione accersitus, in suspicione, & crimine hæreat necesse est.

De Q. Antistio Vetere.

Nec aliter sensit Q. Antistius Vetus repudiando uxorẽ: quod illam in publico cum quadam libertina uulgari secretò loquentem uiderat. nam (ut ita dicam) incunabulis culpæ et nutrimentis, non ipsa commotus culpa, citeriorem delicto præbuit ultionem: ut potius caueret iniuriam, quàm uindicaret.

De P. Sempronio Sopho.

Iungendus est his P. Sempronius Sophus: qui coniugẽ repudij nota affecit, nihil aliud, quàm se ignorãte ludos ausam spectare. ergo dum sic olim fœminis occurritur: mens earum à delictis aberat. Cæterũ & si Romanæ seueritatis exemplis, totus orbis terrarũ instrui potest: tñ externa summatim cognoscere fastigio nõ sit.

Externa. De Archilocho poeta.

Lacedæmonij libros Archilochi è ciuitate sua exportari iusserunt: quod eorum parum uerecundam, ac pudi-

cum lectionem arbitrabantur. noluerunt enim ea liberorum suorum animos imbui: ne plus moribus noceret: q̃ ingenijs prodesset. Itaq; maximum poëtam, aut certe summo proximum, quia domũ sibi inuisam obscœnis maledictis lacerauerat: carminum exilio multarunt.

De Atheniensibus.

Athenienses autem Timagoram inter officium salutationis Darium Regem more gentis illius adulatum, capitali supplicio affecerunt: unius ciuis humilibus blanditijs totius urbis suæ decus Persicæ dominationi summissum grauiter ferentes.

De Cambyse Rege.

Iam Cambyses inusitatæ seueritatis: qui mali cuiusdã iudicis ex corpore pellem detractam sellæ intendi: in eáq; filium eius iudicaturum considere iussit. cæterum & Rex, & barbarus, atroci, ac noua pœna iudicis, nequis postea corrumpi iudex posset: prouidit.

GRAVITER DICTA, AVT FACTA. Caput IIII.

Magnam, & bonam laudis partem in claris uiris etiam illa uendicant: quæ aut ab his grauiter dicta, aut facta pertinax memoria uiribus æternis comprehendit. quorum ex abundanti copia, nec parca nimis, nec rursus auida manu quo magis desyderio satisfaciat: quàm satietati abundet: hauriamus.

De Manlio Torquato.

Ciuitate nostra Cannẽsi clade perculsa, cũ admodũ tenui

filo suspensa R. P. salus ex sociorum fide penderet: ut eorum animi ad imperium Romanum tuendum constãtiores essent: maiori parti senatus principes Latinorum in ordinem suum sublegi placebat. Anius autem Campanus etiam Coss. alterum Capuæ creari debere asseuerabat: sic contusus, & æger Romani imperij spiritus erat. tunc Manlius Torquatus filius eius, qui Latinos Apud Veserim inclyta pugna fuderat: quàm poterat clara uoce denunciauit: siquis sociorum inter patres C. sententiam dicere ausus esset: continuo se illum interempturum. hæ unius minæ, & Romanorũ languentibus animis calorem pristinum reddiderũt: & Italiam ad ius ciuitatis nobiscum exequendũ consurgere passæ non sunt: nanq; ut patris armis, ita uerbis filij fracta cessit.

De Manlio.

Par illius quoque Manlij grauitas: cui cum consulatus omnium consensu deferretur: eumq́; sub excusatione aduersæ ualetudinis oculorum recusaret: instantibus cunctis, alium, inquit, Quirites quærite, ad quẽ hunc honorem transferatis. nam si me gerere eum cogeritis: nec ego mores uestros ferre, nec uos meum imperium perpeti poteritis. priuati tam ponderosa uox: quàm graues fasces Cos. extitissent.

De Scipione Aemiliano.

Nihilo segnior Scipionis Aemiliani aut in curia, aut in concione grauitas: qui, cum haberet consortem censuræ Mumium, ut nobilem ita eneruis uitæ, pro rostris dixit: se ex maiestate R. P. omnia gesturum, si sibi ciues uel dedissent collegam, uel non dedissent.

De eodem

De eodem Scipione.

Idem, cum Ser. Sulpitius Galba, & Aurelius Coss. in senatu contenderent: uter aduersus Viriatum in Hispaniam mitteretur: ac magna inter P. C. dissensio esset: omnibus quonam eius sententia inclinaretur, expectantibus: neutrum, inquit, mihi mitti placet: alter nihil habet: alteri est nihil satis: aeque malam licentis imperij magistram iudicans inopiam, atq; auaritiã. quo dicto ut neuter in prouinciam mitteretur, obtinuit.

De Pompilio legato.

Cn. uero Pompilius à senatu legatus ad Antiochũ missus: ut bello se, quo Ptolemaeum lacessebat: abstineret, cum ad eum uenisset: atq; is prompto animo, & amicissimo uultu dextram ei porrexisset: inuicem ei suã porrigere noluit: sed tabellas S. C. continentes tradidit. quas ut legit Antiochus: dixit se cum amicis collocuturum. indignatus Pompilius quòd aliquam moram interposuisset: uirga solum, quo insistebat: denotauit. &, prius, inquit, quàm hoc circulo excedas: da responsum: quod senatui referam. non legatum locutum, sed ipsam curiam ante oculos positam crederes. continuo enim Rex affirmauit fore: ne amplius de se Ptolemaeus quereretur. ac tum demum Pompilius manum eius tanquam socij apprehendit. Quàm efficax est animi, sermonisq; abscisa grauitas. eodem momento Syriae regnum terruit, Aegypti texit.

De P. Rutilio.

P. autem Rutilij uerba prius, an facta existimem, nescio. nam utrisq; aeque admirabile inest robur. Cum amici cuiusdam iniustae rogationi resisteret: atq; is per sum-

mam indignationem dixisset. Quid ergo, inquit, mihi opus est amicitia tua, si quod rogo non facis? respondit. immo quid mihi tua, si propter te aliquid inhoneste facturus sum? De eodem.

H uic uoci consentanea illa opera: quod magis ordinum dissensione, q̃ ulla culpa sua reus factus, nec obsoletam uestem induit, nec insignia senatoris deposuit, nec supplices ad genua iudicum manus tetendit, nec dixit quicquam splendore præteritorum annorũ humilius: effecitq;, ut periculũ huic non impedimentum grauitatis eius esset, sed experimentum. atq; etiã cum ei reditum in patriam Syllana uictoria præstaret: in exilio, nequid contra leges faceret: remansit. quapropter felicitatis cognomen iustius quis moribus grauissimi uiri, q̃ impotentis armis assignauerit: quod quidem Sylla rapuit, Rutilius meruit. De M. Bruto.

M. Brutus suarum prius uirtutum, q̃ patriæ parentis parricida, uno enim facto & illas in profundum præcipitauit: & omnem sui nominis memoriam, inexpiabili detestatione perfudit: ultimum præliũ initurus, negantibus id quibusdam committi oportere: fidenter, inquit, in aciem descendo. hodie enim aut recte erit, aut nihil curabo. præsumpserat uidelicet, neq; uiuere sine uictoria, neq; mori sine securitate posse.

Externa. De populo Cinaniensi.

H uius mentio mihi subijcit, quod aduersus D. Brutum in Hispania grauiter dictum est: referre. nam cum se ei tota pene Lusitania dedidisset: ac sola gentis huius urbs Cinania pertinaciter arma retineret: tentata redemptione propemodum uno ore legatis Bruti respon

dit: ferrum sibi à maioribus, quo urbem tuerentur: nō aurum, quo libertatem ab imperatore auaro emerent: relictum. Melius sine dubio homines nostri sanguinis hæc dixissent, quàm audissent. Sed illos quidem natura in huius grauitatis uestigia deduxit.

De Socrate philosopho.

Socrates autem græcæ doctrinæ clarissimum columen, cum Athenis causam diceret: defensionemq́; ei Lysias à se compositam, qua in iudicio uteretur: recitasset, demissam, et supplicem, imminentiq́; procellæ accommodatam: aufer, inquit, quæso istam: nam ego si adduci possem, ut eam in ultima Scythiæ solitudine proferrem: tum meipsum morte multandum concederem. Spiritum contempsit, ne careret grauitate: maluitq́; Socrates extingui, quàm Lysias superesse.

De Alexandro Rege.

Quantus hic in sapientia, tantus in armis Alexander illam uocem nobiliter edidit. Dario enim uno iam, et altero prælio uirtutem eius experto, atq; ideo partem regni Tauro tenus monte, et filiam in matrimonium cum decies centummillibus talentum pollicente, cum Parmenion dixisset: se, si Alexander esset, usurum ea conditione: respondit: & ego uterer, si Parmenion essem: uocem duabus uictorijs respondentem, dignamq́; cui tertia, sicut euenit, tribueretur.

De Lacedæmonijs.

Atq; hæc quidem & animi magnifici, & prosperi status. illa uero, qua legati Lacedæmoniorū apud patrē eius miseram fortunæ suæ conditionē testati sunt: gloriosior, q̄ optabilior. Intolerabilibus enim oneribus

ciuitatem eorũ implicanti, siquid morte grauius impe rare perseueraret: mortẽ se prælaturos responderũt.

De quodam Spartano.

Nec parum graue Spartani cuiusdam dictum: siquidẽ nobilitate, & sanctitate præstans, & in petitione magistratus uictus, maximæ sibi esse lætitiæ prædicauit, quòd aliquot patria sua se meliores uiros haberet. quo sermone repulsam honori adæquauit.

DE IVSTITIA. Caput V.

Tempus est iustitiæ quoq; sancta penetralia adire: in quibus semper æqui, ac probi facti respectus religiosa cum obseruatione uersatur. & ubi studium uerecundiæ est: cupiditas rationi cedit: nihilq; utile, quod parum honestum uideri possit, ducitur. eius autem præcipuum, & certissimum inter omnes gentes nostra ciuitas exemplum est.

De Senatu.

Camillo Cos. Phaliscos circunsedente, magister ludi plurimos, et nobilissimos inde pueros uelut ambulandi gratia eductos, in castra Romanorum perduxit. quibus interceptis, non erat dubium quin Phalisci deposita belligerandi pertinacia udituri se nostro imperatori essent. ea re cognita senatus censuit: ut pueri uinctum magistrum uirgis cædentes in patriam remitterentur. qua iustitia animi eorum sunt capti, quorum mœnia expugnari non poterant. nanq; Phalisci beneficio magis, quàm armis uicti, portas Romanis aperuerunt.

De P.R.

Eadem Ciuitas aliquoties rebellando, semperq; aduersis contusa prælijs, tandem se Q. Luctatio Cos. dedere coacta est. aduersus quam sæuire cupiens P.R. postquam à Papirio, cuius manu iubente Cos. uerba deditionis scripta erant: doctus est Phaliscos non potestati, sed fidei se Romanorum commisisse: omnem iram placida mente deposuit: pariterq; & uiribus odij non sanè facile uinci assuetis, et uictoriæ obsequio, quæ promptissime licentiam subministrat: ne iustitiæ suæ deesset, obstitit.

De eodem P.R.

Idem, cum P. Claudius Camerinos ductu, atq; auspicijs suis captos sub hasta uendidisset: & si ærarium pecunia, fines agris auctos animaduertebat: tamen quia parum liquida fide id gestum ab imperatore uidebatur: maxima cura conquisitos redemit: hisq; habitandi gratia locum in Auentino assignauit: & prædia restituit: pecuniam etiam nō ad curiam, sed ad sacraria ædificanda, sacrificiaq; facienda tribuit. iustitiæq; promptissimo tenore effecit: ut exitio suo lætari possent: quia sic renati erant. Mœnibus nostris, & finitimis regionibus, quæ adhuc retuli: quod sequitur: per totum terrarum orbem manauit.

De eodem senatu, & Fabricio.

Timochares Ambraciensis Fabricio Cos. pollicitus est se Pyrrhum ueneno per filium suū, qui potionibus eius præerat: necaturum. ea res cum ad senatum delata esset: missis legatis Pyrrhum monuit: ut aduersus huius generis insidias cautius se gereret: memor urbē à filio Martis conditam, armis bella, nō uenenis gerere

debere. Timocharis autem nomen suppressit: utroq; modo æquitatem amplexus: quia nec hostē malo exēplo tollere: nec eū, qui bene mereri paratus fuerat: prodere uoluit.

De quatuor Tribb. pl.

Summa iustitia in quatuor quoq; Tribb. pl. eodem tempore conspecta est. Nam, cum C. Atracino, sub quo duce aciem nostram apud Veruginem à Volscis inclinatam cum cæteris equitibus correxerant: diem ad populū L. Hortensius collega eorum dixisset: pro rostris iurauerunt, in squalore se esse, quoad imperator ipsorum reus esset futurus. Non sustinuerunt enim egregij iuuenes: cuius armati periculū uulneribus, & sanguine suo defenderant: eius togati ultimum discrimen potestatis insignia retinentes intueri: qua iustitia mota concio, actione Hortensium desistere coëgit. nec se etiā aliter eo facto, quod sequitur: exhibuit.

De Tib. Graccho, & C. Claudio.

Cum Tib. Gracchus, & C. Claudius ob nimis seuere gestam censuram, maiorem partem ciuitatis exasperassent: diē his M. Pompilius tribunus perduellionis ad populū dixit: præter communē consternationē, priuata etiā ira accensus: quia necessariū eius Rutiliū ex publico loco parietem demoliri iusserant. quo in iudicio primæ classis permultæ cēturiæ Claudiū aperte dānabant. de Gracchi absolutione uniuersæ consentire uidebātur. q clara uoce iurauit: si de collega suo grauius esset iudicatū: in factis se paribus eandē cum illo pœnā exilij subiturū. eaq; iustitia tota illa tēpestas ab utriusq; fortunis, et capite depulsa est. Claudiū. n. populus absoluit. Graccho causæ dictionē M. Pompilius remisit.

De collegio Tribb.

Magnam laudem & illud collegium Tribb. tulit: quod, cum unus ex eo L. Cotta fiducia sacrosanctae potestatis creditoribus suis satisfacere nollet: decreuit, ut si neq; solueret pecuniam: neq; daret cum quo sponsio fieret: appellantibus se creditoribus auxilio futurum: iniquum ratum, maiestatem publicam priuatae perfidiae obtentui esse. Itaq; Cottam in tribunatu quasi in aliquo sacrario latentem, tribunitia inde iustitia extraxit.

De Cn. Domitio Trib. pl.

Cuius ut ad alium aeque illustrem actũ transgrediar: Cn. Domitius Trib. pl. M. Scaurũ principẽ ciuitatis in iudicium populi deuocauit: ut si fortuna aspirasset, ruina: sin minus, certe ipsa obtrectatione amplissimi uiri incrementum claritatis apprehenderet. cuius opprimendi cum summo studio flagraret: seruus Scauri ad eum noctu peruenit: instructurum se eius accusationem multis, & grauibus domini criminibus promittens. erat in eodem pectore inimicus, et Domitius, & dominus. diuersa aestimatione nefarium indicium perpendens, iustitia tamen uicit odium. continuo enim & suis auribus obseratis, & indicis ore clauso, duci eum ad Scaurum iussit: accusatorem etiam reo suo, ne dicam diligendum, certe laudandum. quem populus tum propter alias uirtutes, tum hoc nomine libentius, & Cos. & Ces. & Pont. Max. fecit.

De L. Crasso.

Nec aliter se L. Crassus in eodem iustitiae experimento gessit. Cn. Carbonis nomen infesto animo utpotè inimi

cissimum sibi detulerat: sed tamen scrinium eius à seruo allatum ad se cōplura continens, quibus facile opprimi posset: ut erat signatum, cum seruo cathenato ad eum remisit. Quo pacto igitur inter amicos uiguisse tunc iustitiam credimus: cum inter accusatores quoq;, & reos, tantum uirium obtinuisse uideamus?

De L. Sylla.

Iam L. Sylla non se tam incolumem, quàm Sulpitium Rufum perditū uoluit, tribunitio furore eius sine ullo fine uexatus. Cæterū cum eum proscriptum, et in uilla latentem à seruo proditum comperisset: manumissum parricidam, ut fides edicti sui extaret: præcipitari protinus è saxo Tarpeio, cum illo scelere parto Pileo iussit: uictor alioqui insolens, hoc imperio iustissimus.

Externa. De Pittaco Mitylenæo.

Verum ne alienigenæ iustitiæ obliti uideamur: Pittacus Mitylenæus, cuius aut meritis tantum ciues debuerūt, aut moribus crediderunt, ut suis suffragijs tyrannidem deferrent: tandiu illud imperiū sustinuit: quandiu bellum de Sygæo, cum Atheniensibus gerendum fuit. postq̄ autem pax uictoria parta est: continuo reclamantibus Mitylenæis deposuit: ne dominus ciuium ultra, q̄ R. P. necessitas exegerat: permaneret. atq; etiā cum recuperati agri dimidia pars consensu omnium offerretur: auertit animum ab eo munere. deforme iudicans uirtutis gloriā, magnitudine prædæ minuere.

De Aristide Atheniensi.

Alterius nunc mihi prudentia referenda est: ut alterius repræsentari iustitia possit. Cum saluberrimo consilio Themistocles migrare Athenienses in classem coegis-

set: Xerxeq; Rege, & copijs eius Graecia pulsis, ruinas patriae in pristinum habitum reformaret: et opes clandestinis molitionibus ad principatum Graeciae capessendum nutriret: in concione dixit: habere se rem deliberatione sua prouisam: quam si fortuna ad effectum perduci passa esset, nihil maius, aut potentius Atheniensi populo futurum: sed eam uulgari non oportere: postulauitq; ut aliquis sibi, cui illam tacite exponeret: daretur. datus est Aristides. Is, postq cognouit in classem illum Lacedaemoniorum, quae tota apud Gytheum subducta erat: uelle incendere: ut ea consumpta, dominatio maris ipsis cederet: processit ad ciues: & ipsis retulit: Themistoclem ut utile consiliũ, ita minime iustum animo uoluere. e uestigio uniuersa concio quod aequũ nõ uideretur, nec expedire quidem proclamauit: ac protinus Themistoclem incepto iussit desistere.

De Zaleuco Locrensi.

Nihil illis etiã iustitiae exemplis fortius. Zaleucus urbe Locrensium à se saluberrimis, atq; utilissimis legibus munita: cum filius eius adulterij crimine damnatus, secundum ius ab ipso constitutum utroq; oculo carere deberet: ac tota ciuitas in honorem patris necessitatem poenae adolescentulo remitteret: aliquandiu repugnauit: ad ultimum precibus populi euictus, suo prius, deinde filij oculo eruto, usum utriq; uidendi reliquit. Ita debitum supplicij modum legi reddidit: aequitatis admirabili temperamento, se inter misericordem patrem, & iustum legislatorem partitus.

De Charunda Thurio.

Sed aliquanto Charundae Thurij praefractior, et abscis-

iustitia. ad uim, & cruorem usq; seditiosas conciones ciuium pacauerat, lege cauendo, ut siquis eas cum ferro intrasset, continuo interficeretur: interiecto deinde tempore ex longinquo rure gladio accinctus, domum repetens, subito indicta concione, sicut erat, in eam processit: ab eoq;, qui proxime constiterat: solutæ à se legis suæ monitus, idem ego illam, inquit, sanciam: ac protinus ferro, quod habebat: districto incubuit: cumq; liceret culpam uel dissimulare, uel errore defendere, pœnam tamen repræsentare maluit: nequa fraus iustitiæ fieret.

DE FIDE PVBLICA. Caput VI.

Hvius imagine ante oculos posita, uenerabile fidei numen dexteram suam, certissimum salutis humanæ pignus, ostentat: quam semper in nostra ciuitate uiguisse, & omnes gentes senserunt: & nos paucis exemplis recognoscamus.

De S. P. Q. R.

Cum Ptolemæus Rex tutorem P. R. filio reliquisset: senatus M. Aemulium Lepidum Pont. Max. bis Cos. ad pueri tutelam gerendã Alexandriam misit: amplissimiq;, & integerrimi uiri sanctitatem R. P. usibus, & sacris comparatam, externæ procurationi uacare uoluit: ne fides ciuitatis nostræ frustra petita existimaretur. cuius beneficio regia incunabula conseruata pariter, ac decorata, incertum Ptolemæũ reddiderunt, patris ne fortuna magis, an tutoris maiestate gloriari deberet.

De ciuitate Romana.

Speciosa quoq; illa Romana fides, ingenti Pœnorũ classe

circa Siciliam deducta, duces eius fractis animis, consilia petendæ pacis agitabant. Quorum dux Amilcar ire se ad Coss. negabat audere: ne eodem modo cathenæ sibi inijcerentur: quo ab ipsis Cornelio Asinæ Cos. fuerant iniectæ. Hanno autem certior Romani animi æstimator, nihil tale timendum ratus, maxima cum fiducia ad colloquiū eorum tetendit. apud quos cum de belli fine ageret: & Trib. mil. ei dixisset: posse illi merito euenire, quod Cornelio accidisset: uterq; Cos. tribuno tacere iusso, isto te, inquit, metu Hanno fides ciuitatis nostræ liberat. claros illos fecerat, tantū hostiū ducē uincere potuisse: sed multo clariores fecit noluisse.

De eodem Senatu.

A duersus eosdem hostes parem fidem in iure legationis tuendo patres C. exhibuere. M. n. Aemilio Lepido L. Flaminio Coss. L. Minutium, & L. Maniliū Carthaginiensium legatis, quia manus his intulerant: per feciales reddendos curauerunt. Sed tunc senatus non eos, quibus hoc præstabatur: aspexit.

De superiore Africano.

H uius exemplum superior Africanus secutus, cum onustam multis, & illustribus Carthaginiensium uiris nauem in suam potestatem redegisset, inuiolatam dimisit: quia se legatos ad eum missos dicebant: tametsi manifestum erat, illos uitandi præsentis periculi gratia falsum legationis nomen amplecti: ut Romani imperatoris potius decepta fides, quàm frustra implorata iudicaretur.

De S. P. Q. R.

R epræsentemus etiam illud senatus nullo modo prætermittendum opus. legatos ab urbe Apollonia Romam

missos. Q. Fabius Cn. Apronius Aedill. orta contentione pulsauerunt. quod ubi comperit: continuo eos per feciales legatis dedidit: quæstorem'q; cum his Brundusium ire iussit: nequam in itinere à cognatis deditorum iniuriam acciperent. Illam curiam mortalium quis concilium, ac non templum fidei dixerit? quam ut ciuitas nostra semper benignam præstitit: ita etiã in sociorum quoq; animis constantem recognouit.

Externa. De Saguntinis.

Post duorum in Hispania Scipionum, totidem'q; Romani sanguinis exercituum miserabilem stragem, Saguntini uictricibus Annibalis armis intra mœnia urbis suæ compulsi, cum uim Punicam ulterius nequirẽt arcere: collatis in forum, quæ unicuiq; erant carissima: atq; undiq; circundatis, accensis'q; ignis nutrimentis: ne à societate nostra deficerent, publico, & cõmuni rogo semetipsos superieceerunt. Crediderim tunc ipsam fidem humana negotia speculantem, mœstum gessisse uultum, perseuerantissimum sui cultum, iniquæ fortunæ iudicio, tam acerbo exitu damnatum cernentem.

De Petilinis.

Idem præstando, Petilini eundem laudis honorem meruerunt. ab Annibale, quia deficere à nostra amicitia noluerunt, obsessi, legatos ad senatum auxilium implorantes miserunt: quibus propter recentem cladẽ Cannensem succurri non potuit. Cæterum permissum est eis, ut facerent, quod utilissimum incolumitati eorũ uideretur. Liberum ergo erat Carthaginiensium gratiam amplecti. Illi tamen fœminis, omni'q; ætate imbelli urbe egesta: quo tutius armati famem traherent:

pertinacissime in muris constiterunt: expirauitq; prius eorum tota ciuitas, quàm ulla ex parte Romanæ societatis respectum deposuerit. Itaq; Annibali non Petiliam, sed fidum Petiliæ sepulchrum capere contigit.

DE FIDE VXORVM ERGA VIROS. Caput VII.

Tq;, ut uxoriam quoq; fidem attingamus: Tertia Aemilia Africani prioris uxor, mater Corneliæ matris C. & T. Gracchorum tantæ fuit comitatis, et patientiæ, ut cum sciret uiro suo ancillulam ex suis gratam esse, dissimulauerit: ne domitorem orbis Africanum, fœmina magnum uirum impatientiæ reum ageret. tantumq; mens eius à uin dicta abfuit: ut post mortem Africani manumissam ancillulam in matrimonium liberto suo daret.

De Turia uxore Q. Lucretij.

Q. Lucretium proscriptum à triumuiris uxor Turia inter cameram, & tectum cubiculi abditum, una conscia ancillula, ab imminente exitio non sine magno periculo suo tutum præstitit: singulariq; fide id egit, ut cum cæteri proscripti in alienis, & hostilibus regionibus per summos animi, & corporis cruciatus uix euaderent: ille in cubiculo, & in coniugis sinu salutem retineret.

De Sulpitia uxore Lentuli.

Sulpitia autem cum à matre Iulia diligentissime custodiretur, ne Lentulum Crustelionem uirum suum proscriptum à triumuiris in Siciliã prosequeretur: nihilo minus famulari ueste sumpta cum duabus ancillis, to=

tidemq; seruis ad eum clandestina fuga peruenit: nec recusauit seipsam proscribere, ut ei fides sua in coniu ge proscripto constaret.

DE FIDE SERVORVM ERGA DOMINOS. Caput VIII.

Estat ut seruorum etiam erga dominos, quo minus expectatam, hoc laudabiliorem fidem referamus.

De quodam seruo M. Antonij.

M. Antonius auorum nostrorum temporibus clarissimus orator, incesti reus agebatur. cuius in iudicio accusatores seruum in quæstione perseuerantissime postulabant: quòd ab eo, cum ad stuprum iret: laternam prælatam contenderent. erat autem is etiam tum imberbis, & stabat coràm: uidebatq; rem ad suos cruciatus pertinere: nec tamen eos fugitauit. Ille uero, ut domum uentum est: Antoniũ hoc nomine uehementius confusum, & solicitũ ultro est hortatus, ut se iudicibus torquendum traderet: affirmans nullũ ore suo uerbum exiturũ, quo causa eius læderetur: ac promissi fidẽ mira patientia præstitit. plurimis enim laceratus uerberibus, eculeoq; impositus, candentibus etiam laminis ustus: omnem uim accusatoris, custodita rei salute subuertit. Argui fortuna merito potest, quòd tam pium, & tam fortem spiritum seruili nomine inclusit.

De quodam seruo C. Marij.

C os. autem C. Marium Prænestinæ obsidionis miserabilem exitum sortitum, cuniculi latebris frustra euadere conatum, leuiq; uulnere à Telesino, cũ quo mori

destinauerat, perstrictum, seruus suus ut Syllanæ crudelitatis expertem faceret: gladio traiectũ interemit: cum magna præmia sibi proposita uideret, si eum uictoribus tradidisset. cuius dexteræ tam opportunum ministerium nihil eorum pietati cedit, à quibus salus dominorum protecta est: quia eo tempore Mario non uita, sed mors in beneficio reposita erat.

De Philocrate, seu Euporo seruo Gracchi.

A eq; illustre quod sequitur. C. Gracchus, ne in potestatem inimicorum deueniret: Philocrati seruo suo ceruices incidendas præbuit: quas cum celeri ictu abscidisset, gladiũ cruore domini madentem per sua egit præcordia. Euporum alij hunc uocitatum existimant. ego de nomine nihil disputo. familiaris autem tantummodo fidei robur admiror: cuius si præstantiam animi generosus iuuenis imitatus foret: suo, non serui beneficio imminentia supplicia uitasset. nunc commisit ut Philocratis, quam Gracchi cadauer speciosius iaceret.

De Pindaro seruo Caßij.

A lia nobilitas, alius furor, sed fidei par exemplum. Pindarus C. Caßium Philippensi prælio uictum, nuper ab eo manumissus, iussu ipsius obtruncatum, insultationibus hostium subtraxit: séq; è conspectu hominum uoluntaria morte abstulit: ita, ut ne corpus quidem eius absumpti inueniretur. Quis deorũ grauissimi sceleris ultor illam dexteram, quæ in necẽ patriæ parentis exarserat: tanto torpore alligauit, ut se tremebundã Pindari genibus submitteret, ne publici parricidij, quas merebatur pœnas, arbitrio pij uictoris exolueret? tu profecto tu diue Iuli cœlestibus tuis uul-

neribus debitam exegisti uindictam: perfidum erga te caput sordidi auxilij supplex fieri cogendo, eo animi æstu compulsum, ut neq; retinere uitam uellet, neq; finire manu sua auderet.

De seruis Cn. Plotini Planci, & de ipso Cneo.

A diunxit se his cladibus Cn. Plotinus Plancus, Munacij Planci consularis, et censorij frater: qui cum à triũ uiris proscriptus, in regione Salernitana lateret: delicatiore uitæ genere, & odore unguenti, occultam salutis custodiam detexit. istis enim uestigijs eorum, qui miserum prosequebantur: sagax inducta cura, abditum fugæ eius cubile odorata est: à quibus cõprehensi serui latentes, multum'q;, ac diu torti negabant se scire ubi dominus esset. Non sustinuit deinde Plancus tam fideles, tam'q; boni exempli seruos ulterius cruciari: sed processit in medium: iugulum'q; gladijs militum obiecit. quod certamen mutuæ beneuolẽtiæ arduũ dignosci facit: utrum dignior dominus fuerit, qui tam constantem seruorũ fidẽ experiretur: an serui, qui tam iusta domini misericordia quæstionis sæuitia liberarentur.

De quodam seruo Panopionis.

Quid urbani Panopionis seruus quàm admirabilis fidei? qui cum ad dominum proscriptum occidendũ domesticorum indicio certiores factos milites in Reatinã uillam uenisse cognosceret: commutata cum eo ueste, permutato etiam annulo, illum postico clàm emisit: se autem in cubiculũ, ac lectulũ recepit: et ut Panopionem occidisse passus est. breuis huius facti narratio, sed non parua materia laudationis. nã siquis ante oculos ponere uelit subitũ militũ accursum, conuulsa ianuæ

claustra,

claustra, minacem uocē, truces uultus, fulgentia arma, rem uera æstimatione prosequetur. nec quàm cito dicitur aliquem pro alio mori uoluisse: tam id ex faali etiam fieri potuisse arbitrabitur. Panopion autē quantum seruo deberet: amplum ei faciendo monimentum, ac testimonium pietatis grato titulo reddendo, confessus est. Contentus essem huius exemplis generis: nisi unum me dicere admiratio facti cogeret.

De seruo Antij Restionis.

Antius Restio proscriptus à triumuiris, cum omnes domesticos circa rapinā, & prædam occupatos uideret: quam maxime poterat dissimulata fuga se penatibus suis intempesta nocte subduxit: cuius furtiuū egressum seruus ab eo uinculorum pœna coërcitus, inexpiabiliq; literarum nota per summam oris contumeliā inustus, curiosis speculatus oculis, atq; uestigia huc, atq; illuc errantia beneuolo studio subsecutus, lateri uoluntarius comes arrepsit. Quo quidē tam exquisito, tamq; ancipiti officio, perfectissimum expectatæ pietatis cumulū expleuerat. his enim, quorū felicior in domo status fuerat: lucro intentis, ipse, cum nihil aliud quàm umbra, & imago suppliciorum suorum maximum sibi esset emolumentum: eius, à quo tam grauiter punitus erat: salutem uendicauit. cumq; abūde foret, irā remittere: adiecit ēt charitatē. nec hactenus beneuolentia processit: sed in eo conseruando mira quoque arte usus est. nam ut sensit cupidos sanguinis milites superuenire: amoto domino rogum extruxit: eiq; egentem à se comprehensum, & occisum senem superiecit. interrogantibus deinde militibus ubi nā esset Antius: manū rogo

Antonio Rinieri

intendens, ibi illum datis sibi crudelitatis piaculis uri respondit. quia uerisimilia loquebatur: habita est uoci fides. quo euenit: ut Antius statim quærendæ incolumitatis occasionem assequeretur.

DE MVTATIONE MORVM, ET FORTVNAE. Caput IX.

m VLtum animis hominum & fiduciæ adijcere, & solicitudinis detrahere potest morum, ac fortunæ in claris uiris recognita mutatio: siue nostros status, siue proximorum ingenia contemplemur. Nam cum aliorum fortunas spectando ex conditione abiecta, atque contempta claritatem emersisse uideamus: quid aberit, quin & ipsi meliora de nobis semper cogitemus, memores stultum esse perpetuæ infelicitatis se dãnare: spemq́; , quæ etiam incerta ratione fouetur: interdũ certam in desperationem conuertere?

De Manlio Torquato filio L. Manlij Torquati.

M anlius autem Torquatus adeo hebetis, atq; obtusi cordis inter initia iuuentæ existimatus, ut à patre Manlio amplissimo uiro, quia & domesticis, & R. P. usibus inutilis uidebatur: rus relegatus, agresti opere fatigaretur. postmodum patrem reum iudiciali periculo liberauit. filium uictorem, quod aduersus imperiũ suum cum hoste manu conseruerat: securi percussit. patriam latino tumultu fessam speciosissimo triumpho recreauit. In hoc credo fortunæ nubilo contemptu adolescentiæ perfusus, quo senectutis eius decus lucidius enitesceret.

De Scipione Africano superiore.

S cipio autem Africanus superior, quem dij immortales nasci uoluerunt: ut esset in quo uirtus se per omnes numeros omnibus efficaciter ostenderet: solutioris uitæ primos adolescentiæ annos egisse fertur, remotos quidẽ à luxuriæ crimine, sed tamen Punicis trophæis deuictæ Carthaginis ceruicibus imposito iugo teneriores.

De C. Valerio Flacco.

C. quoq; Valerius Flaccus secundi Punici belli tẽporibus luxu perditam adolescentiam inchoauit. Cæterum à P. Licinio Pont. Max. flamen factus, quò facilius à uitijs recederet: ad curam sacrorum, & cerimoniarum conuerso animo, usus duce frugalitatis religione, quantum prius luxuriæ fuerat exemplum: tantum postea modestiæ, & sanctitatis specimen euasit.

De Q. Fabio Maximo.

N ihil Q. Fabio Maximo, qui Gallica uictoria cognomen Allobrogici sibimet, ac posteris peperit: adolescente magis infame: nihil eodem sene ornatius, aut speciosius illo seculo nostra ciuitas habuit.

De Q. Catulo.

Quis ignorat Q. Catuli authoritatem in maximo clarissimorum uirorum prouentu excelsum gradum obtinuisse? cuius si superior ætas reuoluatur: multi luxus, multæ delitiæ reperientur: quæ quidem ei impedimento non fuerunt, quo minus patriæ princeps existeret: nomenq; eius in Capitolino fastigio fulgeret: ac uirtute ciuile bellum ingenti motu oriens sepeliret.

De L. Sylla.

L. uero Sylla usq; ad quæsturæ suæ comitia, uitam libi-

dine, uino, ludicræ artis amore, perinquinatam perduxit. Quapropter C. Marium Cos. moleste tulisse traditur: quod sibi asperrimum in Africa bellum gerenti, tam delicatus Quæs. sorte obuenisset. eiusdem uirtus quasi perruptis, & disiectis nequitiæ, qua obsidebatur, claustris, cathenas Iugurthæ manibus iniecit: Mithridatem compescuit: socialis belli luctus repressit: Cinnæ dominationem fregit: eumq; qui se in Africa Quæs. fastidierat: ipsam illam prouinciam proscriptum, & exulem petere coëgit. quæ tam diuersa, tamq; inter se contraria, siquis apud animum suum attentiore comparatione expendere uelit: duos in uno homine Syllas fuisse crediderit. turpem adolescentulum, & uirum dicerem fortem: nisi ipse se Felicem appellari maluisset.

DE SVBLIMITATE À STATV HVMILI. Caput X.

A Tq; ut nobilitatem beneficio pœnitentiæ seipsam admonuimus respicere: ita altiora modo suo sperare ausos subtexamus.

De Tito Aufidio.

Titus Aufidius cum Asiatici publicani exiguam admodum particulã habuisset: postea totam Asiã proconsulari imperio obtinuit. nec indignati sunt socij, eius parere fascibus, quẽ aliena tribunalia adulantem uiderant: gessit se etiã integerrime, ac splendidissime: miroq; id modo demonstrauit, pristinum quæstum suæ fortunæ, præsens uero dignitatis incrementũ, moribus

ſuis imputari debere. De P. Rutilio.

At P. Rutilius non publicanum in Sicilia egit: ſed operam publicanis dedit. idem ultimam inopiam ſuã authorato ſocijs officio ſuſtentauit. ab hoc poſtmodũ Cos. leges uniuerſi Siculi acceperũt: acerbiſſimoq; prædonum, ac fugitiuorum bello liberati ſunt. portus ipſos ſiquis modo mutis rebus ineſt ſenſus, tantam in eodem homine uarietatem ſtatus admiratos arbitror. Quem enim diurnas capturas exigentem animaduerterant: eundem iura dantem, claſſes'q;, & exercitus regentem uiderunt. De P. Ventidio.

Huic tanto incremento maius adijciã. Aſculo capto Cn. Pompeij Magni pater P. Ventidium ætate puberẽ in triumpho ſuo populi oculis ſubiecit. Hic eſt Ventidius, qui poſtea Romæ ex Parthis, et per Parthos de Craſſi manibus in hoſtili ſolo miſerabiliter iacentibus, triumphum duxit. itaq; qui captiuus carcerem exhorruerat: uictor Capitolium felicitate celebrauit. In eodem etiam illud eximium: quod eodem anno Præt. & Cos. eſt factus.

DE VARIETATE CASVVM. Caput XI.

De L. Lentulo.

Caſuum nunc contemplemur uarietatem. L. Lentulus conſularis lege Cæcilia repetundarum crimine oppreſſus, Ces. cum L. Cenſorino creatus eſt: quem quidem fortuna inter ornamenta, & dedecora alterna uice uerſauit. conſulatui illius damnationem, damnationi Cenſuram ſubijcien-

do: & neq; bonis eum perpetuis frui, nec malis æternis ingemiscere patiendo.

De Cn. Cornelio Scipione Asina.

I isdem uiribus uti uoluit in Cn. Cornelio Scipione Asina, qui Cos. à Pœnis apud Liparas captus, cum belli iure omnia perdidisset, lætiore subinde uultu eius adiutus cuncta recuperauit. Cos. etiam iterum creatus. Quis crederet illũ à duodecim securibus ad Carthaginiensiũ peruenire cathenas? quis rursus existimaret à Punicis uinculis ad summa imperij peruenturũ fastigia? sed tamen ex Cos. captiuus, & ex captiuo Cos. factus est.

De Crasso dicto Diuite.

Quid Crasso? non'ne pecuniæ magnitudo locupletis nomen dedit? sed eidem postea inopia turpem decoctoris superlationem iniunxit. Siquidem bona eius à creditoribus, quia solidum præstare non poterat: uenierũt. Itaq; amara sugillatione non caruit: cum egens ambularet, diues ab occurrentibus salutabatur.

De Q. Cepione.

C rassum casus acerbitate Q. Cepio præcurrit. is nanq; præturæ splendore, triumphi claritate, consulatus decore, Max. Pont. sacerdotio, ut senatus patronus diceretur, assecutus: in publicis uinculis spiritum deposuit. corpus'q; eius funesti carnificis manibus laceratum, in scalis gemonijs iacens, magno cum horrore totius fori Romani conspectum est.

De C. Mario Candidato.

I am C. Marius maximæ fortunæ luctatio est. omnes enim eius impetus tam corporis, q̃ animi robore fortissime sustinuit. Arpinatibus honoribus iudicatus infe-

rior, quæsturam Romæ petere ausus est. patientia de-
inde repulsarum, irrupit magis in curiam, quā ue-
nit. In tribunatus quoq;, & ædilitatis petitione consi-
milem campi notam expertus, præturæ cādidatus su-
premo loco inhæsit. quam tamen non sine periculo ob-
tinuit. ambitus. n. accusatus, uix, atq; ægre absolutionē
à iudicibus impetrauit. ex illo Mario tam humili Ar-
pinate, tam ignobili Romæ, tanquā fastidiendo candi-
dato, ille Marius euasit, qui Africam subegit: Iugur-
tham Regem ante currū egit: qui Theutonicorū, Cym-
brorumq; exercitus deleuit: cuius bina trophæa in ur-
be spectantur: cuius septē in fastis consulatus leguntur:
cui post exilium, Cos. creari, proscriptoq; facere pro-
scriptionem contigit. Quid huius conditione inconstan
tius, aut mutabilius? quem si inter miseros posueris, mi-
serrimus: inter felices felicissimus reperietur.

De C. Cæsare.

C. autem Cæsar, cuius uirtutes aditum sibi in cælū stru-
xerunt: inter primæ iuuentutis initia priuatus Asiam
petens, à maritimis prædonibus circa insulam Phar-
macussam exceptus, quinquaginta se talentis redemit.
parua igitur summa clarissimum mundi sydus in pi-
ratico myoparone repēdi fortuna uoluit. Quid est er-
go ꝙ amplius de ea re queramur? si ne cōsortibus qui-
dem diuinitatis suæ parcit. Sed cæleste numē se ab in-
iuria uindicauit. continuo enim captos prædones cru-
cibus affixit. Attento studio nostra cōmemorauimus,
remissiore nunc animo aliena narrentur.

Externa. De Polemone Atheniensi philosopho.

P erditæ luxuriæ Athenis adolescēs Polemon neq; ille-

crebris eius tantummodo, sed etiam ipsa infamia gaudēs cum è conuiuio non post occasum solis, sed post ortum surrexisset: domumq; rediēs Xenocratis philosophi patentem ianuā uidisset: uino grauis, unguentis delibutus, sertis capite redimito, perlucida ueste amictus, refertā turba doctorū hominum scholam eius intrauit. nec contentus tam deformi introitu, consedit ēt, ut clarissimum eloquiū, & prudentissima præcepta temulentiæ lasciuijs eleuaret. orta deinde, ut parerat, omnium indignatione, Xenocrates uultum in eodē habitu continuit: omissáq; re, quā disserebat: de modestia, ac temperantia loqui cœpit. Cuius grauitate sermonis resipiscere coactus Polemon: primum coronam capite detractam proiecit: paulo post brachium intra pallium reduxit: procedente tempore, oris conuiualis hilaritatem deposuit: ad ultimum totam luxuriam exuit: uniusq; orationis saluberrima medicina sanatus, ex infami ganeone, maximus philosophus euasit. peregrinatus est huius animus in nequitia, non habitauit.

De Themistocle.

Piget Themistoclis adolescētiā attingere, siue patrē aspiciā, abdicationis iniūgentē notam: siue matrē suspēdio finire uitā propter filij turpitudinē coactā: cum omniū postea graij sanguinis uirorū clarissimus extiterit: mediumq; Europæ, et Asiæ uel spei uel desperationis pignus fuerit. hæc. n. salutis suæ patronum habuit: illa uadē uictoriæ assumpsit.

De Cimone Atheniēsi.

Cimonis uero incunabula opinione stultitiæ fuerunt referta. eiusdem stultitiæ imperia salutaria Athenienses senserunt. itaque coēgit eos stuporis semetipsos da-

mnare: qui eum stolidum crediderant.

De Alcibiade.

N anq; Alcibiadem quasi duæ fortunæ partitæ sunt: altera, quæ ei nobilitatem eximiam, abundãtes diuitias, formam præstantissimam, fauorem ciuiũ propensum, summa imperia, præcipuas potentiæ uires, flagrantissimum ingenium assignaret: altera, quæ damnationẽ, exilium, uenditionem bonorum, inopiam, odium patriæ, uiolẽtam mortẽ infligeret. nec aut hæc, aut illa uniuersa, sed uaria ꝑplexa, freto, atq; æstui simillima.

De Polycrate tyranno Samiorum.

A d inuidiam usq; Polycratis Samiorum tyranni abundantissimis bonis conspicuus uitæ fulgor excessit: nec sine causa. omnes.n. conatus eius placido excipiebãtur itinere. spes certum cupitæ rei fructum apprehẽdebat. uota nuncupabantur simul, & soluebantur. uelle, ac posse in æquo positum erat. semel duntaxat uultum mutauit perquam breui tristitiæ salebra succussum, tunc, cum admodũ gratum sibi annulum de industria in profundum, ne omnis incommodi expers esset: abiecit: quem tamen continuo recuperauit, capto pisce, qui eum deuorauerat. sed hunc, cuius felicitas semper plenis uelis prosperum cursum tenuit: Orontes Darij Regis præfectus in excelsissimo Mycalensis montis uertice cruci affixit. ex qua putres eius artus, & tabido cruore manantia mẽbra, atq; illam leuã, cui Neptunus annulum piscatoris manu restituerat: situ marcidã Samos amara seruitute aliquãdiu pressa, liberis, ac lætis oculis aspexit.

De Dionysio tyranno.

D ionysius autem cũ hæreditatis nomine à patre Syra-

cusanorum, ac penè totius Siciliæ tyrannidem accepisset, maximarum opum dominus, exercituũ dux, rector classium, equitatu potens, propter inopiam literas puerulos Corinthi docuit: eodem'q; tempore, tanta mutatione, maiores natu, nequis nimis fortunæ crederet: magister ludi factus ex tyranno, monuit.

De Siphace Rege.

S equitur hunc Siphax Rex, consimilem fortunæ iniquitatem expertus: quem amicum hinc Roma per Scipionem, illinc Carthago per Hasdrubalem ultro petitum ad penates deos eius uenerat. Cæterum eò claritatis euectus, ut ualidissimorum populorum non tantum arbiter, sed & uictor uictoriæ existeret: parui temporis interiecta mora, cathenatus à Lælio legato ad Scipionem imperatorem pertractus est. cuius'q; dexterã regio insidens solio arroganti manu attigerat: eius genibus supplex procubuit. Caduca nimirum & fragilia, puerilibus'q; consentanea crepundijs sunt ista: quæ uires, atq; opes humanæ uocantur. affluunt subito, repente dilabuntur: nullo in loco, nulla in persona stabilibus nixa radicibus consistunt: sed incertissimo flatu fortunæ huc, atq; illuc acta, quos in sublime extulerũt: improuiso recursu destitutos, profundo cladium miserabiliter immergunt: itaq; neq; debent existimari, neq; dici bona, quæ inflictorum malorum amaritudinem, desyderio sui duplicant.

DE FELICITATE. Caput I.

u Olubilis fortunæ complura exempla retulimus: constantis, & propitiæ admodum pauca narrari possunt: quo patet, eam aduersas res cupido animo infligere, secundas parco tribuere. eadem ubi malignitatis obliuisci sibi imperauit: non solum plurima, ac maxima, sed etiam perpetua bona congerit.

De Q. Metello.

u Ideamus ergo quot gradibus beneficiorum Q. Metellum à primo originis die, ad ultimum usq; fati tempus nunquam cessante indulgentia, ad summum beatæ uitæ cumulum perduxerit. Nasci. n. in urbe terrarum principe uoluit. parentes ei nobilissimos dedit. adiecit animi rarissimas dotes, & corporis uires: ut sufficere laboribus posset. uxorem pudicitia, & fœcunditate conspicuã conciliauit. Consulatus decus, imperatoriam potestatem, speciosissimi triumphi prætextam largita est. fecit, ut eodem tempore tres filios consulares, unum etiam censorium, duos triumphales, & quartum prætoriũ uideret: ut tres filias nuptui daret: earumq; sobolem sinu suo exciperet. tot partus, tot incunabula, tot uiriles togæ, tam multæ nuptiales faces, honorũ, imperiorum, omnis deniq; gratulationis summa abundantia: cum interim nullum funus, nullus gemitus, nulla cau-

sa tristiciæ. Cœlum contemplare: uix tamen ibi talem statum reperies: quoniam quidem luctus, & dolores, deorum quoq; pectoribus à maximis uatibus assignari uidemus. huc autem uitæ actum eius consentaneus finis excepit. nam Q. Metellum ultimæ senectutis spatio defunctum, leni'q; genere mortis inter oscula, complexus'q; carissimorũ pignorũ extinctum, filij, et generi humeris suis, per urbẽ latum rogo imposuerunt.

De Gyge.

Clara hæc felicitas: obscurior illa, sed diuino splendore præposita. cum. n. Gyges regno Lydiæ, armis, & diuitijs abundantissimo, inflatus animo apollinem Pythium sciscitatum uenisset, an aliquis mortaliũ se esset felicior: deus ex abdito sacrarij specu, uoce missa Aglaũ Psophidium ei prætulit. Is erat Arcadum pauperrimus, sed ætate iam senior: terminos agelli sui nunquã excesserat, paruuli ruris fructibus, ac uoluptatibus cõtentus. Verum profecto beatæ uitæ finem Apollo non adumbratum, oraculi sagacitate complexus est. Quo circa insolẽter fulgore fortunæ suæ gloriãti respõdit, magis se probare securitate ridens tugurium: quàm tristem curis, & solicitudinibus aulam: paucas'q; glebas pauoris expertes, quàm pinguissima Lydiæ arua metu referta: & unum aut alterũ iugum boum facilis tutelæ, quàm exercitus, et arma, & equitatũ uoracibus impensis onerosum: & usus necessarij horreolũ nulli nimis appetẽdum, quàm thesauros omnium insidijs, et cupiditatibus expositos. Ita Gyges dum adstipulatorem uanæ opinionis deum habere concupiscit: ubi nam solida, & syncera esset felicitas, didicit.

SAPIENTER DICTA, AVT FACTA. Caput II.

n Vnc id genus felicitatis explicabo, quod totum in habitu animi est: nec uotis petitur, sed in pectoribus sapientia praeditis natum, dictis, factisq; prudentibus enitescit.

De Appio Claudio.

Appium Claudiũ crebro solitum dicere accepimus, negotium P. R. melius, q̃ otium committi: non quod ignoraret, q̃ iucundus tranquillitatis status esset: sed quod animaduerteret praepotentia imperia, agitatione rerũ, ad uirtutem capescendam excitari: nimia quiete in desidiam resolui. & sanè negotium nomine horridum ciuitatis nostrae mores in suo statu continuit: blandae appellationis quies plurimis uitijs respersit.

De Scipione Africano.

Scipio uero Africanus turpe esse dicebat in re militari di
» cere: non putaram: uidelicet quia explorato, et excusso consilio, quae ferro aguntur, administrari oportere
» arbitrabatur summa ratione. Inemendabilis enim est
» error, qui uiolentiae Martis committitur. Idem negabat aliter cum hoste confligi debere: q̃ aut si occasio obuenisset: aut necessitas incidisset: aeque prudenter. nam et prosperam gerendae rei facultatem omittere, maxima dementia est: & in angustias utiq; pugnandi compulsum abstinere se praelio, pestiferae ignauiae affert exitium: eorumq;, qui ista committunt, alter beneficio fortunae uti, alter iniuriae nescit resistere.

De Q. Metello.

Q. quoq; Metelli tum grauis, tum etiam alta in senatu sententia. qui deuicta Carthagine nescire se illa uictoria boni'ne plus an mali R. P. attulisset: asseuerauit: quoniam ut pacem restituendo profuisset: ita Annibalem submouendo, non nihil nocuisset. eius enim transitu in Italiam, dormientem P. R. uirtutem excitatam: metui'q; debere, ne acri æmulo liberata, in eundem somnum reuolueretur. in æquo igitur malorum posuit, uri tecta, uastari agros, exhauriri ærarium, & prisci roboris hebetari neruos.

De Licinio Fimbria Consulari.

Quid illud factum Licinij Fimbriæ consularis, q̃ sapiẽs? A M. Luctatio Pinthia splendido equite Ro. iudex aditus de sponsione, quam is cum aduersario, quod uir bonus esset: fecerat: nunquam id iudicium pronuntiatione sua finire uoluit: ne aut probatum uirum, si contra eum iudicasset: fama spoliaret: aut iuraret eum uirum bonum esse, cum ea res innumerabilibus laudibus contineatur. forensibus hæc, illa militaribus stipendijs prudentia exhibita est.

De Papirio Cursore Cos.

P apirius Cursor Cos. cum Aquiloniã oppugnans prælium uellet committere: pullarius'q; non prosperantib. auib. optimum ei auspicium renuntiasset: de fallacia illius factus certior, sibi quidem, & exercitui bonum omen datum credidit, ac pugnam inijt. Cæterum mendacem ante ipsam aciem constituit: ut haberẽt dij, cuius capite, siquid iræ conceperant: expiarent. directum est autẽ siue casu, siue cœlestis numinis proui-

dentia, quod primum e contraria parte missum erat telũ in ipsum pullarij pectus: eumq; exanimem prostrauit. id ut cognouit Cos. fidente animo & inuasit Aquiloniã, & cepit. Tam cito animaduertit: quo pacto iniuria imperatoris uindicari deberet: quẽadmodum uiolata religio expianda foret: qua ratione uictoria apprehendi posset. egit uirũ seuerũ, Cos. religiosum, imperatorẽ strenuũ: timoris modum, pœnæ genus, spei uiam, uno mentis impetu rapiendo. Nunc ad senatus acta transgrediar. De Senatu.

Cum aduersus Annibalẽ senatus Claudium Neronem, & Liu. Salinatorẽ Coss. mitteret: eosq; ut uirtutibus pares, ita inimicitijs acerrime inter se dissidentes uideret: summo studio in gratiam reduxit: ne propter priuatas dissensiones, R. P. parum utiliter administrarẽt: quia consimili imperio ubi concordia non inest: maior aliena opera interpellandi, q̃ sua edendi cupiditas nascitur. ubi uero pertinax intercedit odium: alter alteri, quàm uterq; contrarijs castris certior hostis proficiscitur. Eosdem senatus, cum ob nimis aspere actam censuram à. Cn. Bebio Trib. pl. pro rostris agerentur rei: causæ dictione decreto suo liberauit: uacuum omnis iudicij metu eum honorem reddendo, qui exigere deberet rationem, non reddere. Parili sapientia senatus Tiberium Gracchum. Trib. pl. agrariam legem promulgare ausum morte multauit. Idem ut secundũ legem eius per triumuiros ager populo uiritim diuideretur: egregie censuit. Siquidem grauissimæ seditionis eodem tempore & authorem, & causam sustulit. Quàm deĩde se prudẽter in Rege Masinissa gessit? nã

cum promptissima, & fidelissima eius opera aduersus Carthaginienses usus esset: eumq́; in dilatando regno auidiorem cerneret: legem ferri iussit: qua Masinissæ ab imperio P.R. solutam libertatem tribueret. quo facta tum optime meriti beneuolentiā retinuit: tum Mauritaniæ, & Numdiæ, cæterarūq́; illius tractus gentium nunquā fida pace quiescentem feritatem, à ualuis suis repulit. Tempus deficiet domestica narrātem: quoniam imperium nostrum non tam robore corporum, quàm animorum uigore, incrementum, ac tutelam sui comprehendit. maiori itaq; ex parte Romana prudentia in admiratione tacita reponatur: alienigenisq́; huius generis exemplis detur aditus.

Externa. De Socrate philosopho.

Socrates humanæ sapientiæ quasi quoddā terrestre oraculum, nihil ultra petendum à Dijs immortalibus arbitrabatur: quàm ut bona tribuerent: quia ij demum scirent, quid unicuiq; esset utile: nos autem plerunq; id uotis expetere: quod non impetrasse melius foret. Et enim densissimis tenebris inuoluta mortalium mens, in quàm late patentem errorē cæcas precationes tuas spargis: diuitias appetis, quæ multis exitio fuerunt: honores concupiscis, qui complures pessundederunt: regna tecum ipsa uoluis, quorū exitus sæpenumero miserabiles cernūtur: splendidis coniugijs inijcis manus. at hæc ut aliquando illustrant: ita nonnunq̄ funditus domos euertunt. desine igitur stulta futuris malorum tuorum causis quasi felicissimis rebus inhiare: teq́; totam cœlestiū arbitrio permitte: quia qui tribuere bona ex facili solent: etiam eligere aptissima possunt.

Idem expedita & compendiaria uia eos ad gloriam peruenire dicebat: qui id agerēt: ut quales uideri uellent: tales etiā essent. qua quidem prædicatione aperte monebat: ut homines ipsam potius uirtutē haurirent: quàm umbram eius consectarentur. Idem ab adolescentulo quodam consultus utrū uxorem duceret: an se omnino matrimonio abstineret: respondit: utrum horum fecisset, acturū pœnitentiam. hinc te, inquit, solitudo, hinc orbitas, hinc generis interitus, hinc hæres alienus excipiet. illinc perpetua solicitudo, contextus querelarum, dotis exprobratio, affiniū graue supercilium, garula socrus lingua, subsessor alieni matrimonij, incertus liberorum euentus. non passus est iuuenē in contextu rerum asperarum, quasi lætæ materiæ facere delectum. Idem cum Atheniensiū scelerata dementia tristem de capite eius sententiā tulisset: fortiq; animo, & constanti uultu potionem ueneni è manu carnificis accepisset: admoto iam labris poculo, uxori Xanthippe inter fletum, & lamentationem uociferāti innocentem eum perimi, quid ergo, inquit, nocenti mihi mori satius esse duxisti? O immensam illā sapientiā, quæ ne ipso quidem uitæ excessu obliuisci sui potuit.

De Solone.

A ge q̄ prudenter Solon neminem, dum adhuc uiueret, beatum dici debere arbitrabatur: quod ad ultimū usq; fati diē ancipiti fortunæ subiecti essemus. felicitatis igitur humanæ appellationem rogus consumat: qui se incursu malorum obijcit. Idem, cum ex amicis quendā grauiter mœrentē uideret: in arcem perduxit: hortatusq; est, ut per omnes subiectorum ædificiorū partes

oculos circunferret: quod ut factum animaduertit: cogita nunc tecum, inquit, q̃ multi luctus sub his tectis et olim fuerint, hodie'q; uersentur, in sequentibus'q; seculis sint futuri: ac mitte mortalium incommoda tanquã propria deflere. qua consolatione demonstrauit urbes esse humanarum cladium consepta miseranda. Idem aiebat, si in unum locum cuncti mala sua contulissent: futurum, ut propria deportare domum: q̃ ex omni miseriarum aceruo portionem suam ferre mallent. quo colligebat, non oportere nos, quæ fortuito patiamur, præcipuæ, & intolerabilis amaritudinis iudicare.

De Bia Prienensi.

B ias autem, cum patriã eius Prienen hostes inuasissent: omnibus, quos modo sæuitia belli incolumes abire passa fuerat: pretiosarum rerum pondere onustis fugientibus: interrogatus quid ita nihil ex bonis suis secum ferret: Ego uero (inquit) bona mea mecum porto. pectore enim illa gestabat, non humeris: non oculis uisenda, sed æstimanda animo. quæ domicilio mentis inclusa, nec mortaliũ, nec deorũ manibus labefactari queunt: & ut manentibus præsto` sunt: ita fugientes non deserunt.

De Platone philosopho.

I am Platonis uerbis abstricta, sed sensu præualens sententia, qui tum demum beatum terrarum orbem futurũ prædicauit: cum aut sapientes regnare, aut Reges sapere cœpissent.

De quodam Rege.

R ex etiam ille subtilis iudicij: quem ferunt traditum sibi diadema prius q̃ capiti imponeret: retentum diu consyderasse, ac dixisse: O nobilem magis, quàm felicem pannum: quem, si quis penitus cognoscat quàm multis

ſolicitudinibus, & periculis, & miſerijs ſit refertus: ne humi quidem iacentem tollere uelit.

De Xenocrate philoſopho.

Quid Xenocratis reſponſum, quàm laudabile? cum maledico ſermoni quorundam ſummo ſilentio intereſſet: uno ex his quærente, cur ſolus linguam ſuam cohiberet: quia dixiſſe me, inquit, aliquando pœnituit: tacuiſſe nunquam.

De Ariſtophane.

Ariſtophanis quoq; altioris eſt prudẽtiæ præceptum: qui in comœdia introduxit remiſſum ab inferis Athenienſem Periclem, uaticinantem non oportere in urbe nutriri Leonem: ſin autem ſit alitus, obſequi ei conuenire. monet enim, ut præcipuæ nobilitatis, & concitati ingenij iuuenes refrenentur: nimio uero fauore, ac profuſa indulgentia paſti, quo minus potentiam obtineant ne impediantur: quòd ſtultum, & inutile ſit, eas obtrectare uires: quas ipſe foueris.

De Thalete philoſopho.

Mirifice etiam Thales. nam interrogatus, an facta hominum deos fallerent: nec cogitata, inquit. ut non ſolum manus, ſed etiam mentes puras habere uellemus: cum ſecretis cogitationibus noſtris cœleſte numen adeſſe credidiſſemus.

De Themiſtocle.

Ac ne quod ſequitur quidem minus ſapiens. unicæ filiæ pater Themiſtoclem conſulebat: utrum eam pauperi, ſed ornato, an locupleti, ſed parum probato collocaret. cui is, malo, inquit, uirum pecunia, quàm pecuniam uiro indigentem. quo dicto ſtultum monuit, ut generũ potius, quàm diuitias generi legeret.

De Rege Philippo patre Alexandri.

A gr Philippi q̃ probabilis epistola, in qua Alexandrũ quorundã Macedonum beneuolentiã largitione ad se attrahere conatum sic increpuit. quæ te fili ratio in hanc tam uanam spem induxit: ut eos fideles tibi futuros existimares: quos pecunia ad amorẽ tui compulisses? à charitate istud præstatur. At uero ante Philippus maiore ex parte mercator Græciæ, quàm uictor.

De Aristotele philosopho.

A ristoteles autem Calisthenem auditorem suũ ad Alexandrũ mittens, monuit: ut cũ eo aut quãrarissime, aut q̃iucundissime loqueretur: quo scilicet apud regias aures uel silentio tutior, uel sermone esset acceptior. at ille dũ Alexandrũ Macedonẽ Persica salutatione gaudentẽ obiurgat: et ad Macedonicos mores inuitũ reuocare beneuole perseuerat: spiritu carere iussus, seram neglecti salubris consilij pœnitentiã egit. Idẽ Aristoteles de semetipso in neutrã partẽ loqui debere prædicabat: quoniã laudare se, uani, uituperare stulti esset. Eiusdem est utilissimum præceptum: ut uoluptates abeuntes consyderemus: quas quidem sic ostendẽdo minuit. fessas enim pœnitentiæq; plenas animis nostris subiecit: quo minus cupide repetantur.

De Anaxagora philosopho.

N ec parũ prudẽter Anaxagoras interroganti cuidã quisnã esset beatus, nemo, inquit, ex ijs, quos tu felices existimas: sed eũ in eo numero reperies, qui a te ex miserijs cõstare creditur. non erit ille diuitijs, et honoribus abũdãs: sed aut exigui ruris, aut nõ ambitiosæ doctrinæ, fidelis, ac ꝑtinax cultor, i secessu, q̃ i fronte beatior.

De Demade.

D emadis quoq; dictū sapiens. nolentibus enim Athenienſibus diuinos honores Alexandro decernere: uidete (inquit) ne dum cœlum cuſtoditis: terram amittatis.

De Anacharſi.

Quàm porrò ſubtiliter Anacharſis leges aranearū telis comparabat. nam ut illis infirmiora animalia retineri, ualentiora tranſmitti: ita his humiles, & pauperes conſtringi, diuites, & præpotentes non alligari.

De Ageſilao.

N ihil etiam Ageſilai facto ſapientius: ſiquidē cū aduerſus R. P. Lacedæmoniorū conſpirationē ortam noctu cóperiſſet: leges Lycurgi continuo abrogauit: quæ de indēnatis ſuppliciū ſumi uetabant. cóprehenſis autem, & interfectis ſontibus, eaſdem é ueſtigio reſtituit: atq; utrūq; ſimul prouidit, ne ſalutaris animaduerſio uel iniuſta eſſet: uel iure impediretur. ita'q; ut ſemper eſſe poſſent: aliquãdo nó fuerunt.

De Hannone.

S ed neſcio an Hannonis excellentiſſimæ prudentiæ conſilium. Magone enim Cannenſis pugnæ exitum ſenatui Pœnorū nuntiante: in'q; tanti ſucceſſus fidē annulos aureos trium modiorū menſuram explētes fundente: qui interfectis noſtris ciuibus detracti erant: quæſiuit an aliquis ſociorum poſt tantam cladem à Romanis defeciſſet. atq; ut audiuit: neminem ad Annibalē tranſiſſe: ſuaſit, ut protinus legati Romam, per quos de pace ageretur: mitterētur. cuius ſi ſententia ualuiſſet: neq; ſecundo Punico bello deuicta Carthago, neq; tertio deleta foret.

De Herennio Pontio Samnite.

N e Samnites quidē paruas pœnas conſimilis erroris pe-

penderunt, quòd Herennij Pontij salutare consilium neglexerunt: qui authoritate, & prudentia cæteros præstans, ab exercitu, & duce eius filio suo consultus, quidnam fieri de legionibus Romanis apud furcas Caudinas inclusis deberet: inuiolatas dimittendas respondit. postero die eadē de re interrogatus, deleri eas oportere dixit: ut aut maximo beneficio gratia hostiū emeretur: aut grauissima iactura uires confringerentur. sed improuida temeritas uictorum, dum utranq; partem spernit utilitatis, sub iugum missas in perniciem suā accendit. multis, & magnis sapientiæ exemplis paruulum adijciam. De Cretensibus.

C retenses cum acerbissima execratione aduersus eos, quos uehementer oderunt: uti uolunt: ut mala consuetudine delectentur, optant: modestoq; uoti genere efficacissimum ultionis euētum reperiunt. Inutiliter enim aliquid concupiscere, & in eo perseueranter morari: exitio ea dulcedo uicina est.

DE VAFRE DICTIS, AVT FACTIS. Caput III.

e St aliud factorum, dictorumq; genus, à sapientia proximo deflexu ad uafritiæ nomen progressum: quod nisi fallacia uires assumpserit: fidem propositi non inuenit: laudemq; occulto magis tramite, quàm aperta uia petit.

De quodam antistite Romano.

S eru. Tullo regnante cuidam patrifamiliæ in agro Sabino præcipuæ magnitudinis, & eximiæ formæ uacca

nata est: quam oraculorum certissimi authores in hoc à Dijs immortalibus editam responderunt: ut quisquis eam Auentinensi Dianæ immolasset: eius patria totius terrarum orbis imperium obtineret. lætus eo dominus, bouem cum summa festinatione Romam actam mactandam in Auentino ante aram Dianæ constituit, sacrificio Sabinis regimen humani generis daturus. de qua re antistes templi certior factus, religionem hospiti intulit: ne prius uictimam cæderet: q̃ proxima se aqua abluisset. eoq; alueum Tyberis petente, uaccam ipse immolauit: & urbem nostram tot ciuitatum, tot gentium dominam, pio sacrificij furto reddidit.

De Iunio Bruto.

Quo in genere acuminis in primis Iunius Brutus referendus. nam cum à Rege Tarquinio auunculo suo omnem nobilitatis indolē excerpi: interq; cæteros etiã fratrem suũ, quòd uegetioris ingenij erat, interfectum animaduerteret: obtusi se cordis esse simulauit: eaq; fallacia maximas uirtutes suas texit. profectus etiã Delphos cum Tarquinij filijs, quos is ad Apollinem Pythium muneribus, sacrificijsq; honorandum miserat: aurũ deo, nomine doni clàm cauato baculo inclusum tulit: quia timebat, ne sibi cœleste numen aperta liberalitate uenerari tutum non esset. peractis deinde mandatis patris, Apollinem iuuenes consuluerunt: quisnã ex ipsis Romæ regnaturus uideretur. At is penes eum summam urbis nostræ potestatem futuram respondit: qui ante omnes matri osculum dedisset. Tunc Brutus perinde, atq; casu prolapsus, de industria se abiecit: terramq; communem omnium matrem existimans, oscu-

latus est. quod tam uafre telluri impressum osculum, urbi libertatem, Bruto primum infastis locum tribuit.

De Scipione superiore.

Scipio quoq; superior praesidium calliditatis amplexus est. Ex Sicilia enim petens Africam, cũ ex fortissimis peditibus Romanis trecentorum equitum numerum implere uellet: neq; tã subito posset eos instruere, quod temporis angustiæ negabant: sagacitate consilij assecutus est. nanq; ex ijs iuuenibus, quos secum ex tota Sicilia nobilissimos, et ditissimos, sed inermes habebat: ad se uocatos trecentos speciosa arma, & electos equos q̃ celerrime expedire iussit: uelut eos continuo secum ad oppugnandam Carthaginem aduecturus. qui cum imperio ut celeriter, ita longinqui, & periculosi belli respectu sollicitis animus paruissent: remittere sese Scipio illam expeditionem, si arma, & equos militibus suis tradere uoluissent, edixit. rapuit conditionẽ imbellis, ac timida iuuentus: instrumentoq; suo cupide nostris cessit. Ergo calliditas ducis prouidit: ut quod, si protinus imperaretur: graue prius, deinde remisso militiæ metu, maximũ beneficiũ fieret. quod sequitur, narrandũ quoq; est.

De Q. Fabio Labeone.

Q. Fabius Labeo arbiter à senatu finium constituendorum inter Nolanos, et Neapolitanos datus: cũ in rem præsentẽ uenisset: utrosq; separatim monuit: ut omissa cupiditate, regredi controuersia, q̃ progredi mallent. id'q; cum utraq; pars authoritate uiri mota fecisset: aliquantum uacui in medio agri relictum est. constitutis deinde finibus, ut ipsi terminauerant: quicquid reliqui soli fuit, P. R. adiudicauit. Cæterum & sic cir-

annuenti Nolani ac Neapolitani queri nihil potuerunt, secundum ipsorum demonstrationem dicta sententia: improbo tamen præstigiorum genere, nouum ciuitati nostræ uectigal accessit. Eundem ferunt cum à Rege Antiocho, quem bello superauerat: ex fœdere icto, dimidiam partem nauium accipere deberet: medias omnes secuisse: ut eum tota classe priuaret.

De M. Antonio.

N am M. Antonio remittendum conuitium est. qui idcirco se aiebat nullam orationem scripsisse: ut siquid superiore iudicio actum, ei, quē postea defensurus esset, nociturum foret, non dictum à se affirmare posset. qui facti uix prudentis, tolerabilem causam habuit. pro periclitantium enim capite, non solum eloquentia sua uti, sed etiam uerecundia abuti erat paratus.

De Sertorio.

S ertorius uero corporis robore, atq; animi consilio parē naturæ indulgentiam expertus: proscriptione Syllana dux Lusitanorum fieri coactus: cum eos oratione flectere non posset, ne cum Romanis uniuersa acie confligere uellent: uafro consilio ad suam sententiam perduxit. duos enim in conspectu eorum constituit equos: alterum ualidissimum, alterum infirmissimum. ac deinde ualidi caudam ab imbecillo sene paulatim carpi, infirmi à iuuene eximiarum uirium uniuersam con uelli iussit. obtemperatum imperio est. Sed dum adolescentis dextera irrito se labore fatigat: senio confecta manus ministerium executa est. tunc barbaræ concioni quorsum ea res tenderet cognoscere cupienti, subiecit: equi caudæ consimulem esse nostrum exercitum. cuius

partes aliquis aggrediens opprimere possit: uniuersum conatus prosternere, celerius tradiderit uictoriã, quàm occupauerit. Ita gens barbara, & aspera, & regi difficilis, in exitium suum ruens, quam utilitatem auribus respuerat, oculis peruidit.

De Fabio Maximo.

F abius autem maximus, cuius non dimicare, uincere fuit: cum præcipue fortitudinis Nolanum peditem dubia fide suspectum, & strenuæ operæ Lucanum equitem amore scorti deperditum in castris haberet: ut utroq; potius bono milite uteretur: q̃ in utrũq; animaduerteret: alteri suspicionem suam dissimulauit: in alterum disciplinam paululum à recto tenore deflexit. nanq; illũ plene pro tribunali laudando, omniq; genere honoris prosequendo, animum suũ à Pœnis ad Romanos coëgit reuocare: & hunc clàm meretricem redimere passus, paratissimum pro nobis excursorẽ reddidit.

De M. Volusio Aedil.

V eniam nunc ad eos, quibus salus astutia quæsita est. M. Volusius Aedil. pl. proscriptus, assumpto Isiaci habitu, per itinera, uiasq; publicas stipem petens quisnam re uera esset, occurrentes dignoscere passus nõ est: eoq; fallaciæ genere tectus, in M. Bruti castra peruenit. Quid illa necessitate miserius? quæ magistratum P. R. abiecto honoris prætextu, alienigenæ religionis obscuratum insignibus, per urbem iussit incedere. omnes autem hi suæ uitæ, aut illi alienæ mortis cupidi, qui talia uel ipsi sustinuerunt: uel alios perpeti coëgerunt.

De Saturnino Vetulione.

A liquanto speciosius sententijs Saturnini Vetulionis in

eodem genere casus, ultimæ sortis auxilium. Qui cum à triumuiris inter proscriptos nomen suum propositum audisset: continuo præturæ insignia inuasit: præcedentibus'q; in modum lictorum, & apparitorum publicorum seruis subornatis, uehicula comprehendit: hospitia occupauit: obuios summouit: ac tam audaci usurpatione imperij, in maxima luce densissimas hostilibus oculis tenebras effudit. Idem ut Puteolos uenit: perinde ut publicum ministerium agens, summa cum licentia correptis nauibus in Siciliam, certissimum tunc proscriptorum profugium, penetrauit. his uno adiecto leuioris notæ exemplo, ad externa reuertar.

De amore cuiusdam patris in filium.

A mantissimus quidam filij, cum eum inconcessis, ac periculosis facibus accensum ab insana cupiditate pater inhibere uellet: salubri consilio patriam indulgentiam temperauit. petijt enim ut prius, quàm ad eam, quam diligebat, iret: uulgari, ac permissa Venere uteretur. cuius precibus obsecutus adolescens, infelicis animi impetum satietate licentis concubitus resolutum, ad id, quod non licebat, tardiorem, pigriorem'q; afferens paulatim deposuit.

De quodam asinario.

C um Alexander Macedonum Rex sorte monitus, ut eũ, qui sibi porta egresso primus occurrisset: interfici iuberet: asinarium forte sibi obuiam factum, ad mortem arripi imperauit. eo'q; quærente quidnam se immerentem capitali supplicio, innocentem'q; addiceret: cum ad excusandum factum suum oraculi præceptum retu-

lisset: asinarius si ita est (inquit) Rex alium sors huic morti destinauit. nam asellus, quē ego ante me agebā: prior tibi occurrit. delectatus Alexander et illius tam callido dicto, & quod ab errore ipse reuocatus erat: occasionē in aliquanto uiliore animali expiandæ religionis rapuit. summa in hoc cum calliditate mansuetudo. summa quoq; in alterius Regis equisone calliditas.

De Dario Rege.

Sordida magorū dominatione Perside oppressa, Darius Rex adiutoribus eiusdē dignitatis assumptis, pactum cum præclari operis consortibus fecit: ut equis insidentes Solis ortu, cursum in quendā locum dirigerent: isq; regno potiretur: cuius equus in eo primus hinnisset. cæterū maximæ mercedis competitoribus fortunæ beneficiū expectantibus: solus acumine equisonis sui Ebaris prosperum exoptatæ rei effectum assecutus est. qui in equæ genitalem partem demissam manum, cū ad eū locū uentum esset: naribus equi admouit: quo odore irritatus ante omnes hinnitum edidit: auditoq; eo, sex reliqui summæ potestatis continuo equis delapsi, candidati (ut est mos Persarum) humi prostratis corporibus Darium Regem salutauerunt. quantū imperiū q̄ paruo interceptum est uaframento.

De Bia Prienensi.

Bias autem, cuius sapientia diuturnior inter homines est q̄ patria Priene fuit (Siquidē hic etiam nunc spirat. illius perinde atq; extinctæ uestigia tantummodo extant) ita aiebat oportere homines in usu amicitiæ uersari: ut meminissent eā ad grauissimas inimicitias posse conuerti. quod quidem præceptum prima specie nimis fortasse callidū uideatur, inimicumq; simplicitati, qua

præcipue familiaritas gaudet. sed si altioribus animis cogitatio demissa fuerit: perquam utile reperietur.

De Anaximene præceptore Alexandri.

L ampsacenæ uero urbis salus unius uaframenti beneficio constitit. nam cum ad excidium eius summo studio Alexander ferretur: progressumq; extra mœnia Anaximenem præceptorem suum uidisset: quia manifestũ erat futurum, ut preces suas iræ eius opponeret, non facturum se quod petisset iurauit. tunc Anaximenes peto (inquit) ut Lampsacum diruas. hæc uelocitas sagacitatis oppidum uetusta nobilitate inclytum, exitio cui destinatum erat: subtraxit. De Demosthene.

D emosthenis quoq; astutia mirifice cuidã ancillæ succursum est: quæ pecuniam depositi nomine à duobus hospitibus acceperat, ea conditione ut illam simul utrisq; redderet. quorũ alter interiecto tempore tanquã mortuo socio squalore obsitus deceptæ omnes numos abstulit. superuenit deinde alter, & depositum petere cœpit. hærebat misera in maxima pariter & pecuniæ, & defensionis penuria. Iamq; de laqueo, & suspendio cogitabat. sed opportune Demosthenes ei patronus affuit. qui ut in aduocationem uenit: mulier (inquit) parata est depositi se fide soluere: sed nisi sociũ adduxeris: id facere non potest: quoniam ut ipse uociferaris, hæc dicta est lex: ne pecunia alteri sine altero numeretur. De quodam uiro Atheniensi.

A c ne illud quidem parum prudenter. quidam Athenis uniuerso populo inuisus, causam apud eũ capitali crimine dicturus, maximum honorem subito petere cœpit: non quod speraret se illum consequi posse: sed ut

haberent homines: ubi procursum iræ, qui acerrimus esse solet: effunderent. neq; eum tam callidi consilij ratio fefellit. comitij enim clamore infesto, & crebris totius concionis sibilis uexatus, nota etiam denegati honoris perstrictus, eiusdem plebis paulopost in discrimine uitæ clementissima suffragia expertus est. Quod si adhuc ei ultionem sitienti, capitis sui periculum obiecisset: nullam partem defensionis odio obsecratæ aures reciperent. huic uaframento consimilis illa calliditas.

De Annibale.

Annibal superior à Duillio Cos. nauali prælio uictus: timens'q; classis amissæ pœnas dare: offensam astutia mire auertit. nam ex illa infelici pugna prius, q̃ cladis nuntius domũ perueniret: quendam ex amicis cõpositum, & ornatum, Carthaginem misit. qui postquã ciuitatis eius curiã intrauit: consulit, inquit, uos Annibal, cum dux Romanorum magnas secum maritimas trahẽs copias aduenerit: an cum eo confligere debeat: acclamauit uniuersus senatus non esse dubium quin oporteret. tum ille, conflixit, inquit, & superatus est. Ita liberum his nõ reliquit id factum damnare: quod ipsi fieri debuisse iudicauerant.

De eodem.

Itidem alter Annibal Fabium Maximũ inuictam armorũ suorũ uim saluberrimis cunctationibus pugnæ ludificantem: ut aliqua suspicione trahendi belli respergeret, totius Italiæ agros ferro, atq; igni uastando, unius eius fundum immunem ab hoc iniuriæ genere reliquit. profecisset aliquid tanti beneficij insidiosa adumbratio eius: nisi Romanæ urbi & Fabij pietas, & Annibalis uafri mores fuissent notissimi.

De Tusculanis.

Tusculanis etiā acumine consilij incolumitas parta est. cum enim crebris rebellationibus meruissent, ut eorū urbem funditus Romani euertere uellent: atq; ad id exequendum Furius Camillus, maximus dux, ualidissimo instructus exercitu uenisset: uniuersi ei togati obuiam processerunt: commeatusq́;, & cætera pacis munia benignissime præstiterunt: armatum etiam intrare mœnia passi sunt: nec uultu, nec habitu mutato. qua constantia tranquillitatis non solū ad amicitiæ nostræ ius, sed etiam ad cōmunionẽ usq; ciuitatis penetrauerunt, sagaci hercule usi simplicitate: quoniā aptius esse intellexerant, metum officijs dissimulare, q̃ armis protegere.

De Tullo duce Volscorum.

At Volscorum ducis Tulli execrabile consilium. qui ad bellum inferendum Romanis maxima cupiditate accensus, cum aliquot aduersis prælijs contusos animos suorū, et ob id paci proniores animaduerteret: insidiosa ratione quò uolebat cōpulit. nam cum spectandorum ludorum gratia, magna Volscorū multitudo Romam conuenisset: Coss. dixit uehementer se timere nequid hostile subito molirentur: monuitq́;, ut essent cautiores: & protinus ipse urbe egressus est. Quam rem Coss. ad senatum retulerunt. qui tametsi nulla suspicio suberat: authoritate tamen Tulli commotus: ut ante noctem Volsci abirent: decreuit. qua contumelia irritati, facile impelli potuerunt ad rebellandum. ita mendacium uersuti ducis, simulatione beneuolentiæ inuolutum, duos simul populos fefellit, Romanum ut insontes notaret: Volscum ut deceptis irasceretur.

DE STRATEGEMATIS. Caput IIII.

Illa uero pars calliditatis egregia, & ab omni prorsus reprehensione procul remota. cuius opera, quia appellatione nostra uix apte exprimi possunt: græca pronuntiatione Strategemata dicantur.

De Tullo Hostilio.

Omnibus militaribus copijs Tullo Hostilio Fidenas aggresso: quæ surgentis imperij nostri incunabula crebris rebellationibus torpere passæ nõ sunt: finitimisq; trophæis, ac triumphis alitam uirtutem eius, spes suas promouere ulterius docuerunt: Metius Suffetius dux Albanorum, dubiam, & suspectam semper societatis suæ fidem repente in ipsa acie detexit. detecto enim Romani exercitus latere, in proximo colle consedit, pro adiutore speculator pugnæ futurus: ut aut uictis insultaret: aut uictores fessos aggrederetur. non erat dubiũ, quin ea res militum nostrorũ animos debilitatura esset: cũ eodem tẽpore & hostes confligere, & auxilia deficere cerneret. Itaq; ne id fieret, Tullus prouidit. concitato enim equo, pugnantiũ globos præcurrit, prædicans suo iussu secessisse Metium: eumq;, cũ ipse signum dedisset: inuasurũ Fidenatium terga quo imperatoriæ artis cõsilio, metũ fiducia mutauit. prõq; trepidatione, alacritate suorum pectora repleuit.

De Sexto Tarquinio.

At ne continuo à nostris regibus recedamus. Sextus Tarquinius Tarquinij filius indigne ferens quod patris uiribus expugnari Gabij nequirent: ualentiorem armis excogitauit rationẽ: qua interceptum id oppidum

Romano imperio adijceret. Subito nanq; se ad Gabios contulit, tanq̃ parentis sæuitiam, & uerbera, quæ uolũtate sua perpessus erat, fugiẽs. ac paulatim uniuscuiusq; fictis, & cõpositis blanditijs alliciendo beneuolentiam, ut apud omnes plurimum posset, consecutus: familiarem suum ad patrem misit, indicaturũ, quemadmodũ cuncta in sua manu haberet: & quæsiturum quidnam fieri uellet: iuuenili calliditati senilis astutia respondit. Siquidem re exima delectatus Tarquinius, fidei autem nuntij parum credẽs, nihil respondit: sed ducto eo in hortum, maxima, & altissima papauerum capita baculo decussit. cognito adolescẽs silentio patris, simul ac facto: causam altius argumenti peruidit. nec ignorauit præcipi sibi: ut excellẽtissimum quenq; Gabinorum aut exilio summoueret, aut morte consumeret. ergo spoliatam bonis propugnatoribus ciuitatem tantum non uinctis manibus ei tradidit.

De Romanis.

Illud quoq; à maioribus & consilio prudenter, et exitu feliciter prouisum. cũ enim urbe capta Galli Capitoliũ obsiderent: solamq; potiendi eius spem in fame eorum repositam animaduerterent: perquã callido genere consilij Romani usi, unico perseuerantiæ irritamento uictores spoliauerunt. panes enim iacere compluribus ex locis cœperunt. Quo spectaculo obstupefacti, infinitamq; frumenti abundantiam nostris superesse credentes: ad pactionem omittendæ obsidionis compulerunt. Misertus est tunc profecto Iupiter Romanæ uirtutis, præsidium ab astutia mutuantis: cum summa alimentorum inopia, proijci præsidia inopiæ cerneret. ig=

tur ut uafro, ita periculoso consilio salutarem exitum dedit. Idem Iupiter postea præstantissimorum ducũ nostrorum sagacibus cõsilijs propitius aspirauit. nam cum alterum Italiæ latus Annibal laceraret: alterũ inuasisset Hasdrubal: ne duorũ fratrũ iunctæ copiæ intolerabili onere fessas simul res nostras urgerẽt: hinc Claudij Neronis uegetum consiliũ: illinc Liuij Salinaris inclyta prouidentia effecit. Nero enim compresso à se in Lucanis Annibale, præsentiam suam, quoniam ita ratio belli desyderabat: mentitus hosti, ad opẽ ferendam collegæ per longum iter celeritate mira cõtendit. Salinator in Vmbria apud Metaurum flumen proximo die dimicaturus, summa cum dissimulatione Neronem castris noctu recepit. tribunos enim à tribunis, centuriones à centurionibus, equites ab equitibus, pedites à peditibus excipi iussit: ac sine ulla tumultuatione, solo uix unum exercitum capiente, alterũ inseruit. quo euenit ne Hasdrubal cum duobus se Coss. præliaturum prius sciret: q̃ utriusq; uirtute prosterneretur. Ita illa toto terrarum orbe infamis Punica calliditas, Romana elusa prudentia, Annibalem Neroni, Hasdrubalem Salinatori decipiendum tradidit.

De Q. Metello Cos.

Memorabilis etiam consilij Q. Metellus, qui cum proconsul bellũ in Hispania aduersus Celtiberos gereret: urbemq; Trebiam caput eius gentis uiribus expugnare non posset: intra pectus suum multum, ac diu consilijs agitatis, uiã reperit, qua propositum ad exitum perduceret. itinera magno impetu ingrediebatur. deinde alias, atq; alias regiones petebat. hos obsidebat

montes. paulo post ad illos transgrediebatur: cum interim tam suis omnibus, q̃ ipsis hostibus ignota erat causa inopinatæ eius, ac subitæ fluctuationis. Interrogatus quoq; à quodam amicissimo sibi, quid ita sparsum, et incertum militiæ genus sequeretur: absiste, inquit, istud quærere. nam si huius consilij mei interiorẽ tunicam consciam esse sensero: continuo eam cremari iubebo. Quorsum igitur ea dissimulatio erupit? aut quem finem habuit? postq̃ uero, & exercitum suum ignorantia, & totam Celtiberiã errore implicauit: cũ aliò cursum direxisset: subito ad Trebiam reflexit: eamq́; inopinatã, & attonitam oppressit. ergo nisi mentem suã dolos scrutari coẽgisset: ad ultimam ei senectutem apud mœnia Trebiæ armato sedendum foret.

Externa. De Agathocle Rege Syracusarum.

Agathocles autem Syracusarum Rex, audacter callidus. cum enim urbem eius maiore ex parte Carthaginienses occupassent: exercitum suum in Africam traiecit: ut metum metu, uim ui discuteret. neq; sine effectu. nam repentino eius aduentu perculsi Pœni, libenter incolumitatem suam salute hostiũ redemerunt: pactiq; sunt, ut eodem tẽpore, & Africa Siculis, & Sicilia Punicis armis liberaretur. Agathocles aũt Syracusarũ mœnia si tueri perseuerasset: illa belli malis urgerentur: bona pacis fruenda, securæ Carthagini reliquisset. nunc inferendo, quæ patiebatur: dum alienas potius lacessit opes: q̃ suas tuetur: quo æquiore animo regnum deseruit: eo tutius recepit.

De Annibale.

Quid Annibal Cannensem populi Romani aciem speculatus non'ne prius, q̃ ad dimicandum descenderet,

compluribus astutiæ complicatam laqueis, ad tam miserabilem perduxit exitum? ante omnia enim prouidit: ut & solem, et puluerẽ, qui ibi uento multus excitari solet: aduersum haberet: deinde partem copiarum suarum, inter ipsum prælij tempus de industria fugere iussit: quam cum à reliquo exercitu abruptã legio Romana sequeretur, trucidandam eam ab ijs, quos in insidijs collocauerat: curauit. Postremo quadringentos equites subornauit: qui simulata transitione petierunt Cos. à quo iussi more transfugarum depositis armis in ultimam pugnæ partem secedere: districtis gladijs, quos inter tunicas, & loricas abdiderant: poplites pugnantium Romanorum ceciderunt. hæc fuit Punica fortitudo, dolis, & insidijs, & fallacia instructa. quæ nunc certissima circumuentæ uirtutis nostræ excusatio est: quoniam decepti magis, q̃ uicti sumus.

DE REPVLSIS. Caput V.

c Campi quoque repræsentata conditio, ambitiosam ingredientes uiam, ad fortius sustinendos parum prosperos comitiorum euentus utiliter instruxerit. quia propositis ante oculos clarissimorum uirorum repulsis: ut non minore cum spe honoris, ita prudentiore cum animi iudicio petent: meminerintq́; nefas non esse, aliquid ab omnibus uni negari: cum sæpenumero singuli cunctorum uoluntatibus resistere fas esse duxerint: scientes etiam patientia quæri debere, quod gratia impetrari nequierint.

De Q. Aelio Tuberone.

Q. Aelius Tubero à Q. Fabio Maximo epulum P. R. nomine P. Africani patrui sui dante rogatus, ut triclinium sterneret: lectulos punicanos pellibus hœdinis strauit: & pro argenteis uasis Samia exposuit. cuius rei deformitas sic omnes offendit: ut cum alioqui uir egregius haberetur: comitijsq; prætorijs candidatus in campum L. Paulo auo, & P. Africano auunculo nixus descendisset: repulsa inde abiret notatus. nam ut priuatim semper continentiam probabant: ita publice maxima cura splendoris habita est. quo circa urbs nostra non unius conuiuij numerũ, sed totam se in illis pelliculis iacuisse credens, ruborẽ epuli, suffragijs suis uindicauit.

De P. Scipione Nasica.

P. Autem Scipio Nasica togatæ potentiæ clarum lumen, is, qui Cos. Iugurthæ bellũ indixit: qui matrem Idæã e Phrygijs sedibus, ad nostras aras, focosq; migrãtem sanctissimis manibus excepit: qui multas, & pestiferas seditiones authoritatis suæ robore oppressit: quo principe senatus aliquot annos gloriatus est: cum ædilitatem curulem adolescens peteret, manumq; cuiusdam rustico opere duratam, more candidatorum tenacius apprehendisset: ioci gratia interrogauit eum: num manibus solitus esset ambulare. Quod dictum à circunstantibus exceptum, ad populum manauit: causamq; repulsæ Scipioni attulit. omnes nanq; rusticæ tribus paupertatem sibi ab eo exprobratam iudicantes: iram suã aduersus contumeliosam eius urbanitatẽ distrinxerũt. Igitur ciuitas nostra nobiliũ iuuenũ ingenia ab insolẽtia reuocando, magnos, & utiles ci-

ues fecit: honoribusq́;, non patiendo eos à scurris peti, debitum authoritatis pondus adiecit.

De L. Aemilio Paulo.

Nullus error talis in L. Aemilio P. conspectus est: sed tamen aliquoties frustra consulatum petijt. Idemq́;, cum iam campum repulsis suis fatigasset: bis Cos. & Ces. factus est. amplissimum etiam dignitatis gradũ obtinuit. cuius uirtutem iniuriæ non fregerunt, sed acuerunt: quoniam quidem nota ipsa accensam cupiditatem summi honoris ardentiorem ad comitia detulit: ut populum, quem nobilitatis splendore, & animi bonis mouere non potuerat: pertinacia uinceret.

De Q. Cæcilio Metello.

Q. autem Cæcilium Metellum, pauci, et mœsti amici consulatus repulsa afflictum tristitia, ac rubore plenum, domum reduxerunt. eundem de Pseudophilippo triumphantem uniuersus senatus lætum, & alacrem in Capitolium prosecutus est. Achaici etiã belli, cui summam manũ L. Mumius adiecit: maxima pars ab hoc uiro profligata est. ei'ne ergo populus consulatum negare potuit: cui mox duas clarissimas prouincias aut daturus erat: aut debiturus Achaiam, & Macedoniã? et quidẽ hoc facto, meliore eo ciue usus est. intellexit. n. q̃ industrie sibi gerẽdus esset consulatus: quẽ tanto labore impetrari senserat.

De L. Sylla.

Quid tam excellẽs, quid tam opulentum, q̃ L. Sylla? diuitias, & imperia largitus est. leges uetustas abrogauit: nouas tulit. hic quoq; in eodem campo, cuius postea dominus extitit: repulsa præturæ sugillatus est: omnia loca petiti honoris, siquis modo deorum formã, & ima-

gnem futuræ eius potentiæ P. R. repræsentasset, impetraturus. De M. Porcio Catone.

5 ed ut comitiorum maximum crimen referam: M. Porcius Cato plus moribus suis præturæ decoris adiecturus, q̃ prætexta eius splendoris ipse laturus consequi illam à populo aliquando non potuit. proxima dementiæ suffragia: quæ quidem satis graues pœnas erroris sui pependerunt: quoniam quem honorem Catoni negauerant, Vatinio dare coacti sunt. Ergo si uere æstimare uolumus, non Catoni tunc prætura, sed præturæ Cato negatus est.

DE NECESSITATE. Caput VI.

a Bominãdæ quoq; necessitatis amarissimæ leges, & truculentissima imperia, tum urbem nostram, tum etiam exteras gentes, multa non intellectu tantum, sed etiam auditu grauia perpeti coëgerunt. Nam aliquot aduersis prælijs secundo Punico bello exhausta militari iuuentute Romana, senatus authore Tib. Graccho Cos. censuit: uti publice serui aduersus propulsandorum hostium impetum emerentur. eáq; de re per Tribunos plebis apud populum lata rogatione, tres creati sunt uiri: qui quatuor & uiginti millia seruorum comparauerunt: adactosq; iureiurando strenuam se, fortemq; operam daturos, quoad Pœni essent in Italia, datis armis in castra miserunt. Ex Apulia etiam, & à Fidiculis septuaginta, atque ducenti ad supplementum equitatus sunt empti. Quanta uiolentia est casus acerbi?

Quae ciuitas ad id tempus ingenuae quoq; originis capite censos habere milites fastidierat: eadẽ cællis seruilibus extracta corpora, & à pastoralibus casis collecta mancipia, uelut præcipuum firmamentum exercitui suo adiecit: Cedit ergo interdum generosus spiritus utilitati: & fortunæ uiribus succumbit. ubi nisi tutiora cõsilia legeris: speciosa sequenti concidendum est.

De ciuitate Romana.

C annensis autem clades adeo urbem nostram uehementer contudit: ut opera M. Iunij dictaturam R.P. administrantis, spolia hostiũ affixa templis, deorũ numini consecrata, instrumenta militiæ futura conuellerentur: ac prætextati pueri arma induerent: adiudicatorum etiam, & capitali crimine damnatorum sex millia conscriberentur. quæ si per se aspiciantur: aliquid ruboris habeant. sin autem admotis necessitatis uiribus ponderentur: sæuitiæ temporis conuenientia præsidia uideantur.

De eadem ciuitate.

P ropter eandem cladem, senatus Octacilio, qui Siciliã: Cornelio Mammulæ, qui Sardiniam pro Præt. obtinebant: querentibus quod neque stipendium, neq; frumentum classibus eorum, & exercitibus socij præberent: affirmantibus etiam, ne habere quidem eos, unde id præstare possent: rescripsit. ærarium longinquis expẽsis non sufficere. proinde, quo pacto tantæ inopiæ succurrendum esset: ipsi uiderent. his literis quid aliud, quàm imperij sui gubernacula è manibus abiecit? Siciliãq;, & Sardiniã, benignissimas urbis nostræ nutrices, gradus, & stabilimenta bellorũ, tam multo sudore, & sanguine in potestatem redactas, paucis uer-

bis, ita scilicet necessitate iubente, dimisit.

De Casilinatibus.

Eadem Casilinates obsidione Annibalis clausos, alimentorumq; facultate defectos, lora necessarijs uinculorum usibus subducta, eq; scutis detractas pelles feruenti resolutas aqua, mandere uoluisti. quid illis, si acerbitatē casus intueare: miserius? si constantiam respicias: fidelius? qui, ne à Romanis desciscerent: tali uti cibi genere sustinuerunt: cum pinguissima arua sua, fertilissimosq; campos moenibus suis subiectos intuerentur. Itaq; Campanae urbis, quae Punicam feritatem delicijs suis cupida fouit, in propinquo situm Casilinum moderatum uirtute, clarum perseuerātis amicitiae pignore, impios oculos uerberauit.

De Praenestinis.

In illa obsidione, & fide, cū trecēti Praenestini permanerent: euenit: ut ex his quidam murem captum ducentis potius denarijs uendere, quàm ipse leniendae famis gratia consumere mallet. Sed credo deorum prouidentia effectum: ut et uenditori, et emptori quē uterq; merebatur, exitum attribuerit. Auaro enim fame consumpto, manubijs sordium suarum frui non licuit. aequi animi uir, ad salutarem impensam faciendam, care quidem, uerum necessarie comparato cibo uixit.

De ciuitate Romana.

C. autem Mario, & Cn. Carbone Coss. bello ciuili cum L. Sylla dissidentibus, quo tempore non R. P. uictoria quaerebatur: sed praemium uictoriae res erat publica: senatusconsulto aurea, atque argentea templorum ornamenta, ne militibus stipendia deessent: conflata sunt digna enim causa erat, hi'ne, an illi crudelitatē

suam proscriptione ciuium satiarent: ut Dij immortales spoliarentur. non ergo P. conscriptorum uoluntas, sed teterrimæ necessitatis truculenta manus illi consulto stylum suum impressit.

De Diuo Iulio.

D iui Iulij exercitus, idest inuicti ducis inuicta dextera, cum armis Mundam clausisset: aggeriq; extruendo materia deficeret: cógerie hostilium cadauerum, q̃ desyderauerat altitudinem, instruxit: eamq; tragulis, et pilis, quia roboreæ sudes deerant: magistra nouæ molitionis necessitate usus uallauit.

De Diuo Augusto.

A tq; ut diuinam filij mentionem, cœlestis patris recordationi subnectam: cum effusurus se in nostras prouincias Parthorum Rex Phraates uideretur: uicinæq; imperio eius regiones subita indicti tumultus denuntiatione quaterentur: tanta in Bosphorano tractu commeatus penuria incessit: ut sex millibus denarijs, singula uasa olei, frumentiq; modijs totidẽ mancipia permutarentur: sed amarissimam tempestatem Augusti cura, tutelæ tunc terrarum uacans, dispulit.

Externa. De Cretensibus.

C retensibus nihil tale præsidij affulsit: q obsidione Metelli ad ultimam usq; penuriam compulsi, sua, iumentorumq; suorum urina sitim torserunt, iustius dixerim, quàm sustentauerunt. quia dum uinci timent: id passi sunt: quod eos ne uictor quidem pati coëgisset.

De Numantinis.

N umãtini autem à Scipione uallo, et aggere circundati: cum omnia, quæ famem eorum trahere poterant: consumpsissent: ad ultimum humanorum corporum da-

pibus usi sunt. quapropter capta iam urbe, complures inuenti sunt, artus, & membra trucidatorũ corporum sinu suo gestantes. nulla est in his necessitatis excusatio. nam quibus mori licuit: sic uiuere necesse non fuit.

De Caliguritanis.

Horum trucem pertinaciam in consimili facinore Caliguritanorum execrabilis impietas supergressa est. qui quo perseuerantius interempti Sertorij cineribus obsidionem Cn. Pompeij frustrantes, fidem præstarent: quia nullum iam aliud in urbe eorum supererat animal: uxores suas, natosq; ad usum nefariæ dapis uerterunt. Quoq; diutius armata iuuentus uiscera sua uisceribus suis aleret: infelices cadauerum reliquias salire non dubitauit. En quem aliquis in acie hortaretur: ut pro salute coniugum, & liberorum fortiter dimicaret. ex hoc nimirum hoste tanto Duci pœna magis, quàm uictoria petenda fuit: quia plus uindicatus libertatis, quàm uictus gloriæ afferre potuit: cum omne serpentum, ac ferarum genus comparatione sui titulo feritatis superarit. nanq; illis dulcia uitæ pignora proprio spiritu cariora sunt: ea Caliguritanis prandia, atq; cœnæ extiterunt.

DE TESTAMENTIS, QVAE RESCISSA SVNT. Caput VII.

u Agemus nunc negotio, quod actorum hominis, & præcipuæ curæ, & ultimi est temporis. consyderemusq;, quæ testamenta aut rescissa sunt, legitime facta: aut cum merito

rescindi possent: rata manserũt, quæ ue ad alios, quàm qui expectabant: honorem hæreditatis transtulerunt.

De quodam milite.

Atque ut eo ordine, quo proposui, exequar: militantis cuiusdã pater cum de morte filij falsum è castris nuntium accepisset: alijs hæredibus scriptis decessit. peractis deinde stipendijs adolescens domũ petit. errore patris, impudentia amicorum domũ sibi clausam reperit. Quid enim illis inuerecundius? florem iuuentæ pro R.P. absumpserat. maximos labores, & plurima pericula tolerauerat. aduerso corpore exceptas ostendebat cicatrices: & postulabat. ne auitos eius lares ociosa ipsi urbi onera possiderẽt. Itaq; depositis armis, coactus est in foro, togatam ingredi militiam acerbe. cum improbissimis enim hæredibus de paternis bonis apud centumuiros contendit: omnibusq; non solum consilijs, sed etiam sententijs superior discessit.

De filio M. Anei Carseolani equitis Romani.

Item M. Anei Carseolani splendidissimi equitis Romani filius à Suffenate auunculo suo adoptatus, testamentum naturalis patris, quo præteritus erat: apud cẽtumuiros rescidit: cũ in eo Tullianus Põpeij Magni familiaris, ipso quidẽ Põpeio signatore, hæres scriptus esset. itaq; illi in iudicio plus cũ excellentissimi uiri gratia, quàm cum parentis cineribus negotij fuit. cæterum quamuis utraq; hæc aduersus se nitebantur: tamen paterna bona obtinuit. nã L. quidẽ Sextilius, & P. Popilius, quos M. Aneus sanguine sibi coniunctos eadẽ ex parte, qua Tullianũ, hæredes fecerat: sacramẽto cũ adolescentulo contẽdere ausi nõ sunt. tametsi præcipuis

eo tẽpore Magni uiribus ad defendẽdas tabulas testamenti inuitari poterant: etsi aliquãtulũ adiuuabat hæredes, quòd M. Anei filius in Suffenatis familiã, ac sacra transierat. sed arctissimũ inter homines procreationis uinculũ, patris simul uoluntatẽ, et principis authoritatem superauit. De Tettio filio Tettij.

C. autem Tettium infantem à patre exhæredatum Petronia matre, quã Tettius quoad uixit in matrimonio habuerat, natum: diuus Augustus in bona paterna ire decreto suo iussit: patris patriæ animo usus: quoniam Tettius in proprio iure procreato filio, summa cum iniquitate paternum nomen abrogauerat.

De Septicia.

Septicia quoq; mater Thrachalorum Ariminensiũ, filijs irata, in contumeliam eorũ, cum iam parere nõ posset: Publilio seni admodũ nupsit: testamento etiam utroq; præterito. à quibus aditus diuus Augustus, et nuptias mulieris, et suprema iudicia improbauit. nam hæreditatem maternam filios habere iussit. dotem, quia non creandorũ liberorum causa coniugiũ intercesserat: uirũ retinere uetuit. Si ipsa æquitas hac de re cognoscere potuisset: iustius' ne, aut gratius pronuntiaret? spernis quos genuisti: nubis effœta: testamenti ordinem uiolẽto animo confundis: neq; erubescis ei totum patrimoniũ addicere: cuius polluto iam corpori marcidã senectutem tuam substrauisti. ergo dum sic te geris: ad inferos usq; cœlesti fulmine afflata es.

De C. Calpurnio Pisone.

Egregia quoq; C. Calpurnij Pisonis præfecti urbis cõstitutio. cũ. n. ad eum Terẽtius ex octo filijs, quos in ado-

lescentiam perduxerat: ab uno in adoptionẽ dato exhæredatum se querelam detulisset: bonorũ adolescentis possessionem ei dedit: hæredesq; lege agere passus non est. monuit profecto Pisonem patria maiestas, donum uitæ, beneficium educationis. sed aliquid etiam ipsum flexit, circunstantiũ liberorũ numerus: quòd cũ patre septem fratres impie exhæredatos uidebat.

De Mam. Aemilio.

Quid Mamerci Aemilij Lepidi Cos. q̃ graue decretum? Genutius quidam matris magnæ Gallus à Cn. Oreste Præt. urbis impetrauerat, ut restitui se in bona Neniani iuberet: quorum possessionem secundum tabulas testamenti ab ipso acceperat. appellatus Mamercus à Surdinio, cuius libertus Genutium hæredem fecerat: prætoriam iurisdictionẽ abrogauit: quod diceret Genutium amputatis sui ipsius sponte genitalibus corporis partibus, neq; uirorum, neq; mulierum numero haberi debere. conueniens Mamerco, conueniens principi senatus decretum. quo prouisum est: ne obscœna Genutij præsentia, inquinataq; uoce, tribunalia magistratuum sub specie petiti iuris polluerentur.

De Q. Metello.

Multo Q. Metellus, Præt. urbanum seueriorem egit, q̃ Orestes gesserat, qui Vetilio lenoni Iuuenij bonorum possessionem secundum tabulas testamenti non dedit: quia uir nobilissimus, & grauissimus fori, ac lupanaris separandam conditionem existimauit. Nec aut factũ illius cõprobare uoluit: qui fortunas suas in stabulũ cõtaminatũ proiecerat: aut huic tanq̃ integro ciui iura reddere: q se ab oĩ honesto uitæ genere abruperat.

DE TESTAMENTIS, QVAE RATA MANSERVNT. Caput VIII.

His resciſſorum teſtamentorum exemplis contenti, attingamus ea, quæ rata manſerunt: cum cauſas haberent, propter quas reſcindi poſſent. Quàm certæ, quã etiam notæ inſaniæ Tuditanus, utpote qui populo numos ſparſerit: togamq́; uelut tragicam ueſtem in foro trahens, maximo cum hominum riſu conſpectus fuerit: ac multa his conſentanea fecerit: teſtamento filium inſtituit hæredẽ. quod T. Longus, ſanguine ei proximus, haſtæ iudicio ſubuertere fruſtra conatus eſt. magis enim centumuiri, quod ſcriptum eſſet in tabulis: quàm quis eas ſcripſiſſet, conſyderandum exiſtimauerunt.

De Ebutia uxore L. Menenij Agrippæ.

Vita Tuditani demens: Ebutiæ autem, quæ L. Menenij Agrippæ uxor fuerat: tabulæ teſtamenti plenæ furoris. nam cum haberet duas ſimillimæ probitatis filias Pletoniam, & Aphroniam, animi ſui potius inclinatione prouecta, quàm ullis alterius iniurijs, aut officijs commota, Pletoniam tantummodo hæredem inſtituit: filijs etiam Aphroniæ ex admodum amplo patrimonio uiginti numos legauit. Aphronia tum cũ ſorore ſacramento contendere noluit: teſtamẽtumq́; matris, patiẽtia honorare, q̃ iudicio cõuellere ſanctius eſſe duxit: eò ſeipſam indigniorem iniuria oſtendens, quò eam æquiore animo ſuſtinebat.

De Q. Metello.

Minus mirandum errorem muliebrem Q. Metellus

fecit. Is nanq; plurimis, & celeberrimis eiusdē nominis uiris in urbe nostra uigentibus: Claudiorum etiam familia, quam arctissimo sanguinis uinculo continge-bat, florente: Carinatem solum hæredem reliquit. nec hoc testamentum eius quisquam attentauit.

De Pompeio Rhegyno.

Item Pompeius Rhegynus, uir transalpinæ regionis, cū testamento fratris præteritus esset: & ad coarguendā iniquitatem eius, binas tabulas testamentorum suorū in comitio incisas, habita utriusq; ordinis maxima frequē-tia recitasset: in qbus magna ex parte hæres frater erat scriptus: prælegabaturq; ei centies et quinquagies sester tium: multum ac diu inter assentiētes indignationi suæ amicos questus, quod ad hastæ iudiciū attinuit: cineres fratris qetos esse passus est. et erāt ab eo instituti hære-des, neq; sanguine Rhegyno pares, neq; proximi: sed et alieni, et humiles: ut nō solum flagitiosum silentiū, sed etiā prælatio cōtumeliosa uideri posset. æque felicis im-punitatis, sed nescio an tetrioris hæc delicti testamenta.

QVI ADVERSVS OPINIONES HOMINVM HAEREDES HABVERVNT. Caput IX.

De Q. Cæcilio, & L. Lucullo.

Q. Cæcilius L. Luculli promptissimo studio, maximáq; liberalitate, & honestum dignitatis gradum, & amplissimum patrimoniū consecutus: cum præ se semper tulisset unum illū sibi esse hæredem: moriens etiam annulos ei suos tradidisset:

Pomponium

Pomponium Atticũ testamento adoptauit: omniumq́; bonorum reliquit hæredem. sed fallacis, & insidiosi cadauer P. R. ceruicibus reste circundatum per uiam traxit. itaque nefarius homo filium quidem, & hæredem habuit: quem uoluit: funus autem, & exequias quales meruit.

De T. Mario Vrinate.

Neq; alijs dignus fuit T. Marius Vrinâs. qui ab infimo militiæ loco beneficijs diui Augusti imperatoris, ad summos castrenses honores perductus, eorumq́; uberrimis quæstibus locuples factus: non solũ cæteris uitæ temporibus ei se fortunas suas relinquere, à quo acceperat: prædicauit: sed etiam pridie, quàm expiraret idem illud ipsi Augusto dixit: cum interim ne nomen quidem eius tabulis testamenti adiecerit.

De L. Valerio.

L. autem Valerius, cui cognomen Heptachordo fuit: togatum hostem Cornelium Balbum expertus, utpotè opera eius, & consilio, compluribus priuatis uexatus litibus: ad ultimumq́; subiecto accusatore capitali crimine accusatus: præteritis aduocatis, & patronis suis, solum hæredem reliquit. nimirum consternatio, animũ eius transuersum egit: amauit enim sordes suas, & dilexit pericula: & damnationem uotis expetiuit: authorem harum rerum beneuolentia, propulsatorem odio insecutus.

De T. Barrulo. & Lentulo.

T. Barrulus Lentulo Spintheri, cuius amantissimum animum, liberalissimamq́; senserat amicitiam: decedens suos annulos perinde, atq; unico hæredi tradidit: quẽ

nulla ex parte hæredem relinquebat. quantum illo momento temporis conscietia si modo uires, quas habere creditur: possidet: à teterrimo homine supplicium exegit. inter ipsam enim fallacis, & ingratæ culpæ cogitationem, spiritum posuit: quasi tortore aliquo mentem eius interius cruciante: quod animaduertebat è uita ad mortem transitum suum & superis Dijs inuisum esse, & inferis detestabilem futurum.

De M. Popilio.

M. uero Popilius senatorij ordinis, Oppium Gallum ab ineunte ætate familiarissimum sibi, moriens, pro uetusto iure amicitiæ & uultu benigno respexit, & uerbis magnum præ se amorem ferentibus prosecutus est. unum etiam de multis, qui assidebant: ultimo complexu, & osculo dignum iudicauit: super quæ annulos quoq; suos ei tradidit: uidelicet nequid ex ea hæreditate, quam nõ erat aditurus: amitteret. Quos Oppius uir diligens, sed morietis amici plenum contumeliæ ludibrium, in locellum repositos, & à præsentibus assignatos, diligentissime hæredibus illius, exhæres ipse reddidit. Quid hoc loco inhonestius? aut quid intempestiuius? senator P. R. curia egressus, homo uitæ fructibus continuo cariturus, sanctissima iura familiaritatis morte pressis oculis, & spiritu supremos anhelitus reddente, scurrili lusu sugillanda sibi desumpsit.

VALERII MAX. LIBER OCTAVVS.

INFAMES REI QVIBVS EX CAVSIS ABSOLVTI, AVT DAMNATI SVNT. Caput I.

De M. Horatio.

n Vnc quoq; , ut æquiore animo ancipites iudiciorum motus tolerentur: recordemur inuidia laborantes quibus de causis, aut absoluti sunt, aut damnati. M. Horatius interfectæ sororis crimine à Tullo Rege damnatus, ad populum prouocato iudicio absolutus est. quorum alterum atrocitas necis mouit: alterũ causa flexit: quia immaturum uirginis amorem seuere magis, quàm impie punitum existimabat. Itaq; forti punitione liberata fratris dextera, tantum consanguineo quantum hostili cruore gloriæ haurire potuit. acrem se tunc pudicitiæ custodem P. R. postea plus iusto placidum iudicem præstitit.

De Serg. Galba.

C um à Libone. Tr. pl. Sergius Galba pro rostris uehementer increparetur: quod Lusitanorũ magnam manum, interposita fide Præt. in Hispania interemisset: actioniq; tribunitiæ M. Cato ultimæ senectutis, oratione sua, quam in originibus retulit: subscriberet: reus pro se iam nihil recusans, paruulos liberos suos, & Galli sanguine coniunctum filium, flens commendare cœpit. eoq; facto mitigata concione, qui omniũ consen-

su periturus erat: pene nullum triste suffragium habuit. misericordia ergo illam quaestionem, non aequitas texit: quoniam, quae innocentiae tribui nequierat: absolutio respectui puerorum data est. consentaneũ, quod sequitur. De A. Gabinio.

A. Gabinius in maximo infamiae suae ardore suffragiis populi Memmio accusatore subiectus, abruptae esse spei uidebatur: quoniam & accusatio partes suas plene exhibebat: & defensionis praesidia, inualida fide nitebãtur: & qui iudicabant, ira perciti poenam hominis cupide expectabant. Igitur lictor, & carcer ante oculos obuersabantur: cum interim omnia ista propitiae fortunae interuentu depulsa sunt. filius nanq; Gabinij Sisenna, consternationis impulsu, ad pedes se Memmij supplex prostrauit: inde aliquod fomentum procellae petens, unde totus impetus tempestatis eruperat. quem truci uultu à se uictor insolens repulsum, excusso è manu annulo humi iacere aliquandiu passus est. Quod spectaculũ fecit: ut Laelius Tr. pl. approbantibus cunctis Gabinium dimitti iuberet: ac documentum daretur: neq; secundarum rerũ prouentu insolenter abuti, neq; aduersis propere debilitari oportere. id'q; proximo exemplo aeque patet. De Appio Claudio.

Appius Claudius nescio religionis maior, an patriae iniuria: siquidem illius uetustissimum morẽ neglexit: huius pulcherrimam classem amisit: infesto populo obiectus, cum effugere debitam poenam nullo modo posse crederetur: subito coorti imbris beneficio tutus fuit à damnatione. discussa enim quaestione, aliam uelut Dijs interpellãtibus de integro instaurari nõ placuit. Itaq;

cui maritima tēpestas causæ dictionē contraxerat: cœlestis salutē attulit. De Tucia uirgine Deæ Vestæ.

E odem auxilij genere Tuciæ uirginis Vestalis incesti criminis reæ castitas, infamiæ nube obscurata emersit: quæ cōscia certæ synceritatis suæ, spem salutis ancipiti argumento petere ausa est. arrepto enim cribro, Vesta, inquit, si sacris tuis castas semper admoui manus: effice, ut hoc hauriam ex Tyberi aquam, & in ædē tuā perferam. audacter, & temere iactis uotis sacerdotis, rerū ipsa natura cessit. De L. Pisone.

I tem L. Piso à L. Claudio Pulchro accusatus, quod graues, et intolerabiles iniurias socijs intulisset: haud dubiæ ruinæ metum fortuito auxilio uitauit. nanq; per id ipsum tempus, quo tristes de eo sententiæ ferebantur: repētina uis nimbi incidit. cumq; prostratus humi pedes iudicū oscularetur: os suum cœno repleuit. quod conspectum, totam quæstionē à seueritate ad clementiam, & mansuetudinē transtulit: quia satis iam graues eū pœnas socijs dedisse arbitrati sunt, huc deductum necessitatis: ut abijcere se tam suppliciter, aut attollere tam deformiter cogeretur. subnectam duos accusatorum suorū culpa absolutos. De Q. Flauio.

Q. Flauius à C. Valerio Aedil. apud populū reus actus, cum quatuordecim tribuū suffragijs damnatus esset, proclamauit se innocentē opprimi. cui Valerius æque clara uoce respondit: nihil sua interesse, nocensne, an innoxius periret: dummodo periret. qua uiolentia dicti reliquas tribus aduersario donauit. abiecerat inimicum. eundem, dum pro certo pessundatum credidit: erexit: uictoriamq; in ipsa uictoria perdidit.

De C. Coſconio.

C. etiam Coſconium Seruilia lege reum, propter plurima, & euidentiſſima facinora, ſine ulla dubitatione nocentem: Valerij Valentini accuſatoris eius recitatum in iudicio carmen, quo puerum prætextatum, & ingenuam uirginem à ſe corruptam poetico ioco ſignificauerat: contexit. Siquidem iudices iniquum rati ſunt eum uictorē dimittere: qui palmam non ex alio ferre, ſed de ſe dare merebatur. Magis ergo Valerius in Coſconij abſolutione damnatus, quàm Coſconius in cauſa ſua liberatus eſt.

De A. Attilio Calatino.

Attingam eos quoq;, quorum ſalus proprijs obruta criminibus, proximorum claritati donata eſt. A. Attiliū Calatinum Soranorū oppidi proditione reum admodum infamem, imminentis damnationis periculo Q. Maximi ſoceri pauca uerba ſubtraxerunt. quibus affirmauit ſi in eo crimine ſontem illum ipſe comperiſſet: direpturum ſe fuiſſe affinitatem. continuo enim populus penè iam exploratam ſententiam ſuam, unius iudicio conceſſit: indignum ratus, eius teſtimonio non credere: cui difficilis R.P. temporibus, bene ſe exercitus credidiſſe meminerat.

De M. Aemilio Scauro.

M. quoq; Aemilius Scaurus repetundarum reus, adeo perditam, & comploratam defenſionem in iudicium attulit: ut cum accuſator diceret lege ſibi centum, atq; uiginti hominibus denuntiare teſtimonium licere: ſeq; non recuſare, quo minus abſolueretur, ſi totidem nominaſſet: quibus in prouincia nihil abſtuliſſet: tam bo-

na conditione uti non potuerit. tamen propter uetustissimam nobilitatem, & recentem memoriam patris absolutus est.

De Cotta.

Sed quemadmodum splendor amplissimorum uirorũ in protegendis reis plurimũ ualuit: ita in opprimendis non sanè multum potuit: quin etiam euidenter noxijs, dum eos acrius impugnauit: profuit. L. Scipio Aemilianus Cottam apud populum accusauit. cuius causa quamuis grauissimus criminibus erat confossa: septies ampliata, & ad ultimum octauo iudicio absoluta est: quia homines uerebãtur, ne præcipue accusatoris amplitudini damnatio eius donata existimaretur. Quos hæc secum locutos crediderim: nolumus caput alterius petentem in iudicium, triumphos, & trophæa, spoliaq;, ac deuictarum nauium rostra deferre. terribilis sit is aduersus hostem. ciuis uero salutem tanto fulgore gloriæ subnixus ne insequatur. tam uehementes iudices aduersus excellentissimum accusatorem, q̃ mites in longe inferioris fortunæ reo.

De Callidio Bononiensi.

Callidius Bononiensis in cubiculo mariti, nocte deprehensus: cum ob id causam adulterij diceret: inter maximos, & grauissimos infamiæ fluctus, emersit tanquã fragmentum naufragij, leue admodum genus defensionis amplexus. affirmauit enim se ob amorem pueri sui eò esse perductum. suspectus erat locus: suspectũ tempus: suspecta matrisfamiliæ persona: suspecta etiã adolescentia ipsius: sed crimen libidinis, confessio intemperantiæ liberauit.

De Cœlijs fratribus, & filijs Titi Cœlij.

R emissioris hæc, illud aliquanto grauioris materiæ exẽplum. Cum paricidij causam duo fratres Cœlij dicerent, splendido Terracinæ loco nati: quorum pater T. Cœlius in cubiculo quiescens, filijs altero cubantibus lecto, erat interemptus: neq; aut seruus quisquam, aut liber inueniretur, ad quem suspicio cædis pertineret: hoc uno nomine absoluti sunt: quia iudicibus planum factũ est, illos aperto hostio inuentos esse dormẽtes. somnus innoxiæ securitatis certissimus index miseris opem tulit. Iudicatum est enim, rerum naturã non recipere, ut occiso patre, supra uulnera, & cruorem eius, quietem capere potuerint.

De L. Scipione.

P ercurremus nunc eos: quibus in causæ dictione magis quæ extra quæstionem erant: nocuerunt: quàm sua innocentia opẽ tulit. L. Scipio post speciosissimũ triũphum de rege Antiocho ductum, perinde ac si pecuniam ab eo accepisset: damnatus est: non puto quod pretio corruptus fuerat: ut illum totius Asiæ dominũ, & iam Europæ uictrices manus inijcientem, ultra Taurum montem summoueret: sed alioqui uir syncerissimæ uitæ, et ab hac suspicione procul remotus, inuidiæ, quæ tunc in duorum fratrum inclytis cognominibus habitabat: resistere non potuit.

De P. Furio.

A t Scipioni quidem maximus fortunæ fulgor, C. autem Deciano spectatæ integritatis uiro uox sua exitium attulit. Nam cum P. Furium inquinatissimæ uitæ pro rostris accusaret: quia quadam in parte actionis de morte L. Saturnini queri ausus fuerat: nec reum damnauit: & insuper ei pœnas debitas pependit.

De Titio Sexto.

S extum quoq; Titium similis casus prostrauit. erat innocens, agraria lege lata gratiosus apud populum: tamen, quia Saturnini imaginem domi habuerat: suffragijs eum tota concio oppressit.

De Claudia.

A dijciatur his Claudia, quã insontem crimine, quo accusabatur: uotum impiũ subuertit: quia cum à ludis domũ rediens turba elideretur: optauerat, ut frater suus maritimarum uirium nostrarum præcipua iactura reuiuisceret: sæpius'q; Cos. factus infelici ductu nimis magnam urbis frequentiam minueret.

De Militio, Cn. Lolio, & L. Sextilio.

P ossumus & ad illos breui diuerticulo transgredi, quos leues ob causas, dãnationis incursus abripuit. M. Militius, Cn. Lolius, L. Sextilius triumuiri, quod ad incendiũ in sacra uia ortum extinguendũ tardius uenerant: à Tr. pl. die dicta ad populum damnati sunt.

De P. Bilio triumuiro.

I tem P. Bilius triumuir nocturnus à P. Aquilio. Tr. pl. accusatus, populi iudicio concidit: quia uigilias negligentius circumierat.

De M. Aemlio Porcina.

A dmodum seueræ notæ & illud populi iudicium: cum M. Aemlium Porcinam à L. Cassio accusatum crimine nimis sublime extructæ uillæ in Alliensi agro, graui multa affecit.

De quodam.

N on supprimenda illius quoq; damnatio: qui pueruli sui nimio amore corruptus, rogatus ab eo ruri, ut omasum in cœnam fieri iuberet: cũ bubulæ carnis in propin-

quo emendæ nulla facultas esset: domito boue occiso, desyderium eius expleuit: eoq; nomine, publica quæstione afflictus est. innocens, nisi tam prisco seculo natus esset.

De quadam muliere, quæ matrem interfecit.

Atq;, ut eos quoq; referamus: qui in discrimen capitis adducti, neq; damnati, neq; absoluti sunt: apud M. Popilium Lenatem Præt. quædam, ꝙ matrem percussam fuste interemerat: causam dixit. de qua neutram in partem latæ sententiæ sunt: quia abunde constabat eandem ueneno necatorum liberorum dolore commotam: quos auia filiæ infensa sustulerat: paricidiū ultam paricidio esse. quorum alterum ultione, alterum absolutione non dignum iudicatum est.

De quadam muliere, quæ uirū, & filiū interemit.

Eadem hæsitatione P. quoque Dolabellæ proconsulari imperio Asiam obtinentis animus fluctuatus est. materfamilias Smyrnæa uirum, & filium interemit: cum ab ijs optimæ indolis iuuenem, quem ex priore uiro enixa fuerat: occisum comperisset: quam rem Dolabella ad se delatam, Athenas ad Areopagi cognitionem relegauit: quia ipse neq; liberare cædibus duabus contaminatam, neq; punire eam iusto dolore impulsam, sustinebat. consyderanter, & mansuete P. R. magistratus sed Areopagitæ quoq; non minus sapienter. qui inspecta causa, & accusatorem, & ream post centum annos ad se reuerti iusserunt: eodem affectu moti, quo Dolabella. sed ille transferēdo quæstionem, hi differendo, damnandi, atq; absoluendi inexplicabilem cunctationem mutabant.

DE PRIVATIS IVDICIIS. Caput II.

P Vblicis iudicijs adijciã priuata, quorũ magis æquitas quæstionũ delectare, q̃ immoderata turba lectorem offendere poterit. Claudius centumalus ab auguribus iussus altitudinem domus suæ, quam in Cœlio monte habebat: summittere: quia his ex arce augurium capientibus officiebat: uendidit eam Calpurnio Lanario: nec indicauit, quod imperatum à collegio augurum erat. à quibus Calpurnius demoliri domum coactus, M. Porcium Catonem inclyti Catonis patrem arbitrum cum Claudio adduxit, ut formulam daret: quid sibi de ea re facere oporteret ex fide bona. Cato ut est doctus, de industria Claudium edictum sacerdotum suppressisse: continuo illum Calpurnio damnauit, summa quidem cum æquitate: quia bonæ fidei uenditorem, nec commodorum spem augere, nec incommodorũ cognitionem obscurare oportet. Notum suis temporibus iudicium cómemoraui: sed nec quod relaturus quidẽ sum, obliteratum est silentio.

De C. Visellio.

C. Visellius Varro graui morbo correptus trecenta millia numûm ab Octacilia Laterensi, cum qua commercium libidinis habuerat: expensa ferri sibi passus est: eo consilio, ut si decessisset: ab hæredibus eam summã peteret: quam legati genus esse uoluit, libidinosam liberalitatem debiti nomine colorando. euasit deinde ex illa tempestate aduersus uota Octaciliæ, quæ offensa, quod spẽ prædæ suæ morte nó maturasset ex amica obsequẽti subito districta fœneratricẽ agere cœpit, numos

petendo, quos ut fronte inuerecũda, ita inani stipulatione captauerat. de qua re C. Aquilius uir magnæ authoritatis, & scientia iuris ciuilis excellens iudex adductus, adhibitis in consilium principibus ciuitatis, prudentia, & religione sua mulierem repulit. Quod si eadem formula & Varro damnari, & aduersaria absolui potuisset: eius quoq; non dubito quin turpẽ, & inconcessum errorem libenter castigaturus fuerit. nunc priuatæ actionis calumniam ipse compescuit: adulterij crimen publicæ quæstioni iudicandum reliquit.

De C. Mario.

Multo animosius, & ut militari spiritu dignum erat, se in consimili genere iudicij C. Marius gessit: nam cum C. Ticinius Minturnensis Fanniam uxorem, quã impudicam de industria duxerat: eo crimine repudiatã, dote spoliare conaretur: sumptus inter eos iudex, in conspectu habita quæstione, seductum Ticinium monuit: ut incepto desisteret: ac mulieri dotem redderet. Quod cum sæpius frustra fecisset: coactus ab eo sententiam pronuntiare: mulierẽ impudicitiæ sextertio numo, Ticinium summa totius dotis damnauit: præfatus, ideo se hunc iudicandi modum secutum: quod liqueret sibi Ticinium patrimonio Fanniæ insidias struentem impudicæ coniugium expetisse. Fãnia autem hæc est: quæ postea Marium hostem à Senatu iudicatum, cœnóq; paludis, qua extractus erat, oblitum: etiam in domum suam custodiendum Minturnis deductum: ope quantacunq; potuit, adiuuit. memor, quod impudica iudicata esset, suis moribus: quod dotem seruasset, illius religioni acceptum ferri debere.

De quodam damnato furti.

Multus sermo eo etiam iudicio manauit: in quo quidam furti damnatus est, quod equo, cuius usus illi usq; Ariciam cómodatus fuerat: ulteriore eius municipij cliuo uectus esset. Quid aliud hoc loci, quàm uerecundiam illius seculi laudemus: in quo tam minuti à pudore excessus puniebantur?

QVAE MVLIERES APVD MAGISTRATVS PRO SE, AVT ALIIS CAVSAS EGERVNT. Caput III.

nE de his quidem fœminis tacendū est: quas conditio naturæ, & uerecundiæ stola, ut in foro, & iudicijs tacerent, cohibere non ualuit. Amesia Præt. sententia rea, causam suam L. Titio Præt. iudicium cogente populi maximo concursu egit: motusq; omnes, ac neruos defensionis non solum diligenter, sed etiam fortiter executa, & prima actione, & ferè cunctis sententijs liberata est. quam quia sub specie fœminæ uirilem animum gerebat: Androgynem appellabant.

De Affrania uxore Licinij Bructionis.

Caia Affrania uero Licinij Bructionis uxor, promptæ ad lites contrahendas, pro se semper apud Præt. uerba fecit: non quod aduocatis deficeret: sed quod impudentia abūdabat. Itaq; insinuatis foro latratibus assidue tribunalia exercendo, ad muliebris calumniæ notissimū exemplū euasit: adeo ut pro crimine improbis

fœminarum moribus C. Affraniæ nomen obijciatur. prorogauit autem spiritum suũ ad C. Cæsarem, itemq; M. Seruilium Coss. tale enim monstrum magis, quo tempore extinctum, quàm quo sit ortum, memoriæ tradendum est.

De Hortensia filia Q. Hortensij.

Hortensia uero Q. Hortensij filia, cum ordo matronarum graui tributo à triumuiris esset oneratus: nec quisquam uirorum patrocinium eis accommodare auderet: causam fœminarum apud triumuiros & constanter, & feliciter egit. repræsentata enim patris facundia impetrauit, ut maior pars imperatæ pecuniæ his remitteretur. Reuixit cum muliebri stirpe Q. Hortensius: uerbisq; filiæ aspirauit. cuius si uirilis sexus posteri uim sequi uoluissent: Hortensianæ eloquentiæ tanta hæreditas una fœminæ actione abscissa nõ esset.

DE QVAESTIONIBVS. Caput IIII.

Atq;, ut omnes iudiciorum numeros exequamur: quæstiones, quibus aut creditum non est: aut temere habita fides est: referamus. M. Agrij argentarij seruus Alexandrum Titi Fannij seruum occidisse insimulatus est: eoq; nomine tortus à domino, admisisse id facinus constantissime asseuerauit. Itaq; Fãnio deditus, supplicio affectus est. paruulo deinde tempore interiecto, ille, cuius de nece creditum erat: domum redijt.

De Alexandro seruo Fannij.

Contra Fannij seruus Alexander, cum in suspicionem

C. Fl. equitis Romani occisi uenisset: septies tortus pernegauit ei se culpæ affinem fuisse: sed perinde, atque confessus, & à iudicibus damnatus, & à L. Calpurnio triumuiro in crucem actus est.

De Fuluio Flacco.

Item Fuluio Flacco causam dicente, Philippus seruus eius, in quo tota quæstio nitebatur: octies tortus, nullũ omnino uerbum, quo dominus perstringeretur: emisit. & tamen reus damnatus est: cum certius argumentum innocentiæ unus octies tortus exhiberet: quàm octo semel torti præbuissent.

DE TESTIBVS. Caput V.

De C. & Q. Seruilio.

Sequitur, ut ad testes pertinentia exempla commemorem. C. & Q. Seruilijs Cepionibus, ijsdem parentibus natis, & per omnes honorum gradus ad summam amplitudinem prouectis: item fratribus Metellis Q. & Lucio consularibus, & censorijs, altero etiam triumphali, in Q. Pompeium Aufidium repetundarum reum acerrime dicentibus testimonium, non abrogata fides absoluto Pompeio, sed ne potentia inimicum oppressisse uiderentur: occursum est.

De M. Aemilio Scauro.

M. etiam Aemilius Scaurus princeps senatus C. Mẽmium repetundarũ reum districto testimonio insecutus est. Item C. Flauium eadem lege accusatum testis pro scidit. Nam C. Norbanum maiestatis crimine publi-

cæ subiectum quæstioni, ex professo opprimere conatus est. nec tamen aut authoritate, qua plurimũ pollebat: aut religione, de qua nemo dubitabat: quenquam illorum affligere potuit.

De L. Crasso.

L. Quoq; Crassus tantus apud iudices, quantus apud P. C. Aemilius Scaurus: nanq; eorum suffragia robustissimis, & felicissimis eloquentiæ stipendijs regebat: erat'q; sic fori, ut ille curiæ princeps: cum uehementissimum testimonij fulmen in M. Marcellum reum iniecisset: impetu grauis, exitu uanus apparuit.

De Q. Metello Pio. L. Marco, Q. Hortensio, & M. Lepido.

Age Q. Metellus Pius, L. Marcus Lucullus, Q. Hortensius, M. Lepidus. Cn. Gornelium maiestatis reum, non modo testes onerarunt: sed etiã salutẽ, negantes illo incolumi stare R. P. posse, depoposcerunt. quæ decora ciuitatis (pudet referre) umbone iudiciali repulsa sunt.

De M. Cicerone.

Quid M. Cicero forẽsi militia summos honores, amplissimum'q; dignitatis locum adeptus, non'ne in ipsius eloquentiæ suæ castris testis abiectus est? dum P. Clodium Romæ apud se fuisse iurauit: illo sacrilegium, & flagitium uno argumento absentiæ tuente. siquidẽ iudices Clodium incesti crimine, quàm Ciceronem infamia periurij liberare maluerunt.

De P. Seruilio consulari.

Tot eleuatis testibus, unum, cuius noua ratione iudiciũ ingressa authoritas confirmata est: referã. P. Seruilius Consularis, Censorius, triumphalis, qui maiorũ suorũ titulis Isaurici cognomen adiecit: cum forum præteriens

riens

riens testes in reum dari uidisset: loco testis constitit: ac per summam inter patronorum pariter, ac accusatorũ admirationem sic orsus. Hunc ego iudices, qui causam dicit: cuiâs sit, aut quam uitam egerit: quamq; merito, uel iniuria accusetur: ignoro. illud tantum scio: cum occurrisset mihi Laurentina uia iter facienti admodum angusto loco, equo descẽdere noluisse. Quod an aliquid ad religionem nostram pertineat: ipsi æstimabitis. ego id supprimendum non putaui. Iudices reum uix auditis cæteris testibus damnauerunt. Valuit enim apud eos tum amplitudo uiri, tum grauis neglectæ dignitatis eius indignatio. eumq;, qui uenerari principes nesciret: in quodlibet facinus procursurum crediderunt.

QVI QVAE IN ALIIS VINDICARVNT IPSI COMMISERVNT. Caput VI.

n E illos quidem latere patiamur: qui quæ in alijs uindicarunt: ipsi commiserunt. C. Ricinius cognomine Hoplomachus à Præt. postulauit: ut patri suo bonis tanquam ea dissipanti, interdiceretur. & quidem quod petierat: impetrauit. Sed ipse paruo postea tempore mortuo sene, ampla ab eo relicta latifundia festinanter consumpsit. dignus hac uicissitudine pœnæ fuit: quoniam hæreditatem absumere, quàm hæredem maluit tollere.

De C. Mario.

C. autem Marius, cum magnum, & salutarem R. P. ciuẽ in L. Saturnino opprimendo egisset: à quo in modum

uexilli pileum seruituti, ad arma capienda ostentatum erat: L. Sylla cum exercitu in urbem irrumpente, ad auxilium seruorum pileo sublato confugit. Itaq; dum facinus, quod punierat: imitatur: alterum Marium, à quo affligeretur: inuenit.

De M. Licinio Stolone.

M. uero Licinius Stolo, cuius beneficio plebi petendi consulatum potestas facta est: cum lege sanxisset: nequis amplius, q̃ quingenta agri iugera possideret: ipse mille comparauit: dissimulandiq; criminis gratia, dimidiã partem filio emãcipauit. quã ob causam à M. Popilio Lenate accusatus, primus sua lege cecidit: ac docuit nihil aliud praecipi debere: nisi quod prius quisq; sibi imperauit.

De Q. Vario Tribuno.

Q. autem Varius, propter obscurũ ius ciuitatis Hybrida cognominatus Trib. pl. legem aduersus intercessionẽ collegarum prorogauit: qua iubebat quaeri quorum dolo malo socij ad arma ire coacti essent: magna cũ clade R. P. sociale enim prius, deinde ciuile bellum excitauit. Sed dum ante pestiferum Trib. pl. quàm certum ciuem agit: sua lex eum domesticis laqueis constrictum absumpsit.

DE STVDIO, ET INDVSTRIA. Cap. VII.

q Vid cesso uires industriae commemorare? cuius alacri spiritu, militiae stipendia roborantur: forensis gloria accenditur: fido sinu cuncta studia recepta nutriuntur. quicquid animo, quicquid manu, quicquid lingua admirabile est: ad cumu-

lum laudis perducatur. quæ cum perfectissima sit uirtus: duramento sui confirmatur.

De Catone superiore.

C ato sextum & octogesimũ annum agens, dũ in R.P. tuẽda iuuenili animo perstat: ab inimicis capitali crimine accusatus, causam suam egit: neq; aut memoriam eius quisquam tardiorem, aut firmitatem lateris ulla ex parte quassatam, aut os hæsitatione impeditũ animaduertit: quia. s. omnia ista in statu suo æquali, ac perpetua industria cõtinebat. quin etiã in ipso diutissime actæ uitæ fine disertissimi oratoris Galbæ accusationi, defensionẽ suã pro Hispania opposuit. Idem græcis literis erudiri concupiuit. quam sero inde æstimemus: ꝙ etiã latinas pene iam senex didicit. cumq; eloquentia magnã iã gloriã partã haberet: id egit: ut iuris ciuilis quoq; esset peritissimus.

De inferiore.

C uius mirifica proles Cato, propior nostræ ætati, ita doctrinæ cupiditate flagrauit: ut ne in curia quidẽ, dũ senatus cogitur, temperaret sibi: quo minus græcos libros lectitaret: qua quidem industria, ostendit, alijs tempora deesse: alios temporibus superesse.

De Terentio Varrone.

T erentius autem Varro humanæ uitæ exemplo, et spatio nominandus, non annis, quibus seculi tẽpus æquauit, q̃ stylo uiuacior fuit. in eodem. n. lectulo & spiritus eius, & egregiorum operũ cursus extinctus est.

De Liuio Druso.

C onsimilis perseuerantiæ Liuius Drusus: qui & ætatis uiribus, et acie oculorũ defectus, ius ciuile populo benignissime interpretatus est: utilissimaq; discere id cu-

pientibus monimenta composuit. nam ut senem illum natura, & cæcum fortuna facere potuit: ita neutra interpellare ualuit: ne non animo et uideret, & uigeret.

De P. senatore, & L. Pontio equite Romano.

P. uero senator, & L. Pontius eques Romanus suis temporibus celebres causarum actores, luminibus capti eadem industria forensia stipendia executi sunt. Itaq; frequentius etiam audiebantur, concurrentibus alijs, quia ingenio eorum delectabantur: alijs, quia constantiam admirabantur. nanq; alij incommodo perculsi secessum petunt: duplicant tenebras, fortuitis uoluntarias adijcientes.

De P. Crasso.

Iam P. Crassus, cum in Asiam ad Aristonicum Regem debellandum Cos. uenisset: tanta cura græcæ linguæ notitiam animo comprehendit: ut eam in quinq; diuisam genera, per omnes partes, ac numeros penitus cognosceret. Quæ res maximum ei sociorum amorem conciliauit, qua quis eorũ lingua apud tribunal eius postulauerat: eadẽ decreta redderẽt.

De Roscio.

Ne Roscius quidem subtrahatur, scenicæ industriæ notissimum exemplũ: qui nullum unquam spectanti populo gestum, nisi quem domi meditatus fuerat: ponere ausus est. Quapropter non ludicra ars Roscium, sed Roscius ludicram artem commendauit: nec uulgi tantum fauorem, uerum etiam principum familiaritates amplexus est: hæc sunt attenti, & anxij, & nunquã cessantis studij præmia: propter quæ tantorum uirorũ laudibus nõ impudẽter se persona histrionis inseruit.

Externa. De Demosthene.

Græca quoq; industria, quoniã nostræ multum profuit:

quem meretur fructum latina lingua, recipiat. Demosthenes, cuius commemorato nomine, maximæ eloquentiæ consumatio audientis animo oboritur: cũ inter initia iuuentæ, artis, quam affectabat: primam literam dicere non posset: oris sui uitium, tanto studio expugnauit: ut ea à nullo expressius referretur. Deinde propter nimiam exilitatem àcerbam auditu uocem suã exercitatione continua ad maturum, & gratum auribus sonum perduxit. Lateris etiã firmitate defectus, quas corporis habitus uires negauerat, à labore mutuatus est. Multos.n.uersus uno impetu spiritus complectebatur: eos'q;, aduersa loca celeri gradu scandens, pronuntiabat. Ac uadosis litoribus insistens, declamationes fluctuum fragoribus obluctantibus edebat: ut ad fremitus concitatarum concionum patientia duratis auribus, in actionibus uteretur. Fertur quoq; ore insertis calculis multum, ac diu loqui solitus: quo uacuũ promptius esset, & solutius. Præliatus est cum rerum natura: & quidem uictor abijt: malignitatem eius pertinacissimo animi robore superando. Itaq; alterum Demosthenem mater, alterum industria enixa est.

De Pythagora philosopho.

Atq;, ut ad uetustiorẽ industriæ actum trãsgrediar: Pythagoras perfectissimum opus sapiẽtiæ à iuuenta, pariter et omnis honestatis percipiẽdæ cupiditatẽ ingressus: (nihil enim, quod ad ultimum sui peruenturum est finem: non & mature, & celeriter incœpit) Aegyptum petijt: ubi literis gentis eius assuefactus, præteriti æui sacerdotũ commentarios scrutatus, innumerabiliũ seculorum obseruationes cognouit. Inde ad Persas pro-

fectus magorum exactissimæ prudentiæ se formandum tradidit: à quibus syderum motus, cursúsq; stellarũ, & uniuscuiusq; rei proprietatem, & effectũ benignissime demonstratum docili animo sumpsit. Cretam deinde, & Lacedæmona nauigauit: quarũ legibus, ac moribus inspectis, ad olympicum certamen descendit. Cumq; multiplicis scientiæ maximã toti Græciæ admiratione͂, ac specimen exhibuisset: quo cognomine censeretur interrogatus, nõ se sapientem (iam enim illud septem sapientes uiri occupauerant) sed amatore͂ sapientiæ. i. græce φιλόσοφον edidit. In Italiæ e͂t partem, quæ tunc maior Græcia appellabatur: perrexit: in qua plurimis, & opulentissimis urbibus effectus suorum studiorum approbauit. cuius ardente͂ rogum plenum uenerationis oculis Metapontus aspexit: operum Pythagoræ, q̃ suorum cinerum nobilius, clariúsq; monimentum.

De Platone philosopho.

P lato autem patriam Athenas, præceptorem Socratem sortitus, & locũ, & hominem doctrinæ fertilissimum, ingenij quoq; diuina instructus abundantia, cũ omniũ iam mortalium sapientissimus haberetur: eo quidem usq;, ut si ipse Iupiter cœlo descendisset: nec elegantiore, nec beatiore facundia usurus uideretur: Aegyptum peragrauit: ubi à sacerdotibus eius gentis Geometriæ multiplices numeros, cœlestium obseruationem rationũ percepit. quóq; te͂pore à studiosis iuuenibus certatim Athenæ Platone͂ doctore͂ quærentibus petebãtur: ipse Nili fluminis inexplicabiles ripas, uastissimósq; cãpos, effusam barbarie͂, & flexuosos fossarum ambitus Aegyptiorum senum discipulus lustrabat. Quo-

minus miror in Italiam transgressum, ut ab Archyta Tarenti, à Timæo, & Arione, et Ceto Locris Pythagoræ, præcepta, & instituta acciperet. Tanta. n. uis, tanta copia literarum undiq; colligenda erat: ut inuicē per totū terrarū orbē dispergi, et dilatari posset. altero ēt, et octogesimo anno decedēs, sub capite, Sophronis numeros habuisse fertur: sic ne extrema qdē eius hora agitatione studij uacua fuit.

De Democrito philosopho.

At Democritus, cū diuitijs censeri posset: quæ tātæ fuerunt: ut pater eius, Xerxis exercitui epulū dare facile potuerit: quo magis uacuo animo studijs literarū esset operatus: parua admodum summa retenta, patrimonium suum patriæ donauit. Athenis autem compluribus annis moratus, omnia temporū momenta ad percipiendam, & exercendā doctrinā conferens, ignotus illi urbi uixit. quod ipse quodam uolumine testatur. Stupet mens admiratione tantæ industriæ: & iam transit alio.

De Carneade philosopho.

Carneades laboriosus, & diuturnus miles sapientiæ (siquidem nonaginta expletis annis, idem illi uiuēdi, ac philosophandi finis fuit) ita se mirificū doctrinæ operibus addixerat: ut cum cibi capiendi causa recubuisset: cogitationibus inhærens, manū ad mensam porrigere obliuisceretur. Sed eū Melissa, quā uxoris loco habebat: tēperato inter studia animo, non interpellandi, sed inediæ succurrendi officio, dexterā suā necessarijs usibus aptabat. Ergo animo tantūmodo uita fruebatur. corpore uero quasi alieno, & superuacuo circundatus erat. Idē cū Chrysippo disputaturus, helleboro se ante purgabat ad exprimendum ingeniū suum attentius:

& illius refellendum acrius: quas potiones industria solidæ laudis cupidis appetendas affecit.

De Anaxagora philosopho.

Quali porrò studio Anaxagorã flagrasse credimus? qui, cum post diutinam peregrinationem, patriam repetisset: possessionesq; desertas uidisset: non essem, inquit, ego saluus, nisi istæ perijssent. Vocem petitæ sapientiæ compotem. nam si prædiorũ potius, quàm ingenij culturæ uacasset: dominus rei familiaris intra penates mansisset: non tantus Anaxagoras ad eos redijsset.

De Archimede philosopho.

A rchimedis quoq; fructuosam industriã fuisse dicerem: nisi eadem illi & dedisset uitam, & abstulisset. Captis enim Syracusis, Marcellus machinationibus eius multum, ac diu uictoriã suam inhibitam senserat: eximia tamẽ hominis prudẽtia delectatus, ut capiti illius parceretur: edixit: penè tantum gloriæ in Archimede seruato, quantum in oppressis Syracusis hostis reponens. At is dum animo, & oculis in terram defixis, formas describit: militi, qui prædãdi gratia domũ irruperat: strictoq; super caput gladio, quisnam esset: interrogabat: propter nimiam cupiditatem inuestigandi, quod requirebat: nomen suum indicare non potuit: sed protecto manibus puluere, noli, inquit, obsecro istũ circulum disturbare: ac proinde quasi negligens imperij uictoris, obtruncatus sanguine suo artis suæ lineamenta confudit. Quo accidit, ut propter idem studium modo donaretur uita, modo spoliaretur.

De Socrate philosopho.

S ocratem etiã constat ætate prouectũ fidibus tractan-

dis operã dare cœpisse: satius iudicantẽ eius artis usum serò, q̃ nunq̃ percipere. & quantula Socrati accessio illa futura scientiæ erat. Sed pertinax hominis industria, tantis doctrinæ suæ diuitijs ẽt musicæ rationis utilissimum elementum accedere uoluit. Ergo dum ad discendum semper se pauperem credidit: ad docendũ fecit se locupletissimũ. De Isocrate.

A tq; ut longæ, & felicis industriæ quasi in unum acer- uum exempla redigamus: Isocrates nobilissimum librũ, qui inscribitur παναθηναϊκός, quartum et nonagesimum annum agens, ita ut ipse significat, composuit: opus ardẽtis spiritus plenũ. ex quo apparet senescentibus membris eruditorũ, intus animos industriæ beneficio florem iuuentæ retinere. neq; hoc stylo terminos uitæ suæ clausit. nãq; admirationis eius fructũ quinquennio percepit. De Chrysippo.

C iterioris ætatis metas, sed non tamen parui spatij Chrysippi uiuacitas flexit. nã octogesimo anno, cœptũ ante quadragesimũ λογικῶν exactissimæ subtilitatis uolumen reliquit. cuius studiũ in tradendis ingenij sui monimentis tantum operis, laborisq; sustinuit: ut ad ea, quæ scripsit, penitus cognoscenda, longa uita sit opus.

De Cleanthe philosopho.

T e quoq; Cleanthe tam laboriose haurientẽ, et tam pertinaciter tradentem sapientiã, numen ipsius industriæ suspexit: cum adolescentem quæstu extrahendæ aquæ nocturno tempore inopiam tuam sustentantem: diurno Chrysippi præceptis percipiendis uacantem: eundemq; ad undecentesimum annum attenta cura erudientem auditores tuos uideret. duplici. n. labore unius

seculi spatium occupasti : incertum reddendo, discipulus'ne, an praeceptor esses laudabilior.

De Sophocle.

Sophocles quoq; cum rerum natura gloriosum certamen habuit: tam benigne ille mirifica opera sua exhibendo: quàm illa operibus eius tempora liberaliter subministrando. propé. n. centesimum annum attigit, sub ipsum trãsitum ad mortem Oedipode coloneo scripto: qua sola fabula omnium eiusdem studij poëtarũ praeripere gloriam potuit. id'q; ignotum esse posteris filius Sophoclis noluit, σοφὸν sepulchro patris, quae retuli insculpendo.

De Simonide poëta.

Simonides uero poëta octogesimo anno & docuisse se carmina, & in eorũ certamen descendisse ipse gloriatur: nec fuit iniquum, illum uoluptatem ex ingenio suo diu percipere: cum eam omni aeuo fruendam traditurus esset.

De Solone.

Nam Solon quanta industria flagrauerit: & uersibus complexus est: quibus significat, se quotidie aliquid addiscentem senescere: & supremo uitae die confirmauit: quod assidentibus amicis, et quadam de re sermonem inter se conferentibus, fatis iam pressum caput erexit. Interrogatus'q; quapropter id fecisset: respõdit: ut cum istud quidquid est: de quo disputatis, percepero: moriar. Migrasset profecto ex hominibus inertia, si eo animo uitam ingrederentur: quo eã Solon egressus est.

De Themistocle.

Quàm porrò industrius Themistocles, qui maximarum rerũ cura districtus, omnium tamen ciuium suorum nomina memoria comprehẽdit. per'q; summam ini-

quitatem patria pulsus, et ad Xerxem, quẽ paulo ante deuicerat: confugere coactus, prius, quàm in conspectum eius ueniret: Persico sermoni se assuefecit: ut labore parta commendatione, regijs auribus familiarem, & assuetum sonum uocis adhiberet.

De Cyro, & Mithridate.

C uius utriusq; industriæ laudem duo Reges partiti sunt Cyrus omnium militum suorum nomina, Mithridates duarum, & uiginti gentium, quæ sub regno eius erant, linguas ediscendo. ille ut sine monitore exercitum salutaret: hic, ut eos, quibus imperabat: sine interprete alloqui posset.

DE OTIO. Caput VIII.

Tium, quod industriæ, & studio maxime contrarium uidetur: præcipuæ subnecti debet: nõ quo euanescit uirtus, sed quo recreatur. alterum enim etiam inertibus uitandum, alterum strenuis quoq; interdum appetendum est. Illis ne proprie uitam inertem exigant: his, ut tempestiua laboris intermissione ad laborandum fiant uegetiores.

De Scipione, & Lælio.

P ar ueræ amicitiæ clarissimum, Scipio, & Lælius, tum amoris uinculo, tum etiam omnium uirtutum inter se iunctum societate, ut actuosæ uitæ iter æquali gradu exequebantur: ita animi quoq; remissioni communiter acquiescebant. constat nanq; eos Caietæ, & Laurẽti, uagos litoribus conchulas, & calculos lectitasse: id'q; se L. Crassus ex socero suo Q. Scæuola, qui gener

Lælij fuit, audiſſe ſæpenumero prædicauit.

De Scæuola.

S cæuola autem quietæ remiſſionis eorum certiſſimus teſtis, optime pila luſiſſe traditur: quia uidelicet ad hoc diuerticulum animum ſuum forenſibus miniſterijs fatigatum, transferre ſolebat. Aleæ quoque, & calculis uacaſſe interdum dicitur: cum bene, ac diu iura ciuium, & cerimonias deorum ordinaſſet. ut enim in rebus ſerijs Scæuolam, ita & in ſcurrilibus luſibus hominem agebat: quem rerum natura continui laboris patientem eſſe non ſinit.

Externa. De Socrate philoſopho.

I d'q; uidit, cui nulla pars ſapientiæ obſcura fuit, Socrates. ideo'q; non erubuit tunc, cum interpoſita arundine cruribus ſuis, cum paruulis filiolis ludens ab Alcibiade riſus eſt.

De Homero poëta.

H omerus quoq; ingenij cœleſtis uates non aliud ſenſit: uehementiſſimis Achillis manibus canoras fides aptando, ut earũ militare robur leni pacis ſtudio relaxaret.

QVANTA SIT VIS ELOQVENTIAE. Caput IX.

P Otentiam uero eloquentiæ & ſi plurimum ualere animaduertimus: tamen ſub proprijs exemplis, quo ſcilicet uires eius teſtatiores fiant: recognoſci conuenit.

De Valerio.

R egibus exactis plebs diſcedens à patribus, iuxta ripam fluminis Anienis in colle, qui ſacer appellatur: armata

consedit: eratq; non solũ deformis, sed etiam miserrimus R. P. status, à capite eius cætera parte corporis pestifera seditione diuisa. ac ni Valerij subuenisset eloquẽtia: spes tanti imperij in ipso penè ortu suo corruisset. Is nanq; populum noua, & insolita libertate temere gaudentem, oratione ad meliora, & saniora consilia reuocatum, Senatui subiecit, idest urbem urbi iunxit. Verbis ergo facundis ira, consternatio, arma cesserunt.

De M. Antonio.

Quæ etiam Marianos, Cinnanosq; mucrones ciuilis profundendi sanguinis cupiditate furentes inhibuerunt. missi enim à sæuissimis ducibus milites ad L. Antonium obtruncandum, sermone eius obstupefacti, districtos iã, et uibratos gladios cruore uacuos uaginis reddiderunt. quibus digressis, P. Antonius (is enim solus in ambitu expers Antonianæ facũdiæ steterat) crudele imperiũ truculento ministerio peregit. Quã disertum igitur eum fuisse putemus: quem ne hostium quidem quisquã occidere sustinuit? qui modo uocẽ eius ad aures suas uoluit admittere?

De Iulio Cæsare.

Diuus quoq; Iulius, quàm cœlestis numinis, tam etiam humani ingenij perfectissimum columẽ, uim facundiæ propriæ expressit: dicendo in accusatione C. Dolabellæ, quem reum egit: extorqueri sibi causam optimam L. Cottæ patrocinio. siquidem maxima tunc eloquentia quæsita est. cuius facta mentione, quoniam domesticum nullum maius adiecerim exemplũ: peregrinandũ est.

Externa. De Pisistrato.

Pisistratus dicẽdo tantũ ualuisse traditus est: ut ei Athenienses regium imperium oratione capti permitterẽt:

cum præsertim ex contraria parte amantissimus patriæ Solon niteretur. sed alterius salubriores erãt conciones: alterius disertiores. quo euenit: ut alioqui prudentissima ciuitas, libertati seruitutem præferret.

De Pericle.

P ericles autem felicissimis naturæ incremẽtis, sub Anaxagora præceptore summo studio perpolitus, et instructus, liberis Athenarum ceruicibus, iugum seruitutis imposuit. egit enim illam urbẽ, & uersauit arbitrio suo. cumq; aduersus uoluntatem populi loqueretur: iucunda nihilo minus, & popularis eius uox erat. Itaq; ueteris comœdiæ maledica lingua, quamuis potentiam uiri perstringere cupiebat: tamen in labris hominis melle dulciorem leporem fatebatur habitare. inq; animis eorum, qui illũ audierant: quasi aculeos quosdã relinqui prædicabat.

De quodam sene.

F ertur quidam, cum admodum senex primæ concioni Periclis adolescentuli interesset: idemq; iuuenis Pisistratum decrepitum iam concionantem audisset: non temperasse sibi, quo minus exclamaret, caueri illum ciuem oportere: quod Pisistrati orationi simillima eius foret oratio. nec hominem aut æstimatio eloquij, aut morum auguriũ fefellit. Quid enim inter Pisistratũ, & Periclem interfuit? nisi quod ille armatus, hic sine armis tyrannidem gessit.

De Hegesia philosopho.

Quantum eloquentia ualuisse Hegesiã Cyrenaicũ philosophũ arbitramur? qui sic mala uitæ repræsentabat: ut eorum miseranda imagine audientium pectoribus inserta, multis uoluntariæ mortis appetendæ cu-

piditatem ingeneraret. Ideóq; a Rege Ptolemæo ulterius hac de re disserere prohibitus est.

QVANTVM MOMENTVM SIT IN PRONVNTIATIONE, ET APTO MOTV CORPORIS. Caput X.

e Loquentiæ autem ornamenta in pronuntiatione apta, & conuenienti motu corporis consistunt. quibus cū se instruxerit: tribus modis homines aggreditur, animos eorum ipsa inuadendo. horum alteri aures, alteri oculos permulcendos tradendo.

De C. Graccho.

Sed propositi fides in personis illustribus exhibeatur. C. Gracchus eloquentiæ, q̃ propositi felicioris adolescens, quoniam flagrantissimo ingenio cum optime R. P. tueri posset: pturbari impie maluit: quoties apud populum concionatus est: seruum post se musicæ artis peritum habuit: qui occulte eburnea fistula pronuntiationis eius modos formabat: aut nimis remissos excitando: aut plus iusto concitatos reuocando: quia ipsum calor, atq; impetus actionis attentum huiusce temperamenti æstimatorem esse non patiebatur.

De Q. Hortensio.

Q. autem Hortensius plurimum in corporis decoro motu repositum credēs, pene plus studij in codē elaborando, q̃ in ipsa eloquentia affectanda impendit. Itaq; nescires utrum cupidius ad audiendum eum, an ad spectandum concurreretur. sic uerbis oratoris aspectus, & rursus aspectui uerba seruiebant. constat Aesopū,

Rosciumq; ludicræ artis peritissimos, illo causas agente, in corona frequenter astitisse: ut foro petitos gestus, in scenam referrent.

De M. Cicerone.

N am M. Cicero quantum in utraq; re, de qua loquimur, momenti sit: oratione, quam pro Gallo habuit: significauit: M. Calidio accusatori exprobrando, quod præparatum sibi à reo uenenum testibus, chirographis, quæstionibus, probaturum affirmans, remisso uultu, et languida uoce, & soluto genere orationis usus esset. pariterq; et oratoris uitium detexit: & causæ periclitantis argumenta adiecit: totum hunc locum ita claudendo. Tu istud M. Calidi nisi fingeres, sic ageres?

Externa. De Demosthene.

C onsentaneum huic Demosthenis iudiciũ. qui, cũ interrogaretur, quidnam esset in dicendo efficacissimum: respondit ἡ ὑπόκρισις. iterum deinde, & tertio interpellatus, idem, dixit, penè totum se illi debere confitendo.

De Aeschine.

R ecte itaq; Aeschines, cum propter iudicialem ignominiã relictis Athenis Rhodũ petisset: atq; ibi rogatu ciuitatis suam prius in Ctesiphontem, deinde Demosthenis pro eodem orationem clarissima, et suauissima uoce recitasset: admirantibus cunctis utriusq; columinis eloquentiam, sed aliquanto magis Demosthenis, quid si, inquit, ipsum audissetis? tantus orator, et modo tam infestus aduersarius sic inimici uim, ardoremq; dicẽdi suspexit: ut se scriptorum eius parũ idoneũ lectorem esse prædicaret. expertus acerrimũ uigorem oculorum, terribile uultus pondus, accommodatum singulis uerbis sonum uocis, efficacissimos corporis motus. ergo & si

operi

operi illius adijci nihil potest: tamen in Demosthene magna pars Demosthenis abest, quod legitur potius, quàm auditur.

QVÀM MAGNI EFFECTVS ARTIVM SINT. Caput XI.

e Ffectus etiam artium recogniti, possunt aliquid afferre uoluptatis: protinusq;, & quã utiliter excogitatæ sint, patebit: & memoratu dignæ res lucido in loco reponentur: & labor in his edendis suo fructu non carebit.

De Sulpitio Gallo.

S ulpitij Galli maximum in omni genere literarũ recipiendo studiũ, plurimũ R.P. profuit. Nam cũ L. Pauli, bellũ aduersum Regem Persen gerẽtis, legatus esset: ac serena nocte subito luna defecisset: eoq; ueluti diro quodam monstro perterritus exercitus noster manus cum hoste conserendi fiduciam amisisset: de cœli ratione, & syderũ natura peritissime disputando, alacrẽ eũ in aciem misit. Itaq; illi inclytæ Paulianæ uictoriæ liberales artes Galli aditum dederunt: quia, nisi ille metum nostrorum militum uicisset: imperator Romanus uincere hostes non potuisset.

De Spurina.

S purinæ quoq; in consectandis deorũ monitis efficacior scientia apparuit, q̃ urbs Romana uoluit. prædixerat C. Cæsari, ut proximos. xxx. dies quasi fatales caueret: quorũ ultimus erat Idus Martiæ. Et cũ forte mane uterq; in domũ Caluini Domitij ad officiũ conuenisset: Cæsar Spurinæ, ecquid scis Idus Martias iam uenisse?

& is, ecquid scis illas nondum præteriisse? abiecerat alter timorem tanquam exacto tempore suspecto: alter ne extremam quidem eius partem periculo uacuam esse arbitratus est. utinam aruspicem potius augurium, quàm patriæ parentem securitas fefellisset.

Externa. De Pericle.

Sed ut alienigena scrutemur: cũ obscurato repente Sole, inusitatis perfusæ tenebris Athenæ solicitudine angerentur, interitũ sibi cœlesti denuntiatione portendi credentes: Pericles processit in mediũ: et quæ à præceptore suo Anaxagora pertinentia ad Solis, & Lunæ cursum acceperat, disseruit: nec ulterius trepidare ciues suos uano metu passus est. De Alexandro Rege.

Quantum porrò dignitatis à Rege Alexandro tributum arti existimamus? qui se & pingi ab uno Apelle, & fingi à Lysippo tantummodo uoluit.

De Vulcano Alcamenis.

Tenet uisentes Athenas Vulcanus Alcamenis manibus fabricatus. præter cætera enim perfectissimæ artis in eo præcurrentia indicia: etiam illud mirantur: quòd stat dissimulatæ claudicationis sub ueste leuiter uestigium repræsentans: ut non tanquam exprobratum uitium, ita tanquam certam, propriamq; dei notam decôre significans. De Venere Praxitelis.

Cuius coniugem Praxiteles in marmore quasi spirantẽ in tẽplo Cnidiorũ collocauit, propter pulchritudinem operis à libidinoso cuiusdam complexu parũ tutam. Quo excusabilior est error eq: qui uisa pictura equæ, hinnitum edere coactus est: et canum latratus aspectu picti canis incitatus: taurusq; ad amorẽ, & concubitũ

æneæ uaccæ Syracusis nimiæ similitudinis irritamẽto compulsus. Quid enim uacua rationis animantia arte decepta miremur? cum hominis sacrilegam cupiditatem muti lapidis lineamentis excitatã uideamus.

QVAEDAM NVLLA ARTE EFFICI POSSE. Caput XII.

C Aeterum natura quemadmodum sæpenumero æmulam uirium suarũ artem esse patitur: ita aliquando irritam fesso labore dimittit. quod summi artificis Euphranoris manus senserunt. Nam cum Athenis. xij. deos pingeret: Neptuni imaginem, quàm poterat excellentissimis maiestatis coloribus complexus est: perinde ac Iouis aliquanto augustiorẽ repræsentaturus. Sed omni impetu cogitationis in superiori opere assumpto, posteriores eius conatus assurgere, quò tendebant: nequiuerunt.

De Timante pictore.

Quid ille alter æque nobilis pictor luctuosum immolatæ Iphigeniæ sacrificium referens, cum Calchantem tristem, mœstum Vlyssem, clamãtem Aiacem, lamentantẽ Menelaum circa aram statuisset: caput Agamẽnonis inuoluendo, nonne summi mœroris acerbitatẽ arte exprimi nõ posse confessus est? Itaq; pictura eius, aruspicis, & amici, & fratris lachrymis madet: patris fletum spectantis affectu existimandum reliquit.

De alio pictore.

Atq; ut eiusdem studij adijciam exemplum: præcipuæ artis pictor equum ab exercitatione uenientem, modo

non uiuum labore industriæ suæ comprehenderat. Cuius naribus spumas adijcere cupiens, tantus artifex in tam paruula materia multum, ac diu frustra tenebatur. indignatione deinde accensus, spongiam omnibus imbutam coloribus forte iuxta se positam apprehendit: & eam ueluti corrupturus opus suum tabulæ illisit: quam fortuna ad ipsas equi nares directam desyderium pictoris coëgit explere. Itaq; quod ars adumbrare non ualuit: casus imitatus est.

SVAE QVENQVE ARTIS OPTIMVM ET AVTHOREM ESSE, ET DISPVTATOREM. Caput XIII.

SVæ autem artis unumquenq; & authorem, & disputatorem optimum esse, ne dubitemus: paucis exemplis admoneamus.

De Q. Scæuola.

Q. Scæuola clarissimus legum uates, & certissimus, quotiescunq; de iure prætorio consulebatur: ad Furium, et Cassellium, quia huic scientiæ dediti erant, consultores reijciebat. quo quidem facto moderationem suam magis commendabat: quàm authoritatem minuebat: ab his negotium aptius explicari posse confitendo: qui quotidiano eius usu callebant. Sapientissimi igitur artis suæ professores sunt: à quibus & propria studia uerecunde, & aliena callide æstimantur.

De Platone philosopho.

Platonis quoq; eruditissimum pectus hæc cogitatio attigit: qui conductores sacræ aræ de modo, & forma

eius secum sermonẽ conferre conatos: ad Euclidẽ Geometrẽ ire iussit, sciẽtiæ eius cedens, immo professioni.

De Atheniensibus, & de Philone.

G loriantur Athenæ armamentario suo: nec sine causa. est enim illud opus & impensa, & elegantia uisendum. cuius architectum Philonem ita facunde rationẽ institutionis suæ in theatro reddidisse constat: ut disertissimus populus non minorẽ laudem eloquẽtiæ eius, q̃ arti tribueret.

De quodam artifice.

M irifice & ille artifex, qui in opere suo moneri se à sutore de crepida, et ansulis passus, de crure etiam disputare incipientem, supra plantam ascendere uetuit.

DE SENECTVTE. Caput XIIII.

S Enectus quoq; ad ultimum sui finem prouecta, in hoc eodem opere, inter exempla industriæ, in aliquot claris uiris conspecta est. separatum tamen, & proprium titulum habeat: ne, cui deorum immortalium præcipua indulgentia affuit: ei nostra ornata mentio defuisse existimetur: & simul spe diuturnioris uitæ, quasi adminicula quædã dentur: quibus insistens, alacriorem se respectu uetustæ felicitatis facere possit: tranquillitatemq; seculi nostri, qua nulla unquam beatior fuit: subinde fiducia confirmet: salutaris principis incolumitatem, ad longissimos humanæ conditionis terminos prorogando.

De M. Valerio Coruino.

M. Valerius Coruinus centesimum annum compleuit: cuius inter primum et sextum consulatum quadraginta sex anni intercesserunt: sufficitq; integris uiribus cor-

poris non solum speciosissimis R.P. ministerijs, sed etiã exactissimæ agrorum suorum culturæ: & ciuis & patrisfamiliæ optabile exemplum. De Metello.

H uius uitæ spatium æquauit Metellus: quartoq; anno post consularia imperia senex admodum Pont. Max. creatus, tutelam cærimoniarũ per duos & uiginti annos, neq; ore in uotis nuncupandis hæsitante, neq; in sacrificijs faciendis tremula manu gessit.

De Q. Fabio Maximo.

Q. autem Fabius Max. duobus et sexaginta annis auguratus sacerdotium sustinuit, robusta iam ætate id adeptus. quæ utraq; tempora si in unum conferantur: facile seculi modum expleuerint. De M. Perpenna.

I am de M. Perpenna quid loquar? qui omnibus, quos in senatu rogauerat, superstes fuit: septemq; tantummodo, quos Ces. collega L. Philippi legerat é patribus. C. reliquos uidit, toto ordine amplissimo diuturnior. De Appio.

A ppij uero æuum clade metirer, quia infinitum numerum annorũ orbatus luminibus exegit, nisi quatuor filios, quinq; filias, plurimas clientelas, rem deniq; publicam hoc casu grauatus fortissime rexisset. Quin etiam fessus iam uiuendo, lectica se in curiam deferri iussit, ut cum Pyrrho deformẽ pacem fieri prohiberet. Hunc cæcum aliquis nominet: à quo patria, quod honestum erat, per se parũ cernens, coacta est peruidere?

De Liuia Rutilij, De Terentia Ciceronis, & Clodia filia Auli.

M uliebris etiam uitæ spatiũ non minus longum in compluribus apparuit: quarũ aliquas strictim retulisse me

satis erit. Nã & Liuia Rutilij septimum & nonagesimũ, et Terẽtia Ciceronis tertiũ et centesimũ, et Clodia Auli filia quindecim filijs ante enixis, quintumdecimum & centesimum expleuit annum.

De Masinissa Rege Numidiæ.

I ungam his duos Reges, quorũ diuturnitas R. P. nostræ fuit utilissima. Siciliæ rector Hiero ad nonagesimum annũ peruenit. Masinissa Rex Numidiæ hunc modũ excessit: regni spatiũ sexaginta annis emensus, et ante omnes homines robore senectæ admirabilis. constat eũ quemadmodũ Cicero refert libro, quẽ de senectute scripsit: nullo unq̃ imbri, nullo frigore, ut caput suũ ueste tegeret, adduci potuisse. Eundem ferunt aliquot horis in eodem uestigio perstare solitum, non ante moto pede, q̃ consimili labore iuuenes fatigasset: ac siquid agi à sedente oporteret, toto die sæpenumero nullam in partem conuerso corpore in solio durasse. ille uero etiam exercitus equo insidens, noctem diei plerũq; iungendo duxit: nihilq; omnino ex ijs operibus, quæ adolescens sustinere assueuerat: quo minus senectute ageret, omisit. Veneris etiam usu ita semper uiguit: ut post sextũ & octogesimũ annum filiũ generaret: cui Methymato nomen fuit. terrã quoq;, quã uastam, & desertam acceperat: perpetuo culturæ studio frugiferam reliquit.

De Gorgia Leontino philosopho.

G orgias etiam Leontinus, Isocratis, & compluriũ magni ingenij uirorũ præceptor, sua sentẽtia felicissimus. Nam cum centesimum & septimũ ageret annum: interrogatus quapropter tandiu uellet in uita remanere: quia nihil, inquit, habeo, q̃ senectutem meam accusem.

Quid isto tractu ætatis aut longius, aut beatius? Iam alterum seculum ingressus, neq; in hoc querelam ullam inuenit, neq; in illo reliquit.

De Xenophilo Chalcidensi Pythagorico.

B iennio minor Xenophilus Chalcidensis Pythagoricus, sed felicitate non inferior. siquidem (ut ait Aristoxenus musicus) omnis humani incõmodi expers, in summo perfectissimæ splendore doctrinæ extinctus est.

De Arganthonio Gaditano.

A rganthonius autem Gaditanus tandiu regnauit: q̃diu etiam ad satietatem uixisse abũde foret. Octoginta .n. annis patriam suam rexit: cum ad imperiũ sexaginta annos natus accessisset. cuius rei certi sunt authores. Asinius etiã Pollio non minima pars Ro. styli, in tertio historiarũ suarũ libro, centum illũ & triginta annos expleuisse cõmemorat, et ipse numerosæ uiuacitatis haud paruũ exẽplũ.

De Aethiopibus, & Indis.

H uius Regis consumationem annorum minus admirabilem faciunt Aethiopes: quos Herodotus scribit centesimum & trigesimum annũ transgredi: et Indi, de quibus Ctesias idem tradit.

De Epimenide Cnosio.

E t Epimenides Cnosius, quem Theopompus dicit septẽ & quinquaginta & centum annos uixisse.

De quibusdam Epiorum.

H ellanicus uero ait quosdam ex gente Epiorũ, quæ est pars Aetoliæ, ducentos explere annos: ei'q; subscribit Damates, hoc amplius firmans, Litorium quendã ex his maximarum uirium, staturæ'q; præcipuæ trecentesimum annum cumulasse.

De Dandone quodam.

A lexander uero in eo uolumine, quod de Illyrico tractu

composuit: affirmat Dandonem quendam ad quingentesimum usq; annum nulla ex parte senescentem processisse. Sed multo liberalius Xenophon. cuius περὶ γήρως legitur. Is enim latinorum Regẽ octingentis uitæ annis donauit. ac ne pater eius parum benigne acceptus uideretur: ei quoq; sexcentos assignauit annos.

DE CVPIDITATE GLORIAE. Caput XV.

g Loria uero unde oriatur, aut cuius sit habitus, aut qua ratione debeat cõparari, et an melius à uirtute uelut non necessaria negligatur: uiderint ij, quorũ in contẽplandis huiusmodi rebus cura teritur: quibus'q; etiã quæ prudẽter animaduerterunt, facunde cõtigit eloqui. Ego in hoc opere factis authores, et authoribus facta sua reddere contentus, quanta cupiditas eius esse soleat, proprijs exẽplis demonstrare conabor. De superiore Africano.

S uperior Africanus Ennij poëtæ effigiẽ in monimentis Corneliæ gentis collocari uoluit: quod ingenio eius opera sua illustrata iudicaret: non quidem ignarus, q̃diu Romanum imperium floreret: & Africa Italiæ pedibus esset subiecta: totius'q; terrarum orbis summum culmen arx Capitolina possideret: eorum extingui memoriam non posse: si tamen illis literarum quoq; lumen accessisset, magni æstimans. uir Homerico, q̃ rudi, atq; impolito præconio dignior. De Decimo Bruto.

S imiliter honoratus animus erga poëtam Accium Decimi Bruti suis temporibus clari ducis extitit: cuius fa-

miliari cultu, & prompta laudatione delectatus, eius uersibus templorum aditus, quae ex manubijs consecra uerat: adornauit. De Pompeio Magno.

N e Pompeius quidem Magnus ab hoc affectu gloriae auersus: qui Theophanem Mitylenaeum, scriptorẽ rerum suarum in concione militum ciuitate donauit: beneficium per se amplum accurata etiam, & testata oratione prosecutus. Quo effectum est: ut nequis dubitaret, quin referret potius gratiam, q̃ inchoaret.

De L. Sylla.

L. autem Sylla, & si ad neminem scriptorem animum direxit, tamen Iugurtha à Boccho Rege ad Marium perducto, totam sibi laudem adeo cupide asseruit: ut annulo, quo signatorio utebatur: sculptam illam traditionem haberet: & quantus postea? ne minimum quidem gloriae uestigium contempsit.

De Scipione, & quodam equite.

A tq;, ut imperatoribus gloriosum militis spiritum subnectam: Scipionẽ dona militaria ijs, qui strenuã operã ediderant: diuidentẽ, T. Labienus, ut forti equiti aureas armillas tribueret: admonuit: eoq; se negante id facturũ, ne castrẽsis honos in eo, qui paulo ante seruisset: uiolaretur: ipse ex praeda Gallica aurũ equiti largitus est. nec tacite id Scipio tulit. Nã equiti habebis, inquit, donum uiri diuitis: quod ubi ille accepit, proiecto ante pedes Labieni auro, uultum demisit. Idem, ut audiuit Scipionẽ dicentẽ: Imperator te argenteis armillis donat: alacer gaudio abijt. Nulla est ergo tanta humilitas, quae dulcedine gloriae nõ tangatur. illa uero & à claris uiris interdũ ex humillimis rebus petita est.

De Q. Fabio.

Nam quid sibi uoluit C. Fabius nobilissimus ciuis? qui, cum in æde salutis, quam C. Iunius Bubulcus dedicauerat: parietes pinxisset: nomen his suum inscripsit. Id enim demũ ornamenti familiæ consulatibus, & sacerdotijs, & triumphis celeberrimæ deerat. cæterum sordido studio deditum ingenium, qualemcunq; illum laborem suum silentio obliterari noluit, uidelicet Phidiæ secutus exemplũ: qui clypeo Mineruæ effigiem suã inclusit: qua conuulsa tota operis colligatio solueretur.

Externa. De Themistocle.

Sed melius aliquanto, si imitatione aliena capiebatur: Themistoclis ardorẽ esset æmulatus: quem ferunt stimulis uirtutum agitatum, & ob id noctes inquietas exigentem, quærentibus quid ita eo tẽpore in publico uersaretur: respondisse: quia me trophæa Miltiadis, de somno excitant. Marathon nimirũ animum eius, et Artemisium, et Salamis naualis gloriæ fertilia nomina illustranda tacitis facibus incitabant. Idem theatrum petens, cum interrogaretur, cuius uox auditu illi futura esset gratissima: dixit, eius, à quo artes meæ optime canentur. dulcedini gloriæ penè adiecit gloriam.

De Alexandro Rege.

Nam Alexandri pectus insatiabile laudis, qui Anaxarcho comiti suo ex authoritate Democriti præceptoris innumerabiles mundos esse referenti, Heu me, inquit, miserum: qui nec uno quidem adhuc sum potitus. angusta homini possessio gloriæ fuit: quæ deorum omniũ domicilio sufficit.

De Aristotele philosopho.

Regis, et iuuenis flagrantissimæ cupiditati similẽ Ari-

stotelis in capessenda laude sitim subnectam. Is nanq; Theodecti discipulo oratoriæ artis libros, quos ederet, donauerat. molesteq; postea ferens titulum eorum sic alij cessisse: proprio uolumine quibusdam rebus insistens, planius sibi de his in Theodectis libris dictum esse adiecit. Nisi me tantæ & tam late patentis scientiæ uerecundia teneret: dicerem dignum philosophũ, cuius stabiliendi mores, altioris animi philosopho traderentur. Cæterum gloria ne ab ijs quidẽ, qui contemptum eius introducere conantur: negligitur: quoniam quidem ipsis uoluminibus nomina sua diligenter adijciunt: ut quod professione eleuant, usurpatione memoriæ consequantur. Sed qualiscunq; horũ dissimulatio, proposito illorum longe tolerabilior est: qui dum æternam memoriam assequerentur: etiam sceleribus innotescere non dubitarunt. De Pausania.

Quorũ ẽ numero nescio an in primis Pausanias debeat referri. nam cum Hermoclem percunctatus esset, quonam modo subito clarus posset euadere: atq; is respondisset: si illustrem uirum aliquem occidisset, futurum ut gloria eius ad ipsum redundaret: continuo Philippum interemit. & quidem quod petierat assecutus est. tam enim se parricidio, quàm Philippus uirtute notum posteris reddidit.

De quodam, qui propter gloriam incendere uoluit templum Dianæ.

Illa uero gloriæ cupiditas sacrilega. inuentus est. n. qui Dianæ Ephesiæ templũ incendere uellet: ut opere pulcherrimo consumpto, nomen eius per totũ terrarũ orbẽ diffunderetur. quẽ quidẽ mentis furorẽ eculeo imposi-

tus detexit. ac bene consuluerant Ephesij, decreto memoriã teterrimi hominis abolẽdo: nisi Theopompi magnæ facũdiæ ingeniũ, in historijs eũ suis cõprehẽdisset.

QVAE CVIQVE MAGNIFICA CONTIGERVNT. Caput XVI.

C Andidis autem animis uoluptatem præbuerint in conspicuo posita, quæ cuiq; magnifica merito contigerunt: quia æque præmiorum uirtus, atq; honorum contemplatio iudicanda est, ipsa natura nobis alacritatem subministrante: cum honorem industrie appeti, & exolui grate uidemus. Verum & si mens hoc loco protinus ad Augustam domũ beneficentissimum & honoratissimum templum omni impetu fertur: melius cohibebitur: quoniam, cui ascensus in cœlum patet: quamuis maxima, tamen debito minora sunt, quæ in terris tribuuntur.

De superiore Africano.

S uperiori Africano consulatus citerior legitimo tempore datus est: quod fieri oportere, exercitus senatum literis admonuit. Ita nescias, utrum illi plus decoris patrum conscriptorum authoritas, an militum consiliũ adiecerit. toga enim Scipionem ducem aduersus Pœnos creauit: arma poposcerunt. cui quæ in uita præcipua assignata sunt: & longum est referre, quia multa: & nõ necessariũ, quia maiore ex parte iã relata sunt. Itaq;, quod hodie quoq; eximiũ eius memoria capit: adijciã. Imaginẽ in cælla Iouis OPT. MAX. positã habet: quæ, quotiescunq; munus aliquod Corneliæ gentis cele=

brandum est: inde petitur: uniq; illi instar atrij Capitolium est. Tam hercle, quàm curia, superioris Catonis effigies, ad eius generis officia expromitur. gratum ordinem, qui utilissimum R. P. senatorem, tantum non semper secum habitare uoluit, omnibus numeris uirtutis diuitem, magisq; suo merito, quàm fortunæ beneficio magnum: cuius prius consilio, quàm Scipionis imperio est deleta Carthago.

De Scipione Nasica.

Verum specimen honoris à Scipione quoq; Nasica oboritur. eius nanq; manibus, & penatibus nondum quæstoris, senatus Pythy Apollinis monitu, Pessinunte accersitam deam excipi uoluit: quia eodem oraculo præceptum erat: ut hæc mysteria matris deûm, à sanctissimo uiro præstarentur. explica totos fastos: constitue omnes currus triumphales: nihil tamen in eorũ principatu speciosius reperies.

De Scipione Aemiliano.

Tradunt subinde nobis ornamenta sua Scipiones commemoranda. Aemilianum enim populus ex candidato ædilitatis, Cos. fecit: eundemq;, cum quæstorijs comitijs suffragator Q. Fabij. M. fratris filij, in campum descendisset: Cos. iterum reduxit. Eidem senatus bis sine sorte prius Africam, deinde Hispaniã dedit: atq; hæc neq; ciui cupido, neq; senatori ambitioso, quemadmodum non solum uitæ eius seuerissimus cursus, sed etiam mors clandestinis illata insidijs declarauit.

De M. Valerio.

M. quoq; Valerium duabus rebus insignibus Dij pariter, atq; ciues speciosum reddiderunt: illi cum quodã Gallo comminus pugnanti coruum propugnatorem subij-

cientes: ij tertium & uigesimum annum ingresso, consulatum largiti. quorum alterum decus uetustæ originis optimi hominis gens Coruina amplexa cognomẽ usurpat: alterum summo subiungitur ornamento, tam celeritate, quàm principio consulatus gloriando.

De Q. Scæuola,

At ne Q. quidem Scæuolæ, quem L. Crassus in consulatu collegam habuit: gloria parum illustris. qui Asiam tam sancte, et tam fortiter obtinuit: ut senatus deinceps in eam prouinciam ituris magistratibus, exemplum, atq; formã officij Scæuolam decreto suo proponeret.

De C. Mario.

Inhærent illi uoci posterioris Africani, septem C. Marij consulatus, ac duo amplissimi triũphi. ad rogum enim usq; gaudio exultauit: qui, cum apud Numantiam sub eo duce stipendia equestria mereretur: & forte inter cœnam quidam Scipionem interrogasset: siquid illi accidisset, quemnam R. P. æque magnum habitura esset imperatorem: respiciens se supra ipsum cubantem, uel hunc dixit. quo augurio perfectissima uirtus, maximam orientẽ uirtutem uiderit ne certius, an efficacius acciderit, perpendi uix potest. illa nimirum cœna militaris, speciosissimas tanta in urbe Mario futuras cœnas ominata est. Postquã. n. Cimbros ab eo deletos initio noctis nuntius peruenit: nemo fuit, qui nõ illi tanquam Dijs immortalibus apud sacra mensæ suæ libauerit.

De Cn. Pompeio.

Iam quæ in Cn. Pompeium & ampla, & noua gesta sunt: hinc assensione fauoris, illinc fremitu inuidiæ, literarum monimentis obstrepitur. Eques Romanus,

proconsul in Hispaniam aduersus Sertorium pari imperio cum Pio Metello principe ciuitatis missus est. nondum illum honorē auspicatus, bis triumphauit. Initia magistratuum à summo imperio cœpit. tertiū consulatum decreto senatus solus gessit. De Mithridate, & Tigrane, de multis præterea Regibus, et gentibus, plurimisq́; ciuitatibus, et prædonibus unū duxit triumphum.

De Q. Catulo.

Q. etiam Catulum P. R. uoce sua tantum non ad sydera usq; euexit. Nam cum ab eo pro rostris interrogaretur: si in uno Pompeio Magno omnia reponere perseuerasset: absumpto illo subiti casus incursu, in quo spem esset habiturus: summo consensu acclamauit, in te. uim honorati iudicij admirabilem. siquidem magno Pompeio cum omnibus ornamentis, quæ retuli, duarum syllabarum spatio inclusum Catulum æquauit.

De M. Catone.

P otest & M. Catonis è Cypro cum regia pecunia reuertentis appulsus ad ripam Tyberis, memorabilis uideri: cui naue egredienti Cos. & cæteri magistratus, & uniuersus. S. P. Q. R. officij gratia præstò fuit: non quod magnum pondus auri, & argenti, sed quod M. Catonem classis illa incolumem aduexerat, lætatus.

De L. Martio.

S ed nescio an præcipuum sit L. Martij usitati decoris exemplum. quem equitem Romanum duo exercitus P. & Cn. Scipionum interitu, uictoriaq́; Asdrubalis lacerati, ducem legerunt: quo tempore salus eorum in ultimas angustias deducta, nullum ambitionis locum relinquebat.

De Sulpitia.

De Sulpitia.

Merito commemorationi uirorũ Sulpitia Seruij Paterculi filia, Q. Fuluij Flacci uxor adijcitur: quæ, cum senatus libris sibyllinis per decemuiros inspectis censuisset: ut Veneris Verticordiæ simulachrũ consecraretur: quo facilius uirginum, mulierumq́; mens à libidine ad pudicitiã cõuerteretur: et ex omnibus matronis centum, ex centũ autẽ decẽ sorte ductæ, de sanctissima fœmina iudicium facerent: cunctis castitate prælata est.

Externa. De Pythagora.

Cæterum quia sine ulla diminutione Romanæ maiestatis externa quoq; insignia respici possunt: ad ea transgrediamur. Pythagoræ tãta ueneratio ab auditoribus tributa est: ut quæ ab eo acceperant, in disputationem deducere nefas existimarent. quin etiam interpellati ad reddendam causam, hoc solũ respondebant: αὐτὸς ἔφα. Magnus honos, sed schola tenus. Illa urbium suffragijs tributa.

De eodem Pythagora.

Enixo Crotoniatæ studio ab eo petierũt: ut senatum ipsorum, qui mille hominum numero constabat, consilijs suis uti pateretur: opulentissimaq; ciuitas tam frequenter uenerati, post mortem domum eius Cereris sacrarium fecerunt. quandiuq; illa urbs uiguit: & dea in hominis memoria, et homo in deæ religione cultus est.

De Gorgia Leontino.

Gorgiæ uero Leontino studijs literarum ætatis suæ cunctos præstanti, adeo ut primus in conuẽtu poscere, qua de re quisq; audire uellet, ausus sit: uniuersa Græcia in templo Delphici Apollinis statuam solido ex auro posuit: cum cæterorũ ad id tempus auratas collocasset.

De Amphiarao.

E adem gens summo consensu ad Amphiaraũ decorandum incubuit: locum, in quo humatus est, in formam, conditionem'q; templi redigendo: atq; inde oracula capi instituẽdo. eius cineres idem honoris possident: quod Pythicæ Cortinæ, quod aheno Dodonæ, quod Hammonis fronti datur.

De Beronice.

B eronices quoq; non uulgaris honos: cui soli omnium fœminarum gymnico spectaculo interesse permissum est: cum ad Olympia filium Euclea certamen ingressum adduxisset: Olympionico patre genita, fratribus eandem palmam assecutis latera eius cingentibus.

VALERII MAX. LIBER NONVS.

DE LVXVRIA. Caput I.

b Landum etiam malum luxuria, quam accusare aliquanto facilius est, quàm uitare, operi nostro inseratur: non quidem ut ullum honorem recipiat, sed ut seipsamre cognoscens, ad pœnitentiam impelli possit. iungatur illi libido, quoniam ex eisdem uitiorũ principijs oritur: neq; aut à reprehensione, aut ab emendatione separentur, gemino mentis errore connexæ.

De C. Sergio Orata.

C. Sergius Orata pensilia balnea primus facere instituit. quæ impensa leuibus initijs cœpta, ad suspensa calidæ

aquæ tantum non æquora penetrauit. Idem, uidelicet ne gulam Neptuni arbitrio subiectam haberet: peculiaria sibi maria excogitauit, æstuarijs intercipiendo fluctus, piscium'q; diuersos greges separatis molibus includendo: ut nulla tam sæua tempestas incideret, qua non oneratæ mensæ uarietate pisciculorum abundarent. Aedificijs etiam spatiosis, & excelsis deserta ad id tempus ora Lucrini lacus pressit: quo recentiore usu conchyliorum frueretur. ubi, dũ se publicæ aquæ cupidius immergit: Cõsidij publicani iudicium nactus est. in quo L. Crassus aduersus illum causam agens, errare amicum suum Considium dixit: quòd putaret Oratam remotum à lacu, cariturum ostreis: nãq; ea, si inde petere non licuisset: in tegulis reperturum. Huic nimirum magis Aesopus tragœdus in adoptionem dare filium suum, quàm bonorum suorum hæredem relinquere debuit: non solum perditæ, sed etiam furiosæ luxuriæ iuuenem. quem constat cantu commendabiles auiculas immanibus emptas pretijs, in cœna pro ficedulis ponere: aceto'q; liquatos magnæ summæ uniones potionibus aspergere solitum, amplissimum patrimoniũ tanquam amaram aliquam sarcinam quàm celerrime abijcere cupientem. quorum alterius senis, alterius adolescentis sectam secuti, longius manum porrexerunt. neque enim ullum finitur uitium ibi, ubi oritur. Inde ab Oceani litoribus attracti pisces, inde infusæ culinis arcæ, censibus'q; edendi, atq; bibendi uoluptas reperta est.

De Mulieribus Romanis.

Vrbi autem nostræ secundi belli Punici finis, & Philip-

pus Rex Macedoniæ deuictus, licentioris uitæ fiduciã dedit. quo tempore matronæ Brutorum domum ausæ sunt obsidere: qui abrogationi legis Oppiæ intercedere parati erant: quam fœminæ tolli cupiebant: quia his nec ueste uarij coloris uti, nec auri plus semuncia habere, nec iuncto uehiculo propius urbem mille passibus nisi sacrificij gratia uehi permittebat. Et quidem obtinuerunt, ut ius per continuos uiginti annos seruatum aboleretur. nec.n. prouiderunt seculi illius uiri, ad quẽ cultum tenderent insoliti cœtus: pertinax studium: aut quo se usq; effusura esset legum uictrix audacia. quod si animi muliebris apparatus intueri potuissent: quibus quotidie aliquid nouitatis sumptuosius adiectum est: in ipso introitu ruenti luxuriæ obstitissent. Sed quid ego de fœminis ulterius loquor? quas et imbecillitas mentis, et grauiorum operum negata affectatio, omne studium ad curiosiorem sui cultum hortatur conferre: cum temporum superiorum & nominis, & animi excellentes uiros, in hoc priscæ continentiæ ignotum diuerticulum prolapsos uideã: id'q; iurgio ipsorum pateat.

De Cn. Domitio, & L. Crasso.

Cn. Domitius L. Crasso collegæ suo altercatione orta obiecit, quòd columnas Hymettias in porticu domus haberet. quem cum continuo Crassus quanti ipse domum suam æstimaret: interrogaret: atq; ut respondit, sexagies. HS. quo ergo eam, inquit, minoris fore æstimas: si decem arbusculas inde succidero? ipse tricies sestertio, inquit, Domitius. Tunc Crassus. uter igitur luxuriosior est: ego'ne, qui decẽ columnas C. millibus numûm emi, an tu qui decem arbuscularum umbram tricies

HS. summa cõpensas? Sermonem oblitum Pyrrhi, immemorem Annibalis, iamq; transmarinorum stipendiorum abundantia oscitantem: & quanto tamen insequentium seculorum ædificijs & nemoribus angustiorem ritum introduxerunt: atque inchoatam à se lautitiam posteris relinquere, quàm à maioribus acceptam continentiam retinere maluerunt.

De Metello Pio.

Quid enim sibi uoluit princeps suorum temporum Metellus Pius tunc, cum in Hispania aduentus suos ab hospitibus aris, & thure excipi patiebatur? cum Attalicis aulæis contectos parietes læto animo intuebatur? cum immanibus epulis apparatissimos interponi ludos sinebat? cum palmata ueste conuiuia celebrabat? demissasq; lacunaribus aureas coronas uelut cœlesti capite recipiebat? & ubi ista? non in Græcia, neque in Asia, quarum luxuria seueritas ipsa corrumpi poterat: sed in horrida, & bellicosa prouincia: cum præsertim acerrimus hostis Sertorius Romanorum exercituum oculos Lusitanis telis pstringeret. adeo patris illi sui Numidica castra exciderant. patet igitur, q̃ celeri transitu luxuria affluxerit. Nã cuius adolescentia priscos mores uidit: senectus nouos orsa est.

De Curionibus.

Consimilis mutatio in domo Curionum extitit. Siquidẽ forum nostrũ & patris grauissimũ superciliũ, et filij sexcenties sestertium æris alieni aspexit contractum famosa iniuria nobilium iuuenum. Itaq; eodem tempore, & in ijsdem penatibus diuersa secula habitarunt, frugalissimum alterum, alterum nequissimum.

De P. Clodio.

P. autem Clodij iudicium quanta luxuria, & libidine abundauit? in quo ut euidenter incesti crimine nocens reus absolueretur: noctes matronarum, & adolescentum nobilium magna summa emptæ, mercedis loco iudicibus erogatæ sunt. quo in flagitio tam tetro, tamq; multiplici, nescias primũ quẽ detestere: an qui istud corruptelæ genus excogitauit: an qui pudicitiã sequestrem periurij fieri passi sunt: an qui religionem stupro permutarunt.

De Gemello Tribunitio.

A eq; flagitiosum illud conuiuium, quod Gemellus Tribunitius uiator, ingenui sanguinis, sed officij intra seruilẽ habitũ deformis, Metello et Scipioni Coss. ac Tribb. pl. magno cũ rubore ciuitatis comparauit. lupanari. n. domi suæ instituto, Mutiam, & Fuluiam tum à patre, tum à uiro utranq; inclytam: & nobilem puerũ Saturninum in eo prostituit. probrosa sapientiæ corpora ludibrio temulentæ libidinis futura. epulas Coss. & Tribunis non celebrandas, sed uindicandas.

De Catilina.

V erum præcipue Catilinæ libido scelesta. nam uesano amore Aureliæ Orestillæ corruptus, cum unum impedimentũ uideret: quo minus nuptijs inter se iungerentur: filiũ suum, quẽ & solũ, & ætate iam puberẽ habebat: ueneno sustulit: protinusq; ex rogo eius maritalẽ facem accendit: ac nouæ maritæ orbitatẽ suã loco muneris erogauit. eodẽ deinde animo ciuẽ, quo patrẽ egerat: filij pariter manibus, & nefarie attentatæ patriæ pœnas dedit.

Externa. De Annibale.

A t campana luxuria perquã utilis ciuitati nostræ fuit.

Inuictum enim armis Annibalem illecebris suis com=
plexa, uincendum Romano militi tribuit. Illa uigilan
tissimum ducē, illa exercitum acerrimū dapibus lar=
gis, abundanti uino, unguentorū fragrātia, ueneris usu
lasciuiore, ad somnū, et delicias euocauit. ac tum demū
fracta, & contusa Punica feritas est: cum Seplasia ei,
& Albana castra esse cœperūt. Quid ergo his uitijs
fœdius? Quid ēt dānosius? quibus uirtus atteritur: ui-
ctoriæ languescunt: sopita gloria in infamiā conuer-
titur: animiq; pariter & corporis uires expugnātur:
adeo ut nescias, ab hostibus' ne, an ab illis capi pernicio-
sius habendū sit.

De Volsiniensibus.

Quæ etiā Volsiniensium urbem grauibus, & erubescen
dis cladibus implicarunt. erat opulēta: erat moribus
& legibus ornata: Hetruriæ caput habebatur. sed post=
quam luxuria prolapsa est: in profundum iniuriarū,
& turpitudinis decidit: ut seruorū se insolentissimæ
dominationi subijceret. qui primū admodum pauci se=
natorium ordinem intrare ausi, & mox uniuersam
R. P. occupauerunt. testamenta ad arbitriū suum scribi
iubebant. conuiuia, cœtus'q; ingenuorum fieri uetabāt.
filias dominorum in matrimonium ducebant. postre-
mo lege sanxerunt: ut stupra sua in uiduis pariter,
atq; nuptis impunita essent, ac nequa uirgo ingenuo
nuberet: cuius castitatem non ante ex numero ipsorū
aliquis delibasset.

De Xerxe.

Age, Xerxes opum regiarū ostentatione eximia, eousq;
luxuria gaudens, ut edicto præmium ei proponeret,
qui nouum uoluptatis genus reperisset: quanta, dum
delitijs nimijs capitur, amplissimi iperij ruina euasit?

De Antiocho Rege Syriæ.

A ntiochus quoq; Syriæ Rex nihilo contemptioris exempli: cuius cæcam, & amentem luxuriã exercitus imitatus, magna ex parte aureos clauos crepidis subiectos habuit: argenteaq; uasa ad usum culinæ comparauit: et tabernacula textilibus sigillis adornata statuit. auaro potius hosti præda optabilis, q̃ ulla ad uincendũ strenuo mora.

De Ptolemæo Rege Aegypti.

I am Ptolemæus Rex accessione uitiorum suorum uixit. Ideóq; Physcon appellatus est. cuius nequitia quid nequius? sororem natu maiorem communi fratri nuptam sibi nubere coëgit. postea deinde filia eius per uim stuprata, ipsam dimisit: ut uacuum locum nuptijs puellæ faceret.

De populo Aegypti.

C onsentaneus igitur Regibus suis gentis Aegyptiæ populus. qui ductu Archelai aduersus Aulum Gabinium mœnibus urbis egressus, cum castra uallo, atq; fossa cingere iuberet: uniuersus succlamauit, ut id opus publica pecunia faciendum locaretur. quapropter delicijs tam enerues animi, spiritum exercitus nostri sustinere non potuerunt.

De Cyprijs.

S ed tamen effœminatior multitudo Cypriorum: qui reginas suas mulierum corporibus uelut gradibus constructis, quò mollius uestigia pedum ponerent, currus conscendere æquo animo sustinebant. uiris enim, si modo uiri erant, uita carere, quàm tam delicato imperio obtemperare satius fuit. Hæc est societas uitiorum lasciui uultus, & nouæ cupiditati inhærentium oculorum, ac delicatu cultu affluẽtis, peŕq; uarios illecebrarum motus uolitantis animi.

DE CRVDELITATE. Caput II.

Rudelitatis uero horridus habitus, truculenta species, uiolenti spiritus, uox terribilis, omnia minis, & cruentis imperijs referta. cui silentium donare: incrementum est adijcere. etenim quem modum sibi ipsa statuet: si ne sugillationis quidem frenis fuerit reuocata? ad summam, cum penes illam sit timeri: penes nos sit odisse.

De L. Sylla.

L. Sylla, quem neq; laudare, neq; uituperare quisquam satis digne potest (quia dum quærit uictorias: Scipionem se P. R. dum exercet: Annibalem repræsentauit. egregie nanq; authoritate nobilitatis defensa, crudeliter totam urbem, atq; omnes Italiæ partes, ciuilis sanguinis fluminibus inundauit) quatuor legiones contrariæ partis fidem suam secutas, in publica uilla, quæ in martio campo erat, nequicquam fallacis dextræ misericordiam implorãtes, obtruncari iussit. quarum lamentabiles quiritatus trepidæ ciuitatis aures recepe runt. lacerata ferro corpora Tyberis impatiens tanti oneris, cruentatis aquis uehere coactus est.

Quinq; millia Prænestinorum spe salutis per P. Cethegum data, extra mœnia municipij euocatos, cum abiectis armis humi corpora prostrauissent: interficienda, protinusq; per agros dispergenda curauit. Quatuor millia & septingentos diræ proscriptionis edicto iugulatos, in tabulas publicas retulit: uidelicet ne memoria tam præclaræ rei dilueretur. Nec contentus in eos sæuire, qui armis à se dissenserant, etiam quieti animi

ciues, propter pecuniæ magnitudinem per nomenclatorem conquisitos proscriptorum numero adiecit. Aduersus mulieres quoq; gladios distrinxit: quasi parum cædibus uirorum satiatus. Id quoq; inexplebilis feritatis indicium est, abscissa miserorum capita modo nõ uultum, ac spiritum retinentia, in conspectum suum afferri uoluit: ut oculis illa, quia ore nefas erat: manderet. Quàm porrò crudeliter se in M. Mario Præt. gessit? quem per ora uulgi ad sepulchrum Luctatiæ gentis pertractum, non prius uita priuauit: q̃ oculos infelicis erueret: & singulas corporis partes confringeret. Vix mihi uerisimilia narrare uideor. At ille ẽt M. Pletorium, quòd ad eius supplicium exanimis ceciderat: continuo ibi mactauit. nouus punitor misericordiæ. apud quem iniquo animo scelus intueri, scelus admittere fuit. Sed mortuorum umbris saltem pepercit? minime. Nam C. Marij, cuius etsi postea hostis, Quæs. tamen aliquando fuerat: erutos cineres in Anienis alueum sparsit. en quibus actis felicitatis nomen asserendum putauit.

De C. Mario.

Cuius tamen crudelitatem C. Marij inuidia leuat. nam & ille nimia cupiditate persequendi inimicos, iram suã nefarie distrinxit: C. Cæsaris Consularis, & Censorij nobilissimum corpus, ignobili sæuitia trucidãdo, & quidem apud seditiosissimi, et abiectissimi hominis Varij bustum. id enim malorũ miserrimæ tunc R.P. deerat: ut Varij Cæsar piaculo caderet. penè tanti uictoriæ eius non fuerunt: quarum oblitus plus criminis domi, q̃ laudis in militia meruit. Idem, caput M.

Antonij abſciſum, ſuis manibus inter epulas per ſummam animi, ac uerborum inſolentiam aliquãdiu tenuit: clariſſimiq́; & ciuis, & oratoris ſanguine contaminari menſæ ſacra paſſus. Atq; etiã P. Annium, qui id attulerat: in ſinum ſuum recentis cædis ueſtigijs aſperſum recepit.

De Damaſippo.

D *amaſippus nihil laudis habuit, quod corrumperet. itaq; memoria eius licentiore accuſatione perſtringitur. cuius iuſſu, principum ciuitatis capita, hoſtiarum capitibus permiſta ſunt: Carboniſq́; Aruinæ truncum corpus patibulo affixum geſtatum eſt. ideo aut flagitioſiſſimi hominis prætura multum: aut R. P. maieſtas nihil potuit.*

De Munatio Flacco, Romano.

M *unatius etiam Flaccus Pompeiani nominis acrior, q̃ probabilior defenſor: cũ ab imperatore Cæſare in Hiſpania incluſus mœnibus Attinguenſium obſideretur: efferatam crudelitatem ſuam truculentiſſimo genere ueſaniæ exercuit. omnes. n. eius oppidi ciues, quos ſtudioſiores Cæſaris ſenſerat: iugulatos muris præcipitauit: fœminas quoq; citatis nominibus uirorũ, qui in cõtrarijs caſtris erant: ut cædes coniugum ſuarũ cernerent: et maternis gremijs ſuperpoſitos liberos trucidauit. Infantes, alios in conſpectu parentum humo infigi, alios ſuperiactos pilis excipi iuſſit. quæ auditu etiam intolerabilia, Romano iuſſu, Luſitanus manibus adminiſtrata ſunt. cuius gentis præſidio, Flaccus uallatus diuinis operibus, uecordi pertinacia reſiſtebat.*

Externa. De Carthaginienſibus.

T *ranſgrediamur nunc ad illa, quibus ut par dolor, ita nullus noſtræ ciuitatis rubor ineſt. Carthaginienſes*

Attilium Regulum palpebris resectis, machina, in qua undiq; præacuti stimuli eminebant, inclusum, uigilantia pariter, & continuo tractu doloris necauerunt. tormenti genus indignum passo, authoribus dignissimũ. Eadem crudelitate usi in milites nostros, Martis certamine in suam potestatem redactos, nauibus substrauerunt: ut earum carinis, ac pondere elisi, inusitata ratione mortis barbaram feritatem satiarent: tetro facinore pollutis classibus ipsum mare uiolaturi.

De Annibale.

H orum dux Annibal, cuius maiore ex parte uirtus sæuitia constabat: in flumine Gelo corporibus Romanis ponte facto, exercitũ traduxit: ut æque terrestriũ scelestum Carthaginiensium copiarum egressum terra, quàm maritimarum Neptunus experiretur. Idem captiuos nostros oneribus, & itinere fessos iam prima pedum parte succisa relinquebat. Quos uero in castra perduxerat: paria fratrum, & propinquorum iungens, ferro decernere cogebat. neq; ante sanguine explebatur, quàm ad unum uictorem omnes redegisset. iusto ergo illum odio, ueruntamen tardo supplicio senatus Prusiæ Regis factum supplicem, ad uoluntariã mortem compulit.

De Rege Mithridate.

T am hercle, quàm Mithridatem Regem: qui una epistola octoginta millia ciuium Romanorũ in Asia per urbes negotiandi gratia dispersa interemit: tantæq; prouinciæ hospitales deos, iniusto, sed non inulto cruore respersit: quoniam cum maximo cruciatu ueneno repugnantem spiritum suum tandem succumbere coëgit. Simul'q; piacula crucibus illis dedit: quibus illos amicos

suos authore Gauro spadone libidinosus obsequio, scelestus imperio affecerat.

De gentis Thraciae regina.

N umulisintis Diogridis filiae Thraciae Regis, & si minus admirabilẽ crudelitatem gentis ipsius feritas, narrandam tamen rabies saeuitiae facit. cui neq; uiuos homines medios secare, neq; parentes liberorum uesci corporibus nefas fuit.

De Ptolemaeo Rege Aegypti, & de Cleopatra.

I terum Ptolemaeus Physcon emergit, paulo ante libidinosae amentiae teterrimum exemplum, idem etiam inter praecipua crudelitatis indicia referẽdus. Quid.n. hoc facto truculentius? filium suum nomine Memphitem, quem ex Cleopatra eadẽ sorore & uxore sustulerat: liberalis formae, optimae spei puerum in conspectu suo occidi iussit pedes eius praecisos, & caput, & manus ĩ cistam chlamyde opertos pro munere natalitio matri misit: perinde quasi ipse cladis, quam illi inferebat, expers: ac non infelicior, quod in communi orbitate Cleopatram miserabilẽ, cunctis se inuisum redderet. adeo caeco furore summa quaeq; efferuescit crudelitas, cui munimentum ex seipsa reperit. Nam cum animaduerteret, quãto sui odio patria teneretur: timori remediũ scelere petiuit: quoq; tutius plebe trucidata regnaret: frequens iuuentute gymnasiũ armis et igni circundedit: omnesq;, qui in eo erãt: partim ferro, partim flamma necauit.

De Ocho dicto Dario.

O chus autem, qui postea Darius appellatus est, sanctissimo Persis iureiurando obstrictus, nequem ex coniuratione, quae septem magos cũ eo oppresserat, aut ueneno, aut ferro, aut ulla ui, aut inopia alimentorum

necaret: crudeliorẽ mortis rationem excogitauit. quæ hos iunctos sibi, non perrupto uinculo religionis tolleret. septum enim altis parietibus locum cinere compleuit: suppositoq; tigno prominente, benigno cibo, et potione exceptos in eo collocabat: e quo, somno sopiti, in illam insidiosam congeriem decidebant.

De Ocho Artaxerxe.

A pertior, & tetrior alterius Ochi cognomine Artaxerxis crudelitas. qui Ocham sororem, atq; eandẽ socrum uiuam capite defodit: & patruum cum centũ & amplius filijs, ac nepotibus uacua area destitutum iaculis confixit: nulla iniuria lacessitus, sed quod in his maximam apud Persas probitatis, & fortitudinis laudẽ consistere uidebat.

De Atheniensibus.

C onsimili genere æmulationis instincta ciuitas Atheniẽsiũ indigno gloriæ suæ decreto Aeginensiũ iuuentuti pollices abscidit: ut classe potens populus, in certamen maritimarum uirium secum descendere nequiret. Non agnosco Athenas timori remedium à crudelitate mutuantes.

De inuentore ænei tauri.

S æuus etiam ille ænei tauri inuentor: quo inclusi subditis ignibus, longo & abdito cruciatu, mugitus resonantem spiritum edere cogebantur, ne eiulatus eorum humanæ sono uocis expressi, Phalaridis tyranni misericordiam implorare possent: quam, quia calamitosis deesse uoluit: teterrimum artis suæ opus primus artifex inclusus merito auspicatus est.

De Hetruscis.

A t ne Hetrusci quidem parũ feroces in pœna excogitanda: qui uirorum corpora cadaueribus aduersa aduer-

ſis alligata, atq; conſtricta, ita ut ſingulæ membrorum partes ſingulis eſſent accommodatæ, tabeſcere ſimul patiebantur. amari uitæ pariter, ac mortis tortores.

De Barbaris.

Sicut illi Barbari, quos ferunt mactatarũ pecudum inteſtinis, et uiſceribus egeſtis, homines inſerere, ita ut capitibus tantũmodo emineant: quoq; diutius pœnæ ſufficiant, cibo, & potione infelicem ſpiritum prorogare: donec intus putrefacti, laniati ſint ab animalibus, quæ tabidis in corporibus naſci ſolent. Queramur nunc cum natura rerum, quòd nos multis, & aſperis aduerſæ ualetudinis incommodis obnoxios eſſe uoluerit: habitumq; cœleſtis roboris humanæ conditioni denegatum, moleſte feramus: cum tot cruciatus ſibimetipſa mortalitas impulſu crudelitatis excogitauerit.

DE IRA, ET ODIO. Caput III.

iRa quoq;, aut odium in pectoribus humanis magnos fluctus excitant: procurſu celerior illa nocendi cupidine, hoc pertinacius: uterq; conſternationis plenus affectus, ac nunquam ſine tormento ſui uiolentus: quia dolorem cum inferre uult, patitur amara ſolicitudine, ne non contingat ultio. anxius: ſed proprietatis eorũ certiſſimæ ſunt imagines: quas Dij ipſi claris perſonis aut dicto aliquo, aut facto uehementiore conſpici uoluerunt.

De Liuio Salinatore.

Cum aduerſus Aſdrubalem Liuius Salinator bellum geſturus urbe egrederetur: monente Fabio Maximo,

ne ante descenderet in aciem: quàm hostiũ uires, animum'q; cognosceret: primã occasionem pugnandi non omissurum se respondit: interrogatus'q; ab eodem, quid ita tam festinanter manum conserere uellet, ut quàm celerrime, inquit, aut gloriam ex hostibus uictis, aut ex ciuibus prostratis gaudium capiam. Ira tunc, atq; uirtus sermonem eius inter se diuiserunt. illa iniustæ dãnationis memor: hæc triumphi gloriæ intenta. Sed nescio an eiusdem fuerit hoc dicere, & sic uincere.

De Figulo.

Ardentis spiritus uirum, & bellicis operibus assuetum, huc iracundiæ stimuli egerunt. C. autem Figulũ mansuetissimum, pacato iuris ciuilis iudicio celeberrimum, prudentiæ, moderationis'q; immemorem reddiderunt. Consulatus enim repulsæ dolore accensus, eò quidem magis, quod illum bis patri suo datum meminerat: cum ad eum postero comitiorum die multi consulendi causa uenissent: omnes dimisit, præfatus: omnes consulere scitis: Cos. facere nescitis. dictum grauiter, & merito: sed tamen aliquanto melius non dictum.

De patricijs Romanis.

Nam quis P. R. irasci sapienter potest. itaq; ne illi quidẽ probandi, quamuis factum eorum nobilitatis splendore protectum sit: qui, quod Cn. Flauius humillimæ quondam sortis præturam adeptus erat: offensi annulos aureos sibimet ipsis, & phaleras equis suis detractas abiecerunt: doloris impotentia tantum non luctũ profecto testati. talis iræ motus aut singulorũ, aut paucorum aduersus populũ uniuersum: multitudinis autem erga principes, ac duces eiusmodi.

De Iuuenibus

De Iuuenibus Romanis, & Manlio Torquato.

Manlio Torquato amplissimam, & gloriosissimam ex Latinis, et Campanis uictoriam in urbẽ referenti, cũ seniores omnes lætitia ouantes occurrerent: iuniorum nemo obuiam processit: quod filium adolescentem fortissime aduersus imperiũ suum præliatum, securi percussum occidisset. misertu sunt æqualis nimis aspere puniti: nec factum eorũ defendo, sed iræ uim indico: quæ unius ciuitatis & ætates, & affectus diuidere ualuit. Eademq; tantum potuit, ut uniuersum P. R. equitatũ à Fabio Cos. ad hostium copias persequendas missum: cum & tutò & facile eas liceret delere: legis agrariæ ab eo impeditæ memorem, immobilem retineret.

De Appio Claudio Cos.

Illa uero etiam Appio duci, cuius pater, dum pro senatus amplitudine nititur: cõmoda plebis acerrime impugnauerat: infensum exercitum faciẽdo, uoluntaria fuga terga hosti, ne triumphum imperatori quæreret: dare coëgit. Quoties uictoriæ uictrix, congratulationem eius in Torquato spernendam: in Fabio pulcherrimã partem omittendam: in Appio totam fugæ proponendam reddidit.

De eodem, & P. R.

Age q̃ uiolenter se in pectore uniuersi P. R. gessit eodem tẽpore, quo suffragijs eius dedicatio ædis Mercurij M. Pletorio primipili centurioni data est? præteritis Coss. Appio, quod obstitisset, quo minus ære sub alieno succurreretur: & Seruilio, quod susceptam causam suã languido patrocinio protexisset. Negas efficacẽ irã, cuius hortatu miles summo imperio prælatus est? quæ qdẽ nõ proculcauit tantũ imperia, sed etiam gessit impotẽter.

De Metello.

Nanq; Metellus cum utranq; Hispaniam Cos. prius, deinde Procos. penè iam subegisset: postquam cognouit Q. Pompeium Cos. inimicum suum successorem sibi mitti: omnes, q modo militiã uoluerunt finire, dimisit: commeatus petentibus, nec causis excussis, nec constituto tempore, dedit. horrea, custodibus remotis, opportuna rapinæ præbuit. arcus, sagittas'q; Cretensium frangi, atque in amnem abijci iussit: elephantis cibaria dari uetuit: quibus factis, ut cupiditati suæ indulsit: ita magnifice gestarum rerum gloriam corrupit: meritum'q; honorem triumphi hostium, quàm iræ fortior uictor amisit.

De L. Sylla.

Quid Sylla, dum huic uitio obtemperat: non'ne multo alieno sanguine profuso, ad ultimum & suum erogauit? Puteolis enim ardens indignatione, quòd Granius princeps eius coloniæ pecuniam à decurionibus ad refectionẽ Capitolij promissam, cunctatius daret: animi concitatione nimia, atq; immoderatæ uocis impetu conuulso pectore: spiritum cruore, ac minis mistum euomuit, nec senio iam prolapsus, utpotè sexagesimum ingrediens annum: sed alita miserijs P. R. impotentia furens. igitur in dubio est Sylla'ne prior, an iracundia Syllæ sit extincta. Neq; ab ignotis exempla petere iuuat: et maximis uiris exprobrare uitia sua, uerecundiæ est. cæterum cum propositi fides excellentissima quæq; complecti moneat: uoluntas operi cedat, dum præclara libenter probando, necessaria narrandi conscientia non desit.

Externa. De Alexandro Rege.

Alexandrum iracundia sua propemodũ cœlo diripuit. Nam quid obstitit, quo minus illuc assurgeret, nisi Lysimachus Leoni obiectus, & Clitus hasta traiectus, et Callisthenes mori iussus. quia tres maximas uictorias, totidem amicorum iniustis cædibus uictor edidit.

De Amilcare.

Quàm uehemens deinde aduersus P. R. Amilcaris odiũ? Quatuor enim puerilis ætatis filios intuens, eiusdem numeri catulos leoninos in perniciem imperij nostri alere se prædicabat. digna nutrimenta, quæ in exitiũ patriæ suæ, ut euenit, conuerterentur.

De Annibale.

È quibus Annibal mature adeo patris uestigia subsecutus est: ut eo exercitum in Hispaniam traiecturo, & ob id sacrificante, octo annos natus, altaria tenens iuraret, se cum primum per ætatem potuisset, acerrimũ hostem P. R. futurum: ut pertinacissimis precibus instantis belli commulitium exprimeret. Idem significare cupiens quanto inter se odio Carthago, & Roma dissiderent: inflicto in terram pede, suscitatoq; puluere, tunc inter eas fore finem belli dixit, cum alterutra pars in habitum pulueris esset redacta. in puerili pectore tantum uis odij potuit. sed in muliebri quoq; æque multum ualuit.

De Semiramide Regina Babylonis.

Nanq; Semiramis Aßyriorũ Regina, cum ei circa cultũ capitis occupatæ nuntiatum esset Babylonem defecisse: altera parte crinium adhuc soluta, protinus ad eam expugnandam cucurrit: nec prius decòrem capillorũ

in ordinem, quàm tantam urbem in potestatem suam redegit. Quo circa statua eius Babylone posita est illo habitu, quo ad ultionem exigendam celeritate praecipiti tetendit.

DE AVARITIA. Caput IIII.

P Rotrahatur etiam in medium auaritia latentium indagatrix lucrorũ, manifestae praedae auidissima uorago: nec habendi fructus felix, & cupiditate quaerendi miserrima.

De M. Crasso, & Q. Hortensio.

C um admodum locupleti L. Minutio Basilio falsum testamentum quidam in Graecia subiecisset: eiusdemq́; confirmandi gratia potentissimos ciuitatis nostrae uiros M. Crassum, & Q. Hortensium, quibus Minutius ignotus fuerat: tabulis haeredes inseruisset: q̃q̃ euidens fraus erat: tamen uterq; pecuniae cupidus, facinoris alieni munus non repudiauit. quantam culpam q̃ leuiter retuli. lumina curiae, ornamenta fori quod scelus uindicare debebant: inhonesti lucri captura inuitati authoritatibus suis texerunt.

De Q. Cassio.

V erum aliquanto maiores uires in Q. Cassio exhibuit: qui in Hispania Silium, et Calpurnium occidendi sui gratia cum pugionibus deprehensos, quinquagies sestertiũ ab illo: ab hoc sexagies pactus dimisit. At quis dubitet si alterum tantum daretur, iugulum quoque suum aequo animo illis fuisse praebiturum.

De L. Septimuleio.

C aeterum auaritia ante omnes L. Septimuleij praecordia

possedit: qui, cum C. Gracchi familiaris fuisset: caput eius abscindere, & per urbem pilo fixum ferre sustinuit: quia Opimius Cos. auro id se repensurum edixerat. sunt qui tradunt, liquato plumbo eum cauati partem capitis, quo ponderosius esset, explesse. fuerit ille seditiosus: bono perierit exemplo: clientis tamen scelesta fames in has usq; iacentis iniurias esurire non debuit.

De Ptolemæo Rege Cypriorum.

O dio merito Septimuleij auaritia, Ptolemæi autem Regis Cypriorũ risu prosequenda. nam cum anxijs sordibus magnas opes corripuisset: propterq; eas periturum se uideret: & ideo omni pecunia imposita nauibus, in altum processisset: ut classe perforata, suo arbitrio periret, & ut hostes præda carerent: non sustinuit mergere aurum, & argentum: sed futurum suæ necis præmium domum reuexit. proculdubio hic non possedit diuitias: sed à diuitijs possessus est. titulo Rex insulæ, animo autem pecuniæ miserabile mancipium.

DE SVPERBIA, ET IMPOTENTIA. Caput V.

De M. Fuluio Flacco.

a Tq;, ut superbia quoq;, & impotentia in conspicuo ponantur, M. Fuluius Flaccus Cos. M. Planci Hypsæi collega: cum perniciosissimas R. P. leges introduceret, de ciuitate danda, & de prouocatione ad populum, eorum, qui ciuitatem mutare uoluissent: ægre compulsus est, ut in curiam ueniret.

deinde partim monenti, partim oranti senatui, ut incepto desisteret: responsum non dedit. Tyrannici Cos. spiritus haberetur: si aduersus unum senatorem hoc modo se gessisset: quo Fuluius in totius amplissimi ordinis comtemnenda maiestate uersatus est.

De M. Druso Tribuno.

Quae à M. quoq; Druso Tr. pl. per summam contumeliã uexata est. parum enim habuit L. Philippum Cos. quia se interpellare concionantẽ ausus fuerat: obtorta gula, & quidem non per uiatorem, sed per clientem suum adeo uiolenter in carcerem praecipitem egisse: ut uultus é naribus eius cruor perfunderetur. Verum etiam cum senatus ad eum misisset: ut in curiam ueniret: quare non potius, inquit, ipse in Hostiliam propin quam rostris ad me uenit? piget adijcere quod sequitur. Tribunus senatus imperium despexit: senatus Tribuni uerbis paruit.

De Cn. Pompeio.

C n. autem Pompeius quàm insolenter egit? qui balneo egressus. ante pedes suos prostratum Hypsaeum ambitus reum, & nobilem uirũ, & sibi amicum iacentem reliquit: contumeliosa uoce proculcatum. Nihil. n. eum aliud agere, quàm, ut conuiuiũ suũ moraretur, respondit. et huius dicti conscius securo animo coenare potuit. Ille uero etiam in foro non erubuit P. Scipionem socerum suum legibus noxium, quas ipse tulerat: in maxima quoq; reorum, & illustriũ ruina, muneris loco à iudicibus deposcere, maritalis lecti blanditijs statum R. P. temperando.

De M. Antonio.

T etrum facto pariter, ac dicto M. Antonij conuiuium. Nam cum ad eum triumuirum Cesetij Rufi senato-

ris caput allatum esset: auersantibus id cæteris, propius admoueri iussit: ac diu, diligenterq́; consyderauit: cunctis deinde expectantibus quidnam esset dicturus: hunc ego, inquit, notum non habui. Superba de senatore, impotens de occiso confessio.

Externa. De Alexandro Rege.

Satis multa de nostris. aliena nunc adycientur. Alexandri Regis uirtus, & felicitas, tribus insolentiæ gradibus exultauit euidentissimis. Fastidio enim Philippi, Iouem Ammonem patrem asciuit. tædio morum, & cultus Macedonici, uestẽ, et instituta Persica assumpsit. Spreto mortali habitu, diuinũ caput æmulatus est. nec fuit ei pudori, filium, ciuem, hominem, dissimulare.

De Xerxe Rege.

Iam Xerxes, cuius in nomine superbia, & impotentia habitat: suo iure q̃ insolẽter usus est? quòd Græciæ indicturus bellum, adhibitis Asiæ principibus, ne uiderer, inquit, meo tantũmodo usus consilio, uos contraxi. Cæterum mementote parendum magis uobis, quàm suadendum. arroganter, etiam si uictori repetere ei regiam contigisset. tam deformiter uicti, nescias utrum insolentius dictum, an impudentius.

De Annibale.

Annibal autem Cannensis pugnæ successu elatus, nec admisit quenquã ciuium suorum in castra, nec responsum ulli nisi per interpretem dedit. Maharbalem etiã ante tabernaculum suum clara uoce affirmantem, prospexisse se, quonam modo paucis diebus Romæ in Capitolio cœnaret: aspernatus est. Adeo felicitatis, & moderationis diiduum contubernium est.

De Carthaginiensibus, & Campanis.

I nsolentiæ uero inter Carthaginiensem, & Campanũ senatum quasi æmulatio fuit. Ille enim separato à plebe balneo lauabatur: hic diuerso foro utebatur. quem morem Capuæ aliquandiu retentum C. quoq; Gracchi oratione in Plautium scripta patet.

DE PERFIDIA. Caput VI.

O ccultum iam, & insidiosum malum perfidia, latebris suis extrahatur: cuius efficacissimæ uires sunt, mentiri, ac fallere. fructus in aliquo admisso scelere consistit tum certus: cum crudelitatem nefariis uinculis circundedit: tantum incommodi humano generi afferens, quantum salutis bona fides præstat. Habeat igitur nõ minus reprehensionis: quàm illa laudis consequitur. De Tatio Sabino.

R omulo regnante, Sp. Tarpeius arci præerat: cuius filiam uirginem aquam sacris petitum extra mœnia egressam, Tatius, ut armatos Sabinos in arcem secum reciperet: corrupit, mercedis nomine pactus, quæ in sinistris manibus gerebant. erant autẽ his armillæ, & annuli magno ex pondere auri. loco potitum agmen Sabinorũ puellam præmium flagitantem armis obrutam necauit, p inde, quasi promissum, ꝙ ea, quæ læuis gestauerant, soluit. Absit reprehensio: quia impia proditio celeri pœna uindicata est.

De Serg. Galba.

S erg. quoq; Galba summæ perfidiæ. Trium. n. Lusitaniæ ciuitatum conuocato populo, tanquam de com-

modis eius acturus, nouē millia, in quibus flos iuuentutis consistebat: electa, & armis exuta, partim trucidauit, partim uendidit. quo facinore maximam cladem barbarorum, magnitudine criminis antecessit.

De Cn. Domitio.

Cn. autem Domitium summi generis, & magni animi uirum, nimiæ gloriæ cupiditas perfidum existere coēgit. Iratus nanq; Bituito Regi Aruernorū, quod tū suā, tum etiā Allobrogum gentē, se etiā tum in prouincia morante, ad Q. Fabij successoris sui dextrā confugere hortatus esset: per colloquij simulationem accersitum, hospitioq; exceptum uinxit: ac Romam naue deportandū curauit. Cuius factū senatus neq; probare potuit: neq; rescindere uoluit: ne remissus in patriam Bituitus, bellū renouaret. Igitur eū Albā custodiæ causa relegauit.

De Q. Seruilio Cepione.

Viriati etiā cædes duplicē perfidiæ accusationem recepit in amicis, quod eorū manibus interemptus est: in Q. Seruilio Cepione Cos. q̄ is sceleris huius author, impunitate promissa, fuit: uictoriāq; nō meruit, sed emit.

Externa. De Carthaginiensibus.

Verum ut ipsum fontem perfidiæ contemplemur: Carthaginienses Xantippum Lacedæmonium, cuius optima opera primo Punico bello usi fuerant: et quo iuuante, Attilium Regulum ceperant: simulantes sese domū reuehere, in alto merserunt. Quid tanto facinore petētes? an, ne uictoriæ eorū socius superesset? extat nihilominus & quidē cum opprobrio, quē sine ulla gloriæ iactura, inuiolatū reliquissent.

De Annibale.

Annibal porrò Nucerinos hortatu suo cum binis uesti-

mentis urbẽ inexpugnabilibus muris cinctam egressos uapore, & fumo balnearum strangulando, & Acceranorum senatum eadem ratione extra mœnia euocatum in profundo puteorũ abijciendo, non ne bellũ aduersus P.R. & Italiam professus, aduersus ipsam fidem acrius gessit? mendacijs, & fallacia quasi præclaris artibus gaudens? Quo euenit, ut alioqui insignem nominis sui memoriam relicturus, in dubio maior ne, an peior uir haberi deberet: poneret.

DE VI, ET SEDITIONE, ET DE POPVLO RO. Caput VII.

Sed, ut uiolentiæ, & seditionis tam togatæ, q̃ etiam armatæ facta referantur: L. Equitiũ, qui se Gracchi filium simulabat: tribunatumq́; aduersus leges cum L. Saturnino petebat: à Mario quintum consulatum gerente in publicam custodiã ductum, populus claustris carceris conuulsis, raptum humeris suis, per summam animorum alacritatem portauit. Idemq́; Q. Metellum Ces. quòd ab eo tanquam Gracchi filio censum recipere nolebat: lapidibus prosternere conatus est, affirmantem tantummodo tres filios T. Graccho fuisse, è quibus unum in Sardinia stipendia merentem, alterum infantem Præneste, tertium post patris mortem natum Romæ decessisse: nec oportere clarissimæ familiæ ignotas sordes inseri: cum interim improuida concitatæ multitudinis temeritas, pro impudentia, & audacia aduersus consulatum, & censuram tetendit: principesq́; suos omni pe-

tulantiæ genere uexauit. Vesana hæc tantummodo: illa etiam cruenta seditio. populus enim Mumium competitorem Saturnini, nouem iam creatis tribunis, unoq; loco candidatis duobus restante: ui prius in ædes priuatas compulit: extractum deinde interemit: ut cæde integerrimi ciuis, facultas adipiscendæ potestatis teterrimo ciui daretur.

De certis creditoribus, & L. Cassio.

Creditorum quoq; consternatio, aduersum Sempronij Asellionis Praet. urbani caput, intolerabili modo exarsit. quem, quia causam debitorum susceperat: concitati à L. Cassio Tr. pl. pro æde Concordiæ sacrificium faciẽtem, ab ipsis altaribus fugere extra forũ coactum, inq; tabernacula latitantem, prætextatum discerpserunt. detestanda fori conditio: sed si castra respicias, æque magna orietur indignatio.

De militibus L. Syllæ, & morte Gratidij.

Cum C. Mario lege Sulpitia prouincia Asia, ut aduersus Mithridatem bellum gereret: priuato decreta esset: missum ab eo Gratidium legatum ad L. Syllam Cos. accipiendarum legionum causa milites trucidarunt: proculdubio indignati, quod à summo imperio, ad eũ, qui nullo in honore uersaretur, transire cogerẽtur. Sed quis ferat militem scita plebis exitio legati corrigentem? pro Cos. istud tam uiolenter exercitus: illud aduersus Cos.

De militibus Cn. Pompeij, & morte Q. Pompeij.

Q. enim Pompeium Syllæ collegam, senatus iussu ad exercitum Cn. Pom. quem aliquandiu inuita ciuitate obtinebat: contendere ausum: ambitiosi ducis illecebris

corrupti milites, sacrificare incipientem adorti, in modum hostiæ mactauerunt: tantum'q; scelus curia castris cedere se confessa, inultum habuit.

De quodam exercitu, & morte C. Carbonis.

I lle quoq; exercitus nefarie uiolentus: qui C. Carbonem fratrem Carbonis ter Cos. propter bella ciuilia dissolutam disciplinã militarem præfractius, & rigidius astringere conatum, priuauit uita: satius'q; duxit, maximo scelere coinquinari, quàm prauos, ac tetros mores mutare.

DE TEMERITATE. Caput VIII.

t Emeritatis etiam ita subiti, ut uehementes sunt impulsus. quorũ ictibus hominum mentes concussæ; nec sua pericula respicere, nec aliena facta iusta æstimatione prosequi ualent.

De superiore Africano.

Quàm enim temere se Africanus superior ex Hispania duabus quinqueremibus ad Siphacẽ traiecit, in unius Numidæ infidis præcordijs suam pariter, & patriæ salutem depositurus. Itaq; exiguo momento, maximæ R.P. casus fluctuatus est: utrum interfector, an captiuus Scipio Siphacis fieret.

De C. Cæsare.

N am C. Cæsaris anceps conatus, & si cœlestium cura protectus est: tamen uix sine horrore animi referri potest. siquidem impatiens legionum tardioris à Brundusio Apolloniam traiectus, per simulationem aduersæ ualetudinis conuiuio egressus, maiestate sua, seruili ueste occultata, nauiculam conscendit è flumine: ac ma

ris Adriatici sæua tempestate fauces petijt: protinusq́; in altum dirigi iusso nauigio, multum, ac diu contrarijs iactatus fluctibus, tandem necessitati cessit.

De militibus Albini ducis.

A ge illa q̃ execrabilis militum temeritas? fecit enim, ut Aulus Albinus nobilitate, moribus, honorum omniũ consumatione ciuis eximius, propter falsas, & inanes suspiciones in castris ab exercitu lapidibus obrueretur: quodq́; accessionem indignationis non recipit, oranti, atq; obsecranti duci, à militibus causæ dicendæ potestas negata est.

Externa. De Annibale Carthaginiensi.

I taq; minus miror apud trucem, & sæuum Annibalis animũ defensionis locũ innoxio gubernatori nõ fuisse: qui à Petilia classe Africam repetens freto appulsus, dum tam paruo spatio Italiam, Siciliamq́; inter se diuisas non credidit: ueluti insidiosum cursus rectorẽ interemit. postea diligentius inspecta ueritate, tunc absoluit: cum eius innocentiæ nihil ultra sepulchri honorem dari potuit. Igitur angusti, atq; æstuosi maris ex alto tumulo spectatrix statua, tam memoriæ Pelori, quàm Punicæ temeritatis, ultra, citraq́; nauigantium oculis collocata indicium est.

De Atheniensibus.

I am Atheniensium ciuitas ad uesaniam usq; temeraria: quæ decem imperatores suos, & quidem à pulcherrima uictoria uenientes, capitali iudicio exceptos necauit: quod militum corpora, sæuitia maris interpellante, sepulturæ mandare non potuissent: necessitatem puniens, cum honorare uirtutem deberet.

QVANTVM VALET ERROR. Cap. IX.

Temeritati proximus est error, quemadmodũ ad lædendũ par, ita cui facilius quis ignouerit: quia non sua sponte, sed uanis concitatus imaginibus, culpæ se implicat: qui quàm late in pectoribus hominum uagetur, si complecti coner: uitio, de quo loquor, sim obnoxius. Paucos igitur eius lapsus referemus.

De errore P. R. in C. Eluium.

C. Eluius Cinna Tr. pl. ex funere C. Cæsaris domũ suam petens, populi manibus discerptus est pro Cornelio Cinna, in quẽ sæuire se existimabat, iratus ei, quod, cũ affinis esset Cæsaris, aduersus eũ nefarie raptum, impiam pro rostris orationẽ habuisset: eóq; errore propulsus est, ut caput Eluij perinde, atq; Cornelij circa rogũ Cæsaris, fixum iaculo ferret. officij sui, & alieni erroris piaculũ miserabile.

De C. Cassio.

Nam C. Cassium error à semetipso pœnas exigere coëgit. Inter illum enim pugnæ quatuor exercituum apud Philippos uarium, ipsisq; ducibus ignotum euentum, iussus ab eo Titinius centurio nocturno tempore, ut specularetur, quonam in statu res M. Bruti essent: dum crebros excessus uiæ petit: quia tenebrarum obscuritas, hostes ne, an commilitones occurrerent: dignoscere non sinebat: tardius ad Cassium redijt. Quem is exceptum ab hostibus, omniaq; in eorum potestatem recidisse existimans: finire uitam properauit: cum & castra hostium inuicem capta, & Bruti copiæ magna ex parte incolumes essent.

De Titinio Centurione.

T itinij uero non obliteranda silentio uirtus. qui oculis paulisper hæsit, inopinato iacẽtis ducis spectaculo attonitus, deinde profusus in lachrymas, & si imprudens, inquit, imperator causa tibi mortis fui: tamen, ne id ipsum impunitũ sit: accipe me fati tui comitem. superq; exanime corpus eius, iugulo suo gladium capulo tenus demisit: ac permisto utriusq; sanguine, duplex uictima iacuit. pietatis hæc, erroris illa.

De satellitibus Regis Veientum.

C æterum falsa opinatio nescio an præcipuam iniuriam Laertis Tolumnij Veientũ Regis penatibus intulerit: nam cum in tesserarum prospero iactu per iocum collusori dixisset, occide: & forte legati Romanorum interuenissent: satellites eius errore uocis impulsi, interficiendo legatos, lusum ad imperium transtulerunt.

DE VLTIONE. Caput X.

u Ltionis autem quemadmodum acres, ita iusti aculei sunt: qui lacessiti concitantur, acceptum dolorem pensare cupientes. quos latius complecti non attinet.

De tribu Pollia.

T rib. pl. M. Fuluius ad populum de Tusculanis retulit: quod eorũ cõsilio Veliternos, Priuernatesq; rebellaturos diceret: qui cũ coniugibus, ac liberis squalore obsiti, cum supplices Romam uenissent: accidit: ut reliquis tribubus salutarem sententiam secutis, sola Pollia iudicaret, oportere publice eos uerberatos securi per-

cuti: imbellem multitudinem sub corona uenire. quam ob causam Popilia tribus, in qua plurimũ postea Tusculani in ciuitatem recepti potuerunt: neminem unq̃ candidatum Polliæ tribus fecit magistratum: ne ad eã ullus honor suis suffragijs perueniret: quæ illis uitam, ac libertatem, quantum in ipsa fuit: ademerat. illã uero ultionẽ et senatus, et consensus omniũ approbauit.

De ultione Romanorum in Adrianum.

Cum Adrianus ciues Romanos, qui Vticæ consistebant: sordido imperio uexasset: idcircoq; ab his uiuus esset exustus: nec quæstio ulla in urbe hac de re habita, nec querela uersata est.

Externa. De Regina Tomyri, & Beronice.

Claræ ultionis utraq; Regina, & Tomyris, quæ caput Cyri abscissum in utrem humano sanguine repletum demitti iussit, exprobrans illi insatiabilem cruoris sitim, simulq; pœnas occisi ab eo filij sui exigens: Et Beronice, quæ Laodices insidijs interemptum sibi filium grauiter ferens, armata currũ conscendit: persecutaq; satellitem regũ crudelis operis ministrum nomine Ceneum, quoniam hasta nequicquam petierat: saxi ictu prostrauit: ac super eius corpus actis equis, inter infesta contrariæ partis agmina ad domum, in qua interfecti pueri corpus occultari arbitrabatur: perrexit.

De morte Iasonis.

Iasonem Thessalum Persarum Regi bellũ inferre parantẽ, an satis iusta ultio absumpserit, ambiguæ æstimationis est. Taxillo enim gymnasiarcho à quibusdã iuuenibus pulsatũ se conquesto, permisit, ut aut tricenas ab his dragmas exigeret, aut denas plagas singulis imponeret.

imponeret. quo posteriore uindicta uso, qui uapulauerant, Iasonem interfecerunt: animi non corporis dolore, pœnæ modum æstimantes. cæterum paruo irritamento ingenui pudoris maximæ rei expectatio subruta est: quoniã opinione Græciæ tantum in spe Iasonis, quantum in effectu Alexandri reponebatur.

DICTA IMPROBA, AVT FACTA SCELERATA. Caput XI.

De Tullia.

n Vnc quatenus uitæ humanæ, tum bona, tum etiam mala substitutis exemplorum imaginibus prosequimur: dicta improba, & facta scelerata referantur. unde autem potius q̃ à Tullia ordiar? quia tempore uetustissimum, conscientia nefarium, uoce monstri simile exemplum est. Cum carpento ueheretur: & is, qui iumenta agebat: succussis frenis constitisset: repentinæ moræ causam requisiuit: et ut comperit, corpus patris Seruij Tullij occisi ibi iacere: supra id duci uehiculum iussit: quò celerius in complexũ interfectoris eius Tarquinij ueniret. Qua tam impia, tamq; probrosa festinatione, non solum se æterna infamia, sed ipsum etiam uicũ cognomine sceleris commaculauit.

De Fimbria.

N on tam atrox C. Fimbriæ & dictum, & factum: sed si per se æstimetur, utrunq; audacissimum. id egerat, ut Scæuola in funere C. Marij iugularetur. quem postquam ex uulnere recreatum comperit: accusare apud populum instituit. interrogatus deinde quid de eo secus dicturus esset: cui pro sanctitate morũ, satis digna-

laudatio reddi non posset: respondit: obiecturum se illi quòd parcius corpore telum recepisset. licentiam furoris ægræ R. P. gemitu prosequendam.

De L. Catilina.

L. uero Catilina in senatu M. Cicerone incendiũ ab ipso excitatum dicente, sentio, inquit: & quidẽ illud si aqua non potero, ruina extinguam: quem quid aliud existimemus, quàm consciẽtiæ stimulis actum, simulachrũ à se inchoati paricidij peregisse?.

De Magio Chilone.

C onsternatum etiã Magij Chilonis amentia pectus: qui M. Marcello datum à Cæsare spiritum, sua manu eripuit. uetus amicus, & Pompeianæ militiæ comes, indignatus aliquos sibi amicorum ab eo præferri. urbem enim à Mytilenis, quò se contulerat, repetẽtẽ, in Atheniensium portu pugione cõfodit: protinusq; ad irritamenta uesaniæ suæ trucidanda tetendit. amicitiæ hostis. diuini beneficij interceptor. publicæ religionis, quæ ad salutem clarissimi ciuis recuperandam attinuit, acerba labes.

De C. Turanio.

H anc crudelitatem, cui nihil adijci posse uidetur: C. Turanius atrocitate paricidij superauit. Nanq; triumuirûm partes secutus, proscripti patris sui prætorij, & ornati uiri latebras, ætatem, notasq; corporis, quibus agnosci posset: centurionibus edidit: qui eum persecuti sunt. Senex de filij magis uita, & incrementis, quàm de reliquo spiritu suo solicitus, an incolumis esset, et an imperatoribus satisfaceret: interrogare eos cœpit. è quibus unus ab illo inquit, quẽ tantopere diligis, demonstratus, nostro ministerio, filij indicio occideris: proti-

nusq; pectus eius gladio traiecit. collapsus itaq; est infelix, authore cædis, quam ipsa cæde miserior.

De filio Tullij Annalis.

Cuius facti acerbitatem L. Tullius Annalis sortitus, cum in campum ad quæstoria comitia filij descendens, proscriptum se cognosceret: ad cliẽtem suum confugit. sed ne fide eius tutus esse posset, scelere nefarij iuuenis effectum est. siquidẽ per ipsa uestigia patris militibus ductis, occidendum eum in conspectu suo obiecit. bis parricida, consilio prius, iterum spectaculo.

De uxore Vitij Sallassi.

Ne Vitius quidem Sallassus proscriptus parum amari exitus: quem latentem uxor interficiendum, quid dicam, tradidit? an ipsa iugulauit? Quanto. n. leuius est scelus: cui tantummodo manus abest? Illud autem facinus, quia externum, tranquilliore affectu narrabitur.

Externa. De duobus fratribus, filijs regijs.

Scipione Africano patris, & patrui memoriã gladiatorio munere Carthagine noua celebrante: duo regij filij nuper patre mortuo, in arenam processerunt: polliciti'q; sunt, ibi se de regno præliaturos: quo spectaculum illud illustrius pugna sua facerent. eos cum Scipio monuisset: ut uerbis contendere, quàm ferro dimicare mallent, uter regnare deberet: ac iam maior natu consilio eius obtemperaret: minor corporis uiribus fretus, in amẽtia perstitit: inito'q; certamine, pertinacior impietas fortunæ iudicio morte multata est.

De Mithridate.

Mithridates autem multo sceleratius: qui non cum fratre de paterno regno, sed cum ipso patre bellum de domi-

natione gessit. in quo quis aut homines ullos adiutores inuenerit: aut deos inuocare ausus sit, pro admiratione habetur. De Sariastre filio Tigranis Regis.

Quanquam quid hoc quasi inusitatum illis gentibus miremur? cum Sariaster aduersus patrem suum Tigranem Harmeniæ Regem, ita cum amicis consenserit: ut omnes dextris manibus sanguinem mitterent: atq; eũ inuicem sorberent. uix ferrent pro salute parẽtis tam cruenta conspiratione foedus facientem.

De quodã, qui interficere uoluit Octauianũ Augustũ.

Sed quid ego ista consector, aut quid in his immoror? cum unius paricidij cogitatione cuncta scelera superata cernam? omni igitur impetu mentis, omnibus indignationis uiribus, ad id lacerandum pio magis, quàm ualido affectu rapior. Quis.n. amicitiæ fide extincta, genus humanum cruentis in tenebris sepelire conatum, profundo execrationis debitæ satis efficacibus uerbis adegerit? Tu uidelicet efferatæ Barbariæ immanitate truculẽtior, habenas Romani imperij, quas princeps, parensq; noster salutari dextera continet: aut cogitando capere potuisti: aut te compote furoris, in suo statu mundus mansisset. Vrbem à Gallis captam, & trecentorum inclytæ gentis uirorum strage foedatam Alliensem diem, & oppressos in Hispania Scipiones, & Thrasymenum lacum, et Cannas, bellorumq; ciuilium domestico sanguine manantes furores, amentibus propositis furoris tui repræsentare, & uincere uoluisti? Sed uigilarunt oculi deorum. sydera suum uigorem obtinuerunt. aræ, puluinaria, templa, præsenti numine uallata sunt. Nihil, quod pro capite Augusti, ac pa-

tria excubare debuit: torporem sibi permisit. & in primis author, & tutela nostrae incolumitatis Iupiter, ne excellentissima merita sua totius orbis ruina collaberentur: diuino consilio prouidit. Itaq; stat pax. ualēt leges. syncerus priuati, ac publici officij tenor seruatur. Qui autem haec uiolatis amicitiae foederibus tentauit subuertere: omni cum stirpe sua P. R. uiribus obtritus, etiam apud inferos, si tamen illuc receptus est: quae meretur supplicia, pependit.

DE MORTIBVS NON VVLGARIBVS. Caput XII.

h Vmanae autem uitae conditionem praecipue primus, & ultimus dies continet: quia plurimum interest, quibus auspicijs inchoetur, et quo fine claudatur. ideóq; eum demum felicem fuisse iudicamus: cui & accipere lucem prospere, & reddere placide contigit. Medij temporis cursus, prout fortuna gubernaculum rexit: modo aspero, modo tranquillo motu peragitur: spe semper minor, dum cupide uotis extenditur: & ferè sine ratione consumitur. Nam etsi eo bene uti uelis: etiam paruum, amplissimum efficies numerum annorum, multitudine operum superando. Alioqui, quid attinet inerti mora gaudere: si magis exigas uitam, quàm approbes? sed ne longius euager: eorum mentionem faciam, qui non uulgari genere mortis absumpti sunt.

De Tullo Hostilio.

Tullus Hostilius fulmine ictus cū tota domo cōflagra-

uit. sigularem fati sortem: qua accidit, ut columen urbis in ipsa urbe raptum, ne supremo quidem funeris honore à ciuibus decorari posset, cœlesti flamma in eam conditionem redactum, ut eosdem penates, et regiam & rogum, & sepulchrum haberet.

De duabus mulieribus.

V ix uerisimile est, in eripiendo spiritu idem gaudiū potuisse, quod fulmen: & tamen idem ualuit. Nuntiata enim clade, quæ ad lacum Thrasymenū inciderat: altera mater sospiti filio ad ipsam portam facta obuia, in complexu eius expirauit: altera, cum falso mortis filij nuntio mœsta domi sederet: ad primum conspectū redeuntis exanimata est. Genus casus inusitatum: quas dolor non extinxerat, lætitia consumpsit.

De M. Iuuentio Talua Cos.

S ed minus miror, quod mulieres. M. Iuuentius Talua Cos. collega Tiberij Gracchi Cos. cum in Corsica, quā nuper subegerat: sacrificaret: receptis literis decretas ei à senatu supplicationes, nuntiantibus intento illas animo legens, caligne orta ante foculū collapsus mortuus humi iacuit. quem quid aliud quàm nimio gaudio euectum putemus? En cui Numantia, aut Carthago excidenda traderetur.

De Q. Catulo.

M aioris aliquāto spiritus dux Q. Catulus Cimbrici triumphi Mario particeps à senatu datus: sed exitus uiolentioris. nanq; ab hoc eodem Mario postea propter ciuiles dissensiones mori iussus: recenti calce illito, multo'q; igni percalfacto cubiculo, se inclusum peremit. cuius tā dira necessitas, maximus Marianæ gloriæ ru-

bor extitit. De L. Cornelio Merula.

Qua tempestate R. P. L. quoq; Cornelius Merula consularis, et Flamen Dialis, ne ludibrio insolentissimus uictoribus esset, in Iouis sacrario uenis incisis contumeliosæ mortis denuntiationem effugit: sacerdotisq; sui sanguine, uetustissimi foci maduerunt.

De Herennio Siculo.

A cer etiam, & animosus uitæ exitus Herennij Siculi, quo C. Gracchus & aruspice, & amico usus fuerat. nam cum eo nomine in carcerem duceretur: in poste illiso capite, in ipso ignominiæ aditu concidit: ac spiritum deposuit: uno gradu à publico supplicio, manuq; carnificis citerior. De C. Micinio.

C onsimili impetu mortis C. Licinius Macer, uir prætorius, Calui pater, repetundarum reus, dum sentētiæ dicerentur: in Mœnianum conscendit. siquidem cum M. Ciceronem, qui id iudicium cogebat: prætextam ponentem uidisset: misit ad eum qui diceret, se nō dānatum, sed reum perijsse: nec sua bona hastæ posse subijci. Ac protinus sudario, quod forte in manu habebat: ore, & faucibus coartatis, incluso spiritu pœnā morte præcurrit: qua cognita re, Cicero de eo nihil pronuntiauit. Igitur illustris ingenij orator ab inopia rei familiaris, et à crimine domesticæ damnationis inusitato paternī fati genere uindicatus est. fortis huius mors, illorū perridicula. De Cornelio Gallo, & Tito Aetherio.

C ornelius. n. Gallus prætorius, et Titus Aetherius eques Ro. iter usum puerilis Veneris absumpti sunt. q̄q̄ quorsum attinet eorum cauillari fata: quos non libido sua, sed fragilitatis humanæ ratio abstulit? fine nanq; uitæ

nostræ uarijs, & occultis causis exposito, interdum immerentia supremi fati titulum occupant: cum magis in tempus mortis incidant: q̃ ipsam mortem accersant.

Externa. De Coma fratre Diogenis.

S unt et externæ mortes dignæ annotatu: qualis in primis Comæ: quem ferunt maximi latronum ducis Diogenis fratrem fuisse. Is enim ad Rutilium Cos. Enna, quam prædones tenuerant: in potestatem nostram redacta, perductus: cum de uiribus, & conatibus fugitiuorum interrogaretur: sumpto tempore ad se colligendum, caput operuit: innixusq; genibus, compresso spiritu, inter ipsas custodum manus, inq; conspectu summi imperij, exoptata securitate acquieuit. Torqueant se miseri: quibus extingui, q̃ superesse utilius est: trepido, & anxio consilio, quanam ratione uita exeant quærentes. ferrum acuant: uenena temperent: laqueos apprehendant: uastas altitudines circunspiciant: tanquã magno apparatu, aut exquisita molitione opus sit: ut corporis, atq; animi infirmo uinculo cohærens societas dirimatur. Nihil horum Coma sed intra pectus inclusa anima finem sui reperit. Enimuero minimo studio retinendum bonum: cuius caduca possessio tam leui afflatu uiolentiæ concussa dilabi potuit.

De Eschylo poëta.

E schyli uero poëtæ excessus quemadmodum non uoluntarius, sic propter nouitatem casus referendus. In Sicilia mœnibus urbis in qua morabatur, egressus: aprico in loco resedit: super quem Aquila testudinẽ ferens, elusa splendore capitis (erat enim capillis uacuũ) perinde, atq; lapidi eam illisit: ut fractæ testudinis carne

nesceretur: eoq; ictu origo, et principium fortioris tragœdiæ extinctum est. De Homero poëta.

Non uulgaris etiam Homeri mortis causa fertur: qui in insula, quia quæstionem à piscatoribus positam soluere non potuisset: dolore absumptus creditur.

De Euripide poëta.

Sed atrocius aliquãto Euripides finitus est. Ab Archelai enim Regis cœna in Macedonia domum hospitalem repetens, canum morsibus laniatus obijt. Crudelitas fati tanto ingenio non debita. sicut illi excessus illustriũ poëtarum & moribus, & operibus indignissimi.

De Sophocle.

Sophocles ultimæ iam senectutis, cum in certamen tragœdiam dimisisset: ancipiti sententiarũ euentu diu sollicitus, aliquando tamen una sententia uictor, causam mortis gaudium habuit. De Philemone.

Philemonẽ aũt uis risus immoderati abstulit: paratas ei ficos, atq; in cõspectu positas asello consumente, puerũ ut illũ abigeret, inclamauit: qui cũ iam comestis omnibus superuenisset: quoniã, inquit, tam tardus fuisti, da nunc merũ asello. Ac protinus urbanitatem dicti crebro anhelitu cachinnorũ prosecutus, senile guttur salebris spiritus prægrauauit. De Pindaro.

At Pindarus, cum in gymnasio super gremium pueri, quo unice delectabatur: capite posito quieti se dedisset: non prius decessisse cognitus est: quàm Gymnasiarcha claudere eum iam locum uolente, nequicquam excitaretur. Cui quidem crediderim eadem benignitate deorum, & tantum poëticæ facundiæ, & tam placidum uitæ finem attributum.

De Anacreonte.

Sicut Anacreonti quoq;, quem bis tantum humanæ uitæ modum supergressum, dum passæ uuæ succo tenues & exiles uirium reliquias foueret: unius grani pertinacior in aridis faucibus humor assumpsit. Iungam illos, quos & propositum, & exitus, pares fecit.

De Milone Crotoniate.

Milo Crotoniates, cum iter faciens quercum in agro cuneis adactis fissam uidisset: fretus uiribus, accessit ad eam: insertisq; manibus diuellere conatus est: quas arbor excussis cuneis in suam naturam reuocata compressit: eumq; cum tot gymnicis palmis lacerandum feris præbuit.

De Polydamante.

Item Polydamas athleta tempestate speluncam subire coactus, nimio, et subito incursu aquæ labefactata ea, ac ruente, cæteris comitibus fuga periculum egressis, solus restitit, tanquam humeris suis totius ruinæ molem sustentaturus. sed pondere omni corpore humano potentiore pressus, imbribus petitam latebram, dementis fati sepulchrum habuit. Possunt ij præbere documentum, nimio robore membrorum uigorem mentis hebescere: quasi abnuente natura utriusq; boni largitionem: ne supra mortalem sit felicitatem, eundem & ualentissimum esse, & sapientissimum.

DE CVPIDITATE VITAE. Cap. XIII.

Verum quia excessus e uita & fortuitos, & uiriles, quosdam etiam temerarios oratione attigimus: subijciamus nunc aestimationi enerues, & effoeminatos: ut ipsa comparatione pateat, quanto non solum fortior, sed etiam sapientior mortis interdum, quàm uitae sit cupiditas.

De M. Aquilio.

M. Aquilius, cum sibi gloriose mortem consciscere posset: Mithridati maluit turpiter seruire: quem quis non immerito dixerit pontico supplicio, quàm Romano imperio digniorem? quoniam commisit, ut priuatum opprobrium publicus rubor existeret.

De Cn. Carbone.

Cn. quoq; Carbo magnae uerecundiae est latinis annalibus. tertio in consulatu suo, iussu Pompeij in Siciliam ad supplicium ductus, petijt à militibus demisse, & flebiliter, ut sibi aluum leuare, priusquam expiraret: liceret, quo miserrimae lucis usu diutius frueretur: eousq; moram trahens, donec caput eius sordido in loco sedentis abscinderetur, ipsa uerba tale flagitiũ narrãtis secum luctantur: nec silentio amica, quia occultari non merentur: neq; relatione familiaria, quia dictu fastidienda sunt.

De Bruto.

Quid Brutus exiguum, et infelix momentum uitae, quãto dedecore emit? qui à Furio, quem ad eum occidendum Antonius miserat: comprehensus, non solum ceruicem gladio subtraxit: sed et constantius eã praebere admonitus, ipsis his uerbis iurauit. Ita uiuã, dabo. O cũcta-

tionem fati erumnosam. O iurandi stolidam fidem. sed hos tu furores immoderata retinendi spiritus dulcedo subijcis, sanæ rationis modum expugnando, quæ uitam diligere, mortem non timere præcipit.

De Xerxe Rege.

E adem Xerxē Regem pro totius Asiæ armata iuuētute, quod intra centum annos esset obitura, profundere lachrymas coëgisti: qui mihi in specie aliena, re uera suā conditionem deplorasse uidetur: opum magnitudine, quàm altiore animi sensu felicior. Quis enim etiam mediocriter prudens mortalem se natum fleuerit?

QVÀM EXQVISITA CVSTODIA VSI SVNT, QVIBVS SVSPECTI DOMESTICI FVERVNT. Caput XIIII.

r Eferam nunc eos, quibus aliquos suspectos habentibus exquisitior sui custodia quæsita est. Nec à miserrimo, sed ab eo, q̄ inter paucos felicissimus fuisse creditur: incipiam.

De Masinissa Rege.

M asinissa Rex Numidarum, & P.R. amicissimus, parum fidei in pectoribus hominum reponens, salutem suam custodia canum uallauit. quò tam late patens imperium? quò tantus liberorū numerus? quò deniq; tam arcta beneuolentia constricta Romana amicitia? si ad hæc tuenda nihil canino latratu, ac morsu ualētius duxit?

De Rege Alexandro.

H oc Rege infelicior Alexander: cuius præcordia hinc

amor, hinc metus torserunt. nam cum infinito ardore coniugis Thebes teneretur: ad eandem ex epulis in cubiculum ueniens barbarum compunctum notis threiciis, stricto gladio iubebat anteire. nec prius se idem lecto committebat: quàm à stipatoribus diligẽter esset scrutatus. Supplicium irato deorum numine compositum: nec libidini, nec timori posse imperare. Cuius timori eadem & causa, & finis fuit. Alexandrũ enim Thebe pellicatus ira mota, interemit.

De Dionysio Rege Syracusanorum.

Age, Dionysius Syracusanorum tyrannus huiusce tormenti quàm longa fabula. qui duo de quadraginta annorum dominationem in hunc modum peregit. summotis amicis, in eorum locum ferocissimarum gentiũ homines, & à familijs locupletum electos praeualidos seruos, quibus latera sua committeret: substituit. tonsorum quoq; metu, tondere filias suas edocuit. quarum ipsarum, postquam adultae aetati appropinquabant: manibus ferrum non ausus committere, instituit, ut candentium iuglandium, aut nucum putaminibus, barbam sibi, & capillum adurerent. Nec securiorem se maritum egit, quàm patrem. Duarum enim eodem tempore Aristomaches Syracusanae, & Locrensis Doridis matrimonijs alligatus, neutrius unquam nisi excussae complexum petijt. Atq; etiam cubicularem lectum perinde quasi castra, lata fossa cinxit: in quem se ligneo ponte recipiebat: cum forem cubiculi extrinsecus à custodibus opertam, interiorem claustro ipse diligenter obserasset.

DE SIMILITVDINE FORMAE. Caput XV.

D E similitudine autem oris, & totius corporis, altiore doctrina praediti subtilius disputant: eorumq; alij in ea sunt opinione, ut existiment, illam origini, & contextui sanginis respondere. Nec paruum argumentum ex caeteris animalibus trahunt: quae ferè gignentibus similia nascuntur. Alij negant certam hanc esse naturae legem: sed species mortalium, prout fortuita sors conceptionis obtulit, attribui: atque ideo plerunque ex speciosis deformes, ex robustis inualidos partus edi. Verum quoniam ista quaestio in ambiguo uersatur: pauca inter alienos conspectae similitudinis exempla referemus.

De Vibio, & Publicio Libertino similibus Pompeio Magno.

M agno Pompeio Vibius ingenuae stirpis, et Publicius Libertinus ita similes fuerunt: ut permutato statu, et Pompeius in illis, & illi in Pompeio salutari possent. Certe quocunq; aut Vibius, aut Publicius accesserant: ora hominum in se obuertebant, unoquoq; speciem amplissimi ciuis in personis mediocribus annotante. Quod quidem fortuitum ludibrium, quasi haereditarium ad eum penetrauit.

De Menogene coco simili patri Pompeij Magni.

N am pater quoque eius eousque Menogenis coci sui similis esse uisus est: ut uir & armis praepotens, & ferox animo sordidum eius nomen repellere à se non ualuerit.

De Cornelio Scipione cognomento Serapione.

Eximiae uero nobilitatis adolescens Cornelius Scipio, cum plurimis, & clarissimis familiae suae cognominibus abundaret, in seruilem Serapionis appellationem uulgi sermone impactus est: quòd huiusce nominis uictimario similis erat. nec illi aut morum probitas, aut respectus tot imaginum, quo minus hac contumelia aspergeretur: opitulata est.

De Lentulo, & Metello similibus histrionibus.

Generosissimus Consulatus collegio Lentuli, & Metelli fuit: qui ambo in scena propter similitudinem histrionum propemodum spectati sunt. sed alter ex quodam assectarum cognomen Spintheris traxit: alter, nisi Nepotis à moribus accepisset. Pamphili retiarij, cui simillimus esse ferebatur: habuisset.

De M. Messala simili Menogeni, & Curione simili Burbuleio.

At M. Messala Consularis, & Censorius, Menogenis: Curioq; omnibus honoribus abũdans, Burbulei: ille propter oris aspectum, hic propter parem corporis motũ, uterq; scenici nomen coactus est recipere. Abunde sint haec domesticis: quoniam personis sunt excellentia, & non obscura notitia celebrantur.

De Rege Antiocho simili Artenio.

Regi Antiocho unus ex aequalibus, & ipse regiae stirpis nomine Artenio, perquam similis fuisse traditur. quem Laodice uxor Antiochi, interfecto uiro, dissimulandi sceleris gratia, in lectulo perinde quasi ipsum Regem aegrum collocauit: admissumq; uniuersum populũ & sermone eius, & uultu consimili fefellit. crediderũtq;

homines ab Antiocho moriente, Laodicen, & natos eius sibi commendari.

De Hybrea Mylasio simili cuidã seruo gymnicorũ.

H ybrean autem Mylasium copiosæ, atq; concitatæ facundiæ oratorem, gymnicorum seruo stramẽta gymnasii colligenti, tam similẽ ferunt: ut tanq̃ germanũ fratrẽ totius Asiæ oculi assignarent. ita lineamentis oris, & omnium membrorum compares erant.

De quodam Præt. Romano simili cuidam Siculo.

I lle uero, quem in Sicilia Præt. admodum similem fuisse constat: petulantis animi. Proconsule enim dicente, mirari se quapropter sui tam similis esset: cum pater suus in eam prouinciam nũquam accessisset: At meus, inquit, Romam frequenter accessit. Ioco nanq; lacessitam matris suæ pudicitiam inuicem suspicione in matrem eius reiecta, audacius, quàm uirgis, & securibus subiecto conueniebat: ultus est.

DE IIS, QVI INFIMO LOCO NATI MENDACIO SE CLARISSIMIS FAMILIIS INSERERE CONATI SVNT. Cap. XVI.

S Ed tolerabilis hæc, et uni tantũmodo anceps temeritas. quod sequitur impudentiæ genus, nec ferendũ ullo modo: periculiq; tum priuatim, tum etiam publicæ late patentis. Nam ut Equitiũ Firmo piceno monstrũ ueniẽs relatũ iam in huiusce libri superiore parte, prætereã: cuius in amplectendo Tiberio Graccho patre, euidens

mendacium

turbulẽto uulgi errore, amplissima tribunatus potestate uallatum est.

De Herophilo Equario.

Herophilus Equarius medicus C. Marium septies Cos. auum sibi uendicando, ita se extulit: ut coloniæ se ueteranorum complures, & municipia splendida collegiaq; ferè omnia patronum adoptarent. Quin etiam cum C. Cæsar Cn. Pompeio adolescente in Hispania oppresso, populum in hortos suos admisisset: proximo intercolumnio penè pari studio frequẽtiæ salutatus est. Quòd nisi diuinæ Cæsaris uires huic erubescendæ procellæ obstitissent: simile uulnus R. P. accepisset, atq; in Eqtio acceperat. Cæterum decreto eius extra Italiam relegatus: postq̃ ille cœlo receptus est: in urbem rediјt: & consilium interficiendi Senatus capere sustinuit. quo nomine iussu patrum necatus in carcere, seras prompti animi ad omne moliendum scelus pœnas pependit.

De quodam, qui se finxit filium Octauiæ sororis Augusti.

Ne diui quidem Augusti etiamnum terras regentis excellentissimum numen intentatum ab hoc iniuriæ genere extitit: cum quidam clarissimæ, ac sanctissimæ sororis eius Octauiæ utero se genitum fingere auderet: propter summam autem imbecillitatem corporis, ab eo, cui datus erat, perinde atq; ipsius filium retentum subiecto in locum suum proprio filio diceret: uidelicet, ut eodem tempore sanctissimi penates, & ueri sanguinis memoria spoliarentur: & falsi sordida contagione inquinarentur. Sed cum plenis impudentiæ uelis, ad summum audaciæ gradum fertur: imperio Augusti, remo publicæ triremis affixus est.

De quodam, qui se dicebat filium Q. Sertorij.

Repertus est etiam, qui se diceret esse Q. Sertorij filiũ. quem ut agnosceret, uxor eius nulla ui cõpelli potuit. Quid Trebellius Calca, q̃ asseueranter se Clodium tulit? & quidem, dum de bonis eius contendit: in centũuirale iudicium adeo fauorabilis descendit: ut uix iustis, & aequis sentẽtijs, consternatio populi ullum relinqueret locum. illa tamen quaestione neq; calumniae petitoris, neq; uiolentiae plebis iudicantium religio cessit. Multo fortius ille, q Cornelio Sylla R. P. potiẽte, in domũ Cn. Assidionis erupit, filiũq; eius patrijs penatibus expulit, uociferando, non illum, sed se Assidione esse procreatum. Verum postquam à Syllana uiolentia Caesariana aequitas reduxit gubernacula Romani imperij, iustiore principe obtinente R. P. in publica custodia spiritum posuit. Eodem praeside R. P. in consimili mendacio muliebris temeritas Mediolani repressa est. Siquidem cum se pro Rubria quaedam perinde, ac falso creta esset incendio perijsse, nihil ad se pertinentibus bonis insereret: nec ei aut tractus eius splẽdidi testes, aut cohortis Augusti fauor deesset: propter inexpugnabilem Caesaris cõstantiam irrita nefarij propositi abijt. Idem barbarum quendam, ob eximiam similitudinem Cappadociae regnum affectantem, tanquam Ariarathes esset: quem à M. Antonio interemptũ luce clarius erat: quanquam penè totius orientis ciuitatum, & gentium credula suffragatione suffultum caput, imperio dementer imminens, iusto impendere supplicio coëgit.

FINIS.

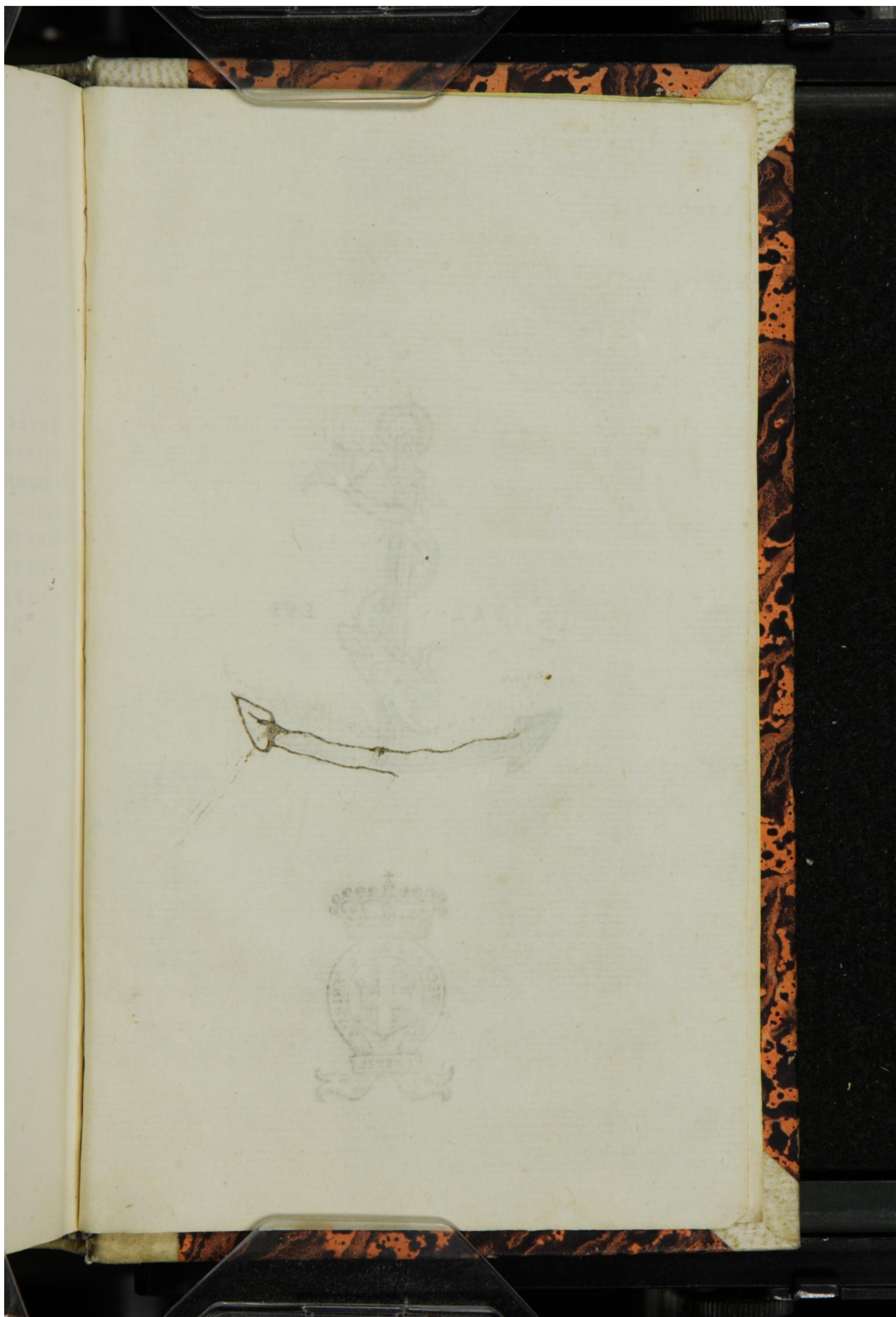
Appoſuimus hic locos aliquot, qui ſunt aliter legendi. quos lector ita corriget.

monſtra alio tumultu edita ſunt.c.	10.b
bello etiam punico ſecundo Conſule Domitio	11.a
illæ enim caducæ, ac fragilis	13.b
Italiæ uides, inquit, uaſtitatem	16.a
albis equis reſidentes obuios	18.a
natus eſt. De Pheræo Iaſone	22.a
uomicam, quæ à nullo medicorum	22.a
cuiuſdam intemperantiæ ſignum eſſe credentes	24.a
nam ut minimo indicio maximam	25.a
defuncta uirium curſu ætas	25.b
ſuam, populiq́; Romani maieſtatem	26.a
lectiſterniaq; & ludi nocturni fierent	30.a
ſuperſtitem præmitto	33.b
ſtrage, ignominioſáq; Coss. eiuratione	36.b
ualidiſſimarum gentium regimen largita eſt	39.b
mœſti trucidarunt: & Q. Catulus	41.a
Pub. & Cn. Scipionibus	61.a
aurum quoque, quod pro	76.b
pueri ingenui prætereuntis formam	79.b
cernimus. Quid ergo modicam fortunam	83.a
qui à M. Catone, & L. Flacco Cess.	83.b
teſtatus, quantum maritalis flammæ	85.b
idem & maximus, &	85.b
quia altera diremptio utique	87.a
ſe pro reditu eius dare non dubitarit	90.a
animi Rex, & iam totum	90.b
& hoc in pupinia addictis	91.a

Contrebiam obsideret: & iam admota 95.a
ac uix tutelæ sui imperij sufficeret 101.a
Scipionis domum nossent: integra omnia Aemiliano re
seruarent 101.b
flagrauit? nam cum secundo 112.a
quàm uindicasset. De L. Hortensio 116.b
ut authoritate clarissimi uiri 122.a
Par indignatio aduersus 125.a
effecit'q;, ut quem honeste 126.a
prælium trium Curiatiorum 126.b
summatim cognoscere, fastidio 127.b
Aufidius cum Asiatici publici 138.b
tribueret. quo facto 144.b
magistrum P. R. abiecta honoris prætexta 149.b
gratia impetrari nequiuerit 154.b
non credere: cui difficillimis R. P. 163.b
milites ad M. Antonium 175.a
oculorum, ac delicato cultu 188.b
carnificis citerior. De C. Licinio 204.a
gymnicorum seruo strigmenta 208.b

A B *a b c d e f g h i k l m n o p q r ſ t u x y z* A B C D. *Omnes ſunt quaterniones, præter* D, *qui eſt duernio.*

VENETIIS IN AEDIBVS
HAEREDVM ALDI, ET
ANDREAE SOCERI,
MENSE MARTIO,
M. D. XXXIIII.

AL DVS

BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE
FIRENZE

